KUHAČ.

ILIRSKI GLAZBENICI.

ILIRSKI GLAZBENICI.

ILIRSKI GLAZBENICI.

PRILOZI

ZA POVIEST HRVATSKOGA PREPORODA.

NAPISAO

FR. Š. KUHAČ.

SA OSAM SLIKA.

NAGRADJENO IZ ZAKLADE ADOLFA VEBER-TKALČEVIĆA
ZA GODINU 1892.

ZAGREB 1893.
IZDANJE „MATICE HRVATSKE".

TISAK KARLA ALBRECHTA.

Ilirski pokret stvorio je tako rekavši preko noći u Hrvatskoj i liep broj hrvatskih glazbotvoraca. Glazbeni naš život u vrieme ilirsko bio je tako živahan, da je svatko, tko se je i samo malo u glazbu razumio, htio u toj struci pomagati, te su tako uz mnoge valjane i vješte glazbotvorce pomagali i takvi ljudi, koji se nisu mogli ni tim podičiti, da su naučili prva počela umjetničke glazbe, ma da su to bili inače veoma inteligentni i daroviti ljudi. Ove je nagonio na glazbeno sudjelovanje i njihov prirodjeni glazbeni dar i hrvatska njihova duša, koja ih je neodoljivom snagom u ono čarobno vrieme tjerala, da i oni u sveopćem radu svoj darak prinesu za narodni preporod.

Nu ako i nisu djela mnogih naših ilirskih glazbotvoraca umjetnički savršena, ipak su svjedoci bujnog i tvornog glazbenog dara Hrvata. Da toga prirodjenoga dara nije bilo, ne bi bilo u jedan mah ni izniklo toliko glazbenih sila. Ovu nesavršenost mnogih naših ilirskih glazbotvoraca ističemo ovdje naročito i zato, da nam ne bi tko prigovorio, da precjenjujemo glazbenu vriednost tih naših umjetnika. U ostalom i naši najvrsniji ilirski glazbenici i sami su znali i priznavali, da je u njihovim

djelima mnogo manjkava, nesavršena i nedotjerana, — pak su zato iz svih sila i nastojali, da naknadno ono nauče, što nisu imali ni prilike ni povoda, da u mladosti nauče. U djelima naših kajdopisu nevještih ilirskih improvizatora imade glede hrvatskog glazbenog ukusa i glede hrvatske pučke glazbene tradicije dosta nedostataka, — al im se ipak poreći ne može i ne smije, da su davali tadanjemu glazbenom radu njeki hrvatski smjer. I ja sam uslied toga i njih uvrstio medju naše i veće i manje ilirske glazbene umjetnike, da po mogućnosti podadem bar njeku cjelovitu sliku našeg glazbenog nastojanja u ilirsko doba.

I tako mislim, da sam uz životopis našega najvećega ilirskoga glazbenoga umjetnika Vatrosl. Lisinskoga — što sam ga god. 1887. napisao, a „Matica Hrvatska“ ga iste godine izdala — i sa ovo osamnaest životopisa „ilirskih glazbenika“, što su uvršteni u ovu knjigu, opet priložio nješto gradiva za poviest hrvatskoga preporoda. Opisujuć život i rad ovih naših ilirskih glazbenih pregalaca, prisiljen sam bio češće — jer drukčije ne bih mogao ovo ili ono razjasniti — u samom pripoviedanju i moju osobu umiešati. Sudbina je naime htjela, da sam s mnogima od njih doživio jedan mali otsjek naše glazbene povjesti, da s njima zajedno i u isto vrieme koplje lomim za narodnu našu glazbu i da se s njima savjetujem o pravcu, kojim bi trebalo u našem glazbenom radu udariti. Meni bi draže bilo, da sam se mogao u tom poslu na drugog svjedoka pozvati, — al kad nije bilo inako moguće, neka čitatelj bude uvjeren, da govorim kao vjerodostojan svjedok. A da sam se vazda istine držao, to će moći i iz toga razabrati, što nisam njihove umjetničke mane zabašurivao, ma i koliko sam ove naše glazbene prvake

osobno štovao i cienio. Nastojao sam, da budem nepristran u ocjenjivanju i priznavanju njihovih zasluga, da uza sve njihove nesavršenosti i nedostatke podadem u njima primjer našim mladjim glazbenim pregaocima, koje treba sokoliti i pobudjivati na ozbiljnu nauku, da budu u svojoj struci kud i kamo savršeniji, nego što su im predji bili.

Zagreb, mjeseca listopada god. 1893.

Fr. Š. Kuhač.

ILIRSKI GLAZBENICI.

GLAZBOTVORCI, ISHITRIOCI, PJEVAČI, PJEVAČICE

I

SAKUPLJAČI HRV. PUČKIH POPIEVAKA.

Ferdo Livadić.

Ferdo Livadić,

hrvatski glazbotvorac.

Ako Lisinskoga ide ime prvoga hrvatskoga, a Josipa Šlezingera ili radje Kornelija Stankovića ime prvoga srpskoga glazbotvorca, to se za cielo Ferdo Livadić može zvati prvim i največim glazbotvorcem one Ilirije, što su je Napoleon u političnom, a Janko Drašković i Ljudevit Gaj u nas u političnom i književnom smislu zamislili. I kao što je Gaj u knjizi uzbudio nov slavenski život, tako je Livadić pokrenuo slavensku ideju u glazbi, ili da drukčije rečemo, Livadić je Gaja glazbeno utjelovio, on je dobu probudjenoga ilirizma vjerodostojno kajdami pobilježio. Velimo: vjerodostojno, — jer, ako se ne smije tajiti, da se je u Livadićevim glazbotvorinama pojavljivalo mnogo niemštine, uprav to i je vjerni odsjev onoga vremena. Ima u nas liepa poslovica, koja označujući prosvjetnu vrednoću glazbe snagom i točnošću nadkriljuje sve druge poslovice staroga i nova doba i koja sve kaže, što se o Livadićevu radu i vieku kazati može: po zveku (glazbi) se vrieme pozna!

Livadić je vjerni sin domovine, koji je svakim drhtajem naroda zadrhtao, svako doba njegova novijega razvitka uza živo duševno prilaganje preboravljao, svaku radost i žalost s narodom na poštenjačku dielio. Ne ima gotovo ni jednoga trenutka, gotovo ni jednoga odličnika onoga glasovitoga doba, kojega Livadić nije svojom glazbom uzveličao i proslavio. Bijaše li se desila zgoda veselju, to je on ijučnim zanosom udario u žice; bijaše li bojak biti, to je on pobudljivim grlom zagrmio: davori rode!

a muklom žaobom zaječaše mu žice, kad se je narod u crno zavio. Kad je to sve tako, za cielo ne treba isticati razloga, s koga njegov vjekopis pišemo, već bi valjalo prikričati staru i mladu: Snimaj kapu!

Ferdo Livadić (Wiesner*) rodi se 30. svibnja godine 1798. u Celju u dolnjoj Štajerskoj, gdje mu je otac sudskim pristavom bio. Sestra Livadićevu otcu bila je udata za dvorskim savjetnikom Tiszapatakiem i ne imajući djece namre god. 1809. najstarijemu sinu svoga brata, našemu Ferdi, malo dobarce u najljepšoj okolici Hrvatske, u našem divotnom Samoboru. Oporukom bilo uglavljeno, da je imanje doduše imovinom Ferdinom, ali da njim upravljati imade Ferdin otac, dok mu sin ne postane punodobnim, medjutim da ne bude otac već sâm Ferdo uživaocem dobarca. Toj baštini za volju preseli Wiesner i njegova obitelj u Samobor još za franceskoga posjeda Ilirije. Ne bilo dugo za tim, te novi vlastelin, jer za to ga sve držalo, bude imenovan mirovnim sudcem onoj okolici, a radi svoje odlične službe i odanosti kralju i domovini dostade se nasljednoga ugarskoga plemstva uz pridjevak: „von Wiesenfeld“.**

---

* Po vjekopisu priopćenu god. 1874. u „Viencu“ u br. 32.—37., no ovdje znatno dopunjeno.

** Ovo i sve ostalo, što se tiče Livadićeva porietla i mladosti, kazivao mi je naš glazbotvorac tako rekavši u pero. Pridjevak „vlastelin“ upotrebio je i Stanko Vraz u listu Čehu Erbenu god. 1845. pišuć ovo: „Napomenut ću vam i izvrstnog jednog slagaoca pěsamah u nar. jeziku, g. vlastelina Ferka Livadića.“ Ipak sam dobio još mjeseca ožujka god. 1874., kada sam Livadićev vjekopis u „Viencu“ objelodanio, sliedeći anonymni list: „Gospodine skladatelju! U 32. broju „Vienca“ donosite vi vjekopisnu crticu Ferde Wiesnera, gdje medju ostalim čitamo o nekakvom plemstvu sa pridjevkom Wiesenfeld, koje da je Wiesner dobio. Pošto sam ja Samoborac te prilično dobro znadem odnošaje te obitelji, to nije ni meni, a i ni jednomu od mnogih starijih plemićah, kod kojih se glede tog Wiesnerijanskog plemstva upitah, poznato, da bi bili ikada „vlastelini“ ti vaši obdareni plemstvom. Uslied tog može samo dvoje biti, ili da pišete biografije neubavješteni ob odnošajih, u kojih odnosni čovjek jest i živi, ili da vam je dobro poznata obitelj Wiesner, a uslied tog i njihovo neplemstvo, pa možda uz dogovor želite ga uturat

Prvu obuku u čitanju i pisanju i u glazbi dobio je Ferdo od samoborskog učitelja Josipa Herovića (rodjen godine 1777. a umro godine 1871.), koji je u Samoboru služio neprekidno pune 54 godine. Herović poučavao je ne samo Ferdu nego poslije i Livadićeve sinove i unuke.

Po volji tetke Ferdine imao je on učiti prava, te dodje zato u zagrebačku gimnaziju. Opaziv otac već prije, da mu se sin odlikuje osobitim darom i velikom voljom za glazbu, predade ga njekomu Böhmu u Zagrebu, da ga uči pjevati i guditi na violini. Čemu se je otac nadao, to se i zbilo: Ferdo uznapredova u glazbi za dvie tri godine, da je postao ne samo dikom svoga učitelja već i miljenikom zagrebačkoga općinstva, odlikujuć se pjevanjem pri glazbenim misama i gudnjom na javnim produkcijama. Otac se uzradova liepu uspjehu učiteljevu i sinovu, te nije štedio novaca, da jednoga i drugoga baš gospodski — razigra i okrilati.

---

medju plemenite obitelji Hrvatske. Toga radi izvolite u buduće točniji biti, te onda zaista ne budete „košenju" po „Wiesenfeldih" povoda dali, a Wiesneri će si, mislim, dobro promisliti, prije nego li si budu prisvajali to po Vami, a možda na njihov mig podieljeno plemstvo. Dosta se je toga na takav način aristokratiziralo. — Jedan na ime nekolikih."

Ovo je pismo u toliko karakteristično, što je i iz njega razabrati, kako se u nas i u najnedužnijih stvarih podmeću nečisti i kojekakvi sebični motivi. Ova je pak biografija bila prva opširnija, koja se je ikada pisala o kojem hrvatskom glazbenom umjetniku. U ostalom ja se ne želim prepirati s piscem anonymnoga lista, već ću radje navesti jedno mjesto iz Livadićeva lista od 7. siečnja god. 1868., koji je on poslao g. Velimiru Gaju, a koji list ja u prepisu imam. „Vi meni u Vašem listu kažete, da Vam nisam odgovorio. Tomu je uzrok, da Vašega lista primio nisam. Morate znati, da je naš pošte-meštar negdi rekao: „Das k. u. k. Postamt kennt keinen Livadić, nur einen Wiesner. Der alte illyrische Esel hat sich, oder die Illyrier ihn, in Livadić umgetauft." Tako je moguće, da se Vaš list zavrgao možebiti. Vi budete domislili, da pred nekoliko godinah takodjer jedan Wiesner von Morgenstern u Zagrebu se bavio, a buduć i on glazbu terao, dobro došla razlika sa imenom Livadić. On je bio von Morgenstern, ja sam von Wiesenfeld, magjarski plemenitaš, ali hvala liepa sada za takvu plemenšćinu; ne ćemo nikada za nju znati, niti na videlo doneti."

Koliko je majstor Böhm s početka zadovoljan bio sa svojim učenikom, toliko ga je manje hvalio u kašnju ruku, jer Livadić, kako ga Böhm krivljaše, uze odavati prevratne svoje glazbene pomisli, što je najpače onda na vidjelo izlazilo, kad je mladić misleći, da ga nitko ne sluša, guslajući fantazirao. Zagrebački glazbenici i prijatelji glazbe prigovarahu Livadiću, da gudi poput divljaka, prolievahu krokodilske suze i popinjahu se mladiću na dušu, ne bi li ukrotio svoj zanos, ne bi li se dozvao staračkoj zrelosti te s toga dajući se premudrosti cehovske glazbe, daj uči se: „brojevnomu temeljnomu basu“.*

Livadić svršujući gimnaziju bijaše zaželio, da uči glazbotvorstvo, ali se nikako nije mogao odlučiti, da ide zagrebačkim generalbasistom u nauku; ovi mu bijahu premalo na svjetsku obrazovani, odviše starovierski i preveliki suprotnici Beethovenovoj glazbi, koja se je onda počimala po Njemačkoj širiti i koju je naš mladi guslar u velike štovao i mnogo se njom bavio. Otac mu govorio, koliko se zagrebački glazbenici na njega tuže i svjetovao ga, neka uz njihove nazore pristane; ali naš Ferdo već onda shvaćaše samosvojski svoje vrieme, umjetnost i narod, te nikomu za volju ne htjede se svoga glazbenoga slobodoumlja okaniti. Livadić douči gimnazijske i mudroslovne nauke u Zagrebu uz dobar uspjeh, a medjutim pročita mnogu knjigu o umjetnosti, estetici i narodnoj prosvjeti. U njegovoj ostavštini našao sam upute u „generalbas“ od Albrechtsbergera, Türka, Rottera i Förstera, no i Marxovu „Allgemeine Musiklehre“ i Berliozovu „Traite d' instrumentation“ i druge glazbene naučne

---

* „Po cehovski sledivša se rulja ne će ni za dlačicu više ili manje, nego samo onoliko, koliko je valjalo za pokojnoga djeda, jer je valjda i onda bilo mudrih glava na svietu. Potjera je za svakim brčićem, koji nije po propisu a drskom se rukom sve zapljenjuje, što ne spada u tabulaturu, samo da sve glatko i starovjersko izadje. Po tom može najdivotniji hrast okržljaviti. A da se to prečesto ne dogadja, našilja dragi Bog svejednako prevratnike, novotare, reformatore, koje cehovci progone i mrze, a poslije ih prozovu veleumi.“ Tapert. Glazba i glazbeni uzgoj na str. 27.

knjige. Često pokuša svoj divlji zanos ukajditi, ali mu to ponajviše puti hrdjavo za rukom podje, jer tehnici glazbene gradnje nije bio vješt, koliko treba, a ne htjede upitati svjeta u zagrebačkih glazbenika, koji ga svi mržahu. Ne bi li toj nevolji doskočio, odluči se otići iz Zagreba i nastaviti mudroslovne i pravoslovne nauke u takovu gradu, gdje bi prilika bila proučiti i novu glazbu. Takov mu se činjaše Gradac, glavni grad na Štajeru, kamo dodje god. 1816. i namah poče učiti kod nekoga naprednoga i vrlo vješta umjetnika glazbotvorstvo i glasoviranje. Premda je Livadić marljivo glazbu učio, to se ipak nije mogao namah okaniti onoga krivostavnoga melodiziranja, kojemu je za mladjih godina privikao; čini se dapače, da se je sav svoj viek s tim neprijateljem boriti imao. To su posljedice, kad učitelji uzporedice s duhom vremena ne napreduju, te se slobodnjačkomu nastojanju mladeži opiru, mjesto da gledaju doći joj u susret, poučit ju i njezin rad nadzirati. Da nije Livadić toli prekomjerno ljubio glazbe, da nije u Gradcu naišao na razborite umjetnike, koji cienjahu nastojanje novijega doba: to bi za cielo toga za našu glazbu znamenita dara bilo nestalo bez traga.

Izim Livadićeva učitelja u Gradcu imamo ponajpače još spomenuti glazbotvorca i vlastelina Anselma H ü t t e n b r e n n e r a, velikoga štovaoca Beethovenova i novije škole, koji nastojaše, da se mladić uza nj privije. Udomaćiv se u njegovoj kući uzdavaše se Livadić u toga svoga prijatelja u toliko, da mu je sve svoje glazbotvore na ocjenu predavao, ili pravije kažuć, da ih je uz njegov prigled stvarao i poklepavao. Hüttenbrenner često mašukaše glavom pregledajuć Livadićeve glazbotvore, te bi mu kadšto znao reći: „Moj dragoviću, zabludiste predaleko; može biti, te će vrieme doći, kad će se takove sloboštine povladjivati, ali sad to vrieme još nije nastupilo, uspregnite dakle, jer ćete se inače skobiti s nesrećom, te vas ne će vaši suvremenici, ne će vas najpače vaši zagredački „generalbasiste“ razumievati. Prosto bilo vašemu mladjahnomu zanosu uskrilit se, ali ne smijete vaših glazbotvora udešavati načinom, kojim bi zapriličilo, da vam je

samo do biranih frazâ stalo.“ Ferdo Livadić suzbijao te prigovore tvrdeći, da on ne ide ni za frazami ni za skladom, već kako mu se što časomice nàdâ, da onako i napiše. Hüttenbrenner mu odvrati: „Ako li je to tako, to vam moram bezuvjetnu izvornost dopitati i okanit ću se u napredak svakih prigovora, ali bih vas svakojako svjetovao, da bar u prvi mah ne izdajete vaše glazbotvorine, jer se bojim, da će vas današnja kritika, uhvativ se sa samim Beethovenom u koštac, s crnom zemljom sravniti, a pošto niste Niemac, to ne ćete nikoga naći, da vas brani.“

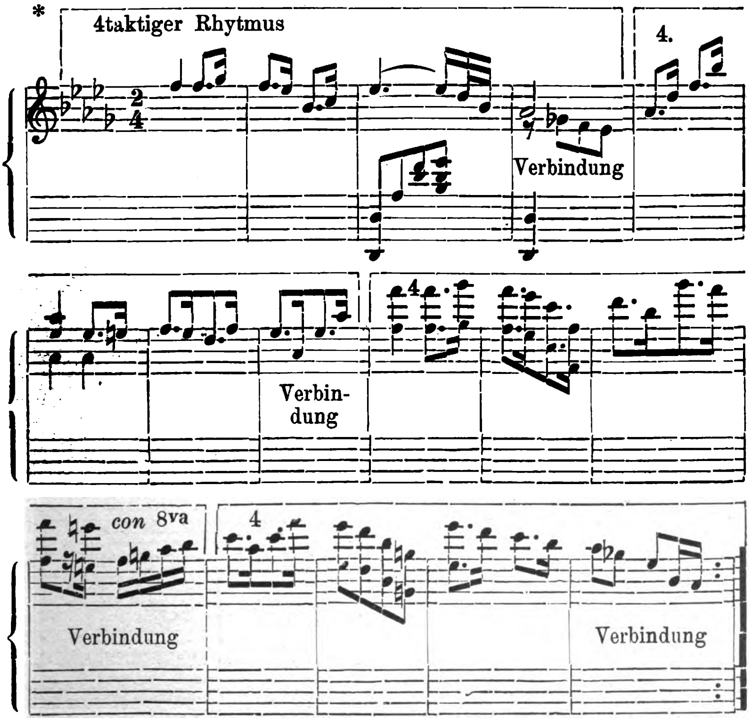
Livadić se nije oglušio savjetom toga vrličine, tim manje, što je Hüttenbrenner gotovo jedini komponista bio, koji je barem s neke ruke našemu glazbotvorcu pravedan bio, te njegova nastojanja nije osudjivao. S toga Livadić nije svojih ni tadašnjih ni potlašnjih glazbotvorina izdavao, već ih velik dio spali, najpače one, koji bijahu pretekli njegovo doba. A one, što ih je ipak štampati dao, raspača samo u uzahnom krugu svojih prijatelja te za njih glazbeni sviet gotovo i nije znao. Da nije Hüttenbrenner našega glazbotvorca usprezao i kritikom zaplašio, već ga radje u samu vatru natisnuo, Bog zna, koje bi se visine Livadić u glazbenom svietu dovinuo, jer je u njega bilo dosta izvornosti i plodnosti. Medjutim hvala onomu, koji vedri i oblači i koji je nagodio, da je Livadić opčuvan domovini, te da je svojom plodonosnom radnjom uzbudio našega Lisinskoga i druge, da se slavenskom glazbom bave.

Što mu je Hüttenbrenner prigovorio, da ide za frazami, to se po Livadićevim prvim glazbotvorinama ne može reći, da je Hüttenbrenner baš krivo rekao; jer proučiš li njemačku popievku: „Hier oben auf diesen Höhen“, tu njegovim prvim djelom (opus I.) označenu na ljestvici teška srca na gis-molu sagradjenu glazbotvorinu, to ćeš i nehotice na istu misao naići, osobito, ako na um ne uzmeš nutarnju borbu mladoga glazbotvorca, koju je pregnuće sa posluhom zapodjelo. Sreća i Bog, što Livadiću ne bijaše do svagdanjega kruha stalo, jer bi
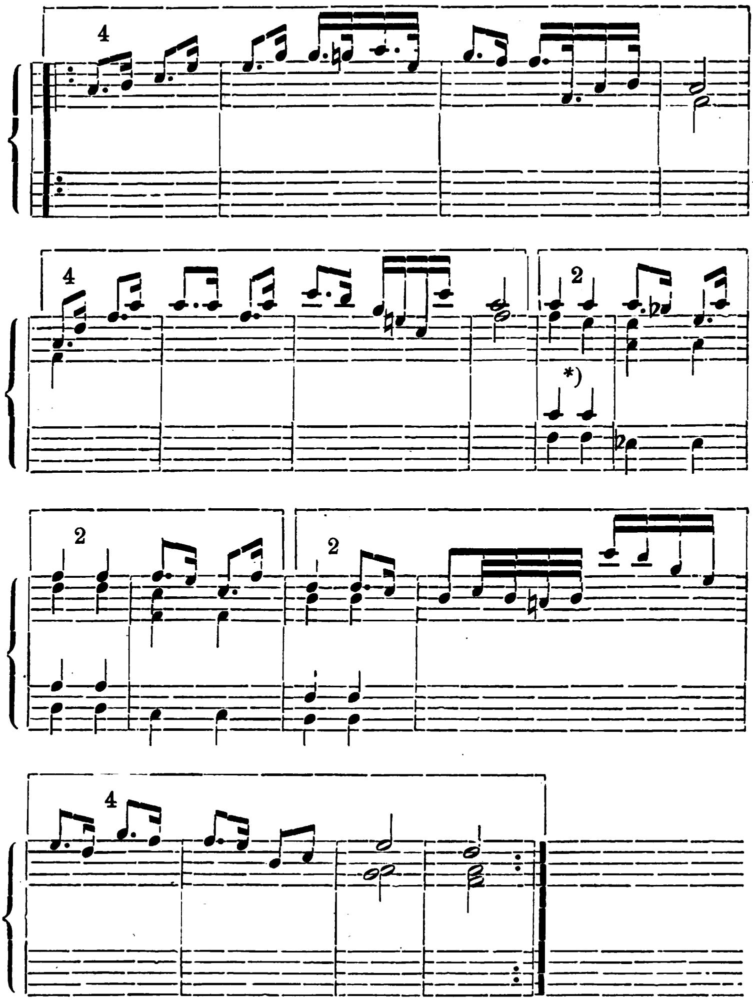
drukčije uza svoj nezasukani značaj postao bio igračkom svojih prijatelja, no imanje mu je toliko nosilo, da je imao kad oklievati i da se nije trebao ni za što brinuti, već za svoju naobrazbu, a to je dakako najveća sreća za svakoga umjetnikovića.

Livadić bijaše Gradčanom i gudnjom i glasoviranjem vele omilio, te je sudjelovao u javnim i privatnim koncertima, a štajersko glazbeno društvo imenova ga svojim počastnim članom. Za svoga boravka na Štajeru glazbotvorio je Livadić mnogo, ali od tih njegovih prvienaca malo nam je sačuvano; njegovi se komadi pak za gusle izgubiše svi.

Jedan od prvih njegovih pokušaja, što imademo, jest njeka skizza u Des-duru*, koju je poslao staromu Lindenthalu, otcu
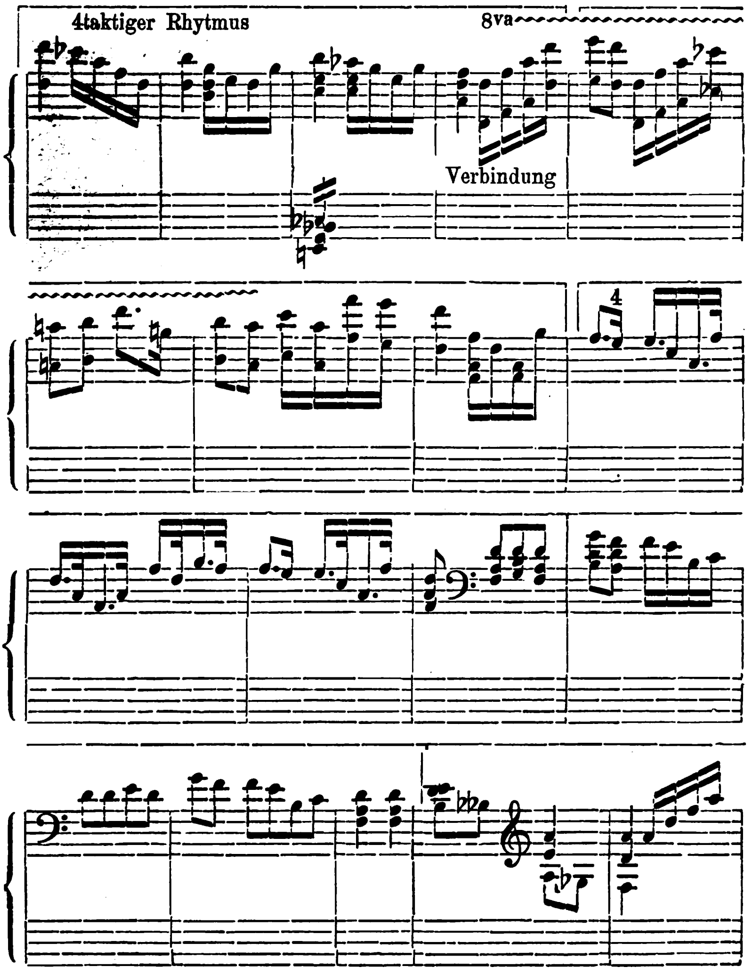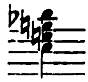
*

onoga Lindenthala, koji je petdesetih godina u Varaždinu živio, da ju pregleda. Ovaj pregledavši Livadićevu skizzu, osudio

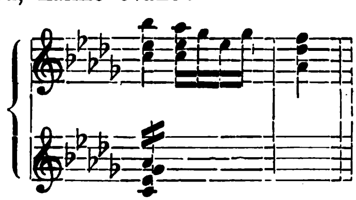
*) Lauter offene Oktaven- und 5ten gänge.
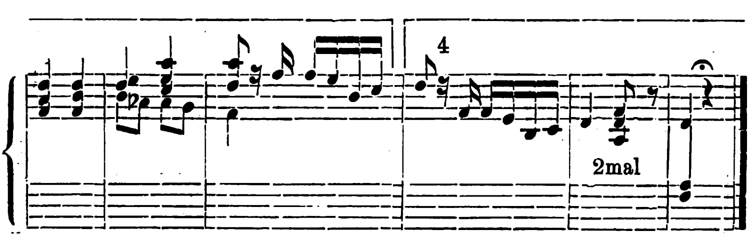
je L—eve ritmičke stavke uz ovu primjedbu: „Die erste Phrase hat nur 3 Takte, die Antwort hat 5 Takte, folglich im Rhytmus fehlerhaft. Im 2. Theile ist dreitaktiger Rhytmus bei lauter offenen Oktaven- und Quintengängen, dann wieder fünftaktiger

Rhytmus. Der Schluss ist zu wenig motivirt, sind allenfalls noch zwei Takte dazu zu componiren, dass im zweiten Theile 20 Takte wären. Auf der zweiten Seite kommt im dritten Takte diese Harmonie vor: , die ich nicht kenne. Ich habe mir erlaubt diese Sätze rhytmisch einzutheilen. Euer Wohlgeboren mögen (noch) einen Kunstverständigen fragen, vielleicht irre ich. Lindenthal."

Ovim primjedbama posvjedočio je Lindenthal, da se u ritmičku strukturu ni malo razumio nije, i da iz daleka nije imao toliko ritmičkog čuvstva, koliko Livadić. Lindenthal je dakle posve dobro svjetovao, da se Livadić obrati još kojemu drugomu stručnjaku. Ovaj potonji jamačno bi potvrdio, da Livadićeva ritmička perioda sastoji od pravilna četiri puta četiri takta, a ne od tri i pet, kako se to Lindenthalu činilo. Ona pak Lindenthalova opaska, da on ne poznaje prije napisani sazvuk, mogla je samo tako nastati, da je zaboravio na proznaku priemeta Des-dura, i što nije opazio, da je Livadić mislio i dolnje i gornje kajde u Ge-ključu, naime ovako:

(Ovaj Livadićev rukopis iz mladenačke dobe nalazi se u mene.)

Jedino što je Lindenthal dobro primjetio, jest očiti slied oktavâ i kvintâ.

Godine 1822. dovršivši Livadić pravoslovne nauke u Gradcu, dodje praznikovati u Samobor. Poslije praznika nakanio je ili poći u Beč, da steče doktorski naslov, ili se posvetiti državnoj službi. U oči polaska iz Gradca opraštao se sa svojimi profesori. Došav profesoru poviesti dr. Juliusu Schnelleru, koga je osobito štovao, reče mu ovaj: „I u Hrvatskoj će za malo dana zabieliti, a s pitanjem narodnosti teške će se borbe zametnuti. Na koje godj vršište dopanete, gospodine Wiesenfeldski, posijte bar po koje zrnce gorušično dobrote, koje iz mojih povjestnih predavanja uhvatiste, u plodnu zemlju, za cielo će bogatim plodom uroditi.“ Tu izreku gradačkoga profesora pisao mi je Livadić u jednom listu, a pod njom pribilježio: „Moje su popievke ona Schnellerova gorušična zrnca.“

Nakana Livadićeva, da ide u Beč, razbi se o tom, što je upravitelj njegova dobarca, vriedni mu otac, teško obolio, te ga sletio, da se sâm prihvati uprave svoga imanja. Livadić zaklinjaše svoga otca, neka mu samo još dvie tri godine dade dokolice, da može svoje nauke dovršiti, ali se starac branio oporukom svoje sestre, po kojoj je Ferdo navršiv 24. godinu imao sâm nastupiti upravu imanja, te nikako ne htjede podleći pod tegobom dalje uprave. Tako eto zapade Livadića, da sâm upravlja svojim imanjem, a nije to bilo njemu lako; jer ratarstvu bijaše posve nevješt. Za tu je nevještinu otac znao, te je s toga nanj navalio, neka si gleda naći valjanu domaćicu. To Livadića nije stalo mnoge muke, jer budući pravnikom i glazbenikom bijaše dvostruko zagledljive naravi, te tako dopade već prije ranâ od Ljeljeve striele i nije trebalo druge, već da pohiti u Gradac i da izprosi u otca svoju K a t i c u, kćerku vlastelina Franje P r e s i n g e r a. Od strane roditelja ne bijaše prigovora, te tako vjenčaše se srećno dvoje dragih na 24. veljače god. 1823.

Od toga doba boravljaše naš glazbotvorac svejednako u

liepom Samoboru, izim što je kadšto putujući po svietu koju nedjelju izvan domovine sproveo.

Ne ćemo ispitivati istinu one poslovice, da li vuk mienjajući dlaku mienja i ćud, ali za to znamo, da je Livadić u domovini u toliko druge ćudi postajao, u koliko se je dan po dan od njemačke glazbe odtudjivao, a uza slavensku prianjao. Nije tomu povodom bilo samo to, što se je Samobor dičio slobodnijim zrakom, koji konzervativnim nosovima manje prija, nego zrak na milоćudnom Štajeru, niti samo to, što se je Livadić uhvatio u kolo Gajevih istomišljenika, već ponajviše to, što su Livadićevoj gospodji u volju ušle hrvatske pučke popievke i što ga je molila, neka joj one napjeve pobilježi, koji se razliegahu iz usta seljačkih mladića i djevojaka poljem i livadami, ili neka joj koji takov napjev sâm stvori. Livadić odazva se gospodjinoj želji tim radje, što mu te pučke popievke bijahu već davno omiljele, i što se je svesrdice uzradovao, gdje mu se gospodji toliko miljaše hrvatska domovina i hrvatski narod. Gospodja mu bijaše vješta glazbi a Bog joj dade pojasto grlo, te ne samo što je na samoći pjevala te popievke, već je njima i vrlo rado začinjala veselje gostiju, koji se u dočekljiva Livadića često sakupiše. Često naidjoše te popievke na čula, kojim se je hrvatska popievka milila, te se je mnogi put zaželjelo i doželjelo, da ih i opet pjeva. Ali se kadšto i našlo u Livadićevu dvoru i takvih ljudi, kojim bi milije slušati bilo i onu „O du mein lieber Augustin“ i koji nisu mogli pojmiti, kako toli obrazovana gospodja može pjevati prostačke popievke. — Ako već gdjetko povodom odgoja ne razumije one Šilerove: „An's Vaterland, an's theure schliess dich an!“ to će reći: „Prioni uz dom, uz svoj dragi dom“, to neka bi bilo i ne upisalo se u grieh neumniku, ali se mora zazirati od čovjeka, koji se od zlobe ili s koristoljubja ili pak s dosadne šljivarske gizde tudji od domovine.

Eto vidimo, da se je L i v a d i ć počeo učiti slavenskoj glazbi iz samoborskih pučkih popievaka, a ne možemo dosta preporu-

čiti isti put našim domaćim glazbenicima i pjesnicima, ni ne možemo dosta nahvalit se gospodje Livadićke i preporučit ju našim zemljakinjama, ne bi li se na nju ugledale i dosjetile, da ne mogu čim drugim bolje u prilog raditi domaćoj umjetnosti, već nastojanjem, da im omili hrvatska naša pučka i hrvatska naša umjetnička popievka.

Premda je Livadić svoj sluh utančio slušajuć samoborske pučke popievke, koje ne vriede toliko, koliko bosanske i sriemske, to nam ipak obraz zahtieva, da priznademo posvema hrvatski duh, kojim više njegovih popievaka odiše. To je srećno nadahnuće s neke ruke poliegalo od čitanja hrvatskih umjetnih pjesmotvora i drugih spisova domaćih pisaca, najviše od marljiva prevrtanja pučkih pjesama — a dakako s neke ruke odatle, što je Livadić s uspiriteljem domoljubja drom. Gajem mnogo drugovao.

O Gaju pripoviedao mi je Livadić ovako: „Gaj je u velike pokretao mojim duševnim životom, i ako je moja glazba Hrvatstvu išto pomogla, to ide neki dio zasluge i dra. Gaja; ali ni moje gospodje ne smijemo zaboraviti, jer me je uz Gaja poglavito ona neprestance razigravala i za Slavenstvo u velike zanosila. A Gaj je umio tako u dušu upirati i čovjeka smotavati, i bio je u svem, što se Slavenstva tiče, tako brz i vičan dočekati i suzbiti, da mu se nitko nije mogao oteti. Često sam pokušao suprotnut se njegovim nazorom i njegova nagadjanja sumnjom poremetiti, ali moram ispovjediti, da me je — premda pravoslovca — vazda nadbio, i da se je poslije 20 godina gotovo sve ono zbilo, što je Gaj nagovieštao. Ako se je u zadnju ruku imalo štošta Gaju zamjeriti, to je ipak baš on, kao nitko drugi, ni pred njim, ni za njim vrstan bio domamiti svakoga u kolo rodoljubâ.“

Čim se je Gaj dočepao koje za glazbu prikladne pjesmice, namah ju dostavi ilirskomu glazbotvorcu, a uz pjesmu bilo kadšto i Gajevih bilježaka, kakov bi imao biti značaj napjevu i glazbi, da uz pjesmicu pristanu.

Svaka popievka, svaka koračnica, riečju svaka glazbotvorina, koju je Livadić onda ishitrio i ukajdio, imala je prvo proći kroz dva prizivna sudišta, a tad se je istom imala smatrati posve gotovom. Prvi je priziv bio kod gospodje Livadićeve, drugi kod samoga Gaja. Uz mnoge glazbotvorine pristadoše namah oba neumitna sudca, a nekim je Gaj znao prigovorit milоćudnom kajkavštinom: „Hej, čuju, to im nî naški, tu su se nekam v Gradec pomešali.“ Nije li mogao Livadić prigovore svojih sudaca suzbiti, to je namah uzeo drugi napjev smišljati. Ako li nije bilo nikakva prigovora, nitko srećniji od Livadića, te onda nije žalio truda, već je po deset do dvadeset puti znao prepisati i popievku transponovati za sitno i krupno grlo, kako je već trebalo. Svatko, za koga je znao, da mu se mili ovaj ili onaj napjev, dobio je od njega prepis. Često ne bijaše Gajev sud opravdan, jer sam ja na više zabačenih prepisa i inačica naišao, što su za cielo bolji od prihvaćenih glazbotvorina. Ali se Gaju činjaše samo ono zbilja narodnim, što ne bi zasizalo iznad prostote.

O tom prizivanju od jednoga sudišta na drugo pripoviedao mi je Livadić ovu šalu: „Jednom uglazbih neku pjesmu na tri načina i pokušah ih sa svojom gospodjom na glasoviru. Moja gospodja prevolje napjevu drugomu po redu, i reče, da je to najbolji. Dobro, rečem, sad ću vidjeti, da li moja gospodja umije razabrati, što je ljepše, što li je više ili manje na hrvatsku (tada ilirsku). Pokupim napjeve i odvezem se u Zagreb upravo Gaju. Baš je zvonjelo podne, kad sam k njemu banuo, a on me pozva na objed. Za objeda mu pripovjedih, da sam jednoj popievci načinio tri napjeva, i da ću mu ih pjevati. Gaj bijaše vrlo znaličan čuti ta tri napjeva, a ja ga gramzijah saznati, kojemu će napjevu Gaj prevoljeti, te se potajno veseljah, kako sam svoje sudce tobože u škripac ugnao. Popismo crnu kavu i ja sjedoh ka glasoviru te uzeh onim istim redom pjevati one napjeve, kojim sam ih pjevao svojoj gospodji. Prije ipak zamolih Gaja, neka istom onda sudi, kada sva tri napjeva čuje. Kad
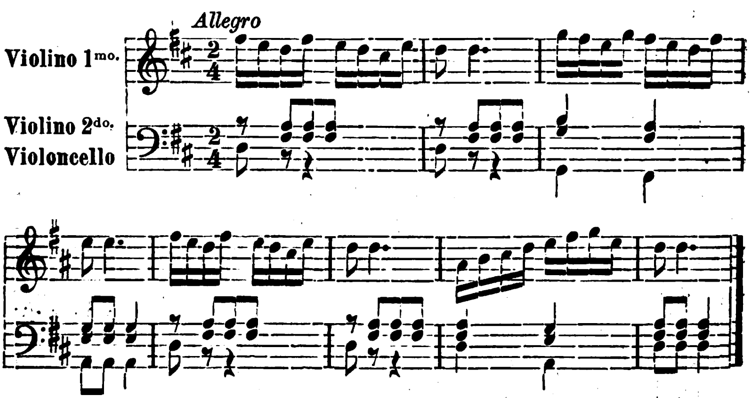
sam do trećega napjeva došao, reknem gotovo nehotice: ovaj se najvećma mili mojoj supruzi. Gaj slušaše pozorno do kraja, a kad svrših, sleže ramenima i reče: Dosle ne mogah ni jednom prigovoriti sudu vaše gospodje; al ovaj put moram kazati, da se s vašom gospodjom ni malo ne slažem; jer se meni baš onaj napjev, koga ste drugoga pjevali, najviše narodnim čini. — Eto vidite, nastavi Livadić, takav je bio Gaj u svačem; htjedoh ga iskušati, ali toga Agathodaemona nije mogao nitko zaluditi, i tako me iznebušice i ne okolišeći turnu Gaj u onu istu jamu, koju sam bio svojim sudijama iskopao.“

O postanku popievke „Još Hrvatska nij' propala“ pripoviedao mi je Gaj pričicu, koju ne smijem zatajiti čitaocem, već s toga, da se vidi, kako su prvaci ilirskoga doba u sporazumku radili. Gaj pripoviedaše:

„Zimi godine 1833. provezoh se jedne večeri u Samobor k svomu prijatelju Livadiću. Snieg zagruvao do koljena, zrak bijaše veoma mrzao, moje se saone sklizahu poput ruske trojke. Bajna tišina otajstvene, mjesečinom razsvietljene noći, krasni pogled u sjaju titrajuće okolice, te nada, da će nam tadanjim rodoljubima ipak jednom za rukom poći, da Hrvate trgnemo iz njihova sna: sve to usplamti mi dušu na višak čustva. U takvu zanosu rekoh sam sebi: „Još Hrvatska nî propala, dok mi živimo.“ Te rieči ne bijahu baš najčednije, kad bi tko njima hotio misliti mene, Vukotinovića, Livadića, i druge, koji tada najviše o narodnoj ideji nastojasmo; no bilo kako mu drago, ja znadem, da će potomci naš rad ipak kako valja cieniti i priznavati. Jednom riečju ja odlučih prvom prilikom spjevati pjesmu počimajuću ovimi riečmi. U te misli zadubljen vožah se dalje, kad al začujem iz daleka glazbu i tim nekako izgubim nit svoga zamišljaja. Spoznam medjutim skoro, da je to glazba naših seljaka, koji su ju valjda na svadbi za ples gudili, nu uza sav napor svoga sluha ništa ne razabirah točno do mumljanja bajsa. Ritam te pratnje iznenadi me tim većma, što se je s mjerilom moje pjesme, koja mi već od pol ure po glavi idjaše, krasno sudarao

te ja jošte na saonama ispjevah prvu kiticu pjesme, koja kašnje narodu toli omili. Koliko god su mi saone brzo jurile, ipak sam dovikivao svomu vojkašu, neka bolje tjera konje, bojeć se, da ne bi pjesme i napjeva do Samobora zaboravio. Napokon stigosmo pred kuću moga prijana. Ja odletim poput ptice preko stuba, ne pozdravivši nikoga (Livadić mi bijaše kao brat) zaištem pero i papir i rečem Livadiću, da me pusti napisati popievku, što mi putem na um pade. Dok ja mrmljajuć napjev ili bolje rekavši ritam bajsa, tu pjesmu napisah, zavuče se Livadić do glasovira, nasliedi moje mrmljanje, te ti se u tinji čas stvori pjesma i glazba toj popievci. Livadić napisa još iste noći kajde, te smo tu popievku pjevali tàko često, da smo svu okolicu pobunili. Poslije sam ja još više kitica toj popievci dodao, a Wiesner pl. Morgenstern je napjev za zbor udesio. Dne 7. siečnja godine 1835. pjevala se „Još Hrvatska“ na zagrebačkom glumištu uz ogromno povladjivanje slušateljstva.“

Ta me je Gajeva pripovietka toliko zanimala, da sam naumio poći i potražiti onu poskočnicu sa „nemirnim bajsom“. Mjeseca lipnja god. 1869. dodjem ja doista do nje. Seljaci: Josip Razum, Petar Razum i Gjuro Soić iz Konjščice gudjahu mi jedan „hrvatski tanec“ a u njegovu prvom dielu spoznadoh motiv popievke „Još Hrvatska.“ — Ta poskočnica je upravo ovako zvučila:

O istinitosti pripoviesti dra. Lj. Gaja, koju sam ja u „Viencu“ od god. 1874. objelodanio, posumnjao je prof. V. Klaić u br. 23. „Vienca“ od god. 1892., a podvojio je i ono, što sam ja istraživao i saznao o porietlu pjesme „Još Hrvatska“.

Na prvu ne ću ni rieči odvratiti, jer ne bi ni dostojno bilo pozvati se na svjedoke, koji su prisutni bili, kada mi je to Gaj pripoviedao prilikom, kada sam početkom svibnja godine 1869. od njega pozvan bio na objed, već ću samo na ono odgovoriti, što je gosp. prof. V. Klaić podvojio.*

U mom spisu „Glazbeno nastojanje Gajevih Ilira“ (štampan god. 1885.) rekao sam, da je Gaju tekst poljske pjesme „Jeszcze Polska ne zginęla“ sveudilj po glavi zujao, te da je kanio sličnu pjesmu spjevati. Tu nakanu izveo je, kako mi je on sam pripoviedao, u pokladama godine 1833. Gaj dakako nije oponašao rečenu poljsku popievku ni po tekstu ni po melodiji, već mu je samo povod dala, da spjeva sličnu pjesmu. Isto tako nije Livadić točno sliedio ono brundanje, što si je Gaj zapamtio bio od seoskih mužikaša, koje je čuo iz daleka guditi, već je sliedio melodiju pučke popievke „Zora bieli“, koju su naši krajišnici pjevali god. 1813. pa i kasnije, a koja je i Livadiću poznata bila, budući da su ju svi hrv. krajišnici ovkraj Save umjeli. A da je ta melodija, za koju mislim, da je franceskoga porietla, duboko u puk prodrla, vidi se odatle, što su ju seoski naši gudači upotrebljavali za tanac, kontrapunktirajuć motiv, koliko su umjeli.

Jedina netočnost, što se nalazi u mom bilježenju Gajeve pripovietke jest ona, da je melodiju popievke „Još Hrvatska“ udesio za zbor i orkestar Livadić mjesto Wiesner. Ova pogreška potječe pak odatle, što je Gaj nazvao Livadića čas Livadićem, čas Wiesnerom. Poslije, kada sam doznao, da je Wiesner pl. Morgenstern a ne Livadić tu popievku udesio za zbor i orkestar, ispravio sam tu pogrešku u prije spomenutom

---

* Profesora Klaića oprovrgao je donekle i gosp. Ljuba Babić u br. 24. „Vienca“ od god. 1892.

djelcu „Glazbeno nastojanje Gajevih Ilira“, koje djelce i prof. Klaić vrlo dobro poznaje.

Ovako se ima stvar, a nikako drukčije.
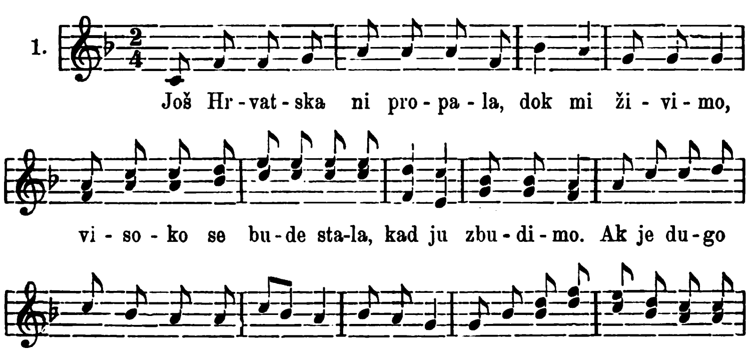
Još mi je spomenuti, da mi je i Livadić postanak popievke „Još Hrvatska“ isto tako pripoviedao kako dr. Gaj, ako i ne tako slikovito, no da je upravo Livadić kazao, da su tu popievku onu noć toliko puta ne samo pjevali, nego pošto se je od veselja i puno pilo, gotovo orili tako silno, da su pobunili cielo susjedstvo.

Poslije predstave Šveigertove glume „Die Magdalenen-Grotte“ postala je popievka „Još Hrvatska“ u kratak čas i u Zagrebu popularnom, te se je pjevala kod svake patriotičke svečanosti. To posvjedočuje i Stanko Vraz u svom listu od godine 1841. češkomu piscu Erbenu, u kojem govori o dočeku Gajevu, kada se je iz Dalmacije vratio u Zagreb, posvjedočuje Lisinskova zbirka „Ilirskih pjesama“, napisana kada je pravnikom bio, i u kojoj stoji „Još Hrvatska“ na prvom mjestu, a mogu posvjedočiti jošte i živući stari Ilirci Alberto pl. Štriga i drugi, koji su tu popievku prije godine 1840. kod svake zgode pjevali.
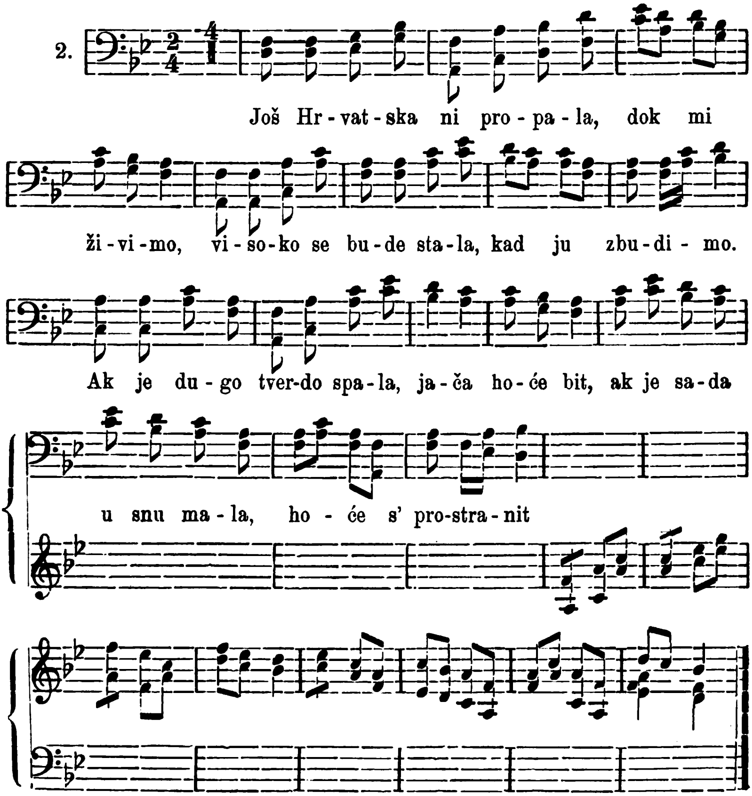
To spominjem ovdje zato, jer g. prof. Klaić nieče, da je ova popievka postala popularnom prije godine 1842.—1848. U ostalom popievka ova nije se prvi put javno pjevala god. 1835. već god. 1833., i to po Livadićevoj ukajdbi, kako je to razabrati iz životopisa Sidonije Rubidice. Po tom nemamo uzroka vjerovati, da je ovu popievku naručio glumac Šveigert bud kod Gaja, bud kod grofice Sidonije, kako to gosp. prof. Klaić misli.
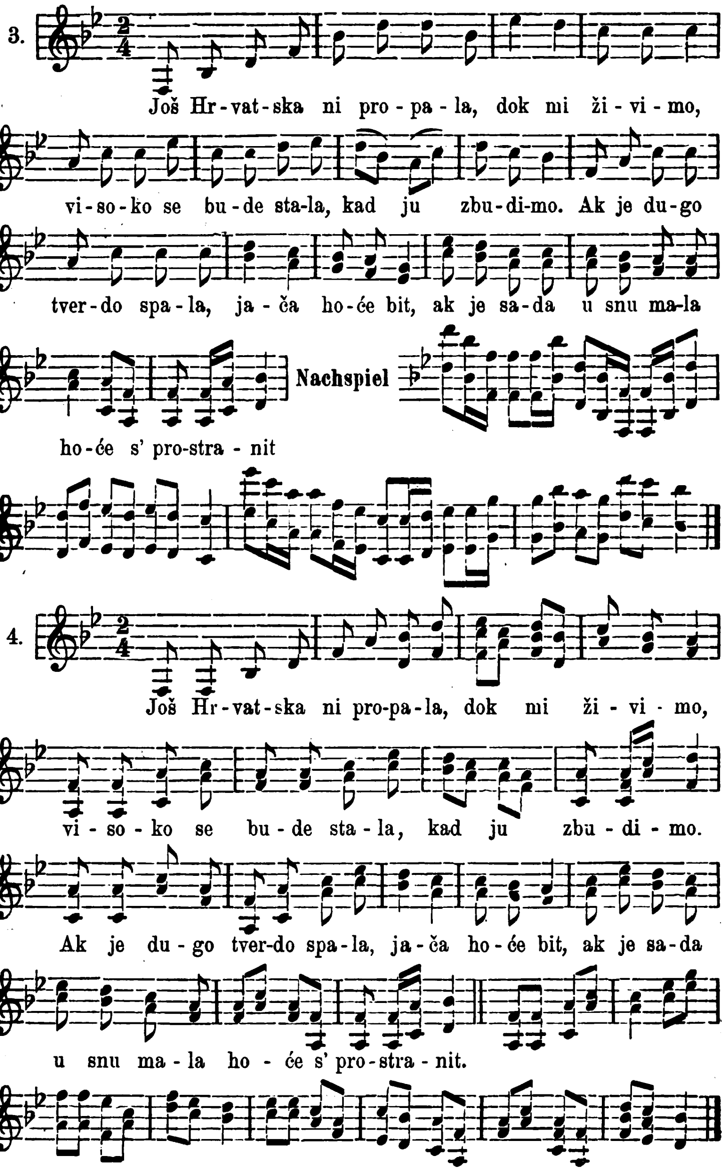
U ostalom ja imadem još jačega svjedoka od sviju do sada navedenih, da je Livadić po nestalnom pjevuckanju Gajevu bilježio melodiju za pjesmu „Još Hrvatska“, a to su četiri razne melodijske skizze, koje je Livadić onu večer olovkom bilježio. Ove skizze našao sam u Livadićevoj literarnoj ostavštini, koju mi je gosp. Franjo Bahovec dao 24. kolovoza godine 1892. Evo ih:

1.

Još Hr - vat - ska ni pro - pa - la, dok mi ži - vi - mo,
vi - so - ko se bu - de sta-la, kad ju zbu - di - mo. Ak je du - go

2.

Još Hr - vat - ska ni pro - pa - la, dok mi
ži - vi - mo, vi - so - ko se bu - de sta - la, kad ju zbu - di - mo.
Ak je du - go tver-do spa - la, ja - ča ho - će bit, ak je sa - da
u snu ma - la, ho - će s' pro-stra - nit

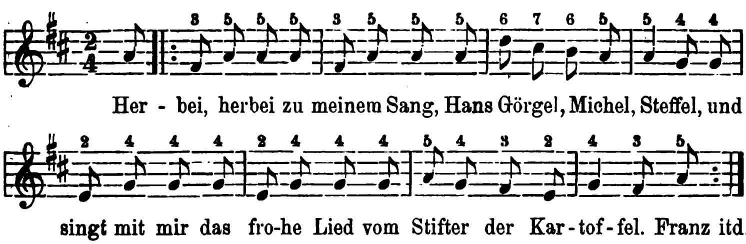

3.
Još Hr-vat-ska ni pro-pa-la, dok mi ži-vi-mo,
vi-so-ko se bu-de sta-la, kad ju zbu-di-mo. Ak je du-go
tver-do spa-la, ja-ča ho-će bit, ak je sa-da u snu ma-la
ho-će s' pro-stra-nit
Nachspiel
4.
Još Hr-vat-ska ni pro-pa-la, dok mi ži-vi-mo,
vi-so-ko se bu-de sta-la, kad ju zbu-di-mo.
Ak je du-go tver-do spa-la, ja-ča ho-će bit, ak je sa-da
u snu ma-la ho-će s' pro-stra-nit.

Kako se iz ovih skizza razabrati može, pjevao je Gaj melodiju svaki put drukčije, no ritmičkom šemu ostao je vjeran. Ja bih rekao, da je Livadić istom tada, kada je ove četiri variante pred sobom imao, stao melodiju konačno redigovati, a da su Gaj i ostali prisutni prijatelji tu redakciju prihvatili, te tada do zore pjevali. Ja sam i konačnu redakciju te melodije u originalu imao, nu na moju najveću žalost ne znam ni sam, kuda mi je nestala.*

Umah iza popievke „Još Hrvatska“ latio se Livadić ozbiljno posla, te uglazbi njekoliko hrvatskih pjesama. Još godine 1835. pjevali su razni pjevači i pjevačice u zagrebačkim koncertima ove Livadićeve popievke: O k i ć k e v r a n e (vidi „Danicu

---

* Glede franceskog porietla te naše melodije, iznieti ću još ovo. Niemci pjevaju pjesmu svoju „Kartoffel-Lied“ po melodiji, koja je slična našoj „Još Hrvatska“, a tu su melodiju uzeli od Franceza.

Redakcija hrvatske melodije mnogo je korektnija nego njemačka, budući da je u našoj sekvencija posvema točna, naime:

3, 5, 5, 5 | 3, 5, 5, 5 | 6, 5 | 4, 3, 4 |
2, 4, 4, 4 | 2, 4, 4, 4 | 5, 4 | 3, 2, 3 ||

dočim njemačka redakcija imade ovaj melodijski slied:

3, 5, 5, 5 | 3, 5, 5, 5 | 8, 7, 6, 5 | 5, 4, 4 |
2, 4, 4, 4 | 2, 4, 4, 4 | 5, 4, 3, 2 | 4, 3, 5 ||

a imao bi biti ili ovako:

3, 5, 5, 5 | 3, 5, 5, 5 | 6, 5, 4, 3 | 5, 4, 6 |
2, 4, 4, 4 | 2, 4, 4, 4 | 5, 4, 3, 2 | 4, 3, 5 ||

ili tako:

3, 5, 5, 5 | 3, 5, 5, 5 | 8, 7, 6, 5 | 5, 4, 4 |
2, 4, 4, 4 | 2, 4, 4, 4 | 7, 6, 5. 4 | 4, 3, 3 ||

Ilirsku" od god. 1835. na str. 31), Dieva crnooka („Danica Ilirska" od god. 1835. na str. 55), Stanak za crnooku („Danica" od god. 1835. str. 77), Mio ti je kraj („Danica" od god. 1835. str. 257), Razstanak (Vrazov list Erbenu). Godine 1837. bi pjevana njegova popievka „Molba za crnooku" („Danica" od god. 1837. str. 17.), godine 1839. pjevala je barunica Condé u jednom zagreb. koncertu popievku „Stanak za crnooku." God. 1836. i 1837. objelodanio je Livadić štampom: Kolo „Ilirique" i ilirski tanac „Poskočnica". God. 1840. pisao je glazbu za Kukuljevićevu dramu „Juran i Sofija" i t. d.

Pokus njegov od godine 1832.: „Slavisches Rondo" nije jošte imao onu tendenciju, koju mu je Gaj poslije nadahnuo, ali ovaj komad ipak posvjedočuje, da je tada Gaj Livadića već odvratio bio od njemačke glazbe te predobio za hrvatsku.

Dok je Livadiću još gospodja živjela i pjevala, a prestavila se je na onaj sviet dne 20. veljače 1870., uglazbavao je Livadić svoje popievke za tanko grlo; poslije, kad mu se je sin Kamilo dostao liepa basa, pisao je za tu vrst grla; a kasnije, kad se po našoj domovini sastadoše pjevačka društva, napisa više zborova.

Ljeti stvarao je Livadić malo glazbotvorina, jer mu na veliku gospodarstvu nije dotjecalo vremena. Ali ako se je dokopao koje liepe pjesmice, to se ni onda uz najveći posao nije mogao raskrstiti sa svojom pomamom, te poniev uza se papira za kajde i olovku ode na polje, pak ondje stvori jedan, a kadšto i više napjeva dobavljenoj pjesmi, ili se uzpe na brežuljak svoga vrta, na kog je vrhu bila sjenica i odkud je mogao svoje težake nadzirati, te tuj zasnova mnogo popievaka, koje je tekar u zimsko doba izradio, kad mu gospodarski poslovi nisu dodijavali. Livadić je silu božju takovih pjesama ishitrio i uglazbio, ali sad nema ni treći dio onoga, što je sve napisao. Kad se je koja popievka u njegovu dvoru već mnogo puta čula, onda ju pristraniše, a možebit i kajde komu posudiše, a na vraću se zaboravilo. U pismu od god. 1866. jadikuje Livadić: „Popievke, što sam ih pred dvie godine poslao u Beč, ne vratiše mi do danas. Neki

znanac imao ih je zahtievati od g. Župčića, a gospodin mi Župčić poručio, da su te popievke prijatelji razgrabili, neke uz njegovu privolju, druge preko njegove volje. I zagrebačko je glazbeno družtvo neke moje popievke ni ne pitajuć me u svoje sveske uvrstilo i tiskom izdalo, a meni ne posla ni jednoga primjerka, već sam morao svezak taj za forint i pol u Zagrebu kupiti." *

Livadić je napisao mnogo prigodnih glazbotvorina: koračnica, plesova, zborova, koncertnih, crkovnih i salonskih komada, te ako je istina, što Goethe veli, da su prigodne pjesme najbolje, to nam onda ta rečenica ide vrlo u prilog; jer je Livadić neke pjesmotvore i za glumište uglazbio. U broju 24. „Danice ilirske" od 13. lipnja 1840. ima živ opis slave i radosti, kad su Novosadski glumci na 10. lipnja 1840. u Zagrebu prvi put glumili Kukuljevićeva „Jurana i Sofiju". Tuj se hvali i glazba, koju je „vrli domorodac" Livadić iz Samobora napisao, a g. Weiss, član orkestra, za orkestar udesio.

Toj glazbi i onoj, što ju je Livadić za Bogovićeva „Frankopana" komponovao, ne ima više ni traga ni glasa, što tim većma žalimo, jer po toj glazbi bismo mogli omjeriti tadašnji ukus našega općinstva i slavensko osjećanje i shvaćanje našega glazbotvorca.

Lisinski i Livadić liepo se razumievahu i svejednako si bijahu na doticaju; ta Livadiću bijaše slatka zadovoljština, što je u Lisinskoga našao druga i nasljednika, koji je glazbenu slavensku ideju shvatio i zanosno i uspješno unapriedio. Livadić dolažaše mladomu vrlo darovitu glazbotvorcu u posjete, a kadšto ga pozivaše u Samobor, gdje njih dvojica ovo i ono o narodnoj glazbi razpravljahu, a gdješto napokon i uglaviše. Livadić je uploške darovite mladiće, koji se na vidiku pomilahu, i umjetnike vazda sokolio, te svjetom i djelom potpomagao.

* To doduše nije dokaz pažnje od tadašnjega tajnika družtva, ali su bar sačuvane one popievke od propasti i zaboravi.

Nikada nije spletkario, da naudi svojim suvremenicima i drugovima, već ih je radio zakriliti i preporučiti te tako postade Livadić stožerom onoga kola, u kom se je glazba njegovala. Svaki hrvatski glazbenik pohitje u Samobor, da se pokloni prvaku i da tim tobože, što bi se s Livadićem porukóvao, postane vitezom slavenske glazbe. Ušlo dapače u običaj, da mu se poklone svi strani umjetnici, koji su u Hrvatskoj koncertovali. Tako ga posjetiše Liszt, Willmers, Epstein, Zellner, Grün, Steger, Zadrobilkova, Cecilija Frankova i drugi. Glasoviti ugarski guslač Remény ostavio je Livadiću svoju sliku, na koju je kralj gudećih cigana na madjarskom jeziku napisao: Da Bog dao, da se magjarski i hrvatski narod što prije sjedini (valjda nagodi)!" (u srpnju 1861). Ali je Livadića zapala čast, da i velike državnike, vojvode, pjesnike i učenjake u svom domu dočeka. Njega obidjoše preuzvišena gospoda banovi Gjulaj, Vlašić, Jelačić, Šokčević, preuzvišeni tadašnji hrvatski kancelar, a poslije ban Mažuranić, grof Janko Drašković, veliki župan Nikola Zdenčaj, gjeneral Preradović, pukovnik Trnski, veliki župani Ivan Kukuljević i Ljudevit Vukotinović, i domaći pisci i pjesnici Pavao Stoos, Stanko Vraz, Rakovac, Perkovac, Bogović, jednom riečju, svi prvaci, kojim bijaše stalo do napretka i boljka našega naroda. Takvom bi se zgodom kapljicom glasovitoga Livadićeva mozlera i njegovim popievkama uspirivalo hrvatsko domoljubno osjećanje nebu nad oblake i svatko bi se oprostio s gostoljubivim domaćinom uz živu želju, da i on štogodj privriedi miloj domovini.

Vječna je šteta, što nam nisu sačuvani listovi, koje je Livadić dobio, jer znati valja, da je on dopisivao sa svim muževima onoga doba, koji su se ikako zanimali za hrvatski narod i hrvatsku umjetnost. Dobrotom gosp. Franje Bahovca, trgovca u Samoboru i unuka Livadićeva, dobio sam jedan nepoznati a zanimivi list Stanka Vraza, koji se nalazio u Livadićevoj literarnoj ostavštini, a potječe još iz god. 1839.

Stanko Vraz piše Ferdi Livadiću:

U Križevcu, dana Božića 1839.

Dragi prijatelju!

Eto nastojim slěditi moju rěč, koju Vam u Gradcu založih, obrekavši Vam několiko pěsamah, za da jih možete u muziku metnuti. U obće mislim, da moje pěsni nisu za slaganje, za što da se moje rižme prem mučno kretju, niti u meni ima sposobnosti za lahkonoge pěsni, koje Němci nazivlju „Lied". A opet mislim, da ako ikoj slagalac moje poezije pod haljinu Polihymnie spraviti može, da to jedino Livadić Samoborski može — barem najbolje može. — Někoji izmedju mojih učenih priateljah kažu, da u mojih proizvodih odviše mislih i slikah sudara, ili kako Něm͏ac kaže: „dass sich Gedanken und Bilder zu sehr drängen." Ja sam ovih danah od mlada Kiepacha čuo više od Vaših proizvodah na klaviru svirati. Lěpo, dražestno, čudnovato. vilovito! Sve izvorno, osobito nastojnost veličena (majestätisch) tako rekuć — ruska. Samo čini mi se prem puno gledeć koje punoće s mojimi proizvodi sudarate. Kakova je kod Vas „Instrumentirung", takova je kod mene „Versificirung". Iz ove srodnosti sudim ja, da su baš moje pěsni za Vašu fantaziu najprikladnije. Nu vidit ćete. Eto Vam komadi:

sada sliede ciele pjesme

1. Tri prolětja (Romanca): „Po planinah topla krila."
2. Osveta (Ballada): „Gdě Koruška Ostàrvica."
3. Romantična svàrha (Ballada): „Borko ide zamišljeni."

Načinite od njih što bàrže i bolje možete. Ja sam ovu trojicu pěsme odlučio za almanak, kojeg na skoro s Vukotinovićem na svět izdati kanim; radi česa do 15.—16. d. m. ovdě probavim. Nebi li mi jedan ili drugi komad mogli već simo poslati pod naslovom A Monsieur Stanko Vraz homme de lettres à Kreutz. Par l' adresse M. Louis Vukotinović. — Zimus probavim u Zagrebu. — Ovděšnji gradjanski kapelmajstor je pod imenom „Vile ilirske" složio valcere, koji proizvadjat će se 10. doj. m. na balu ovděšnjeg kasina. On ih je složio iz narodnih gornjo- i dolnjoilirskih napěvah, koji mu mi ovdě pribavismo. Nu škoda! meni ne ugadjaju sasvim. Nema Livadićeve — znate — okretnosti ..... Preporučujuć se Vašoj plemenitoj gospoji supruzi kako takojer miloj gospoji Englerki i pozdravljajuć Vašu živahnu děcu kako takojer malenu Jelku ostajem Vaš Vama uvěk na službi priatelj Stanko Vraz.

Gaj je ovdě. Oprostite zli rukopis, već je tmica, a pošta se spravlja.

Izim toga našao sam jošte u Livadićevoj literarnoj ostavštini autografe raznih naših pjesnika, tako pjesmu „Bubanj zove,

topi ruče" od Luke Ilića, „Trgal rože sim rudeče" od S. Jenka, „Odkad ona ostavi me" od P. Stoosa, od Vukotinovića, Kukuljevića, Preradovića i od drugih.

Kako je Livadić bio gorljivi patriota, veliki veseljak i šaljivac, a uz to dobar pjevač i izvrstan glasoviraš, nije čudo, da je umio i svoje goste i duševno uspiriti.

U samom Samoboru bijaše Livadić vazda liepo gledan te se mogaše ponositi najvećim pouzdanjem svojih sugradjana. Uslied toga izabraše ga gradskim sudcem, te je više godina ondje sudčevao. G. 1828. posla zemaljska vlada njega i Janka Bedekovića uzdanicima u poslu poreza u Beč. Livadić ostade tom zgodom poldrugu godinu u Beču, ne što bi bivši uzdanikom toliko posla ondje imao, već što mu se je Beč milio i što je nakan bio glazbeno si znanje obogatiti. S toga nastojaše, da se spozna s bečkim umjetnicima i da što više glazbe čuje nabavljajući si u isto doba mnoge glazbotvorine i glazbena teoretična djela. Livadić je sam spominjao, da se je u Beču vele okoristio, i da je toliko umjetnost, koliko društveni život carskoga grada s dobre i s hrdjave strane proučio. Kratak je to bio boravak u toliku gradu koliki je Beč, ali je dosta dug bio takovu vrstniku, koji je naumice za tim išao, da grad i gradjanstvo upozna, te koji je imao kad paziti i opažati.

Osim već napomenutih odlika bude Livadić god. 1859. imenovan počastnim članom narodnoga zemaljskoga glazbenoga zavoda, a god. 1866. počastnim članom zagrebačkoga pjevačkoga društva „Kola". Ali mi sudimo, da je Livadić stekao najveću diku tim, što je g. Albert Štriga putujući po slavenskom jugu i udešujući po gradovima koncerte, Livadićevim napjevima i glazbotvorima i svojim besprimjerno krasnim slavenskim popievanjem toliko srdaca narodnoj ideji predobio, o kojih se je mislilo, da ih nitko sa staroga stanovišta ni maknuti ne može, a kamo li zanieti za domovinu i na rodoljubna djela usplamtiti. Mogli bismo našemu starješini doviknuti one rieči, što ih je

Francuz Carnot pisao uglazbiocu marseljke: „Gradjanine! Vaša je popievka dobavila republici sto tisuća borilaca.“ Kad je Livadić pokojnomu Preradoviću pjevao prvi put njegovu popievku „Plač za dragom“, udari slavni pokojnik zbilja plakati i napisa onu poznatu pjesmu „Samoboru“, gdje tomu gradu proriče viečno vjekovanje sa slavnog mu sina.

Zdravo da si Samobore
Živjet će ti viek,
Dok po svietu žice zbore
Svud razumljiv zvek,
Dokle pjesme tvoga sina
Bit će pučka prisvojina,

Tvojih polja plodno krilo
Tvoj mirisni sad,
Tvojih gora zelenilo
I tvoj stari grad,
Sve je s tobom liepo složno.
Da bit ljepše nije možno.

Na granici braće savske
Ko graničan hram
U tri kraja zemlje slavske
Put kazuješ nam;
Svaki, dulji ili kraći,
Vodi k miloj našoj braći.

Pred tobom se vije Sava
Kao srebren pâs.
Miline ti okružava
I nosi ti glas
Kroz doline Posavine
Naše mile domovine.

Pri tebi se vile shode,
Mio si im stan.
Pjesme poju, kolo vode,
I borave dan,
A kad noć se spusti na te,
Tvome sinu gusle zlate.

U tebi se ljubav roda
Razžga liep u žar.
Kog god desi s tobom zgoda,
Osjeti joj čar
I ponese srcem oba,
Nju i tebe, tja do groba.

Kod tebe je gostoljublje
Svakidanji gost,
Preko mržnje i najdublje
Pravi zlatan most.
Po kom ljubav, bratstvo, sloga
Put imadu svoj od Boga.

Zdravo da si, Samobore!
Pozdravlja te brat,
Kog u mile tvoje dvore.
Ljubav dodje zvat.
Na spomenu te ljubavi
Evo pjesme tvojoj slavi!

Livadić je najviše glazbotvorina iznio i napisao u kobnim godinama 1848. i 1849. Čini se, da je htio sve svoje srce predati otačbini, da je svu svoju dušu rastalio u glazbu, da je pošao bojak biti i pobjede stjecati svojim guslama. Vila mu posestrima okanila se tihoga mira i udarila u glas ljute davorije. Jedva je što drugo sastavljao, do li koračnica kakove su: Dobrodošlica pri uvodu bana Jelačića; Mirozov Jelačića bana; Vojna poputnica; Nasrtaj Ilira uz geslo: „krv naša za kralja i domovinu"; Koračnica Ilira u bitci uz rieči sv. Ivana: „Ljubezni moji, ne vjerujte svakomu duhu, već ispitajte duhove, jesu li s božje strane"; Ilirski mimohod (Defilir-Marsch); „Pobjeda istine nad prevarom" i druge. — U slavu zacaraja našega premilostivoga kralja Franje Josipa I. sastavi Livadić koračnicu veselicu, okrstiv ju poslovicom našega svietloga vladara: viribus unitis, pa da još većma zasvjedoči radost hrvatskoga naroda tom srećnom zgodom, napisa još „Poskočnicu" i „Kolo" (Kolo Ilirique), komu je geslo: „Hajdmo, braćo, hajd u kolo, srce nam je preoholo."

— Poslije kad nam je godine 1854. svietli kralj posietio Hrvatsku, napisa Livadić „Koračnicu poklonicu na dolasku Nj. Veličanstva Franje Josipa I.“

Te glazbotvorine nikada ne ugledaše bieloga svieta, jer Livadiću nije ni na kraj pameti bilo, lojalnost hrvatsku za najvišu vladajuću kuću po svietu razbubnjati; njemu bijaše samo do toga stalo, da svoje radostne osjećaje glazbom domu iznese i da sve okolo sebe razigra do jednaka radovanja. Rieči, što ih je Beethoven u svom dnevniku onoliko debelim potezima iztaknuo: „Du magst, o Christ, in einer Verbindung stehen, welche es sein mag, so ist es nöthig, dass du harmonisch und patriotisch arbeitest“ — nalaze se i u Livadićevu dnevniku.

Mjeseca rujna god. 1866., kad se je tristogodišnjica sigetskoga junačtva slavila, sastavi Livadić čitavi niz koračnica, koje označuju najpretežnije trenutke sigetske borbe i junačtva Nikole Zrinskoga.

Čednost glazbotvorca Livadića bijaše tolika, da nije nikada rekao: to ili ono sam komponovao, već: pokušao sam uglazbiti hrvatsku pjesmu, pokušao sam sastaviti koračnicu. Ali ma da je Livadić gotovo preveć čedan bio, ipak je živo želio znati, da li je on pogodio u svojim glazbotvorinama slavensku, napose pak hrvatsku glazbenu žicu. On nije puno za to mario, kada mu je tko rekao, da je ova ili ona njegova kompozicija duhovita, umjetnički valjana, od silnog efekta i t. d., već jedino za to, da li je hrvatska. U tu svrhu obratio se je često pojedinim stručnjacima ili uredničtvima novinâ, da o tom sude. Godine 1868. poslao je uredničtvu „Dragoljuba“ ove svoje popievke: Uzdanje. Dvie veselice. Oj Slovenija. Sve za milu narodnost. Lovačka pjesma. Budnica („Nebojmo se“) i Angjeo si — s molbom, da ih ocieni. Urednik „Dragoljuba“ gosp. Gjuro Deželić predao je ove popievke „odboru odličnih vještaka“, da ih prosude. U br. 36. „Dragoljuba“ od god. 1868. objelodanjeno je sliedeće izvješće spomenutoga odbora: „Komu su iole poznata muzikalna djela našega zemljaka g. F. Livadića Samoborskoga,

taj će se uviek radovati, kada mu dodje do ruku kakovo novo djelo toga izvrstnoga skladatelja, jer se njegovi glazbotvori u istinu odlikuju isto tako miloglasnošću, kao i ritmičkom savršenošću: a ovu posljednju on umije osobito sretno prilagoditi karakteristici melodija svake vrsti i na svakom polju. To je on posvjedočio i u ovih „Dragoljubu" priposlanih najnovijih glazbotvorih, koji se nam u toliko dopadaju, da želimo, neka ih sastavitelj nastoji javno izdati.* U tom se krasnom viencu nalaze „Dvie veselice", koje su sasvim u narodnom štilu sastavljene, i koje će zaista svako družtvo (veselo) uzradovati; zatim jedna pjesma lovačka, koju tim radostnije pozdravljamo, što je kod nas u tom ritmu (!) dosad vrlo malo pisano. Bar nam osim one po gosp. Švarcu u glasbu stavljene pjesme — ništa slična poznano nije.** Isto tako zaslužuju osobitu preporuku pjesme „Oj Slovenija", „Sve za milu narodnost", „Angjeo si" i jedna „Budnica", jer su sastavljene posve u duhu teksta i narodnoga ritma (?). Dočim to u interesu narodne glasbe — žalibože kod nas još vrlo zanemarene — priobćujemo, zajedno izjavljamo hvalu g. Livadiću, što tolikom revnošću radi oko unapredjenja naše narodne glasbe, a nadamo se, da će on rodoljubno obćinstvo što prije opet obradovati svojimi izvrstnimi glazbotvori, a svakojako već sada izdanjem ovdje napomenutih pjesama."

Drugom zgodom, naime 3. srpnja godine 1873. pisao je Livadić uredničtvu „Narodnih Novina" sliedeći list, koji je meni poslao, da uredničtvu predam: „Slavno uredničtvo! Čitajući današnje „Narodne Novine" spomenjen je concert od 29. klasna, gdie od sviuh ispeljanih komadah gdo i kako je ispeljao, spomenjeno je, nu od m o j e „Molitve" niti jedne rieči dodano. Budué da to z a m e n e n i j e s v e j e d n o, molim slavno uredničtvo na kratkom dopisati dostojati, kako je ta spomenuta „Mo-

* Dakako na svoj trošak, ne pak uz pomoć dotičnoga odbora.

** Iz toga se razabira, da je u tom odboru bio dvorski savjetnik pl. Žigrović i štićenik mu Švarc.

litva“ ispeljana, je li se dopadala ili ne, ili fiasko zadobila. Jer ako to zadno njoj se dogodilo, bi onda slavno družtvo „Kolo“ molio, da se ne trudi više moje pokuse ispeljati dati, jer za dane novce ne smiju se slušaoci dosadjivati, dapače hoću sve moje pokuse za javnost zatajiti. Tako liepo molim, bezobzirno uspieh samo sa nekoliko rečih meni za moje dalnje ravnanje očitovati dostojati.“

Mislim, da će zgodno biti na ovom mjestu preštampati i Livadićev list od godine 1863. Petru pl. Preradoviću, kao odgovor na priposlanu mu pjesmu „Samobor“, jer onaj će list mnogo toga posvjedočiti, što sam ja pisao god. 1874. u Livadićevom vjekopisu, ne znajući prije ništa o tom pismu. List ovaj dobio je gosp. M. Š. od sina pokojnoga našega velikoga pjesnika, od gosp. Dušana pl. Preradovića, te ga je objelodanio u br. 19. „Vienca“ od god. 1891.

Veljmožno Blagorodni Gospodine!

Kako Vašu klasičku pjesmu primio, — pročitao, — sasvim uzhitjen za jedan sat nju složio sam, da tako isti dan Vama poslati mogao bi bio. Buduć da kod mene zaostala, uzrok tomu je, jerbo nikomu kazati, još manje po kim nju pjevati čuti priliku imao sam, da predi bi se osvedočio bio, je li što valja, — je li u slavjanskom mužikalnom duhu složena je? — Naši redki pjevači i pjevačice u Zagrebu pjevaju, ali ne shvataju misao i ćut moju; nadalje, da bi ova pjesma jedino Vaše slavom slavne osobe se ticala — svesrdno nju cielom svietu na naglom dostavio bi bio — nu tiče se moje neznatne malenkosti — smiono mi se videlo, svietu tako proslavljen pokazati se. — Vi nalazite, da moji napjevi u slavjanskom duhu glase (velike sreće!) — zato dopustite Vama kazati, kako ja k tomu pokušaju slavjanske melodie slagati početi moći dospio sam. Godine 1817. po doveršenom filosofičkom nauku na sveučilištu u Gracu mene nezaboravlivi učitelj dogodovštine Dr. Julius Šneller kod odhajka s timi rečima odpustio je: „Auch in Kroatien wird es bald tagen, sollten Sie in Ihrem Vaterlande in welch’ immer Wirkungs-

kreise weilen, so streuen Sie da wenn auch nur ein Senfkörnlein des Guten, welches Sie aus meinen vielfältigen Vorträgen entnehmen konnten; glauben Sie mir, es wird schon Früchte tragen, wenn Sie auch diese nie erleben sollten!“ Zatim stupivši u nauk pravah, kroz četverogodišni tečaj priliku imao sam i mužikalno uveštiti se, — po doveršenih pravničkih naukah kući vratiti i gospodarstva latiti se morao — tak po gorah i poljah sred težacih svakojake narodnosti uviek baveći se, na misao mi došlo, ne bi li se slavjanska mužika proiztvoriti mogla!?

Da si mužikalnih idea zadobavim, preigrao sam marlivo skorom sva dela Beethovena, Bacha, Mozarta i Hajdena, no do kakve doveršenosti dojti meni moguće nije bilo, poradi teranja vekšeg gospodarstva, koje na jedinu moju osobu napartjeno bilo — dogodilo se, da Dr. Ljudevit Gaj većputa u Samoboru baveći se u razgovoru varhu domorodnih stvarih na glazbu krenuo, gde njemu ideu moguće slavjanske mužike napredstavio, — nju odobrio, — i kad mu šta fantazirao ili pjevao, mene pozornog učinio na to, što u njemačkom duhu, što u slavjanskom glasilo bi, s tim mene obodrio, da se sve više na slavjanski rythmus obazrivši se, moje idee njemu prilagoditi se trsio jesam. — Napokon Gajevim podtaknjenem izašle su svake vrsti pjesme, od kojih nekoje u glazbu staviti počeo sam; a pokojni Vraz i jošte nekoji pjesnici nektere moje melodie gdegde za podobro složene očitovali jesu. — — — Dakle moji pjesmotvori jesu pokušaj jednog naturaliste. — Uvaživši spomenute reči Šnellerove izvolite slutiti, da pjesme moje zernca jesu, ali u slavjansko polje hitjena, koje, ako šta valjaju, možebiti kao nebeski zrazi sjajne izkrice postati, i u slavjanskih srcah slavjansku glazbu probuditi bi mogle, da tako s Božom pomoćjom sve, što zanemareno kroz stotina i stotina godinah pokopano ležaše, — da se jedva oživotvori!

To su moje tajne, koje jedino Vama odkriti željio sam, u toj nameri, da spoznati dostojite, kako nepokolebljiva moja izkrena volja je, — koliko sile i znanosti moje dopuste, na tom

polju slavjanske glazbe raditi, — možebiti, da će koj drugi mlajši, nadareniji, i sretniji kod ove svakako za izobraženje naroda potrebite sverhe nas svijuh najželnii ciel sa zasluženim priznanjem svega slavjanskog svieta srećno doseći. — Buduć da redko kada pišem, gladko naški glede Vaše saveršenosti nisam moguć bio drugačije, kak po samoborski izustiti se. — Nu ufanje gojim, da sa bezobzirnim očitovanjem, kako Vama se klasička Vaša, u glazbu stavljena, priklopljena pjesma dopada, meni nazkorom više Vaših pjesamah poveriti uzkratiti se nebudete. Štujući Vas iskreno kao našega Horaca, Tassoa i Goethea

sa dubokim počitanjem ostajem

u Samoboru 5a Prosinca 1863.

istinski štovatelj

Ferdo Livadić Samoborski (Wiesner).

Kako se vidi iz Livadićeva lista „Narodnim Novinama“ bio je tada uvriedjen, te se je prietio, da će kompozicije svoje zatajiti, što ima značiti: uništiti. Da li je to izveo, ne znam, ali pošto se je poslije njegove smrti malo našlo od onih kompozicija, koje je u početku svog hrvatsko-glazbenog rada stvorio, ja bih rekao, da je on sam koješta uništio. Neke popievke, koje mi je Livadić dao god. 1863. za prepis, ne nalaze se nigdje više u originalu, premda je on od svake popievke po dva tri i više duplikata imao. Moguće je medjutim i to, da su na drugi način izginule. Godine 1863. vidio sam u njega „Koncertne variacije“ na ilirsku jednu melodiju za koloraturnu jednu pjevačicu, izradjene poput poznatih Prochovih variacija. Pošto Livadić nije imao od tog komada čisti prepis, obećao mi je, da će ga na čisto prepisati a tada meni poslati. Kada sam poslije ponovno za taj komad molio, rekao mi je, da ga je nestalo. Tako mi je prof. V. Klaić pripoviedao, da je on imao gomilu Livadićevih glazbotvorina, ali da su nemarom njegovih ukućana na njegovu najveću žalost izginule.

Ono što ja od Livadića imadem, dielomice sam prepisao, dielomice od njega samoga na dar dobio. To je bilo ovako. Po-

četkom godine 1863. pisao sam Livadiću (iz Osieka), da bi ga rad htio posjetiti, i s njim se posavjetovati glede našega glazbenoga rada u otačbini, t. j. čuti, šta i kako on misli, a razložiti mu, šta i kako ja mislim o pravcu toga rada i o zadaći domaćih glazbenih umjetnika. On mi otpisa, da će mu moj posjet mio biti, te da me u proljeću očekuje. Početkom mjeseca lipnja god. 1863. odoh iz Osieka u Varaždin k Padovcu a tada k Livadiću u Samobor. Kada ovamo dodjoh, bielili su njegov dom iz vana i iz nutra. Unatoč neredu, nije me pustio od sebe, već me je silom pridržao jedno osam dana. Drugi dan mog boravka zamolio sam Livadića, da mi dozvoli, da pomoću njegovoga momka posaberem i uredim njegove glazbovine, koje su kojekuda razbacane bile na hodniku, u komori, na tavanu i još negdje, da dobijem jasan pregled o njegovom radu. Livadić pristade na tu moju ponudu, te tako sabrah sve, što je bilo naći. Kad sam s poslom gotov bio, darovao mi je Livadić od svakoga komada, od kojega je imao duplikata, po jedan pa i po dva eksemplara; one komade pak, od kojih je bio samo jedan primjerak, isprosio sam od njega za prepis, te mu zato dao revers. Poslije mog boravka u Samoboru putovao sam u hrvatsko Primorje, a tada preko Trsta u Kranjsku i Štajersku, a kad sam kući došao, umah sam počeo Livadićeve kompozicije prepisivati. Mjeseca veljače god. 1864. povratio sam mu povjerene mi rukopise, te mu kod te zgode pisao, da bi trebalo tuj tamo koju glazbenu ortografsku pogrešku ispraviti, prije nego što bi se štampala njegova djela. Da se pak štampaju, scienim potrebitim, a ja bih se pobrinuo, da nadjem nakladnika ili mecena ili društvo, koji bi štamparski trošak nosili, ili bi — ako nije drukčije — izdavanje njegovih djela uzeo na vlastiti risico.

Negdje u mjesecu ožujku god. 1864. odgovori mi Livadić, da će mi vrlo zahvalan biti, ako ispravim dotične pogreške, budući da on nije kompoziciju do kraja izučio, njemu da je Bog samo toliko dara dao, da može koju pjesmu (Gedicht), kad ju jedan dva puta pročita, s mjesta uzglazbiti, kako to umiju i ob-

dareni naturalisti. Glede izdavanja svojih djela reče mi, da on sam za to novaca nema, nego ako bi ja koga našao, koji bi htio nakladu primiti, da on od dotičnoga nikakvog honorara ne traži, već samo želi, da mu se od svake kompozicije dva komada besplatno pošalju.

U tu svrhu obratio sam se na nekog odličnog rodoljuba, te mojemu pismu priložio i Livadićev list, da vidi, da naš glazbotvorac ne traži nikakve otštete, već da se tuj radi samo o štamparskom trošku. Dotični naš odličnik odbio mi je molbu, a da mi nije Livadićev list povratio. Ista sreća stigla me je i drugdje, gdje sam radi Livadića na vrata pokucao. No ako se je i onaj list izgubio, imadem još druga tri lista od Livadića u kojima je ono ponovio, što je u prvom listu rekao. U opće je Livadić u svojim listovima često ono opetovao, što je pred nekoliko godina rekao bio, ne znajući, da je to već jednom kazao.

U listu od 27. rujna godine 1866. pisao mi je Livadić: „Ako scienite, da su moji glazbeni pokušaji vriedni, da dodju u javnost, to Vi slobodno uvrstite od njih koliko hoćete u Vašu zbirku, koju kanite izdavati. Za to poduzeće svjetujem Vam, da se brinite za kakvoga možnoga zaštitnika, koji bi Vam nadoknadio bar jedan dio troškova.“

Dne 15. travnja god. 1873. pisao mi je list u njemačkom jeziku, iz kojega ovo vadim: „U slučaju, da bi tko htio štampati nekoliko mojih glazbenih pokušaja, to želim, da sve prije pregleda i ispravi pravi vještak. Hvalu dieliti ću drage volje s ispravljačem, a meni je svejedno, da li će dobiti on ili ja više hvale, samo neka hrvatski glazbeni sviet dobije nešto uz crnu kafu. Kada bi se tko odlučio na taj posao, to neka traži nagradu za svoj trud od dobitka prodanih istisaka. Ja nisam za sada u stanju, da ga pristojno nagradim.“

Vriedno je i ono iznieti, što mi je Livadić odgovorio, kada sam mu poslao bio god. 1873. moj rukopis njegove biografije, moleći ga, da biografiju pročita, ne bi li možda šta u njoj našao,

što nije točno. Na to pisao mi je 12. travnja god. 1873. medju ostalim i ovo: „Veleštovani prijatelju! Dozvolite, da Vas tako nazivljem, ali što Vi kanite za me učiniti, to može samo prijatelj. Ipak moram Vam iskreno reći, da je priopćivanje mojeg životopisa istom poslije moje smrti u horu. Nemojte nikada hvaliti ni jednoga Hrvata prije smrti, dakle ni meme! Uz to posvema zaboravljate, da smo mi Hrvati posve rascjepkani u više stranaka, te da bi mogao opis moje osobe i mojega rada pribaviti ne samo meni mnogo neprijatelja, već bi to moglo i mojoj djeci opasno biti u njihovoj karieri. — — — Čudim se, od kud Vi poznajete moje pokušaje (t. j. glazbotvorine); po svoj prilici dobili ste ih od bogoslovaca, kojima sam ja te moje stvari uzajmio te dozvolio, da si prepišu, ali bez nakane da ih turaju u sviet."

Starina naš već je zaboravio bio, da mi je on sam dao svoje glazbotvorine prije deset godina. — Glede njegove bojazni, da bi mu moglo biti priopćivanje njegovog životopisa na štetu, pisao sam mu ja, a pošto nisam dobio odgovora, pisao mu je tadanji urednik „Vienca" Aug. Šenoa. Napokon pristade Livadić, da mu se biografija štampa.

Poslije toga pisao mi je 23. rujna god. 1874. pismo, koje je vriedno, da se priopći, jer nam dokazuje, da je naš glazbotvorac dobro shvatio opće stanje glazbe, pa i prilike slavenske glazbe. Evo znameniti taj list u hrvatskom prevodu:

„Štovani gospodine! Vi ste tako dobri bili osvrnuti se na moju osobu. Moram reći, da sam bio vanredno iznenadjen, kada mi je neki gospodin pokazao u čitaonici „Vienac", u kojem je bio moj lik i moj po Vama pisani životopis. Nikada nisam slutio, da će se moji pokušaji jednoć spominjati s takvim poštovanjem. No što bi — bi; sada nije više tomu pomoći. Za nas dvojicu željeti bi bilo, da hrvatski narod posvjedočuje valjanost tih komada time, da ih upotrebljava, jer time bi i druge bodrio, da uzrade na polju slavenske glazbe šta koristna za narod.

„Sad je već očito, da može pa da će i biti slavenske

glazbe, ako stanemo proučavati pučke popievke, te ako ih budemo usavršivali, preradjivali i svakom zgodom upotrebljavali. Pokazali su nam najbolji njemački, franceski i talijanski glazbotvorci, kako se može utrti put slavenskoj umjetničkoj glazbi. Ali k tomu treba, da se mi hrvatski glazbenici smatramo Slavenima i da ćutimo slavenski. Samo tako radjati će se u duši glazbotvorca slavenski motivi. Ako tada glazbotvorac isprede ove motive u slavenskom duhu, to ne će moći druga glazba ni postajati nego slavenska. Kažem naročito, ispresti u slavenskom duhu. Ja sam slušajuć i učeć tudje umotvore mnogo tudjega usisao, te sam se toga morao s ne malom mukom osloboditi i pročistiti svoje slavenske motive od tog tudjega duha. Budući slavenski komponista ne bi — pravo rekavši — ni smio slušati i usisati tudje glazbe već samo slavenske motive, da ga tudja glazba ne smeta u izradbi njegovih misli. To je dakako teško, da ne kažem gotovo nemoguće, ali uza sve to ipak je jedno moguće, a to je, čim manje gojiti tudju glazbu.

Ja sudim, da je glazbeni genij, kakav je Rikard Wagner, samo zato mogao proizvesti čistu (?) njemačku glazbu, što se je znao čuvati drugih glazba. U Beethovena nalazim, da je njegova glazba posebna vrst glazbe; ne može se reći, da je njemačka, pa upravo s toga djelovala je tako silno na sve narode. Neizmjerno mnogo truda stoji Beethonovu glazbu razumjeti i izvadjati, dapače ja sudim, da Beethovena mogu shvatiti samo vrlo obdareni glazbenici. Takvi se geniji, kakav je Beethoven, rietko radjaju. Ako jednoć uhvati Slavenstvo u svim slojevima slavenskoga društva čvrst koren, tada će se roditi i slavenski glazbeni genij, a slavenska će glazba biti gotov čin. Za sada mnim, da ćemo doći do južnoslavenske i do sjevernoslavenske glazbe; istom poslije toga pojavit će se eminentni genij, koji će obje spojiti te stvoriti slavensku glazbu.

Do ovog zaključka dovelo me je čedno moje glazbeno znanje, moje istraživanje i prosudjivanje glazbenih izvora i motiva njemačke, franceske i talijanske glazbe. Izradba slavenskih

motiva mora bezuvjetno poroditi slavensku glazbu, koja će sviet isto tako razveseljivati, nasladjivati, očaravati i zanimati, kako glazba gore spomenutih naroda.

U pogledu glazbenog znanja, bez kojega ni jedan narod ne može da ima važnosti i ugleda, mnogo ste Vi, štovani prijatelju, u nas učinili. Vi ste vašim radnjama Hrvatskoj mnogo pripomogli, te ne jednog slavenskog glazbenika probudili iz sna. Ta nije Bog zato dao kojemu Hrvatu glazbeni dar, da komponuje i da na kojem glazbalu izvadja kojekakve tandare, mandare, lendlere i drugi bezsmisleni zveket, već da posveti svoj dar svojemu narodu."

Livadić nije svojim glazbotvorima smjerao udariti pravac našoj narodnoj glazbi, on je sastavljao svoje glazbotvorine, da im se sâm naraduje i da osokoli svojake i prijatelje, kao što je to u svojim pismima očito ispoviedao. Tako mi je pisao dne 18. srpnja god. 1869. medju ostalim: „Uglazbujući slavenske pjesme nisam ništa drugo smjerao, već da osokolim domaće glazbenike, ne bi li pronašli plemenitije melodisanje, a da ne povriede narodnoga značaja."

U drugom pismu od 19. srpnja god. 1865. piše mi Livadić: „U nas ima premalo vještih pjevača i pjevačica, koji bi umjeli u narodnom duhu pjevati hrvatske popievke; izim toga pomamilo se je naše općinstvo previše za talijanskom glazbom, te mu ne može zavičajna popievka ni glazba pravo omiljeti. Jedva je tko voljan nastaviti pokuse. — I ja pristajem uz Vašu misao, da se unapredjaj naše narodne glazbe ima započeti popievkami i plesovi, istom iza nekoliko godina možemo se nadati pravoj narodnoj operi."

O našoj narodnoj glazbi i njezinoj budućnosti rekao je Livadić u jednom pismu ovo: „Južni Slaveni imadu mnogo plemenitih melodija, kojim će se drugi narodi za cielo klanjati i njih uporabljivati. Svakojako će jugoslavenska glazba izaći na glas, samo ju moraju sustavno i to pravi umjetnici a ne glazbeni rukotvorci i naduti prijatelji umjetnosti dotjerivati, a to

tako, da se pučka popievka dobro shvati, te omjera joj i melodija a uz to i sklad prihvati; jer će joj drukčije izvornosti bez traga nestati."

Glede slavenskoga duha svojih glazbotvorina bijaše Livadić u najnovije doba, pošto se je nešto malo na polju slavenske glazbe istražilo i na vidik iznielo, sam sebi preoštar sudac. Kad sam mu jednoć više bugarskih napievâ na glasoviru izveo i njihove mu ljepote istaknuo, uskliknu on posve uzrujan: „Sad bih rad, da se pomladim, makar imao još jednom 48. godinu preživjeti, samo da iz toga vrela crpsti, samo da iznovice početi uzmognem; ali bih još nešto drugo rad", rekne častni starina — i uhvati se rukom za čelo, „rad bih, da imam sve svoje popievke i druge glazbotvorine na okupu". „A šta bistė od njih uradili?" zapitam ga ja. „Šta bih uradio? Sve bi ih poderao i spalio." — „Ta zašto?" odvratim mu ja, „to bi bila grehota, jer ste zbilja mnogo liepih i narodnim duhom zadahnutih glazbotvorina sastavili". — „To velite vi", reče Livadić ozbiljno i strogo, „jer mislite, da mi koju laskavu reći morate, ja pak velim vama i svim, koji su voljni čuti, da mi svi skupa nismo stvorili niti jednu jedinu glazbotvorinu, to jest takovu, kakove su ti srpski plesovi i bugarske popievke; ja dapače sudim, da smo našim glazbotvorima počinili više štete, nego li koristi. Jedina mi je utjeha, što će naši nasljednici moći slavensku glazbu na vrelu proučiti, ne imajuć tumarati besputice, kao mi."

Ako se tim Livadićevim izjavama, koje je iznenadjen izvornošću bugarskih i srpskih melodija izustio, to prigovoriti može, da i u našoj hrvatskoj domovini napievâ imade, kojih one popievke ni malo ne natkriljuju, to ipak ima povjest naše domaće umjetnosti te Livadićeve rieči na umu držati.

* * *

Još mi je spomenuti, da je Livadić i pjesnikom bio, pjevajući pjesme u hrvatskom, u njemačkom pa i u latinskom je-

ziku. U popisu njegovih glazbotvorina (vidi na kraju životopisa) nalaze se ove pjesme, koje je on spjevao:

Budnica: „Eto grnu samozvanci“.
Muška veselica: „Oj vi braćo, svi Antuni“.
„Nek se kokot s orlom bori“.
„Prijatelji naše narodnosti“.

Drei Lieder: 1. „Was ist das für ein durstig' Jahr?“
2. „Du meine Seele, du mein Herz“.
3. „Leid und Freude, Jammer und Qualen“.
Couplet: Und der Schmerling, sagt er.

A kako sudi gosp. Franjo Bahovec, unuk našega glazbotvorca, biti će i ove pjesme od Livadića:

Pobratinstvo: „Ako ćemo vinca piti“.
Nova doba: „Nova doba sad nastala“.
An das Klavier: „Sei mir gegrüsst, du schmeichelndes Klavier“.

Medju Livadićevim rukopisima, koje mi je gosp. Franjo Bahovec na raspolaganje stavio, našao sam tri pjesme, koje je Livadić spjevao, ali kojih nije uglazbio; ili ako jest, to je nestalo njegovoga rukopisa.*

---

* Evo tih pjesama:

(Pri vinu).

Sivlenye zpodobno je rosiczi,
Tak mudroznanczi vele,
Dobro kad tomu tak je,
Vechput nyu z vinom polevati chemo,
Da berse vu czvetu posztane.

Sivlenye zpodobno je putu,
Tak mudroznanczi vele,
Dobro kad tomu tak je,
Bratcha, ja miszlim punite chashe,
Poskropimo pute mi vinom
Prez praha sze onda putuje.

Sivlenye zpodobno je igralishchu,
Tak mudroznanczi vele,
Dobro kad tomu tak je,

Livadić bio je maloga stasa, ali čvrst i krupan, te je riedko kada bolovao. O njem vriedi naša poslovica, koja veli: „Čovjek se ne mjeri laktom nego umom“, jer naš starina nije bio samo u glazbi već u opće vrlo duhovit čovjek. Još u osamdesetoj godini svog života bio je umom čil pa i tjelesno zdrav. Istom

---

Mi igramo felu pianczev,
Y praznimo pozivajuche chashe;
Naravzko igra sze onda.

Sivlenye zpodobno je szenyu,
Tak mudroznanczi vele,
Dobro kad tomu tak je,
Vre sze szamom meni tak vidi,
Chashe vu ruke! Mi pijmo.
Kam szi lepshe szenya sze onda!
Ferd. Wiesner m. p.

(Čestitka).

Dragi otecz! dan je naztal,
Tvojoj Deczi jako drag!
Bogu hvala, da szi oztal
Tvojeh chinov dichni trag.

Ti szi Otecz prelyubleni
Y od drugih postuvan,
Da nam sivesh, jeszmo selni,
Nashoj szrechi alduvan.

Vzemi ljubavi Znamenye
Tve zahvalne dechicze;
Krepost nashe je terszenye
Kak za vse Divojchicze!

Naj ti anda szrecha czvete,
Dok sivlenya chasz terpi,
Ja velim kak malo dete,
Za vsze dobre Bog zkerbi.
Ferd. Wiesner m.

(Samoborska fašinska veselica).

Zato smo se zkupa zišli,
Kad smo sada jedne misli,

koncem godine god. 1877. počele su mu sile jako malaksati. Kažu, da se je junački branio protiv te bolesti, pa da nikako nije htio u krevet. Ali na dan Božića nije se mogao više držati, te legne u krevet. Slaboća preotimala sve više, te tako izdahne 5. siečnja god. 1878. plemenitu svoju dušu. Ne samo da je cieli

---

Brat, da bratju zbila ljubi,
Drugaricu mu prisnubi.
    Oj taj sladki čas,
    Za nas i za vas,
    Ništa bratjo od nas
    Ne razdruži vas.

Zato zkupa jemo, pimo,
Društvo tesno da složimo,
Da u takvom samo krugu,
Zabimo na sveta tugu.
    O taj sladki čas,
    Za nas i za vas,
    Ništa bratjo od nas
    Ne razdruži vas.

Mi sad jesmo dobre volje,
Da nam nemre biti bolje,
Kad su znami z desne, z leve
Mile naše žene, děve.
    O taj sladki čas
    Za nas i za vas,
    Ništa bratjo od nas
    Ne razdruži vas.

Zato, koj sad ruku pruži,
Naj se nikad ne razdruži,
Naj se misli na ov danak
Veseo gde bio zastanak.
    O taj sladki čas,
    Za nas i za vas,
    Ništa bratjo od nas
    Ne razdruži vas.

6. siečnja godine 1849.

Wiesner.

Samobor k sprovodu došao, već su došli i mnogi njegovi štovatelji iz bližnjih mjesta. Pjevači društva „Kola“ pjevali su tužaljku, a mladi zagreb. profesor Ivan Hoić, rodom Samoborac, govorio je nadgrobno slovo. Livadić je sahranjen u obiteljskoj raki na samoborskom groblju.

Nakon šest godina umro je (6. travnja god. 1884). i najstariji mu sin Kamilo u dobi od 59. godina. Kamilo je imao krasan bas, bio je muzikalan i najbolji interpret otčevih popievaka. On je sudjelovao i u Lisinskovoj operi „Ljubav i zloba“, kad je bila pjevana god. 1846. pjevajući solo-partije.

Smrću Ferde Livadića izgubio je Samobor središte svog društvenog života, ciela Hrvatska pak zaslužnoga muža, koji nije samo radio oko razvitka hrvatske narodne umjetničke glazbe, već je i vazda vršio i ine otačbinske dužnosti. U svojoj pjesmi „Prijatelji naše narodnosti“ veli: „Prijatelji naše narodnosti, Ja vas molim lepo i iskreno, Naše pesme čitat nije dosti, Tim još ništa nije učinjeno. Gde se kakva prilika ujavi, Tamo valja da se muž postavi!“

Motreć život i zasluge Ferde Livadića mislim, da bi umjestno bilo, da se već sada pobrine koje naše pjevačko društvo, ili sva pjevačka društva skupa pod vodstvom pjevačkoga saveza, da se podigne velikomu našemu ilirskomu glazbotvorcu dostojan spomenik u milom njegovom Samoboru i to na stogodišnjicu njegova rodjenja god. 1898.

Time bi se hrvatski narod odužio plemenitomu boriocu za narodni naš napredak, a ujedno i sebe sama počastio, nastojeć da se ispune rieči našega pjesnika, koji kaže, da imade dični sin Samobora naviek ostati u pameti hrvatskoga naroda.

Hoćemo li Livadićeve kompozicije u opće da prosudimo, to možemo reći, da su oni komadi, koje je glazbotvorio bivši djakom u Gradcu (od god. 1816. do 1822.), skroz u njemačkom duhu. Ovaj je duh upio od svojih učitelja glazbe što u Zagrebu, što

u Gradcu, i od njemačkih studenta, s kojimi se je družio. Plemenitoga zanosa i umjetničkoga uzleta nije naći u tim glazbotvorinama. Tâ starim njemačkim glazbenim učiteljima bilo je samo do toga, da mršavu koju glazbenu misao provedu po skolastičkim zakonima, da ju izmuzu i ispredu ma i neznatnim i bezvriednim frazama, samo da bude glazbeni kalup potpun, a sveza glasova ortografski pravilna.

Pod tim njemačkim jarmom teško je bilo našemu tada mladomu komponisti, koji je želio glazbom izraziti čine iz čuvstvenoga života, te slomiti okove, u koje je tada bila okovana svaka sloboda pa tako i umjetnička. Ali to provesti nije bila mala zadaća, jer verige su skovali glazbeni vlastodržci, autoriteti, a ove su štitili po njima propisani glazbeni zakoni. Unatoč svemu tomu ipak se je naš Ferdo otresao tog ropstva ponješto još u Gradcu, upotrebljavajuć harmonije i modulacije do onda nečuvene, poganske, i nastojeć, da mu glazbotvorine budu karakteristične. Njegov valcer „Huldigung der besten Tänzerinn“ i njegove koračnice onoga doba pokazuju, da je svoje vrieme pretekao.

Ali uza sve svoje borbe sa starom njemačkom školom nije se mogao riešiti onog prežvakanja jedne misli, onog produljivanja stavačnog oblika bez kraja i konca. Sa starom ovom stilizacijom borio se je kroz cieli svoj život, dakle jošte i onda, kad se je već posvema otresao bio njemačkoga duha i stare njemačke natražnjačke škole. To osobito vriedi za mnoge njegove popievke, u kojima oduška nema, već se nanizao stavak o stavak s jednom te istom pomišlju.

Unatoč tome raspolagao je množinom motiva t. j. bio je bogat na melodijama, bogat u smjeloj i duhovitoj modulaciji, bogat u tanahnoj glazbenoj karakteristici. To je pak riedak pojav bio prije Beethovena i u vrieme, kada ovaj glazbeni gigant još nije bio dosta uvažen.

Budući da u svakoj Livadićevoj kompoziciji imade originalna temeljna idea, oko koje se sve drugo hvata, to je naći u nje-

govim kompozicijama u veliko mnogovrstnosti. Ni u kojoj njegovoj glazbotvorini nema kakovih prizvuka, omiljelica, koje se u svakom komadu ponavljaju, što mnogi glazbeni čankolizi krste samosvojnim stilom. Još manje naći je kakav plagijat ili reminiscenca bud iz drugih bud iz vlastitih djela. Svaka je njegova melodija samonikla. Pa ako i ja sudim, da je melodija pjesme „Mio ti je kraj“ individualna njegova melodija, da se u ovoj kriju sve ostale melodije, to ne mienja ništa u stvari, ne oduzima drugim melodijama originalnosti.

Livadić je često uglazbavao srećnom rukom i epske pjesme, ali zato ipak mislim, da stoji na većoj visini kao uglazbatelj lirskih pjesama. U ovim se je trsio, koliko je samo mogao, da pogodi duh hrvatske pučke glazbe. S toga je i rado zaglavljivao svoje popievke gornjom tercom ili gornjom kvintom, ali se nije usudio dokončati ih trozvukom na dominanti, što je osebina naše pučke glazbe.

Njegova glasovirska pratnja popievaka bujna je i punozvučna, te takav ne razdruživi dio popievke, da su istom oboje, to jest pievna melodija i pratnja, sačinjavale jednu cjelinu. No jer je za tim težio, da mu bude pratnja punozvučna, griešio je često proti glasovirskom slogu, natrpavajuć u sazvuke toliko kajda, da je njegov glasovirski slog imao lice, kan da je skizza za orkestralnu pratnju a ne glasovirska udesba.

Sud Vrazov o Livadiću: da njegove melodije nisu tako pučke kako Lisinskove, koje se i po ulicama pjevaju, što se ne zbiva s Livadićevim popievkama, budući da su vrlo umjetno složene, te ne udaraju lako u sluh — nije posvema ispravan. Po Vrazovim riečima mislio bi naime čovjek, da Livadićeve melodije nisu u duhu hrvatskoga puka, pošto se ne pjevaju na ulici.

Tomu imadem primjetiti, da Livadić nije nikada komponovao za ulično općinstvo, već samo za hrvatsku inteligenciju. Ono pak, što nije zamišljeno i namienjeno prostomu puku ili gradjanskom proletarijatu, to i ne prodire u nj. One dvie tri pjesme, koje je Lisinski uglazbio za niži sloj naroda, postale su

dakako popularnima, no kako rekoh, Livadić nije nikada na to općinstvo računao. Da takve melodije moraju biti lako shvatljive a intervali lako izvedljivi, razumieva se samo po sebi. Ali upravo zato ne valja tvrditi, da su Livadićeve popievke nepjevne i umjetne (verkünstelt, unnatürlich), jer i Lisinskove popievke, namienjene inteligenciji, isto su tako umjetničke, t. j. ne jednostavne, kako i Livadićeve.

Što se pak tiče hrvatskoga duha glazbe, to je i Livadić i Lisinski toliko pogodio hrvatsku žicu, koliko je ćutila tadašnja naša inteligencija hrvatski, i koliko su tadašnji književnici naši pisali u duhu hrvatskoga jezika. Umjetnik, ako je i u koječem pretekao svoje vrieme, ipak je zrcalo društva svojega doba.

Kada Vraz kaže: „da je Livadić slagalac od škole, najpače je sprovadjanje njegovo puno, te će se u tom teško natjecat s njime Lisinski“, to vriedi samo za onu pratnju popievaka, koju je Lisinski glazbotvorio, prije nego što je otišao u Prag na glazbene nauke. Poslije toga dostigao je u tom Lisinski Livadića, dapače on ga je glede čistoće glasovirskoga sloga i natkrilio. Izim toga imade Lisinski i tu prednost kao komponista popievaka, što se u mladosti svojoj nije toliko privikao onomu njemačkomu „Bandwurm-stilu“, koliko Livadić, koji se je dosta borio proti tomu, ali se nije mogao u svakom slučaju posvema otresti. Na Lisinskoga više je djelovala melodijska struktura talijanske umjetničke glazbe, koja je tada i u Zagrebu gospodovala, nego nauka njemačkih šulmajstora.

Prelazeć preko istaknutih nedostataka moramo priznati, da Livadić nije bio samo p r v i već i n a j v e ć i i l i r s k i glazbotvorac, genialan i produktivan. No koliko je i Livadić glazbotvorio, nije to učinio u svrhu, da „muziku pravi“ kao zanatlija rukotvorinu ili da mu broj „opusa“ naraste, već je on sve što je uzradio i proživio (miterlebt) i sućutio, sudjelujuć pri preporodu hrvatskoga naroda. Zato i nosi glazba njegova biljeg onoga ushitnoga ilirskoga doba, kojemu će se naša poviest uviek diviti pa i čuditi. Čuditi zato, jer se je usred mrtvila hrvatskoga naroda najednom

pojavilo i na umjetničkom polju toliko tvornih i vještih sila, da tomu malo primjera i kod većih naroda imade. Jedan od najznamenitijih pobornika ilirskoga doba bio je naš Ferdo Livadić. Naša je dužnost, da ono ne zaboravimo i ne zametnemo, što je on stvorio, a to tim manje, jer u njegovim djelima ima mnogo takovih, kojimi se ponositi možemo, i koja mogu kasnijim hrvatskim glazbotvorcima uzorom služiti.

Popis glazbotvorina Ferde Livadića.

A. Hrvatske svjetovne popievke.*

Angjeo si. „Ti si moja viekom", od I. Trnskoga; u Ce-duru, za srednji tenor. Od god. 1868.

Bosanska davorija. „Mladi Srbi bud'mo mi", od M. Pucića; u Ge-duru; opredieljena za muški zbor ali još nije udešena. Od god. 1862.

Brodar. „Oj talasi mili ajte", od I. Trnskoga; a) u Ge-duru, za srednje grlo, b) u De-duru, za muški peteropjev. Od god. 1841

Budnica. „Eto grnu samozvanci kletom rukom", tekst i glazba od Livadića; u Ce-duru, skizza za muški zbor. Od god. 1847. ili 1848.

Budnica. „Ne bojmo se, što nas kude", od I. Okrugića; u Ge-duru, za srednje grlo.

Budnica. „Ne dajmo se, ne bojmo se", od? Dvie razne melodije: a) u Ce-duru, b) u Ef-duru, za muški zbor. Od god. 1847.

Crne oči. „Aj vi oči crne", od Ljud. Vukotinovića. Kavatina u Ge-duru za tenor-bariton. Ista popievka u A-duru, pod naslovom „Oči crne" nalazi se u originalnom rukopisu u arkivu zemalj. glazbenoga zavoda u Zagrebu.

Crnogorski sin. „Mač zaklela majka", od I. Budimira. Davorija na dva načina: a) u E-molu, za srednje grlo, b) u De-duru, za srednje grlo. Od god. 1862. — Popievku u E-molu udesio je Vilim Müller dne 14. lipnja god. 1865. uz orkestralnu pratnju. I ovu imadem.

Čeznuće. „Pozdravljam te iz daljine", od?; u E-duru, za tenor-bariton.

---

* Svaka popievka imade glasovirsku pratnju, zato i nisam ovu izrično spomenuo; kod onih popievaka, koje nemaju pratnje, ili su praćene drugim glazbalom, spomenuo sam to izrično. — Sve one popievke, kod kojih nije rečeno, gdje se nalaze, imadem ja ili u originalnom rukopisu ili u prepisu.

*

Davorija. „Bubanj tuče, vojne trublje zvuče“; u Ef-duru, za srednji tenor.

Davorija. „Bubanj zove, topi ruče“, od L. Ilića; u De-duru, za srednji tenor.

Davorija. „Nek se hrusti šaka mala“, od Lj. Vukotinovića; u Ef-molu, za miješoviti zbor. Od god. 1836. — To nije ona poznata i popularna melodija, koju su neki „domorodci“ ishitrili god. 1836. u Gajevoj kući u Zagrebu, već druga od samoga Livadića uglazbljena.

Davorija. „Svaki Ilir ponosito“, od Ljudevita Vukotinovića; u Es-duru, za srednji tenor. Prije god. 1840. — Štampana u zbirci: „Različiti hrvatski napjevi“, koju je izdao zagreb. glazb. zavod mjeseca studenoga god. 1862.

Dieva crnooka. „Aj ti crnooka dievo mila“, od Lj. Vukotinovića; u Ge-duru, za tenor. Od god. 1835. (Vidi „Danicu Ilirsku“ od g. 1835. na str. 55.).

Dobrodošlica gostu. „Nastolniče, nuder dosta hrvatskoga“, od Ivana Trnskoga; u Ge-duru, za dva grla: sopran i alt, ili tenor i bariton; strofička popievka. Ista popievka u Ef-duru za jedno grlo, nalazi se u arkivu zem. glazb. zavoda u Zagrebu.

Dvie popievke. 1. Ivanu Perkovcu „Duh naroda opet niknu nikom“, od P. pl. Preradovića; u Hes-duru, za srednji tenor. (Popievka nije ciela, druga i treća stranica manjka). — 2. Zagrebkinja. „Ponosim se rodom mlada“, u Ge-duru, za srednje žensko grlo.

Hladna majka. „Ah, kako ti plače, majko, diete tvoje“, od Gomerova; u Ge-molu, za srednji tenor.

Hrvatska himna. „Bože živi blagoslovi“, od pl. P. Preradovića, u E-duru, za tenor. Od god. 1870.

„Ja ljubovnik nisam tvoj“; u Ef-duru, za tenor-bariton.

Jedinica moga srca. „Oj djevojko, ljepotice“; u Hes-duru, za srednje grlo.

„Još Hrvatska ni propala“; četiri skizze pisane olovkom po pjevanju dr. Lj. Gaja. Od god. 1833. — Petu skizzu, posljednju redakciju te melodije, izgubio sam prilikom, kada se je štampala u mojoj zbirci „Južnoslovjenskih nar. popievaka“.

Juran i Sofija drama od I. Kukuljevića, glazba od F. Livadića. Od god. 1840. — Popievke k toj drami nalaze se u arkivu zem. nar. kazališta u Zagrebu.

Justini. „Oj Justino, kćeri izabrana“, od Travenića; oveća popievka u Hes-duru, za tenor-bariton.

Kad. „Kad te vidim na prozoru“, od P. pl. Preradovića; u Es-duru, za srednje grlo.

„Kad u te pogledam“; u De-duru, za bas. Oko god. 1840.

Kakva mora moja ljuba biti. „Ne sme mislit, da sve za njom teže“, od bana Josipa grofa Jelačića; u Ce-duru, za srednje grlo.

Kamena dieva. „Dieva sjedi pokraj mora“, od A. Mihanovića Petropoljskoga; u E-molu, za srednje grlo. Od god. 1844. (Vidi br. 45. „Danice“ od god. 1844.). — Štampana u zbirci „Različiti hrv. napjevi“ izdanoj god. 1862. po zem. glazb. zavodu u Zagrebu.

Kasno. „Ti me bježiš, uklanjaš se meni“, od P. pl. Preradovića; u De-duru, za bariton. Od god. 1852.

Kiselica veselica. „Miholje došlo, brzo i prošlo“, od Ferde Rusana; u Ef-duru, za bariton. Od god. 1864.

„Kô što cvietak rosu“; u Ef-duru, za bariton. — Popievka je nepotpuna. U Livadićevim rukopisima našao sam samo jednu stranicu, koju sam prepisao, jer se je nalazila na posljednjoj stranici njemačke popievke: „Die Mitternachts-Stunde“.

Kratka sreća. „Dieva s dragim šeta“, od Stanka Vraza; romanca u Ef-duru, za bariton. Od god. 1845. — Ista popievka u A-duru nalazi se u originalu u arkivu zem. glazb. zavoda u Zagrebu.

Liepa Anka, od St. Vraza. Nemam. Ovu popievku spominje Vraz u listu Erbenu, od god. 1845.

„Liepo je premilo, divno oko tvoje“; u De-duru, za tenor. Samo skizza.

Ljubi svojoj. „Cvieće si plela“, od F—a; u Es-duru, za srednje grlo.

Lovačka pjesma. „Na noge sad lovci“, od I. Kukuljevića, na pet raznih načina: a) u Ce-duru, za srednji tenor; b) u A-duru za srednji tenor; c) u Hes-duru, za tenor; d) u Ce-duru za srednji tenor; e) u Hes-duru, za bariton. Od god. 1868.

Mač, od I. Kukuljevića. Nemam. Ovu popievku spominje St. Vraz u listu Erbenu, od god. 1845.

Majka. „Tko zataja domovinu“, od njekog sliepog Šibenčanina, koji se je iz Amerike povratio a tada u Spljetu boravio; u Ef-molu, za bariton. Od god. 1873. — Original nalazi se u arkivu glazb. društva „Vienca“ duhovne mladeži u zagrebačkom sjemeništu. — Skizza te popievke nalazi se u mene.

Matildi Malingerovoj. „Još u uhu glas mi zvoni“; od Ivana Trnskoga; u De-duru, za bariton.

Milica. „Ruža se razvija“; u Ge-duru, za srednje grlo.

Moja budućnost. „Vidiš li ti crne tam oblake?“ od I. Kukuljevića;

a) u Ef-molu, za srednji tenor. Prije god. 1845.; b) u A-molu. Ova je štampana u zbirci „Različiti hrv. napjevi“, koju je izdao zem. glazb. zavod god. 1862.

Moja ladja. „Plovi, plovi moja ladjo“, od P. pl. Preradovića; a) u Ge-duru; b) inačica u Ef-duru, za srednji tenor.

Moja sudbina. „Na toj obali Kupe“, od Pavla Stoosa; a) romanca u Cis-molu, za bariton; b) inačica u Ge-duru, za tenor. — Ista popievka u Ge-molu nalazi se u originalu u arkivu hrv. pjevačkog društva „Kola“ pod naslovom: „Vruća molitva za dragu domovinu“; i u arkivu zemalj. glazb. zavoda.

Moja zviezda. „U samoći, zviezdo moja“, od Milutina; a) u Ge-duru, b) inačica u Ge-duru, za tenor.

„Moje srce ovdje nije“, od Velimira Gaja; romanca na tri načina: a) u Ce-duru, za srednji tenor; b) u Hes-duru, za tenor-bariton; c) u Ce-duru, za srednje grlo. Od god. 1868.

Molba ilirskog domorodca. „Sablju, koju deset ljeta zaman nosih“, od Lj. Vukotinovića; u Ge-molu, za bariton.

Molba. „Ljepotom te Bog nadari“; u De-duru, za sitno grlo. Štampana u zbirci „Različiti hrv. napjevi“, izdana god. 1862. po zem. glazb. zavodu u Zagrebu.

Molitva Hrvata. „Bože, čuj hrvatske sine“; u De-duru, za srednje grlo.

Molitva hrvatskih rodoljuba. „Bože, koji si doveo rod“, od I. Kukuljevića; a) u Ef-duru, za mješoviti zbor; b) u Ge-duru za mješoviti zbor. Štampana (u Ge-duru) u časopisu „Viencu“ od godine 1874.

Mužka veselica. (Napitnica) „Oj vi braćo, svi Antuni“, tekst i glazba od F. Livadića. — Imao sam original, ali mi ga je netko odnio, ne povrativ ga više.

Napitnica. „Pijmo braćo, radujmo se“, od I. Kukuljevića. Iz drame „Juran i Sofija“; u Ef-duru, za tenor-bariton. Od god. 1840.

Napitnica. „Vince, vince čerleno“; pučki tekst; a) u Ef-duru, b) inačica u Ef-duru, za srednje grlo.

Naša molitva. „Daj nam, Bože, otačbini“; a) u Ef-duru, za srednje grlo; b) u A-duru, za mješoviti zbor; c) u Ce-duru, za muški zbor, (skizza).

Na viek s Bogom. „Plači jadno srce, plači!“ Romanca a) u Gis-molu b) ista u Ge-molu, za srednje grlo.

„Nek se kokot s orlom bori“; tekst i glazba od F. Livadića, u Hes-duru, za srednji tenor.

„Nemir ljuti u njem gori“; u Ce-duru, za tenor. — Skizza nedovršena.

Njoj. „O angjelu, oj djevice mila“, od I. Kukuljevića; u De-duru, za tenor-bariton. — Ova popievka dolazi i pod naslovom „Milenoj“.

„Nova doba sad nadošla“; u Ge-duru, za srednje grlo.

„Odkad ona ostavi me“, od P. Stoosa; a) u E-molu, za bariton; b) inačica u Ef-molu, za srednje grlo.

Okić grad. „Nit uz gusle javorove“; u Ef-duru, za srednji tenor. — Od glasovirske pratnje napisao je Livadić samo uvod i svršetak.

Okićke vrane. „Zarosila gora, zabielila zora“, od Lj. Vukotinovića, balada u Ce-molu, za krupno muško grlo. Od god. 1835. Ovo je najveća Livadićeva popievka.

Oproštaj. („Oprostna pjesma“). „U ruke štap mi primit valja“, od S. N—a; romanca u Ce-molu, za srednje grlo.

Ostavljeni. „Časi meni mili, gdje ste?“; romanca u Fis-molu, za srednji tenor. Od god. 1845.

Osveta. „Gdje Koruška“, od Stanka Vraza; balada u Ge-molu, za srednji tenor. Prije god. 1840. — U „Danici ilirskoj“ od 5. rujna god. 1840., štampan je tekst s opaskom: „S muzikom od Ferdinanda Livadića Samoborskog“.

Paulini. „Znaš, kad si, mila, kavu mi sladila?“, od P. Č—a; romanca a) u De-duru, za srednje grlo, b) inačica u A-duru za tenor.

Pitanje. „Gdje su dievo, oni sati?“ od I. Kukuljevića; u E-duru, za bariton. Oveća popievka. — Ista popievka u De-duru nalazi se u arkivu zem. glazb. zavoda u Zagrebu.

Pitanje. „Kad te gdje opazim“; u De-duru, za bariton.

Pjesma Katarine. „Oj vi zviezde sjajne“, od M. Bogovića, iz glume „Frankopan“ (u 4. činu); a) u Ef-duru, za srednje žensko grlo, b) s drugom introdukcijom u A-duru, za žensko grlo.

Plač za dragom. „Ah ljubo, zar si tu?“ od Sl. Slavončevića; u Fis-molu, za bariton. Prije god. 1845.

Pobratinstvo. (Napitnica). „Ako ćemo vinca piti“; u Ce-duru, za srednje grlo.

Povratak. „Kroz stoljetnu pustu šumu“; balada u Ce-duru, za tenor.

Požuda domovine. „Mio ti je kraj“, od A. Mihanovića; u A-duru za srednje grlo. Od god. 1835. — Štampana u zbirci „Različiti hrv. napjevi“ zagreb. glazb. zavoda od god. 1862. ali u Ef-duru. Izim toga je redaktor te popievke glasovirsku pratnju Livadićevu iskvario pa i zapremicu izostavio.

Prelja. „Predivo je prela“, od I. Kukuljevića; iz igrokaza „Poraz Mon-

golah"; romanca u A-molu, za tenor. Prije god. 1845. Štampana u zbirci „Različiti hrv. napjevi", koju je izdao god. 1862. zemalj. glazb. zavod u Zagrebu.

Preobraženje. „Tužno spjeva vitez na planini"; u Ge-molu, za bas, bez pratnje. Livadić ukajdio je ovu melodiju god. 1835. po pjevanju dra. Gaja. I baritonista Bielčicki član njemačkog teatra u Zagrebu, ukajdio je tu melodiju. (Vidi „Danicu" od 18. siečnja godine 1840.) ali malo drukčije. Gosp. Ognjan Alberto pl. Štriga učio je tu melodiju po Bielčickovoj redakciji, te je tako i štampana u br. 6. glazbenog časopisa „Gusle" od 1. lipnja god. 1892. — Vidi životopis K. pl. Turanji-a.

Preobraženi Srbin. „Ja sam slave slavni sin"; u Ge-duru. Skizza.

„Prijatelji naše narodnosti„; u Ge-duru, za srednji tenor. Skizza bez pratnje, nalazi se na drugoj stranici glasovirskog komada „Kroatische Heimatsklänge". Po svoj prilici spjevao je tu (prvu) kiticu sam Livadić i to prije god. 1835 htijući njom potaknuti Gaja, da se stavi na čelo.

Primorčica. „Pâs se kaže rumen lice", od Jos. Gržetića; romanca u Ge-duru, za srednji tenor.

Pripjevalica. „U livadi pod javorom zdenac", pučki tekst iz zbirke Luke Marjanovića; u Ge-duru, za tenor.

„Puštajte me, ja vas liepo prosim"; u Ge-duru, za tenor. Skizza.

Razstanak. „Zdravo mi ostala mila , od Lj. Vukotinovića, a) u Fis-molu za tenor-bariton. Od god. 1835. — Na naslovnom listu stoji opaska: „Formular, wie kroatische Lieder nicht gemacht werden sollen" b) u E-duru; c) u A-molu. Posljednja nalazi se u arkivu zem. glazb. zavoda. Ona u Fis-molu štampana je u zbirci „Različiti hrv. napjevi".

Rob. „Gle uz hride Kupe rije", od St. Ljuboja Lopašića; u Ce-duru, za bas Oveća popievka.

Ruža. „Vidio sam ruže cvietak mlad", od Stanka Vraza; u As-duru, za sitni tenor. Prije god. 1845. (Vidi Vrazov list Erbenu od godine 1845.). Original nalazi se u arkivu hrv. pjev. društva „Kola" u Zagrebu.

Ružice. Ocvjetaste ružice rumene", od P. pl Preradovića; a) u E-molu, za tenor, b) u Ha-molu za bariton. Posljednja se nalazi u arkivu zem. glazb. zavoda.

Samobor. „Zdravo da si, Samobore", od P. pl. Preradovića; a) u Ge-duru, b) ista u Ef-duru, za srednje grlo. Od god. 1863.

San o Ireni. „Svladan jednom od teške misli", od Travenića; a) u Ge-duru, za tenor; b) inačica u De-duru, za tenor-bariton.

S Bogom mila. „Ljubeznice moja mila"; u Ef-duru, za srednje grlo.

S Bogom. „Pobre, vjetar ljulja more", od I. Trnskoga; u Ge-duru, dvopjev za tenor i bariton. Oveća popievka, od god. 1853.

Sila nevjernosti. „Tuga gorka, huda muči“, od I. Kukuljevića; u A-duru, za bariton.

Sladki „Ti“. „Kad ću sladki „ti“ od tebe čuti?“; u Hes-duru za tenor.

Slava mladosti. „Mladosti mi, radosti mi“, od I. Trnskoga:

1. davorija u ratno doba; a) u Ge-duru, za mješoviti zbor; b) inačica u Ge-duru.

2. davorija u mirno doba, ili na ladanju, gdje se u zbor dieve slože sa mladići a) u Ge-duru, za mješoviti zbor; b) inačica u Ge-duru.

Slaveni u Rusiji. „Raduje se Moskva stara“, od Vel. Gaja; u Ef-duru, za muški četveropjev. Skizza od god. 1868.

Slavopoj svietlomu banu Ivanu Mažuraniću. „Tko Ivana Gundulića umom divan spiev nadvisi?“, od Vel. Gaja; u Ef-duru, za srednji tenor. Od god. 1876. (?). Štampana u nakladi C. Albrechta u Zagrebu.

Spomen. „Na te mislim, kada zora svitje“; u Ef-duru, za bariton. Skizza nedovršena.

Spomen. „Sjećaš li se onog sata“, od Sp. Jovića; u Ge-duru, za srednji tenor. To nije ona poznata popularna melodija.

Stan. („Molba na crnooku“). „Hoćeš, dievo, stan moj znati?“, od Lj. Vukotinovića, na dva razna načina: a) u E-molu, za tenor; b) ista u Ha-molu, c) u A-duru, za tenor. Od god. 1835. — U „Danici ilirskoj“ štampana je ova pjesma u br. 5. od god. 1835. pod naslovom „Molba na crnooku“. Popievka u Ha-molu nalazi se u arkivu zem. glazbenog zavoda.

Stanak za crnooku. „Stanak sam ti napravio“, od Lj. Vukotinovića; na dva razna načina: a) u A-duru, za srednji tenor; b) u De-duru, za bariton.

Starost. „Danci moji, svi ste išli hitro prošli“, od Jos. Gržetića; a) u Ge-molu; b) inačica u Ge-molu, za tenor bariton.

Strah. „Mino, Mino, šta će biti?“ od Ivana Trnskoga; u Des-duru, za tenor-bariton. Od god. 1873. — Na naslovni list te popievke napisao je Livadić: „Moja zadnja pjesma“, možda zato, što je tada odlučio bio, napustiti komponovanje.

Strielac. „Iz pustošne strme gore“, od M. Bogovića; romanca a) u A-molu, b) inačica u A-molu, c) inačica u A-molu, za srednje grlo. Prije godine 1845.

Sužanj. „Ništa u krugu svieta“, od M. Bogovića; romanca a) u Ce-molu, b) ista u De-molu, c) inačica u De-molu, za tenor. Prije godine 1845. Štampana u zbirci „Različiti hrv. napjevi“.

„Sve za milu narodnost“, od Gjure Klarića; u De-duru, za srednji tenor. Od god. 1868.

Ti si moja. „Ti mi se rodi, kô dan s istoči“, od Stanka Vraza; a) u Ef-duru, za bariton, b) inačica u As-duru, za tenor. Prije godine 1845. Štampana u beletr. listu „Viencu“ u br. 36. od god. 1880.

Tri pjesmice u jednoj. „Oj košutka crnooka“, od Lj. Vukotinovića, kavatina a) u De-duru, za tenor; b) inačica u De-duru, za tenor. Štampana u 2. sveščiću „Slovenske grlice“ pod naslovom „Tri pesmice v ene“. Tekst je poslovenjen a glasovirska pratnja polakšana.

Tri popievke. „Ima nježna djevojčica“; u Ce-duru, za srednji tenor. 2. „Bogoduha krvi mile“; u Ce-duru, za srednji tenor. 3. Seljačka. „Blago si ga gospodaru“; u Ce-duru, za srednji tenor. Za školsku porabu.

Tri proljeća. „Po planinah topla krila“, od Stanka Vraza; romanca u A-duru, za srednje grlo. — Original nalazi se u arkivu hrv. pjevačkog društva „Kola“ i u mene. — Pjevana u jednom koncertu „Kola“ godine 1864. (Vidi „Naše gore list“ br. 35. od god. 1864.)

Tuga. „Odkad dušo, ti mi ode“, od P. pl. Preradovića; u Ef-molu, za srednji tenor.

Tužna ljuba. „Zašto plačeš, djevojčice?“ od P. pl. Preradovića; romanca na dva razna načina: a) u As-duru, za tenor; b) u Ge-molu, za srednje grlo, c) ista u A-molu.

U barki. „Gori nebo visoko“, od Antuna Niemčića; romanca na dva načina: a) u Ge-duru, za srednje grlo; b) u E-duru, za srednje grlo.

Udaljenoj. „Mlada krasna domorodka“, od Stanka Vraza; u Ge-duru, za tenor. Prije god. 1845. Štampana u beletr. listu „Viencu“ u br. 9. od god. 1874.

Udaljenoj ljubi. „Ah u tihoj, mirnoj mojoj sobi“, od I. Kukuljevića; u De-molu, za bariton. Prije god. 1845. — U djelu „Pjesme Ivana Kukuljevića“ (1847.) štampana je ova pjesma pod naslovom: „Što je uzrok tomu?“ — Ista popievka u Ef-molu nalazi se u arkivu zem. glazbenoga zavoda.

U kolo. „Hajd na noge, slavski sine“, od Gj. Dezelića; u A-duru, za srednje grlo. Od god. 1867.

Uzdanje. „Dokle jošte moje srce tuče“, od Afratinovića (dra. D. Demetra); u Es-duru, za srednje grlo.

Uzdisaj. „Sred zelene hvoje“, od I. Kukuljevića; romanca a) u E-duru b) ista u Ef-duru, za bariton.

Uzor ljepote („Uzor ljube“). „Ja se šećem, tužan hodim“; od H. Lucića (Pavla Stoosa): a) u Des-duru, za bariton; b) inačica u Des-duru. Prije god. 1845.

Uzrok od Stanka Vraza. Nemam. Ovu popievku spominje Vraz u listu Erbenu od god. 1845.

Vaj ljubavi. „Nigdje za me, ah, ne cvate", od M. Bogovića, u Ef-molu, za tenor-bariton. Na naslovnom listu stoji opaska; „Sastavljena u zagrebaćkom muzikalnom duhu".

Veselica. (Napitnica) »Radost i veselje srce kaže dobro«; u Es-duru, za srednje grlo.

Veselica. (Napitnica). „Dobro došli, mili gosti naši"; pučki tekst; u Geduru, za srednji tenor. Od god. 1868.

Vila. „Jur nijedna na sviet vila", od Lj. Vukotinovića; u Ge-duru, za srednji tenor.

Vjetrić. „Vjetrić se vije"; romanca u De-duru, za srednje grlo.

Vojna vitezovah. „Dušman ljuti k nam dolazi", od Fr. Šimagovića; u Ef-duru, za srednje grlo.

„Znaš li, gdje su pjesnorodni bregovi?", od Ognj. Ostrožinskoga; a) u Ef-duru, b) inačica u Ef-duru, za tenor-bariton.

Zrinjskica; tekst nije potpisan; u E-duru.

Želja. „Oj da sam ja cvietak", od E. Tomaja; u Ge-duru, za srednji tenor. Od god. 1865. Tekst se nalazi u časopisu „Naše gore list".

B. Slovenske svjetovne popievke.

Naprej. „Naprej zastave slave", od Simuna Jenka; u Ce-duru, opredieljen za muški zbor, ali nije udešen.

Oproštaj. „Oj Slovenija ljubljena", od Macuna; romanca a) u E-molu, za tenor; b) inačica u E-molu.

Planinar. „Zgo dej pred solncem planinar", od S. Jenka; u Ge-duru, za tenor.

Pomlad in jesen. „Dvakrat v letu serce kipi mi", od I. Severja; a) u Ef-duru, za tenor-bariton; b) u Ge-duru, za tenor.

Pozdrav. „O večerni uri stal sem poleg Save", od S. Jenka; na dva razna načina: a) u Ef-duru ($^6/_8$) za tenor; b) u Ef-duru ($^2/_4$) za tenor.

Razstanak. „V ljubem si ostala", od S. Jenka; u Ef-duru, opredieljena za muški zbor, ali nije udešen.

Triglav. „Od orjaškog Triglava"; romanca u E-duru, za tenor.

Zadni večer. „Ne coj le še ne coj", od S. Jenka; u Ef-duru, za srednji tenor.

C. Njemačke svjetovne popievke.

Abendglöckchen. „Wandrer zieht auf fernen Wegen"; u De-duru, za srednje grlo.

Alpenlied. („Air du pauvre berger"). „Hier oben auf diesen Höhen"; u Gis-molu, za tenor. Od god. 1821.

An das Klavier. „Sei mir gegrüsst, du schmeichelndes Klavier"; u A-duru, za srednje grlo.

Das Mädchen von Neidpath. „O scharf der Liebe Auge sieht", od Waltera Scotta; u A-molu, za srednji tenor.

Das Traumbild. „Ich sah dich jüngst im bangen Traume"; u E-molu, za bariton.

Der bange Aufblick „Wie sah ich sonst so frisch und froh", Hymna od Theodora Hella; u E-duru, za tenor. — Iz djačkoga doba Livadićeva.

Der Bettelknabe. „Sass ein kleiner Bettelknabe"; u Ce-molu, za tenor.

Der erste Mai 1857. „Was siehst du gar so trübe", von T—y.; u A-duru, za tenor.

Der Grobian. „Es war einmal ein Grobian"; u Ce-duru, za bariton.

Der Liebe Vaterland. „Was ist der Liebe Vaterland", od Webera; a) u Hes-duru za tenor; b) u Ef-duru, za bariton.

Der Sänger. „In der Linken seine Laute"; romanca u Ef-duru, za srednji tenor uz kitaru. Ovu Livadićevu popievku uz glasovir — koja meni poznata nije — udesio je netko za kitaru, ali tako, da je ispustio pretpremicu i medjupremicu.

Der Schnee. „Du Leichentuch der Erde"; u Ef-duru, za bas.

Der Südsturm. „So bist du wieder aufgewacht", od Adolfa Pichlera; u Ge-molu, za bariton.

Der Wunsch „Singen möcht ich alle Tage"; čini se, da je tekst od F. Livadića; u Es-duru, za bariton

Die Kroatenpfeife. „Was stehst du sinnend beim Kreuze hier?", od Mandela; u Ha-molu, za bas-bariton.

„Die Mitternachts-Stunde ertönt vom Thurm"; u Ge-molu, za srednje grlo.

Die Nonne. „Die Nonne tritt an's Fenster"; od L. G. Neumana; u De-molu, za bas.

Doras Lied. „Singe, Vöglein, singe zu", od Uhla, iz novele „Taubstumm"; u A-duru, za bariton.

Drei Lieder: 1. „Die Klage. „Dein Silber schien durch's Eichengrün", od Tidge-a; u Fis-molu, za srednji tenor. 2. Laura's Lied. „Dich hoher Jüngling liebt mein Herz", od Tidge-a; u Ef-molu za srednje žensko grlo. 3. „Hoffen bringt wol schwere Plage"; u Es-duru, za srednji tenor. Sve tri popievke potječu iz mladenačke dobe Livadićeve.

Drei Lieder: 1. „Was ist das für ein durstig Jahr?"; u Ce-duru, za srednji tenor. 2. „Du meine Seele, du mein Herz"; u Ef-duru, za srednji

tenor. 3. „Leid und Freude, Jammer und Qual“; u Fis-molu, za srednji tenor. Unuk Livadićev, gosp. Bahovec u Samoboru, misli, da su sva tri teksta od F. Livadića. Za prvu pjesmu tvrdio je to odlučno.

„Eins lachte mir der Liebe Glück“; u Fis-molu, za tenor. Iz mladjahne dobe Livadićeve.

Entsagen. „Ich habe dich gesehen“, od Hyacintha pl. Schulheima; u Fis-molu, za srednje grlo. Štampana u gradačkim novinama „Iris“ od god. 1857.

„Ich möchte sterben“, od dra. Ivana Nep. Vogla; u Ef-duru, za bariton.

„In dieser Stunde“, od Roberta Prutza; u Ef-duru, za srednji tenor.

Lied. „Wenn auf meinem Antlitz Du“, od Betty Paoli, u Des-duru, za bariton.

„Nein, meine Ruhe tausch ich nimmer“; u E-molu, za bariton.

„O süsse Mutter, ich kann nicht spinnen“. — Imao sam tu popievku, ali sada ne znam, u koga je.

„O weine nicht“, od Hyacinta pl. Schulheima; u A-molu, za tenor.

Schmerling. „Und der Schmerling sagt er“; Couplet u Ef-duru, za srednje grlo. Nije ciela.

Sehnsucht. „Siehst du am Abend die Wolken zieh'n“; u Ef-duru, za srednje grlo.

„So ist es wahr, was mir beschieden“; u Es-duru, za tenor.

Thränenlied. „Ein Kind war ich einst“; u Ge-molu, za tenor. Od godine 1858.

Vergessen. „Es ist wohl schwer zu ziehen“, od Hyac. pl. Schulheima; u Ge-molu, za tenor.

Vorüber. „Dein Mund ist heiss“; u Ef-duru, za srednji tenor.

Wiegenlied. „Liebchen, lass dich küssen“, od Christ. Aug. Tiedge-a; u Ha-duru, za srednje grlo. Štampana kao prilog u gradačkim novinama „Iris“, od god. 1857.

Wilde Rosen. 1. Eine Rose seh ich blühen“ od M. Saphira; u Ef-duru, za bariton. 2. „Gute Nacht, schlaf in Ruh“, od M. Saphira; u Ef-duru, za srednje grlo.

Zwei Lieder. 1. Auf der Strasse. „Auf leerem Weg zur Abendzeit“; u Es-duru, za srednje grlo. Imadem samo prvu stranicu. 2. Olga, Nemam.

Zwei Romanzen. 1. Die Rose. „Sie gab mir eine Rose“; u Ge-duru, za tenor. 2. Das Mädchen. „Im Ostenland kenn ih ein Mädchen“; u As-duru, za tenor.

D. Crkvene popievke.

Alma Redemptoris mater; u A-duru, za muški četveropjev uz orgulje.

Andante pro Ecclesia; u De-duru. Mali interludium za orgulje.

Božićna popievka. „Kad Dieva Boga rodila"; u Ef-duru, za srednji tenor, uz orgulje.

Božićna popievka. „Sretan svietu danak svemu"; u Hes-duru, za srednji tenor uz orgulje.

Četiri njemačke popievke. 1. Unter der Wandlung. „Sei uns gesegnet"; u Ef-duru, za srednje grlo, uz orgulje. 2. Agnus Dei. „Liebe, die mit off'nen Herzen"; u Ef-duru za srednje grlo, uz orgulje. 3. Communion. „Wer opfert wol für seinen Freund"; u Ce-molu, za srednje grlo, uz orgulje. 4. Beschluss. „Nun ist das heilige Opfer vollbracht"; u Ce-duru, za srednje grlo, uz orgulje.

Dvie hrvatske mise. (2 Missae croaticae pastorales), za jedno grlo uz orgulje. Original nalazi se u arkivu zemaljskoga glazbenoga zavoda u Zagrebu.

Graduale in Festo St. Stanislai Martyris. „Salve sancte Stanislae"; u Ge-duru; dvopjev za sopran i alt, za orgulje.

Graduale. „In te Domine speravi"; dvopjev za sopran i alt uz orgulje. Dedicatur venerabili claustro P. P. Franciscanorum Samoboriensium.

Hymnus de S. Maria Virgine. „O cunctarum feminarum"; u Geduru, dvopjev za sopran i alt uz orgulje. Od god. 1844.

Hymnus tota pulchra. „Tota pulchra es Maria"; u Ge-duru, tropjev za sopran, alt i bas, uz orgulje.

Hymnus. „Jesu dulcis memoriae"; u A-duru; tropjev za sopran, alt i bas uz orgulje.

Hymnus. „Coelestis urbs Jerusalem"; u E.duru, za mješoviti četveropjev uz orgulje.

Hymnus St. Antonio. „En gratulemur hodie"; u Ge-duru, za tenor uz orgulje. Nedovršen.

Male preludije za orgulje. Nalaze se u arkivu zem. glazb. zavoda u Zagrebu.

Missa in Ce, za sopran, alt i bas, dvoje violine, flautu, dvie klarinete kontrabas, dvie trublje i talambas uz orgulje. Original nalazi se u arkivu zem. glazb. zavoda u Zagrebu.

Na diku Marije. „O Marijo, zviezdo mora"; u Ce-duru, dvopjev za sopran i alt, ili za tenor i bariton, uz orgulje.

„O Marijo! glej z visine"; u E-duru, za srednje grlo uz orgulje.

Offertorium. „Bonum est confiteri"; u Es-duru, za srednje grlo uz orgulje.

O gloriosa virginum; u De-duru, za tenor, violine i orgulje.

„O sanctissima, o piissima dulcis Virgo Maria"; u Es-duru, za mješoviti zbor bez pratnje.

Padamo. „Padamo pred Tobom"; u Ge-duru, dvopjev za dva srednja grla uz orgulje.

Pjesma na diku B. D. Marije. „O Marijo, zviezdo, mora"; od Antuna Sobolovića; u Ce-duru, dvopjev i zbor. (Skizza.)

Pjesmica na diku B. D. Marije. „O Marijo, zviezdo mora"; u Ce-duru, za srednji tenor, uz orgulje.

Popjevka B. D. Mariji. „Slavno slavničare skladni glase", od Marića; u Ce-duru, za muški zbor uz harmonijum. Od god. 1866. — Prepis nalazi se u arkivu glazbeno pjevačkog društva „Vienca" u zagrebačkom sjemeništu.

„Poteczite pastiri, moji verni pajdassi", božićna popievka u A-duru, za jedno grlo uz orgulje. Oko god. 1830.

Tri crkvene popievke za puk. 1. Evangelium. „Sveti Evangelium reč je sina Boga"; u Hes-duru, za jedno grlo uz orgulje. 2. Na Vjerovanje. „Vjerujem u Otca Boga"; u Es-duru, za jedno grlo uz orgulje. 3. Na alduvanje. Bez teksta; u A-duru, za jedno grlo uz orgulje.

E. Koračnice za glasovir.

Angriffs-Marsch der Illyrier s geslom: „Karv našu za kralja i domovinu"; u Es-duru. Štampan u komisionalnoj nakladi Emila Hirschfelda knjižara u Zagrebu.

Bewillkommnungs-Marsch zur hohen Feier Sr. Excellenz des Banus von Kroatien; u Es-duru. Vidi Poputnicu „Pobeda istine".

Drei Märsche: 1. Reise-M.; u Ef-duru; 2. Viribus unitis-M.; u Ef-duru; 3. Triumph-M.; u Ge-duru.

Dvoranka. Narodna poputnica; u Ge-duru. Imadem samo prva dva diela.

Fünf charakteristische Märsche: 1. Russischer Angriffs-M.; u Ef-duru sa dva tria; 2. Defilir-M.; u Ge-duru; 3. Dupplir-M.; u De-duru; 4. Jagd-M.; u Ef-duru; 5. Trauer-M.; u Ef-molu.

Huldigungs-Marsch der Kroaten „bei der Annwesenheit. Sr. Majestät des Kaisers Franz Joseph I. in Agram", (god. 1854.?); u Ce-duru.

Ilirski pobudni marš. („Illyrischer Wecker-Marsch); u Ef-duru sa dva tria. — Kasnije je Livadić ovu koračnicu ponešto preradio te joj nadjenuo ime: „Poputnica za srbsko-turski rat u slavu pobjeditelja od Aleksinca g. Horvatovića".

Illyrischer Defilir-Marsch, nach dem Motive des Trinkliedes „Pijmo braćo“, aus dem Kukuljevićischen Schauspiel „Turci kod Siska“, und der Romanze „Stanak sam ti napravio“; u Ge-duru. (Vidi: Juran i Sofija marš).

Jelačić ban Zapfenstreich-Marsch; u Ef-molu.

Koračnica bez ikakvog naslova; u Ef-duru.

Marsch nach Turin; u Es-duru.

Marsch; u Hes-duru.

Marsch; u Es-duru.

Marsch; u Es-duru.

Mars-Blüthen-Märsche: 1. Marsch; u Ge-duru; 2. Marsch; u Ef-molu. Prije nazvao je Livadić ovu koračnicu „Altgermanischer Schlacht-Marsch“. 3. Marsch; u A-duru. Istovjetan s koračnicom „Parade-Marsch“. Vidi: „Vier charakteristische Märsche“.

Poputnica za srbsko-turski rat; u Ef-duru sa dva tria. Vidi „Ilirski pobudni-marš“.

Poputnica: Pobeda istine nad prevarom“; u Es-duru.

Pet poputnicâ: 1. Dobrodošlica-M.: u Es-duru. Istovjetan sa „Bewillkommnungs-M.“; 2. Vojna poputnica; u Es-duru 3. Marš; u Ge-duru; 4. Marš; u As-duru; 5. Marš; u Ge-duru.

Restaurations-Marsch s geslom: „Ihr Lieben, glaubet nicht einem jeden Geiste, sondern prüfet die Geister, ob sie von Gott sind“ (Johannes); u De-molu.

Schlacht-Marsch der Illyrier; u Ef-molu. Istovjetan s koračnicom u Ef-molu u svesku „Marsblüthen-Märsche“.

Schlacht-Marsch der Kroaten; u De-molu.

Tri poputnice: 1. Mio ti je kraj-poputnica; u Ef-duru. Sličan koračnici „Viribus unitis-marš“ u svesku „Drei Märsche“. 2. Znaš li? — marš; u Ef-duru; 3. Juran i Sofija-marš; u Ge-duru. Vidi „Illyrischer Defilir-marš“.

Vier charakteristische Märsche: 1. Defilir-M. —; u Es-duru; 2. Altgermanischer Schlacht-M.; u Ef-molu; 3. Huldigungs-M.; u Ef-duru; 4. Parade-M.; u A-duru.

Ove četiri koračnice glazbotvorio je Livadić, kad je u Gradcu na naukama bio (god. 1816.—1822.). Pretvorio se tuj za neko vrieme u njemačkog studenta, komponovao je „Altgermanischer Schlacht-Marsch“, no kasnije prekrižao je taj naslov te je ovu koračnicu ponešto i preradio, pa ju nazvao „Schlacht-Marsch der Illyrier“. Parade-Marsch izvadio je iz ove sveske te metnuo u svesku „Marsblüthen-Märsche“.

Zastavnica-marš; u Hes-duru.
Zwei Trauermärsche: 1. u Ef-molu; 2. u Ges-duru.

F. Plesovi za glasovir.

Četvorka hrvatska. Ima samo tri lika: Pantalon, u Ce-duru; Eté, u Ge-duru i Poul, u Ge-duru.

Die anspruchslosen Samoborer-Walzer; u Ge-duru, s introdukcijom, 7 likova i codom.

Galop; u Cis-molu.

Galop; u As-duru.

Galop; u As-duru. Nalazi se na posljednjoj stranici njemačke popievke „Das Mädchen von Neidpath". Od god. 1820.

Galop di Marienheim; u Cis-molu. Od god. 1820. Nalazi se takodjer tamo, gdje i prijašnji galop.

Huldigung der besten Tänzerinn. Walzer; u De-duru s introdukcijom i osam likova. Osmi lik nije ciel. Listovi, na kojemu su bili nastavak osmoga lika i coda izginuli su.

Ilirique Kolo. „National-Tanz der Illyrier", s geslom: „Hajda bratjo, hajd u kolo, ne bu sardce sad vas bolo". Oko god. 1835. Litografisan od Jos. Fr. Kaisera u Gradcu. Na naslovnom je listu dosta dobra slika, risana po naravi, koja pokazuje, kako Iliri (Hrvati) „Kolo" igraju.

Ländler. Sastoji od 12 likova s trijama. Ja imadem samo 8., 9., 10., 11. i 12. lik. Stari glazbeni oblik tih „ländlera" dokazuje, da ih je Livadić glazbotvorio, kad je jošte djakom bio.

Mazurka; u Ge-molu u pet likova.

Mazurka-Polka; u Ge-molu.

Poskočnica. „Ilirischer Tanz"; u A-duru, s triom u E-duru. Štampana (litografisana). Na naslovnom listu nije zabilježeno gdje, kod koga i kada je štampana. Biti će oko god. 1836.—1838.

Samoborer Capricen-Polka; u Ge-duru.

Samoborska-Polka; u De-duru.

Samoborska-Polka; u De-duru (druga).

Scherze über Romeo und Juliens Leiden. Walzer; u De-duru u starom obliku s trijama. Tri lika. Od god. 1816.—1818.

Schwermuth mit Leichtsinn gepaart. Walzer; u E-duru, s introdukcijom i codom.

Sechs Ehrenkränze „den nationalen Frauen Croatiens in Walzern hochachtungsvoll dargebracht"; u A-duru, sastojeć od introdukcije, šest

likova i code. U introdukciji potpisao je Livadić pod melodiju ove stihove „Kaj sad srdca naša mole, Nisu misli, rěči gole, Verna ljubav je, ka vodi Nas do smrti u slobode“ (Adagio). — „Zemljica ti moja draga, Puna si ti vsega blaga, Nikak z drugum krunum meinam, Kad buduće čine seinam .

Slavische Polka; u Ge-duru.

Walzer; u A-molu, sastoječ od tri lika i code.

Winterblüthen oder die wässerigen Fünfunddreissiger-Walzer; u E-duru. Imadem samo introdukciju, prvi lik i svršetak code; srednji poluarak nestao je. Od god. 1835.

G. Razne glazbotvorine za glasovir.

Adagio „So leb' denn wohl, du mein theures Marienheim“; u Ef-duru. Od god. 1823.

Andantino; četveroručno; u A-duru. Posvetio je svojoj sestri Karolini Mariji. Od god. 1830.

Charakteristische Tonbilder: 1. Der Scherz; u E-duru. U obliku starinskog valcera. 2. Der Eigensinn; u As-duru. U obliku starinskog valcera.

Einmal und nie wieder. Tonskizze. Op. 14.; u Fis-molu. Štampana u komisiji zagreb. knjižara Emila Hirschfelda. Prije god. 1833.

Erinnerung. Tonskizze; u E-duru.

Kroatische Heimatsklänge; u Ge-molu. U obliku kratke koračnice..

Le charmes de Marienheim. Trois Scherzo en forme de Valse.

Mein Glückwunsch „zur hohen Namensfeier der Hochgebornen Gräfin Louise von Auersperg in Tönen dargebracht“; u Ha-duru.

Notturno. „Das Herz am Abend“; u Fis-molu, posvećen Baronici Marie de Peharnik. Oko god. 1820.

Ouverture; u Ef-duru. Oveća glazbotvorina. Oko god. 1820.

Polonaise melancholique d'amour; u A-molu. Oko god. 1820.

Sladka uspomena. Spomen-list; u E-duru. Original se nalazi u arkivu hrv. pjev. društva „Kola“.

Slavisches Rondo; u De-molu. Oveća glazbotvorina. Od godine 1832.

Spomen-list Ančici; u Ha-duru.

Spomen-list Matildi; u Des-duru. Oko god. 1823.

Tužna Horvatska; u De molu, za violinu i glasovir. Od god. 1869.

Ovo nije sve, što je Livadić glazbotvorio; biti će dosta toga, što meni nije poznato. Ako bi tko imao Livadićevu kompoziciju, koja nije zabilježena u ovom popisu, neka ju pokloni ili u originalu ili u točnom prepisu hrv. pjevačkomu društvu „Kolu“ u Zagrebu. Društvo „Kolo“ pomno čuva u svojem arkivu svaki hrvatski glazbeni proizvod.

Da je dotičniku laglje doznati, imademo li mi onu Livadićevu glazbotvorinu, koju on imade, ili ne, sastavio sam gornji popis alfabetički a ne kronološki. Alfabetički red popisa odnosi se na naslove popievaka, budući je kod umjetničkih popievaka najbolji natučak naslov, dočim je kod pučkih popievaka najbolja oznaka prvi stih pjesme.

Fortunat Pintarić,

crkveni glazbotvorac i orguljaški virtuoz.

Fortunat Pintarić rodio se u Čakovcu u Medjumurju godine 1798., dakle iste godine, kad se je rodio i Ferdo Livadić. Krstno ime Pintarićevo bilo je Josip. Pučku školu svršio je u rodnom svom mjestu, a prvi gimnazijalni razred u Zagrebu. Dalnjih pet latinskih škola izučio je s odlikom u Varaždinu. Tu je počeo učiti i glazbu i to guslati i kitarati. Ime učitelja ne znamo, ali znademo to, da je Pintarić glazbu vanredno ljubio, osobito pak crkvenu. Ta njegova volja za crkvenu glazbu nukala ga je, da stupi u red Franjevaca, nadajući se, da će se tu moći najlaglje i najuspješnije usavršiti u toj umjetnosti. No u toj svojoj nadi prevario se donjekle, jer kad je došao u Ivanečki samostan fratarskim novakom, ne nadje tamo takve glazbene obuke, kakva se njekoć naći mogla u samostanima, osobito u talijanskim. Ondješnji njegov učitelj bijaše obični orguljaš, od kojega je doduše naučio orguljati, ali koji ga nije mogao poučavati u sazvučju, kamo li u kontrapunktu ili u glazbotvorstvu. Ono što je samostanski orguljaš umio, nauči Pintarić za godinu dana tako, da je predstojnik samostana izjavio, da je mladi fratar svoga učitelja nadkrilio. Kako je Pintarić marljiv bio, prepisao si je sve one popievke, koje puk u crkvi pjeva, pa i psalme, chorale, preludije orguljske i druge komade, koji su se nalazili u njegova učitelja.

Došavši Pintarić iza godine dana novakovanja u Zagreb, da uči filozofiju, čuo je ovdje orguljati vještaka **Langera**, organistu stolne crkve. Vještina Langerova probudi u Pintariću samospoznaju, da tako rekavši još ništa ne umije, premda je bio u fratara na glasu vješta i izučena orguljaša. Pintarić zamoli Langera, da ga poučava u orguljanju i u glazbenoj teoriji, ne bi li i on postao valjanim glazbenikom. Langer vidjevši gorljivost mladoga klerika za glazbenu umjetnost, stade ga poučavati. Šta je Langer Pintarića dalje podučavao, to je više veselja imao sa svojim učenikom, te mu je sve više vremena posvećivao. Žalibog, Pintarić nije dugo uživao obuku izvrstnoga tog učitelja, jer je ovaj nakon godinu dana umro. Prerana smrt Langerova prisili našega Fortunata, da se sam dalje vježba u orguljanju i u glasoviranju. U vrieme njegova klerikovanja (od god. 1816. do 1818.) uglazbio je mnogo hrvatskih crkvenih pjesama, pa i cielu jednu hrvatsku misu za jedno grlo uz orgulje.

Postavši Pintarić misnikom, imenovao ga je otac državnik magistrom (učiteljem) duhovne mladeži zagrebačkoga franjevačkog samostana, koju je službu vršio punih šest godina na zadovoljstvo svojih predpostavljenih i na korist svojih učenika. Hrvatske crkvene popievke, koje je Pintarić dosada uglazbio, počele su sve više prodirati u puk. Nije bilo pučkog učitelja i orguljaša u zagrebačkoj i varaždinskoj okolici, koji se ne bi trsio bio, Pintarićeve popievke uobičajiti.

Kao magistar u zagrebačkom samostanu upozna se Pintarić s učenim glazbenim teoretikom i koralistom stolne crkve Gjurom Wiesnerom pl. Morgesternskim, koji mu je označio knjige, iz kojih bi mogao temeljito učiti sazvučje i ponješto i glazbotvorstvo; naročito mu je preporučio Foersterov „Anleitung zum Generalbas“ (štampan u Lipskom godine 1805.). Po toj knjizi poučavao je Wiesner i Padovca i Lisinskoga. Pintarića nije Wiesner redovno poučavao, jer Fortunat nije imao od kuda da ga plati, a u Wiesnera vriedilo je geslo: „zahlt's Kroboten“. Tako je Pintarić proučio kao samouk glazbenu teoriju

kako tako, te je tada počeo glazbotvoriti i oveće glazbene komade: naime figuralne mise za višezvučni piev, veće preludije, fuge i druge crkvene glazbotvorine, ugledajući se pri tom u najglasovitije crkvene komponiste.

U tridesetoj godini svoga života, t. j. godine 1828., postade Pintarić gvardijanom zagrebačkog samostana Franjevaca, koju je čast vršio tri godine. Da je Pintarić i u to doba marljivo gojio obljubljenu svoju glazbu, ne treba da se napose istakne, no valja spomenuti, da se je i u kitari mnogo vježbao. Velečastni gospodin župnik i dekan Lavoslav Vojska pripoviedao mi je, da je on poslije često slušao Pintarića kitarati, te da je Fortunat u tom glazbalu gotovo tako vješt bio, kako kitaraški naš virtuoz Padovec. U Pintarićevoj glazbenoj ostavštini bilo je mnogo kitaraških komada od najglasovitijih kitaraša, koje je on svojom rukom prepisao. Ipak mu je bilo i ostalo glavno njegovo glazbalo: orgulje, u kojem je dotjerao do gotova virtuoza.

Godine 1833. postade Pintarić na varaždinskoj gimnaziji profesorom rhetorike, gdje je uz svoju službu jošte i poučavao njekoliko mladih ljudi u glazbi. Uz to je glazbotvorio silesiju misa za četiri grla uz orgulje, i druge komade. Od njegovih misa hvalili su tadašnji vještaci onu u As-duru, u C-duru i u A-duru.

Ilirski pokret živo je djelovao na Pintarića, što posvjedočuje činjenica, da se je od sada podpisivao: „Fortunat Pintarić, Ilir iz Ugarske“, i da je počeo uglazbavati i hrvatske svjetovne pjesme. A kad je nadošla burna godina 1848., glazbotvorio je i davorije pa i domoljubne koračnice za glasovir.

Knjižicu „Bogoljubnosti kàrstjanske“, koju je još prije za štampu pripravljao, objelodanio je god. 1849. u Beču, posvećujuć ju „školnoj mladeži“. Knjižica sastoji od raznih molitava i 45 pjesama prevedenih iz latinskog jezika na hrvatski. Prevod je prama tadašnjemu stanju hrvatskoga književnog jezika dosta dobar. Melodije pjesama uglazbio je Pintarić većim dielom sam,

no ima u toj knjižici i takovih napjeva, koje nije on komponovao. Žaliti je, što Pintarić nije označio, koje melodije potječu od njega, a koje ne. Ali tada je jošte opstojao redovnički propis, da se fratri ne ističu javno svojim imenom.

U predgovoru te knjižice piše Pintarić:

„Nalaze se istinabog u različitih knjigah svakojake pěsme, nu ne za mladež školnu; a što hasne pěsme, poklě nje redki, kako je treba, spěvati znadu. Evo mladeži ljuvena! da toj potrěbi zadovoljim, posvjetjujem ti knjižicu ovu, u kojoj ćeš sviuh do sada običnih iz latinske knjige u naš jezik prevedenih pěsmah skladnost naći, kojima sam i one melodije priložio, koje ja s mojom mladežju u hiži božjoj svedj upotrěbljavao jesam, tàrsivši se u tim poslu i snagi, i lasnoći spěvanja služiti.“

Od 45 u toj knjizi sadržanih pjesama uglazbio je Pintarić 32, i to one na stranicama 97, 99, 101, 113, 116, 119, 126, 128, 133, 143, 157, 160, 163, 166, 169, 171, 174, 182, 189, 193, 197, 199, 209, 212, 216, 219, 221, 231, 236, 239, 248 i 252; drugih trinaest popievaka samo je za orgulje udesio. To mi je kazivao god. 1869. tadašnji gvardijan koprivničkog samostana veleč. gosp. o. Nikola Kraljek, koji je s Fortunatom više godina živio u varaždinskom samostanu, te ne samo svako djelo Pintarićevo dobro poznavao, nego i mnogo Pintarićevih glazbotvorina prepisao, kako to naš popis posvjedočuje.

Ovo Pintarićevo djelce ocienio je njetko u 11. broju „Katoličkog Lista“ od god. 1861. u Zagrebu dosta nepovoljno, pišuć ovo: „Pintarićeva pjesmarica ne bijaše uza svu svoju — u svoje vrieme hvaljenu — vrlinu dovoljna. Pjesamah bijaše na izbor malo, a i najmilije glasove gusto slušati dodija. K tomu je pisac navlačio stihove na svoje napjeve, te mu i skladnja ne izpade svuda skladno. Treba dakle pjesmarice prikladne i postojane. U nas ima od staroga i novoga vremena crkvenih pjesamah liepih, i pisac će jur, na što se valjala namjeri, povaditi, ako uztreba prekrojiti i uvrstiti. Nego to nije dosta; treba još

pjesamah posve novih. Zato moli redakcija „Kat. Lista“, da pjesnici spjevaju nove crkvene pjesme, te da iste šalju do konca travnja (god. 1861.) uredničtvu, a oblast će se pobrinuti, da se napjev složi na stihove, a ne stihovi na napjev.“

Kako znademo, prošle su od onda trideset i tri duge godine, a niti su se do danas naši pjesnici gornjoj molbi odazvali, niti je crkvena oblast — što bi joj sveta dužnost bila — u ovom poslu svoje učinila.

Poslije osamnaest godina učiteljevanja u Varaždinu, gdje je Pintarić u posljednjim godinama predavao mjesto rhetorike, matematiku, zahvali se na službi pa stupi godine 1852. u zaisto zasluženo stanje mira s nakanom, da će sada sastaviti veliki kantual, koji bi sadržavao sve one crkvene pieve, koje organista treba za puk; a opet pieve za onu crkvenu službu, pri kojoj puk ne pjeva. U tu je svrhu sabrao i preveo zgodne tekstove, te uglazbio mnogo hrvatskih crkvenih pjesama. Uz to je još izradio i uputu u pjevanju za školsku mladež, jer se je u nas godine 1852. uveo novi školski sustav, u kojem je pjevanje bilo propisano kano obvezatan predmet.

Radeći Pintarić na svom kantualu imenuje ga god. 1857. državnik otac Gerardo Zob svojim tajnikom, misleći, da vrstnijega tajnika od Pintarića naći ne može. Pintarić bio bi bez sumnje volio ostati u mirnoj svojoj izbi u varaždinskom samostanu, te svršiti svoje djelo nego tajnikovati, ali kad nije bilo druge, ode on državniku Zobu u Pečuh. Tu je ostao tri godine radeć unatoč silnim tajničkim poslovima i na svojemu kantualu, te ga je sretno i svršio.

Godine 1860. bude Pintarić predstojnikom samostana i upraviteljem župe u Virovitici, gdje je ostao sve do konca god. 1866. Umah kako je došao u Viroviticu, poslao je svoj kantual, kojemu je nadjenuo naslov „Crkvena lira“ preuzvišenomu gospodinu biskupu Strossmayeru, moleći ga za štamparski trošak, budući da on sam nije imao toliko sredstava, da bi mogao dati svoj kantual

na svoj trošak štampati, koji je iznašao sedamdeset kajdnih araka, računajuć arak po četiri stranice.

Da se je Pintarić obratio na biskupa Strossmayera, doznajemo iz jednoga dopisa uvrštena u br. 27. „Katoličkoga Lista“ od godine 1860., koji je dopis pisao radobojski župnik Eduardo Fink poslije, što je otac Pintarić iskušao nove radobojske orgulje. Fink piše: „Taj čovjek nije svednevni umjetnik na orguljah. On si je jurve od 30 godinah u istoj struci gudbe znamenitost njeku stekao. Ta koj je orguljaš u našoj Hrvatskoj, da neima koj napjev ili pjesmu njegovu? A on se je u pravom smislu rieči toj struci sasvim posvetio. On u tom revnuje i upravo živi. On je za trogodišnjega boravljenja u Ugarskoj neprekidno radio na pjesmovniku jugoslavenskom; on je u gudbu stavio do 500 pjesamah, a i sastavio mnogo misah. To je sve čisto prepisao i poslao preuzvišenomu g. biskupu u Djakovo. Sad željno izčekiva opredieljenje svoje knjige, koja je na veliko narasla.“

Na Pintarićevu molbu odgovorio je veliki naš biskup, da je pripravan nositi štamparski trošak, ali da želi, da se tekst pjesama glede jezika prije štampe ispravi, budući da ne odgovara tadašnjemu hrv. književnom jeziku. Pintarić uvaži biskupov prigovor, te se obrati radi ispravka pjesama koprivničkomu učitelju Gjuri Estheru, koji je bio u učiteljskim krugovima na glasu kao dobar poznavalac štokavštine a uz to i pjesnik, ponudivši mu za njegov trud jedan dio čistog dobitka što bi od tog kantuala ostalo. Esther se lati umah posla, te je radio marljivo. Kad je koji odio svršio bio (ciela „Crkvena lira“ sastojala je od deset odjela) poslao je ispravljeni dio u Viroviticu, a Pintarić ga prepiše na čisto dovodeć napjeve pjesama s ispravljenim tekstom u sklad.

Izradiv tako obojica njekoliko odjela, sklopi Pintarić glede štampe toga djela ugovor sa štamparom Dragutinom Albrechtom u Zagrebu, te je troškovnik poslao biskupu g. Strossmayeru.

U to bude Pintarić koncem godine 1866. premješten u

Koprivnicu, što mu je u toliko milo bilo, jer je sada bio u blizini Estherovoj, te je posao mogao brže teći. Kako preradba toga djela pokazuje, naraslo je ono na 117 kajdnih araka ili na 468 stranica, budući da je Pintarić još nove popievke, ciele mise, preludije i fuge uvrstio. U nedjelju 24. veljače god. 1867. rekao je Pintarić: „Djelo je gotovo, te bih sada jošte to želio, da ga vidim štampanim. Kada bi mi to Svemogući u svojoj milosti dozvolio, tada bih samo još jednu misu komponovao, a iza ove pero za uviek odložio. Ova bi misa bila pak „requiem" za me; pa bi rukopis zapečatio s nalogom, da se istom tada otvori kada me hladna smrt pokosi, te da se pjeva pri mojoj zadušnici."

Na večer istoga dana šalio se jošte po starom svom običaju sa samostanskom svojom braćom, te je u deset sati na večer u svojoj sobi jošte glasovirao. No na jednom mu pozli, te pozove braću u pomoć. Braća su došla, ali pomoći nije bilo, jer mu je pala kap. U pol noći bio je već mrtav.

Ni jedna od njegovih dan prije izrečenih želja nije se ispunila. Najposljednji komad, što je glazbotvorio, bijaše hrvatska patriotična popievka pod naslovom: „Tuga hrvatskoga rodoljuba nad sudbinom svojom", za koju je pjesmu dvie razne melodije komponovao.

Po djelima Pintarićevim sudeć, možemo reći, da je živio za crkvu katoličku i za narod hrvatski. A zato treba da mu ostane i u crkvi i u hrvatskoga naroda vječna pamet.

* * *

Ove podatke crpio sam većom stranom iz pripoviedanja takvih vjerodostojnih ljudi, častnih otaca Franjevaca, koji su Pintarića i njegov rad pobliže poznavali i s njim živjeli u jednom te istom samostanu. Nuzgredna vrela bila su mi: 1. životopis Pintarićev objelodanjen u br. 17. „Napredka" od god. 1861.; 2. nekrolog pisan po učitelju Gjuri Estheru, a štampan u broju 6.

„Napredka“ od 15. ožujka god. 1867. i 3. članak u Mendlovu „Musikalisches Conversations-Lexicon“ (svezak 8 str. 109., štampan u Berlinu god. 1877.).

Ova nuzgredna vrela ne slažu se tu i tamo s onim podatcima, koje sam ja pobilježio po ustmenoj predaji, i koji su uviek jednako glasili, ma da sam ih čuo od raznih ljudi i u raznim mjestima. Budući da nisam našao razloga dvojiti o istinitosti pripoviedanja mojih pouzdanika, držao sam se ovih podataka. Tako je primjerice pisao učitelj Esther u Pintarićevu nekrologu: „U nedjelju pri objedu rekao je Pintarić, da si od Svemogućega samo to još želi, da mu dopusti dovršiti svoju „liru“.

Ovo mjesto nije ispravno, jer posljednji odio, t. j. deseti dio „lire“ i dodano kazalo, za štampu priredjena Pintarićeva rukopisa, dokazuje, da je djelo tada gotovo bilo. To je pak nuždno zato konstatovati, da se ne bi mislilo, da je tko drugi Pintarićevu „crkvenu liru“ svršio.

Članak o Pintariću u Mendlovu leksikonu glasi ovako: „Pintarić O. Fortunat,* kroatischer Kirchencomponist, geboren im Jahre 1798. zu Cahovec in Kroatien, absolvirte das Gymnasium in Agram und Vorasdin ** und trat nach Beendigung seiner Studien in Agram (!) in den Franciskanerorden. Als Novize erhielt er vom Organisten Langer den Musikunterricht, später von Livadić, der ihn in Generalbass unterwies. (Nikada nije Wiesner, kamo li Livadić njega poučavao.) Als Theolog componirte P. einige Kirchenlieder, die vielen Anklang fanden. Nachdem er die Priesterweihe erhalten hatte, widmete er sich der Musik, namentlich dem Clavier und Violinspiel vollkommen (orguljanju i kitaranju moralo bi biti) und componirte viele Kirchenlieder, die besonders in Agram und Vorasdin grosse Beliebtheit erlangten. Im J. 1828. wurde er zum Guardian, im J.

* Pisac toga članka mislio je da slovo O. znači možda Otto, ne znajući, da je kratica od rieči „otac“.

** Liepo su iskrivili „Čakovac“ i „Varaždin“.

1833. zum Professor der Rhetorik ernannt. In dieser Zeit componirte er einige Messen, von denen die in As-dur für vier Stimmen, jene in C-dur und A-dur allgemein gefielen. In Vorasdin gab er ein Kirchengesangbuch heraus (ne u Varaždinu, nego u Beču) und schrieb einige Claviercompositionen. Als Sekretär des Provincials O. Gerard Zob (opet Otto!) gab er unter dem Titel „Die Kirchenlyra" (ne „Kirchenlyra" nego „Crkvena lira"; to nisu bile njemačke već hrvatske popievke) eine Sammlung von 340 Liedern heraus (gdje?), die er mit originellen Vor- und Nachspielen versah. P. geniesst in Kroatien den Ruf eines ausgezeichneten Organisten und Kirchencomponisten der über 500 Kirchenlieder componirte, und sich um die Kirchenmusik in Kroatien unsterbliche Verdienste erwarb. P. lebt, so viel bekannt, in Virovitic als Vorstand des dortigen Klosters (dakle još te i godine 1877., kad je ovaj članak štampan bio?) zu welchem er im Jahre 1860. ernannt wurde."

Glazbena literarna ostavština Pintarićeva nije nam posve sačuvana, a bilo je u toj zbirci ne samo njegovih kompozicija nego i množina Beethovenovih, Mozartovih, preludije Albrechtsbergerove, Max. Stadlera, fuge Seb. Bacha i druge kompozicije, koje su njemu uzorom služile. Svoja djela imao je vazda na okupu, ali kad je umro, rastepli su se plodovi njegova uma i mara; svatko je uzeo, što je htio, a ostalo bi uništeno na nečuven način. Ono, što je sačuvano, dobio je — s dozvolom otca državnika — tadašnji koprivnički kapelan veleč. g. A. Dolački, ono pak, što ovaj nije uzeo, spasio je pisac ovih redaka.

Mislim, da će čitatelja zanimati, ako mu u kratko ispripovjedim, kako smo nas dvojica došli do Pintarićevih djela.

Njeko vrieme iza smrti Fortunata dodje otac državnik Marić u Koprivnički samostan, te pronadje tu 60 neodsluženih misa, koje su zaostale, jer su dotični misnici, koji bi imali spomenute mise odslužiti, pomrli. Da se ove mise odsluže, ponudio je otac državnik gosp. kapelanu Dolačkomu, poznatomu ljubitelju glazbe, cielu zbirku muzikalija Fortunatovih, izuzev

djelo „Crkvenu liru“, što se imalo po odredbi državnikovoj predati Jugoslavenskoj akademiji. Gosp. Dolački prihvati ponudu, te odsluži zaostale mise. Poslije toga predadoše mu zbirku Pintarićevu. Budući da je ova zbirka ogromna bila, uzeo si je gosp. Dolački od Pintarićevih rukopisa samo one, koji su se njemu svidjali. Rukopisi, koje je u samostanu ostavio bio, nisu došli u samostanski arkiv, jer nisu bili više svojina samostana nego svojina gosp. Dolačkoga; predani su bili dakle laicima, da s njimi rade, šta hoće.

Došav ja godine 1869. u Koprivnicu, zapitah u samostanu za Pintarićevu ostavštinu. Odgovor, koji sam dobio, je glasio, da je gosp. Dolački — koji tada nije bio više u Koprivnici — sve ono sobom odnio, što je vriedno bilo, ostalo pak da su laici potrošili kao tvrdi papir za zamatanje stvari.

Iza objeda reče mi njeki laik, koji je nješto čuo bio o mom nastojanju, naime da sabiram pučke popievke i stare rukopise, da nisu sve Pintarićeve „note“ potrošene, nego da se još „liepa hrpa“ nalazi u ormaru refektorija. Ja ga zamolih, da mi pokaže te „note“, a kad se je odazvao mojoj molbi, osvjedočih se, da su ti rukopisi zaisto odredjeni bili za zamatanje stvari, jer pojedine su sveske bile na pol razderane. U to ga zapitah, ne bi li on smio te „note“ meni dati, kad bih njemu toliko tvrdog i čistog „Packpapira“ donio, koliko ove note iznašaju. „Kako ne bih smio, kada je taj makulatur nam laicima predan“ — odvrati mi on. — „Dobro, ako je tako, — nastavih ja — ali ja mislim, da bi ste ipak prije morali za to privolu tražiti u veleč. gosp. gvardijana.“ — Fratar ode; za čas se povrati, te reče, da je gvardijan pristao na tu zamjenu. Po tom podjoh u grad te kupih kod njekog židovskog trgovca sto araka velikog i tvrdog papira, predadoh taj papir fratru a on meni „note“.

Ja poslah te rukopise poštom kući u Osiek, a kad sam se za njekoliko mjeseci s puta vratio, te rukopise pregledao, ne nadjoh medju njimi „Crkvenu liru“.

Poslije upitah u Djakovu, nije li možda Pintarićev rukopis tamo ostao, no tu mi rekoše izviestno, da je preuzvišeni gosp. biskup vratio „Crkvenu liru“ Pintariću još godine 1861. Drugi ljudi, koje sam upitao što ustmeno što pismeno, rekli su mi za čudo jedno te isto, naime, da je veleč. gosp. Dolački i „Crkvenu liru“ sobom odnio. Napokon se obratih samomu veleč. gosp. Dolačkomu, sadašnjemu župniku u Bučici blizu Gline, a on mi odgovori, da Pintarićeve „Crkvene lire“ nema, nego da misli, da je u arkivu jugoslavenske akademije; on izvjestno znade, da je ovo djelo bilo odaslano iz Koprivnice gvardijanu zagrebačkog samostana Franjevaca s nalogom, da ga predade akademiji.

Tražeći ja godine 1892. „crkvenu liru“ u našoj akademiji, reče mi arkivar veleč. g. Ivan Tkalčić, da toga Pintarićeva rukopisa u arkivu nema, i da ga nikada u njem ni bilo nije. Sada pomislih u sebi: Lako je moguće, da je to Pintarićevo djelo jošte u samostanu, jer je možda onda bilo amo poslano, kada su se gvardijani izmienili, a novi gvardijan nije znao, da se to djelo imade izručiti akademiji. Odoh dakle veleč. gospodinu gvardijanu o. Rengjeu, te ga zapitah za „Liru“. Gvardijan mi reče, da toga rukopisa u samostanu nema i da su mu predšastnici njegovi udes toga rukopisa ovako pripoviedali, te stane crtati sudbinu toga djela gotovo onako, kako sam malo prije ispripovjedio, dakako s refrainom, da se nalazi u župnika Dolačkoga. Na kraju dometne g. gvardijan: „Ako rukopis nije u Dolačkoga, onda ne znam gdje je, ali ako ne znam za original, to znadem za prepis „crkvene lire“, te nastavi ovako· „Prije jedanaest godina desio sam se slučajno u Ludbregu, gdje sam doznao, da je mjestni učitelj prepisao cielu Pintarićevu „Crkvenu liru“, te da pjeva Pintarićeve popievke i svira na orguljama njegove preludije i fuge. S toga se uputih osobno učitelju, a on mi pokaza debelu, vezanu knjigu: prepis „Lire“. Kako se je učitelj zvao, i je li je jošte živ, ne bih Vam znao kazati.“

„A zar nema, zapitah otca gvardijana, nikakovih Pintarićevih

glazbotvorina ovdje u samostanu?“ — „Gore u klerikatu (t. j u prvom katu samostana) ima samo njekoliko psalmâ i chorala, koje je Pintarić u moderne kajde stavio i za orgulje udesio!“

Na moju molbu donese otac guardian tri nepotpuna svesčića tih pieva. Prelistav te sveske i pogledav paginaciju i registar posljednjega sveska uskliknuh veselo: „Ta to su odlomci Pintarićeve crkvene lire!“ — Djelo je ovo ostalo u samostanu a preparandi i klerici otrgali su od cjeline, što su za se trebali.

Tako sam došao na čistac glede „Crkvene lire“. Rukopisa, koji je Pintarić iz nova za štampu priredio, nema dakle više; imade samo njekoliko odlomaka. Znajući to, pobrinuo sam se za prepis, na koji me je g. gvardijan Rengjeo upozorio. Uz dopitani mi putni trošak od „Matice Hrvatske“ odoh mjeseca kolovoza 1892. u Ludbreg, da potražim rečeni prepis. Sretno ga nadjoh u ravn. učitelja i vješta organista gosp. Ante F e r ž i ć a, a izim crkvene lire još i šest ovećih preludija i šest fuga glazbotvorenih po Pintariću, a prepisanih po gosp. Feržiću, kada je bio učitelj u Suhompolju. Tada još mlad, no već onda revan muž, potražio je godine 1862. otca Pintarića u Virovitici, te zamoli od njega „Crkvenu liru“, preludije i fuge za prepis. „Uzmi, sinko“, reče mu Fortunat, „što hoćeš, jer Bog zna budu li se moje kompozicije ikada štampale, i ne će li poslje moje smrti propasti“.

Rukopis crkvene lire, koji je prepisao gosp. Feržić, bio je onaj, koji je Pintarić poslao bio preuzv. gosp. biskupu u Djakovu, te komu je biskup glede jezika prigovorio. Gosp. Feržić prepisao je kajde i tekst posvema vjerno, samo što je u riečima: „Isukèrst, sèrce, žèrtva“ izostavio obilježeno è.

Da se nije tada podvrgao vriedni naš učitelj trudu, prepisati omašno to djelo (i to kako čisto i korektno!) i da nije s domoljubnim pietetom sačuvao Pintarićev tegotan rad, danas ne bismo ga više imali. U takvu revnost mogu se mladji naši učitelji i organiste zaisto ugledati, a hrvatski narod ima razloga gosp. F e r ž i ć u zahvalnim biti.

Kako mi je povjerio veleč. gosp. gvardijan R e n g j e o od-

lomke za štampu priredjene „Crkvene lire“, tako mi je povjerio i gosp. Feržić svoj prepis, dapače i to dozvolio, da si dadem cielo djelo prepisati. To sam i učinio, te se sada nalazi u mojoj zbirci domaćih glazbotvorina i Pintarićeva „Crkvena lira“ po prvoj redakciji.

Evo to je udes znamenitog toga Pintarićevog djela.

O glazbotvorcu Pintariću mogu uploške ovo reći:

Pintarić vriedi samo kao crkveni glazbotvorac, na kojem je polju stekao velikih zasluga; kao svjetovni glazbotvorac nema važnosti. Ali i crkvenoga glazbotvorca Pintarića treba prosudjivati sa dvie strane: sa strane glazbotvorca, koji je uglazbavao hrvatske crkvene pjesme za puk, i sa strane glazbotvorca figuralnih misâ, fugâ i preludija. Za prvoga, t. j. za crkveno-pučkog komponista, može se reći, da je bio takve sretne inspiracije, da će Pintarić u nas možda dugo ostati nedostiziv. Pučke njegove crkvene popievke nisu plod glazbena zanatlije ili plod fantazije običnog fratarskog orguljaša, već izliev čistog pobožnog ushita, koji je pogodio hrvatski pučki glazbeni ton i ukus, i duboko zavirio u dušu pobožnog nam puka. U ni jednoj od ovih njegovih melodija nema glazbenog nesmisla, mršave koncepcije, nelogičnog razvoja ili čak prisiljenosti ili prostačtva: svaka je melodija misaona, bujna, logična, istinska, naravna i ugladjena. U njekojim popievkama naći je takav pobožni osjećaj i izražaj, da te gotovo uzdrma i uznese do nebeske visine.

Manje su vriedne njegove figuralne mise, ali ima i medju ovima takvih, koje se mogu smjelo takmiti s mnogim i mnogim misama tudjih komponista, a koje se pjevaju u našim crkvama svečanom zgodom, dočim se Pintarićeve mise ne pjevaju. Od ovih spomenut ću misu u As-duru.

O Pintarićevim fugama i melodijama reći mi je, da se mogu glede koncepcije i strukture o bok staviti najboljim starijim orguljskim glazbotvorima te vrsti. Naglašujem ovdje rieč „starijim“ zato, jer veći dio starijih fuga i preludija nemaju bogatiju harmoniju nego Pintarićeve. Pregledavajući ili svirajući

Pintarićeve fuge i preludije često sam se tomu divio, kako je on umio u takvom uskom harmoničnom okviru stvarati tako razne kombinacije i tematično-harmonične varijacije. Pravo reče radobojski dopisnik, da to nije bio obični orguljaš, nego od Boga nadareni orguljaški komponista, a uz to i orguljaški virtuoz u pravom smislu rieči.

Jedino što imademo uzroka žaliti, jest to, da Pintarić nije imao zgode uživati temeljitu glazbenu obuku. Da je sreća htjela, da dodje kojem vještaku u ruke, ili da mu je moguće bilo naobraziti se u kojemu konzervatoriju, Pintarić bi bio postao orguljaškim komponistom svjetskoga glasa.

Razglabaš li Pintarićeve kompozicije, vidjet ćeš, da je sve ono naučio putem samouke, što se bez pomoći majstora učiti može, i da se je svim onim okoristio, na što praksa dovede pazljiva komponistu. Drugim riečima: Pintarić je dobrano proučio glazbene vanjske oblike, te je pievne melodije komponovao na temelju svoje pjevačke prakse, naime pojasto (sangbar), ali ortografski korektno nije umio pisati. Dakako, glazbenu ortografiju ne može nitko putem samouke naučiti, trudio se koliko mu drago, niti može ta vještina biti posljedica naravnog glazbenoga dara. No ortografija je takav uvjet, što u glazbi, što u jeziku, da se mora korektnosti radi kadikad pisati i nepojasto za pjevača, teško za izgovoriti za govornika. Onaj, koji uviek samo za tim teži, da bude u pjevanju ili u izgovoru sve lako, taj nema umjetničke svrhe pred očima, već samo laičku nemoć. Umjetnost jest prikaz ljepote i t e š k o ć e. Istina je, da nije umjetničko djelo po tom umjetničko, kada glazbotvorac izabire hotimice same poteškoće, ali još manje je to, ako glazbotvorac izbjegne poteškoćama na račun pravilnosti.

Iz svega toga sliedi, da se imamo klanjati i diviti glazbenomu daru, radinosti i produktivnosti Pintarićevoj, ali da je nuždno, da se ono u Pintarićevim glazbotvorima popravi, što nije korektno. Kada koji narod tako daleko dotjera, da može svojim sinovima pružiti mogućnost, da se u kojoj struci umjet-

nosti umjetnički usavrše, tada ima prestati neumjestni obzir, a kritika ne smije dotičnoga ispričati, ma i koliko bio od naravi glazbeno obdaren; ali kad narod ne može podići takve zavode, u kojim se može obdareni mladić temeljito naobraziti, onda se od njega ne može ni zahtievati, da sve ono znade i umije, šta glazbena znanost i glazbena umjetnost od glazbotvorca traži.

Po mom sudu bilo bi dobro, da izaberemo od Pintarićevih crkvenih kompozicija najbolje, te da ih štampom objelodanimo, ali uz stručnjačku korekturu. To osobito vriedi za njegovo veliko djelo: „Crkvena lira“ i za njegove fuge i preludije.

Svaki dan se ne radja kojemu narodu takav crkveni glazbotvorac, kakav je bio Pintarić. Zato treba da hrvatski narod svoju zahvalnost providnosti time iskazuje, da brižno sačuva sve znakove božje milosti.

Popis glazbotvorina Fortunata Pintarića.

I. Crkvene popievke po Pintariću uglazbljene ili samo prepisane i za orgulje udešene.

Ritualni pievi: psalmi, antifone, chorali etc. ad pium usum Fratris Fortunati Pintarich et Antonii Gustek. 1818.; za jedno grlo uz orgulje. Knjižica sastoji od 21. lista. Original u mene.

Crkvene popievke za jedno grlo uz orgulje, udesio F. P. 1. Hvali Sion ztvoritelya. 2. Pozdravlam te Jesush moj. 3. Kai ti hochu. 4. Zmosna odichena. 5. Vszi u glasz jeziki. 6. O Maria Maika Bosja. 7. O detescze me predrago. 8. Kakva je to szvetloszt. 9. O paztiri ztanete, ztanete. 10. Misko kai stoish. 11. Narodil sze Kralj nebezki. Original u mene.

Complexus Cantionum Sacrarum (F. P.): Šestdeset i sedam hrvatskih crkvenih pjesama, od kojih su samo ove uglazbljene: 1. Szim daite Czvetke lepe popevke. 2. O Bose Dragi ia kruto ljubim tebe. 3. O Bose kam zovesh. 4. O moi Bose! zdrav mi budi. 5. V szako vreme daj Mario. 6. O naiszvetlesha, naimilosztivnesha. 53. Ovchicza kam bludish? — Melodije su pisane u diskantnom ključu a orguljska pratnja generalbasom. — Original u mene.

Ariae Pastorales, appositae per me P. Fortunatum Pintarich. Za jedno grlo uz orgulje. Svaka popievka imade figuralnu zapremicu (postludiu), koje je on komponovao. Sadržaj: 1. O detescze me predrago. 2. Misko kaj stojish. 3. Kad Deva Boga rodila. 4. O paztiri ztanete. 5. Szimo paztiri k staliczi. 6. Veszelte sze lyudi. 7 Kakva je to szvetloszt. 8. O paztiri, dobri chuvari. 9. O szveti tri kralyi. — Original u mene.

Ariae Bosichne i Korizmene, za jedno grlo uz orgulje. 1. Misko kaj. 2. Kad Deva. 3. O paztiri. 4. Szimo paztiri. 5. Kakva je to szvetloszt. 6. O szveti tri Kralyi. 7. Veszelte sze. 8. Zmosna odichena. 9. O nebo i zemlyo (korizmena). 10. Szmiluj nam sze Bose dragi. 11. Tusno plache, suhko javche. 12. Krisztus je gore ztal. — Po Pintarićevu originalu prepisao Fratar Valentin Gaschnig. — Originalni prepis u mene.

Crkveni pievi, za jedno grlo uz orgulje s Pintarićevom udezbom. Sadržaj: 1. O Salutaris Hostia. 2. Tri litanije: Gospone smiluj se. 3. Kyrie eleison. 4. Stella coeli. 5. Salve Regina. 6. Gaude Dei genitrix Virgo. 7. Regina coeli laetare. 8. Alma redemtoris. 9. Maria mater gratiae (Paschale). — Original iz kasnijega doba. U mene.

Trinaest popievaka na čast Spasitelja, za jedno grlo uz orgulje. Sadržaj: 1. Gde szi Jesush moja dika. 2. Jesush, Jesush moja dika. 3. Gde si Jesush moja jakoszt. 4. Jesush mili zdenecz sivi. 5. O Bose dragi iz szerdcza lyubim. 6. Jesush szlatko szpominanye. 7. Ah Jesush lyubleni 8. Gde szi Jesush moja dika. 9. Gde szi Jesush moja dika. 10. Nut pod kruhom Bog y chlovek. 11. Zdravo szveti odkupitelj. 12. Ja szem doshel z Neba. 13. Pun veszelya y radoszti. — Na rukopisu nije naznačeno, da li je Pintarić ove pjesme sam uglazbio ili samo za orgulje udesio. Meni se vidi, da ih je Pintarić u toku vremena uglazbio, a tada sakupio u jednu svesku, koju je svesku vjerno prepisao otac Nikola Kraljek. Po pravopisu sudeć, spadaju ove popievke u raniju dobu Pintarićevu. — Originalni prepis u mene.

Knjiga bogoljubnosti kàrstjanske „sadržavajuća pobožnih molitvah i pěsmah vežbanja. Mladeži školnoj posvetjena po otcu Fortunatu Pintariću reda sv. Franje misniku, u Varaždinskoj kraljevskoj većoj gymnazii blagorětja učitelju. S dopustjenjem duhovnoga glavarstva“ (sa slikom mladoga Samuela). U Beču tiskano u jermenskom manastiru god. 1849. — Jedan eksemplar u mene.

Pet Arija (popievke), za jedno grlo bez pratnje. 1. Bože moj i nebeski Jezuš ljubav moja. 2. O moj Jezuš ljubav moja. 3. Stal se je Kristuš deneska. 4. Veseli se o Mario. 5. O moj Jezuš ja spoznavam. — Ovaj koncept nalazi se u svesku „Četiri mise“. — Original u mene.

*

Crkvena lira. Cantual za cielu godinu rimo-katoličke crkve. Sadržaje hrv. mise, popievke, koje puk u crkvi pjeva i ritualne latinske pieve, koje samo pjeva misnik i organista. Sve popievke i pievi, 378 na broju, udešene su za jedno grlo uz orgulje. Izim toga nalaze se u toj knjizi oveće pretpremice (preludije) i manje medjupremice i zapremice za orgulje, glazbotvorene po Pintariću. Ovaj je kantual Pintarić svršio godine 1860., a prepisao ga je god. 1862. učitelj g. Ante Feržić. Prepis Feržićeva prepisa nalazi se u mene.

Crkvena lira sastoji od ovih deset odjela:

I. Pjesme za svako vrieme a) velika pretpremica; b) misa u De-duru bez teksta; c) velika pretpremica; d) pjesma prije prodike; e) misa od Haydena; f) 46 popievaka pod sv. misom.

II. Pjesme od presvetog oltarskog otajstva: a) Velika pretpremica; b) ciela jedna misa; c) 38 popievaka.

III. Pjesme od blažene djevice Marie: a) Velika pretpremica; b) ciela misa; c) 51 popievka, od kojih nemaju tri teksta.

IV. Pjesme za vrieme došastja: a) Velika pretpremica; b) ciela misa; c) 27 popievaka.

V. Pjesme za vrieme Božića: a) dvie ciele mise sa dvie oveće pretpremice; b) 33 popievke.

VI. Pjesme za svetu korizmu: a) oveća pretpremica; b) ciela misa; c) 29 popievaka.

VII. Pjesme za uskrs: a) oveća pretpremica; b) ciela misa; c) 14 popievaka.

VIII. Pjesme od svetacah božjih: a) oveća pretpremica; b) ciela misa; c) 48 popievaka. Dodatak: 10 popievaka.

IX. Opiela za mrtve: a) oveća pretpremica; b) dvie ciele mise; c) 13 popievaka.

X. Litanie, večernice, antifone i zahvalne pjesme: a) Litanije; b) Psalme latinske u svim glasovima; c) himne; d) antifone; e) Te Deum laudamus; svega skupa 30 pievâ.

Crkvena lira. Prijašnje djelo, preradio, pomnožio i za štampu priredio. Svršio god. 1867. Od ove redakcije sačuvano je samo: IV. odio od str. 272. do 316.; druga polovica VIII. odjela s dodatkom od str. 372 do str. 408 i X. odio sa kazalom: od str. 435 do str. 473.

Iz kazala i iz ovih odlomaka cieloga djela razabrati je, da je Pintarić u konačnoj redakciji „crkvene lire“ koješta promienio, dodao i ispustio. Tako nosi I. odio naslov: „Pjesme nedeljne“ a mjesto 46 popievaka ima ih 49. II. odio ima naslov: „O presvetom oltarskom otajstvu“ a mjesto 38 popievaka ima ih 44. III. odio nosi naslov: „Za blagdane B. D. Marije“. Mjesto 51 popievke ima

tuj 49 popievaka, a medju ovimi takvih, koje se ne nalaze u prvoj redakciji. IV. odio nosi naslov: Za blagdane došašća Gospodinovog, a imade mjesto 27 popievaka njih 26. V. odio ima naslov: Za blagdane Božića, a ima jednu popievku manje nego u prvoj redakciji, t. j. 32 popievke. VI. odio ima naslov kako u prvoj redakciji pa i isto toliko popievaka. VII. odio ima naslov: Za blagdane Uskrsa. VIII. odio ima naslov: Za blagdane svetih Božjih a dodatak: „Prilog sadržavajući izvanredne pěsme". U prilogu imade samo 8 mjesto 10 popievaka. IX. odio ima naslov: Opiela. X. odio nosi naslov: Pjesme za podnevnu službu božju, a imade 48 mjesto 30 pieva.

U tom za štampu priredjenom rukopisu imade pievna melodija posebno crtovlje, dočim je u starom rukopisu tekst pisan izmedju gornje i dolnje dionice orgulja. Glazbena udezba u jednom i drugom rukopisu gotovo je jednaka, samo što je Pintarić tuj tamo koju kajdu promienio, ali tekst razlikuje se znatno. Možemo reći, da je učitelj Esther dosta posla imao s ispravkom teksta, ali da ga je valjano ispravio. — Odlomci tog Pintarićev originala nalaze se u mene.

II. Mise. (Originalne kompozicije.)

Sacrum: „Kyrie, Kyrie Zmosni Bose"; u Ce-duru, za jedno grlo uz orgulje; sa zapremicama. Iz mlade dobe Pintarićeve. Original i prepis g. Ante Feržića nalazi se u mene.

Sacrum Figurale: „Kyrie zmosni Bose"; u Ce-duru; za jedno grlo uz orgulje; sa zapremicama. U misi je zabilježeno sad „Solo" sad „Tutti"; ali to ne pokazuje na višezvučni piev, već na to, da sada imade pjevati organista sam, a sada puk. Potječe iz Pintarićeve mladosti, ali ju je kasnije sam prepisao. — Original u mene.

Missa: „Kyrie eleison", latinski tekst s hrvatskim prevodom „Kyrie zmosni Bose vse jakoszti"; u Ce-duru „a 4 vocibus: Canto, Alto, Tenore et Basso cum Organo Concertante". — Od god. 1836. — Originalna partitura u mene.

Missa: „Hvalu Bogu mi szada davaimo"; u Ce-duru „a 4 vocibus: Canto, Alto, Tenore et Basso con Organo obligatis, ridotta per questa produzione". — Original u mene.

Solenne Sacrum: „Kyrie Zmožni Bože"; u Ce-duru; za jedno grlo uz orgulje „ex appositione et reformatione". — Od godine 1848. To će biti starija kompozicija Pintarićeva, koju je kasnije preradio, ispustiv prijašnje ritornelle i postludije. — Original u mene.

Sacrum: „Kyrie, Kyrie zmožni Bože"; u Ge-duru; za jedno grlo uz orgulje, sa pretpremicom u Ce-duru. — Prepisao otac Nikola Kraljek. — Originalni prepis u mene.

Maša Adventska: „Kyrie glas presveti u Nazaret"; u Geduru; za jedno grlo uz orgulje; s pretpremicom u Ge-duru. — Prepisao otac Nikola Kraljek. — Originalni prepis u mene.

Sacrum Pastorale reformatum: „Kyrie, Kyrie o Jezušek"; u Ef-duru; za jedno grlo uz orgulje. — Prepisao otac Nikola Kraljek. — Originalni prepis u mene.

Figurale Sacrum: „Kyrie zmosni Bose": u Ef-duru; za sopran, alt, tenor i bas uz orgulje. Nije potpuna. Svršetak „Benedictusa" i cieli „Agnus dei" manjka; ali je Pintarić za ova dva diela ostavio prazan papir, te i napisao naslov. Orguljska dionica ispisana je samo u „Benedictus". — Original u mene.

Misa: „Bože svemogući pred Tebe"; u Ef-duru; za četiri muška grla uz orgulje. Od godine 1866. — Prepisao g. Ante Feržić. — Originalni prepis u mene.

Sacrum: „Kyrie zmosni Bose"; u De-duru; za jedno grlo uz orgulje. Iz Pintarićeve mlade dobe. — Original u mene.

Sacrum Figurale: „Kyrie, Kyrie zmosni Bose"; u De-duru; za jedno grlo uz orgulje. Od godine 1843. — Original i dva prepisa u mene.

Sacrum: „Kyrie zmožni Bože"; u De-duru; za jedno grlo uz orgulje. — Dva prepisa od mene, jedan od otca Alekse Borkovića a drugi od otca Nikole Kraljeka.

Missa: „Bose na rech nazochnu tvu pri szvetom oltaru"; u Hes-duru; „a Canto, Alto, Tenore et Basso et Organo obligato ridotta per questa Produzione." — Original u mene.

Sacrum: „Kyrie zmožni Bože"; u Hes-duru; za jedno grlo uz orgulje, sa figuriranim zapremicama. — Iz ranije dobe. — Prepisao otac Nikola Kraljek. — Originalni prepis u mene.

Sacrum Figurale: „Kyrie zmosni Bose"; u Hes-duru; za jedno grlo uz orgulje; sa medjupremicama. — Od god. 1842. — Original u mene.

Sacrum Figurale: „Kyrie, Kyrie zmosni Bose"; u A-duru; za jedno grlo uz orgulje. — Od godine 1827. — Original u mene.

Sacrum Figurale: „Kyrie zmosni Bose"; u A-duru; za jedno grlo uz orgulje, s jednom pretpremicom u A-duru. U orguljskoj dionici imade svagdje medjupremicâ. Glazbotvorena za otca Evgenija Re-

bića. — Iz ranije dobe. — Original i jedan prepis od otca Nikole Kraljeka u mene.

Missa: „Kyrie zmožni Bože"; u A-duru, za sopran, alt, tenor i bas uz orgulje „concertante". Dodan je jedan „Tantum ergo", „Graduale", „Offertorium" i „Veni Sancte" sve u A-duru. — „Composita pro Secunditiis A. R. P. Innocentis Kovač, Consultoris emeriti et sui olim dignissimi Magistri". — Od godine 1853. — Original u dva eksemplara u mene.

Figurale Sacrum: „Kyrie eleison" (latinski tekst); u A-duru; za sopran uz orgulje. Pridodana je i posebna dionica za bas, tako da bi se ova misa mogla pjevati i u dvopjevu. — Original u mene.

Figurale Sacrum: „Kyrie zmosni Bose"; u Es-duru; za sopran uz orgulje; s pretpremicom u Ce-duru. U orguljskoj dionici imade svagdje zapremicâ. — Dva originalna eksemplara i dva prepisa u mene. — Originali pisani su u diskantnom, — a prepisi u Ge-ključu. Jedan je prepis od godine 1826, a pisao ga je otac Aleksandar Borković.

Figurale Sacrum: „Kyrie zmosni Bose"; u Es-duru; za sopran, alt, tenor, bas i orgulje „concertante". Istovjetna sa prediducóm misom. — Dionice pjevača nisu ispisane, samo dionica orguljska. — Original u mene.

Sacrum Figurale: „Kyrie eleison zmosni Bose" u Es-duru; za sopran uz orgulje. Pievna dionica pisana je u diskantnom ključu a orguljska dionica generalbasom. — Od godine 1829. — Original u mene. Ista misa za bas i orgulje uz male promjene. — Original u mene.

Missa Croatica „Kyrie, Kyrie zmosni Bose"; u Es-duru za tropjev: sopran, alt i bas uz orgulje. Dodan je „Tantum ergo" i „Ofertorium"; oba u Es-duru. U orguljskoj dionici imade svagdje zapremicâ. — Originalna partitura i dionice u mene.

Sacrum Figurale: u As- duru, za četiri grla uz orgulje. — Nemam. — Spominje se u članku „Pintarić Fortunat" u Mendlovu Musikal. Convers. Lexicon.

Četiri mise: I. „Kyrie zmožni Bože vse jakosti„ u Ce-duru; II. „Kyrie zmožni Bože" (samo Kyrie, Gloria, Credo i Sanctus); u Ce-duru; III. „Kyrie zmožni Bože"; u Ce-duru; IV. „Kyrie zmožni Bože"; u Ge-duru; sve četiri mise za jedno grlo bez pratnje. — Koncept. — Original u mene.

Requiem: „Pred oltarom tvoje milosti"; u Ge-molu; za jedno grlo uz orgulje. — Prepisao otac Nikola Kraljek. — Originalni prepis u mene.

Requiem i popevke mèrtvečke: I. „Requiem aeternam dona eis Domine" s hrv. prevodom: „Pokoj vekivečni daruj njim o Gospone"; u Ef-duru; za jedno grlo uz orgulje. II. Popevke: 1. Den sèrditi hoće biti; u Ge-molu; 2. Daj pomagaj ter odhadjaj; u A-molu; 3. Bog otec ah pomiluj; u Ge-molu; 4. Nut smrt nosi oštru kosu; u Ge-molu; 5. Poslušajte ljudi; u Ge-duru; 6. Plačnu pesem pojmo bratja; u Ge-duru; sve za jedno grlo uz orgulje. — Od godine 1855. — Original u mene.

III. Figuralne crkvene popievke. (Offertoria et Gradualia a duabus, tribus et quatuor vocibus pro Organo.)

1. Zdravo Jezuš radost moja; u Ge-duru za sopran i alt.
2. Zmožna odičena; u A-duru, za sopran i tenor.
3. O Maria vse sladkosti; u Ce-duru, za sopran, tenor i bas.
4. Iz visine tužno sine; u Es-duru, za sopran, alt i bas.
5. O premožni Kralju nebeski; u Es-duru, za sopran, alt i bas.
6. O kruh živi, smiluj nam se; u A-duru, za mješoviti četveropjev.
7. Zdravo Jezuš radost moja; u Ge-duru, za mješoviti četveropjev.
8. Hvali Sion Stvoritelja; u Ce-duru, za mješoviti četveropjev.
9. Dobri Bože, ljubav moja; u De-duru, za mješoviti četveropjev.
10. O Jezuš, Jezuš moja dika; u Hes-duru, za tenor i bas.
11. O moj Jezuš, ljubav moja; u De-duru, za tenor i bas.
12. Kaj ti hoću vučiniti; u Ge-duru, za tenor i bas.
13. Naklon dajte v poniznosti; u De-duru, za sopran i bas.
14. Gde si Jezuš moja jakost; u Es-duru, za sopran i alt.
15. Jezuš sladko spominjanje; u A-duru, za tenor i bas.
16. Ljubav moja, dobro moje; u Es-duru, za sopran i alt.
17. O prejaki Kralj nebeski; u De-duru, za tenor i bas.

Ove je popievke Pintarić komponovao u toku vremena, te ih je kasnije spleo u jedan vienac. — Original u mene.

Offertorium: „Ave mundi spes Maria" s hrv. prevodom: „Pod obranbu vutecimo majke"; u Ce-duru; za dva soprana i bas uz orgulje. — Od god. 1831. — Original u mene.

Offertorium: „O moj Jezus ljubav moja"; u Es-duru; za sopran, alt, tenor i bas uz orgulje „obligati". — Od godine 1834. — Original u mene.

Offertorium: „Gde szi Jezus moja jakoszt"; u Es-duru; za sopran i alt uz orgulje. — Original u mene.

Credo: „Credo in unum Deum"; u De-duru; za dva tenora i jedan bas uz orgulje. — Prepis, ne znam od koga, u mene.

Veni Sancte Spiritus: (latinski tekst); u A-duru; za mješoviti četveropjev uz orgulje. — Original nalazi se u arkivu glazb. pjevačkog društva „Vienca" u zagreb. sjemeništu.

Pia mater intuere; u Ef-duru; za dva soprana i jedan bas uz orgulje. Dionicu drugoga soprana nemam. — Original u mene.

Ave Regina Coelorum; u Ce-duru; za jedno grlo uz orgulje „concertando". — Od godine 1832. — Imadem samo orguljsku dionicu, pisanu generalbasom.

Hymnus: „Regina coeli laetare", s hrv. prevodom: „Kraljicza nebezka veszeli sze"; u Hes-duru, za jedno grlo uz orgulje. — Original u mene.

Regina Coeli laetare; u Ce-duru; „uz 4 glasove" — sopran, alt, bariton i bas — dvie violine, violu, dva klarineta, dvie trublje, bass-posaunu i orgulje „izmišljena po otcu Fortunatu Pintariću". — Od god. 1863. — Original u mene.

Aria: „Dragi Jesus kam szi preshel"; u Hes-duru; za dva soprana, dvie violine i orgulje. — Original u mene.

Aria; „Bone Pastor panis veri" uz hrv. prevod: „Jesus mili zdenecz sivi"; u A-duru, za sopran i tenor uz pratnju 2 violina, 1 flaute, 2 klarineta, 2 Corni, 1 viole i orgulja. — Original u mene.

Sanctus, latinski tekst; u Ef-duru, za jedno grlo uz orgulje. — Original u mene.

Tantum ergo 1—9. 1. u Hes-duru, za dva tenora uz orgulje. 2. u Ce-duru, za sopran, alt, tenor i bas uz orgulje. 3. u Ce-duru, za sopran, alt, tenor i bas uz orgulje. 4. u Ef-duru, za tenor i bas uz orgulje. 5. u Hes-duru, za sopran, alt, tenor i bas uz orgulje. 6. u Ef-duru za jedno grlo uz orgulje. 7. u Ges-duru, za jedno grlo uz orgulje. 8. u Des-duru, za jedno grlo uz orgulje. 9. u Es-duru, za sopran, tenor i bas, uz orgulje. — Original nalazi se u Čakovačkom samostanu, a svojina je o. Leopolda Lončara. — Prepis u mene.

Veni Sancte, u A-duru, za mješoviti zbor uz orgulje.

O salutaris hostia; u Ef-duru, za mješoviti zbor uz orgulje. — Original obiju nalazi se u Čakovačkom samostanu, a svojina je o. Leopolda Lončara.

Litaniae Lauretanae: „Kyrie eleison" (latinski tekst); u Hes-duru; za muški četveropjev uz orgulje. — Prepis nalazi se u arkivu društva „Vienca" u zagreb. sjemeništu.

Litaniae Lauretanae: „Kyrie eleison"; u Ge-duru, za jedan sopran, dva tenora i dva basa uz orgulje. — Prepis nalazi se u arkivu društva „Vienca" u zagreb. sjemeništu.

IV. Glazbotvorine za same orgulje.

Transitiones generales. 1. Prelazi u sve priemete, počevši od Ce-dura. 2. Praeludium, u Ce-molu. 3. Praeludium, u Ef-duru. 4. Praeludium, u A-duru. 5. Dvie kratke figurirane kadence. 6. Praeludium, u Es-duru. 7. Praeludium, u Ce-duru. — Od godine 1834. — Originalni prepis u mene.

Transitiones et Progressiones. 1. Tri preludije u obliku progresivnih prelaza, svaka počevši od Ce-dura. 2. Praeludium, u A-duru (od god. 1834.). 3. Praeludium, u Ge-duru. 4. Progressiones, počevši od Ge-mola. 5. Praeambulum, u Ce-duru. — Original u profesora gosp. Ign. Kolandera, organiste stolne crkve u Zagrebu. — Prepis u mene.

Transitiones et Praeludia. 1. Prelazi u sve priemete počevši od Ce-dura. 2. Prelazi u razne priemete počevši od Ce-mola. 3. Praeludium u E-molu. 4. Praeludium u Ge-molu. 5. Praeludium u Es-duru. 6. Praeludium u Ef-molu. — Prepisao gosp. Ante Feržić. — Prepis u mene.

Praeludia pro Organo. 1. u Ce-duru. 2. u De-molu. 3. u Ce-duru. 4. u Ce-duru. 5. u Ce-duru. 6. u Ce-duru. 7. u Ce-duru. 8. u De-duru. — Prepis, ne znam od koga, nalazi se u mene.

Dvie preludije. 1. u Ce-duru. 2. u A-molu. — Original u mene.

Praeludio u A-duru. Prepis u mene.

Fuga i preludije: 1. Fuga u Es-duru. 2. Praeludium u Ce-duru. 3. Praeludium u A-duru. — Prepisao otac Aleksa Borković. — Originalni prepis u mene.

Fuge za orgulje: 1. Fuga u De-molu. 2. Fuga u Ef-duru. 3. Fuga u Ce-duru. 4. Fuga u Ce-duru. 5. Fuga u Es-duru. 6. Fuga u Ce-duru. 7. Praeludium pod sv. misom u A-molu. — Prepisao g. Ante Feržić. — Prepis u mene.

Fughetta u Des-duru. — Original u mene.

Pastorella pro Organo A) 1. u Ce-duru („Dudaš"). 2. u A-duru („Rondo"). 3. u Hes-duru. 4. u Es-duru („Rondo"). — Original u mene.

Pastorella pro Organo B) 1. u A-duru. 2. u Ef-duru („Dudaš"). 3. u Ce-duru („Rondo"). — Original u mene.

Pastorella za orgulje u De-duru („Rondo"). — Prepisao otac Nikola Kraljek. — Originalni prepis u mene.

V. Uputa u pjevanju.

Uputa u pjevanju s kratkom teorijom u hrvatskom jeziku i pievkama (solfeggiama) §. 1. O glasovih. §. 2. O vokaliziranju. §. 3. O četiri vrsti vokaliziranja. Svezano vokaliziranje sa 77 vježba. Vokaliziranje sa udaranjem glasa, s jednom vježbom. O markiranoj vokalizaciji s jednom vježbom. Portamento sa šest vježba. §. 4. O udisanju. §. 5. O raznih glasovih u obće: a) Vrhu Dur-glasova; b) Vrhu Moll-glasova c) Svih Dur- i Moll-glasova škala. §. 6. Vježbe za pogoditi intervalle. 10—48 do kvinte. — Prvih deset nema, a ni za intervale više kvinte. — Original u mene.

VI. Svjetovne popievke.

Davorija. „Polazak Ilirskog Viteza od svoje Ljube na neprijatelja Domovine svoje u vreme Rata". „U dva glasa uz Klavir u mužiku stavljena po Fortunatu Pintariću Iliru iz Ugarske". Tekst: „S Bogom Milko! ja odlazim"; dvopjev u Ge-duru. — Original u mene.

Četiri popievke, za jedno grlo uz kitaru ili uz glasovir:

1. Mužu budi pěsan posvetjena, u E-duru;
2. Pervenac: „Ružice, oj ružice zelena"; u Ef-duru;
3. Moja Deva: „Ruže rastu, lěri cvatu"; u A-duru;
4. Stanak za crno oko: „Stanak sam ti napravio", u Ge-duru. — Original nalazi se u arkivu hrv. pjevačkoga društva „Kola" u Zagrebu. — Stari prepis od nepoznate ruke u mene.

Kitica: „Vjetrić se vije s kneževa luga"; u A-molu za srednje muško grlo uz glasovir. — Prepis u arkivu „Kola".

Na grobu Lize: „Tude gde mèrkle gore"; u Hes-duru, za mješoviti četveropjev bez pratnje. — Prepis u arkivu „Kola".

Liepo jutro: „Komu sreća uviek cvate"; u A-duru, za mješoviti četveropjev bez pratnje. — Prepis u arkivu „Kola".

Napitnicza za vodopijevcze: „Naj sze dichi vinzka kaplya"; u Ge-duru, za jedno grlo bez pratnje. — Original u mene.

Tuga hrvatskog rodoljuba nad sudbinom svojom. Nemam. — Ovu je pjesmu Pintarić uglazbio malo prije svoje smrti, i to na dva razna napjeva. Spominje se u njegovom nekrologu, pisanom po koprivničkom učitelju Estheru u br. 6. „Napredka" od 15. ožujka godine 1867. — Mnogo sam raspitivao radi te popievke, ali uzalud, ne mogoh je naći. Nedavno pisao mi je koprivnički gradski kapelnik i hrv. glazbotvorac g. Tomo Šestak, da je poslije Estherove smrti, u koga su bile mnoge

Pintarićeve kompozicije, g. L...... iste u peć bacio, te tako nema ni Estherova udova ni Estherov sin ništa od te otčeve ostavštine.

VII. Svjetovne instrumentalne glazbotvorine.

Sieben Ländler, u Ce-duru, za glasovir. — Iz rane dobe Pintarićeve. — Original u mene.

Sieben deutsche Tänze sammt Introduction, Trios und Coda; u E-duru; za glasovir. Od god. 1830. „Dem Herrn Doctor Alexander Mrahovich zur erfreulichen Abend-Stunde achtungsvoll gewidmet". — Original nalazi se u arkivu društva „Vienca" u zagreb. sjemeništu.

Sieben Ländler; u E-duru, za glasovir. „Dem Hochw. Herrn Stephan von Pogledich Vice-Regens des Königlich Adelichen Convict's zu Agram als seinem Freunde gewidmet." — Od godine 1833. — Prepisao otac Aleksa Borković. — Originalni prepis u mene.

Fantasiae secundum stylum recentissimum; u Es-duru, za orgulje. Preludije u svjetovnom stilu („secundum stylum"). — Od god. 1833. — Original i jedan prepis fratra Jucunda Jagića u mene.

Deutsche Tänze (Ländler) mit Introduction, Trios, Coda und Gallope. Prvi lendler u Ce-duru, za glasovir. Posvećene Vice-Regensu Stjepanu Poglediću. — Od godine 1833. — Prepisao otac Kamillo Szalanyak — Originalni prepis u mene.

Acht deutsche Tänze mit Coda. Prvi lendler u Ce-duru, za glasovir. „Für das Agramer Redout". — Prepisao otac Kamillo Szalanyak. — Originalni prepis u mene.

Walzer. Introdukcija (u Es-duru), sedam valcera i coda; za glasovir. — Original nalazi se u arkivu društva „Vienca" u zagreb. sjemeništu.

Neun Variationen über die Romance: „Bei Männer, welche Liebe fühlen", aus der Oper „Die Zauberflöte"; u A-duru, za glasovir. — Po ondašnjem stanju glasovirske tehnike i općem ukusu mogu se ove variacije u bok staviti radnjama najboljih tadanjih glasovirskih komponista. — Original se nalazi u arkivu društva „Vienca" u zagrebačkom sjemeništu.

Variationen über ein beliebtes Thema; u De-duru, za glasovir. — Prepisao otac Aleksa Borković. — Originalni prepis nalazi se u arkivu društva „Vienca" u zagreb. sjemeništu.

Sonata (Sonatina), u Ce-duru, za glasovir. — Od god. 1845. — Original se nalazi u arkivu hrv. pjevačkog društva „Kola" u Zagrebu.

Sonatina, u Ef-duru, za violinu, violu, violoncelo i glasovir. — Od god. 1846. — Originalna partitura i ispisane dionice nalaze se u arkivu hrv. pjev. društva „Kola" u Zagrebu.

6. Sonaciih, za glasovir; sastojeći od šest malih sastavaka i to: 1. u Ge-Duru. 2. u Ce-duru. 3. u Ef-duru. 4. u Hes-duru. 5. u Es-duru i 6. u Es-duru. — Prepisao otac Nikola Kraljek godine 1849. — Originalni prepis u mene.

Thema sa četiri variacije; u Ef-duru, za glasovir. — Prepis se nalazi u arkivu hrv. pjev. društva „Kola" u Zagrebu.

Marš za klavir, u Ce-duru ($^{6}/_{8}$). — Prepisao otac Nikola Kraljek. — Originalni prepis u mene.*

---

* Sve ove Pintarićeve glazbotvorine, koje se sada nalaze u mojoj zbirci domaćih glazbotvorina, nisu bile medju onim kajdama, koje sam dobio god. 1869. u koprivničkom samostanu. Polovicu tih glazbotvorina darovaše mi kasnije: vel. g. otac Nikola Kraljek (koji sada živi u zagrebačkom franjevačkom samostanu), vel. g. gvardijan Rengjeo, koprivnički gradski kapelnik Tomo Šestak, ludbreški ravnajući učitelj g. Ante Feržić i drugi prijatelji.

Ivan Padovec,

kitaraški virtuoz i glazbotvorac.

Ivan Eugen Padovec rodio se 17. srpnja god. 1800. u Varaždinu od otca Ivana, po zanatu sedlara, i od majke Josipe rodjene Moor. Otac mu se takodjer rodio u Varaždinu od roditelja, koji su se iz Češke amo doselili.

Ivan bijaše veoma slabačko i boležljivo diete a uz to jako kratkovidan. U desetoj godini baci mu njeki njegov vršnjak prigodom igre kamen u lievo oko tako nesretno, da je Ivan na to oko posvema osliepio. Premda nije na jedno oko ništa vidio a na drugo samo malo, svrši ipak pučku školu pa i šest gimnazijalnih razreda u Varaždinu s dobrim uspjehom. Želja njegova i njegovih roditelja, da se zapopi, nije se ispunila, jer ga ne htjedoše primiti u sjemenište zbog slaba vida. Na to odluči Ivan polaziti preparandiju u Zagrebu, ne bi li kao pučki učitelj došao do stalna kruha. Na molbu svoju upućenu na ravnateljstvo preparandije dobio je odgovor, da svaki onaj, koji želi da bude primljen u taj zavod, mora uz druge sposobnosti umjeti ponješto i glazbu. Po svoj prilici javio je to Padovec svojemu ujaku u Beču, jer ovaj mu je poslao god. 1817. liepu i dobru violinu. Na to stane Ivan tražiti u Varaždinu učitelja, koji bi ga učio po kajdama guditi, pa ga i nadje. Kako se je zvao taj njegov učitelj, nisam mogao doznati, ali znadem,

Ivan Padovec.

da je Ivan kod toga učitelja liepo napredovao, i da je već za godinu dana dosta vješt violinista bio.

Posjetiv Ivan god. 1818. svog ujaka u Beču, čuo je tamo kitaraškog virtuoza Talijana Mavra Giuliani-a, u kojega se kitaranje tako zaljubi, da je živo zaželio učiti i to glazbalo. Meni se čini, da je Padovec još prije nego je čuo Giuliani-a, umio ponješto u kitaru udarati ma i samo kao naturalista, jer valja znati, da u ono doba pa sve do početka šestdesetih godina nije bilo gradjanske kuće u našoj otačbini, u kojoj se ne bi našla kitara. Svaki djak, svaka gospodja, svaki pjevač, svaki pop, svaki trgovački pomoćnik, dapače i kalfe, švelje i kuharice umjele su kako tako udarati u kitaru.

Sveopća obljubljenost kitare i vanredni uspjesi, koje su postigli tadanji virtuozi kitare: Mavro Giuliani, Luigi Legnani, Venceslav Matiegka, Fr. Tuczek, Josip Vancura, Antun Diabelli, Fridrik Spina, S. Molitor i drugi, potaknuše našega Ivana, da se i on posveti tom glazbalu. Ujak mu kupi Bartoluzzievu uputu u kitaru i liepi broj glazbotvorina prije spomenutih umjetnika. Ivan ode u Varaždin, te se počme kao samouk učiti kitarati. Kako je bio neizmjerno marljiv i za glazbu talentiran, izvježbao se na skoro tako dobro, da je još godine 1818. druge poučavao. S tom obukom zaslužio si je toliko, da se je sam odievao i siromašne roditelje pomalo podupirao. Nadajući se Ivan, da će se moći uzdržavati poukom i u Zagrebu, dodje godine 1819. u preparandiju. U Zagrebu nadje zaisto gradjansku kuću, u kojoj je dobio za poduku u kitari i violini stan i hranu, a našao je još i drugih učenika, koji su mu za pouku plaćali. Izišav u Zagrebu kao učitelj glazbe na glas ostavio je preparandiju te je živio samo za glazbu i od glazbe. U to je počeo i sam glazbotvoriti komade za kitaru, ali vidjevši da bez nauke u harmoniji i kompoziciji šta umjetničko valjana stvoriti ne može, zamoli gospodina Wiesnera pl. Morgensterna, koralistu, da ga poučava u tome, što komponista bezuvjetno znati mora. Ivan je napredovao i u toj nauci pa i u glasoviru, koje je glazbalo

takodjer kod Wiesnera učio tako liepo, da je Wiesner veselje imao sa svojim učenikom. Da se je Padovec u to vrieme sve bolje izvježbao na kitari, dokazuje to, što je godine 1824. bio gotov kitaraški virtuoz i što je glazbotvorio teške i oveće komade za to glazbalo.

Sada je ustrojio od bivših svojih učenika i od drugih glazbenih diletanata malo glazbeno društvo pod imenom „zagrebački sekstet“. Članovi toga društvanca, sami gudači i kitariste, sastali bi se svake nedjelje u Padovčevu stanu, gdje su marljivo glazbovali. Pošto se je zagrebački sekstet kadikad i javno producirao, a ljudi vidjeli, da Padovec valjano ravna tim društvom, pristupiše i glazbenici u to društvo, a medju njima i Padovčev učitelj gosp. Wiesner.

Videći Wiesner, da u Zagrebu imade mnogo glazbenih diletanta i da su Hrvati u opće obdareni za glazbu, smišljao je, kako bi on Padovčev plod pokosio, te je izradio godine 1826. osnovu za ustroj filharmonskoga društva. Ovo se je društvo zaista i ustrojilo a Wiesner bude ravnateljem. Tako postade od Padovčeva „zagrebačkog seksteta“ filharmonsko drustvo sa glazbenom školom, t. j. današnji naš glazbeni zavod, ali Padovec nije bio imenovan učiteljem toga zavoda. Tako ne preosta Padovcu drugo, nego da ide po svietu koncertovati.

Godine 1827. koncertovao je na Rieci, u Trstu, u Zadru, u Zagrebu, u Varaždinu i u drugim gradovima, gdje je svagdje bio pozdravljen i priznan virtuozom prvoga reda. God. 1829. koncertovao je u Beču u videnskom glumištu u prisutnosti prejasnoga dvora, udarajući kompozicije Giulianieve, Legnanieve i svoje. Općinstvo je bilo ushićeno što od njegove vanredne vještine na kitari, što od njegovih kompozicija. Uslied toga našao je i umah nakladnikâ za svoje glazbotvorine, a našao je u Beču i učenikâ i to iz najodličnijih obitelji, koji su ga dobro plaćali.

Nastaniv se Padovec stalno u Beču, bilo mu je ne samo u materijalnom pogledu jako dobro, nego on postade i u umjetničkim krugovima bečkim uvažena ličnost. No ma da je došao

u tudjini do liepa ugleda, nije zaboravio ili čak zatajio otačbinu svoju, kako je to prije često bivalo, kad je koji umjetnik našao u tudjini djelokrug i priznanja, već se je vazda sjetio milog svog zavičaja. To nam dokazuje njegovo djelo (opus 12.): „Narodne horvatzke poputnice“ posvećene dru. Ljudevitu Gaju, štampane u Beču nakladom Diabellia, i to s hrvatskim naslovom. Ovaj hrvatski naslov jasno kaže, da je Diabelli Padovca u velike štovao, jer drukčije ne bi bečki nakladnik pristao na čisto hrvatski naslov.

U onih osam godina, što je Padovec u Beču živio (od god. 1829. do god. 1837.) dao se je često na putovanje, koncertujuć u Pešti, u Gracu, u Pragu, u Brnu i drugdje. Godine 1836. bio je cielu godinu na putu, koncertujuć u Bavarskoj, u renskim pokrajinama, u Frankfurtu na Maini, u Hanoveru, u Hamburgu i u Londonu. Na povratku koncertovao je u Saskoj. Na tom putu ubrao je svagdje umjetnički lovor-vienac, te je i nješto novaca stekao. Gotovo u svakom gradu, gdje je koncertovao, došao bi koji nakladnik glazbotvorina, da od njega kupi po koju njegovu kompoziciju, pa da ju objelodani.

Kad sam ja godine 1863. posjetio Padovca u Varaždinu, rekao mi je, da od onih glazbotvorina, što je na svom putu godine 1836. nakladnicima prodao, nije sve vidio štampano, budući da je dalje putovao, dok se je njegovo djelo štampalo, a nakladnici mu nisu poslali dužnih eksemplara. No od one fantazije za kitaru, koja je izašla u Londonu, imao je jedan eksemplar, koji sam ja svojim očima vidio. Po tom bi se dalo suditi, da je Padovec dulje vremena u Londonu ostao nego drugdje.

U ostalom Padovec ne samo da nije imao po koji eksemplar svojih glazbotvorina, koje su se u Njemačkoj štampale, već ni onih, koje su bieli dan ugledale u Beču kod Diabellia, Haslingera, Mechetia, Glöggla, u Pešti kod Müllera, u Pragu kod Marka Bera. U tom pogledu bio je Padovec vrlo nemaran, jer ništa nije imao na okupu, ni poredano. Kad sam mu rekao, da je u interesu naše glazbene bibliografije požaliti, što nema

svih svojih kompozicija, odvratio mi je: „Vidite, to je ovako došlo; kada je koji moj komad štampan bio, dobio sam obično od nakladnika njekoliko primjeraka. Ove moje bezplatne primjerke razgrabili su na brzo moji prijatelji ili moji učenici, kasnije pak nisam htio vlastitih glazbotvorina kupiti, već zato ne, što svaki komad imadem u rukopisu".

Na to mi on sakupi cieli svežanj svojih rukopisa, pa mi ih pokloni s riečima: „U ovim ćete naći i londonski onaj komad". Ja sam se time zadovoljio nadajući se, da će na rukopisima biti naznačeno, gdje i kada je bio koji komad štampan. Poslije sam se na svoju žalost uvjerio, da Padovec to naznačio nije, pa tako sada ne znam, koji je onaj londonski komad.

Vrativši se Padovec sa svoga tadašnjega puta u Beč uglazbio je god. 1836. Vukotinovićeve pjesme „Na crnooku", „Moje jutro" i „Moje drago", koje je takodjer Diabelli objelodanio. Ove je popievke s velikim veseljem prigrlila ilirska inteligencija, te su se u mnogim koncertima pjevale ne samo u Zagrebu, već i u drugim gradovima naše otačbine.

Godine 1837. proputovao je Padovec Poljsku, koncertujuć u raznim gradovima. Umjetnički uspjeh bio je sjajan, a i materijalni dosta povoljan. No nesreća htjede, da mu je vid na tom putu tako oslabio, te se je pobojavao sasvim osliepiti. Zbog toga nije mogao nakanu svoju provesti, da ide u Rusiju, već se brže bolje vratio u Beč, te tamo tražio savjet i pomoć u najglasovitijih liečnika za oči. Ovi mu nisu mogli ništa drugo preporučiti, nego da napusti čitanje i pisanje, pa da ode kamo na ladanje; možda bi mu mir i čisti zrak vid okriepio. Po našoj poslovici „Kud će suza neg' na oko", ostavi Padovec Beč, te ode u rodni svoj zavičaj u Varaždin. Tu se je zaisto toliko oporavio, da je mogao iza njekog vremena poučavati u kitaranju i upriličiti glazbene zabave, što u Varaždinu, što drugdje.

O koncertu, upriličenu po Padovcu u zagrebačkom kazalištu, pisala je „Danica" od 18. siečnja godine 1840. ovo: „Osobitu pozornost povuče na se naš domorodac g. Padovec, kompo-

nista i izvrstni virtuoz na gitari, komu niti isti strogi Beč svoju važnu pohvalu uzkratio nije; — novi dokaz, da za muziku naš narod osobite darove ima.

Gosp. Padovec dao je u varoškom teatru dva koncerta, u kojih je poznateljem muzike pokazao, da se je, što se nježnosti i okretnosti u upotrěbljavanju toga težkoga instrumenta tiče, već na tako visoki stupanj popeo, da ga težko itko u tom nadletěti može. Svi muzikalni komadi, koje je izvodio, imali su veliki uspěh, nu najviše su se njegove sobstvene variacie vèrhu narodne pěsme: Nek se hrusti dopale. Još se spomenuti mora, da je u onih koncertih g. Bielčicki, pèrvi baritonist na ovdašnjem teatru, dvě pěsme od g. Ljudevita Vukotinovića: „Moje jutro" i „Poziv", koje je g. Padovec karakteristički u muziku stavio, u našem jeziku odpěvó, i da su se obadvě tako neizmerno dopale, da ih je pod obćim klikovanjem po drugi put izvesti morao."

I godine 1842. i 1846. koncertovao je Padovec u Zagrebu. Godine 1842. upriličili su zagrebački glazbeni diletanti dvie „akademije" na korist gradskih siromaha, u kojima je i Padovec sudjelovao. Treću akademiju upriličio je Padovec sam u istu svrhu i to 27. ožujka godine 1842. O tom koncertu ili akademiji pisala je „Danica" u br. 14. od 2. travnja godine 1842. ovo: „Kod Padovčeve akademije bila je dvorana dubkom puna, a pleskanje za svakim komadom obće i živahno. Navada je kod nas od někada koncerte g. Padovca posěćati, jer njegova je věština obće poznata, a i naš je zemljak i k tomu očnom boljom već više godinah obtàršen. Mnogobrojni posět čini dakle i uměteljublju i sàrcu naše obćine čast. Gospodin davalac akademije igrao je na svojoj po njemu novoizmišljenoj desetostrunoj gitari dva komada s rědkom okretnostju i pravim savàršenstvom. Obćim pleskanjem bi pohvaljen."

O koncertu godine 1846. pisala je „Danica" u br. 49. od 5. prosinca god. 1846. sliedeće: „Gospodin Padovec, rodjeni Hàrvat, koi je svojom neobičnom věštinom na gitari lěp glas i

izvan naše domovine steko, razveseli nas 30. studenoga u 4 sata poslě podne u dvorani ovdašnjega gradjanskoga strělišta veoma zanimivim koncertom. Budući da nije kod nas običaj u toj uri davati takove zabave, i budući da je odviš neugodno močvarno vrěme bilo, zato je bilo něšta manje světa k ovoj zabavi došlo, nego što obično kod nas biva, kad domorodni koi umětnik svoju věštinu kaže: nu ipak u pàrkos svemu tome nije bila dvorana prazna, što opet svědoči, da je hvala Bogu jošte srěd zidovah našega grada dosta prijateljah narodne umětnosti. Ovom prigodom izvedeni muzikalni komadi bili su slědeći: „Proměne za gitaru“ vàrhu narodne naše pěsme: „Zdravu nosim mišicu“ i jednoga napěva iz opere „Norma“ od Belina, izvedene rědkom umětnosti po gosp. Padovcu, koje su bile velikim pleskanjem i obćim odobrenjem primljene“.

U to vrieme mnogo je Padovec glazbotvorio, premda mu je vid dosta slab bio, i premda što su mu i domaći naši liečnici svjetovali, da mnogo ne piše. Od njegovih radnja toga doba osobito nam je istaknuti njegovu uputu u kitaranju: „Theoretisch-praktische Guitarrschule, nebst der Anweisung zum Spiele einer zehnsaitigen Guitarre“.

Desetorostruna kitara obret je Padovčev, koji je probudio u kitaraškom svietu opću pozornost. Obret njegov sastojao je u tom, da je dodao trima basovnim strunama obične kitare još druge četiri krupnije strune, koje je pričvrstio na posebnom čivijištu (Schraubenstock), a ovo spojio sa pravim čivijištem. Padovčevu desetorostrunu kitaru gradio je — po Padovčevu naputku — bečki glazbalar Stauffer, na glasu graditelj kitara. Ista ova kitara nalazi se sada u velečastnoga gospodina Bednjanskoga župnika i podarcidjakona Lavoslava Vojske, koji je tu kitaru od samoga Padovca kupio. Povod, da Padovec piše uputu za kitaranje, dao je natječaj, razpisan po njekom bogatom Rusu za najbolju uputu u kitaranju. Prva nagrada sastojala je od 40 dukata. Od svih uputa, koje su bile rečenomu Rusu poslane, jedno dvadeset po broju, dobila je Padovčeva uputa prvu nagradu.

Uslied ove odlike kupio je bečki nakladnik muzikalija Werner od Padovca tu uputu, te ju je još godine 1842. objelodanio.

O ustroju ove svoje kitare piše Padovec u trećem odjelu svoje upute sliedeće: „Auf der nach meiner Angabe verfertigten Guitarre liess ich noch vier Bass-Saiten anbringen, wodurch besonders das Allein-Spiel viel volltöniger wird. Der ganze übrige Bau der Guitarre und die Lagen der Saiten ist unverändert geblieben. Die zugefügten vier Bass-Saiten heisen A, Ha, Ce, De (velike osmice). Für den Fall, dass man diese Töne um einen halben Ton erhöhen will, ist rückwärts am Halse der Guitarre ein Saitendrücker angebracht, welcher mit dem Daumen der linken Hand fest niedergedrückt wird, wodurch die vier Saiten als: Ais, His, Cis, Dis erklingen."

Kad je Padovec godine 1848. posve osliepio, teško mu se bilo prehranjivati, jer niti je mogao više koga poučavati, niti si šta zaslužiti glazbotvorenjem. Ipak je naš sliepac uza sve svoje nevolje marljivo komponovao, i to ovako. Kad je naumio koju pjesmu uglazbiti, to si je dao pjesmu toliko puta pročitati, dok ju nije znao na pamet. Iza toga uglazbio je pjesmu, diktujuć melodiju i pratnju od kajde do kajde. Za taj posao našli su se uviek ljudi osobito mladji, koji su našega sliepca često pohadjali, te mu u svačem rado u pomoć bili.

Da se Padovec sam uvjeri je li pisar sve onako napisao, kako mu je on u pero kazivao, zamolio bi kojega glazbenika, da mu dotičnu popievku otpjeva i pratnju izvede. To mu je obično obavljao varaždinski organista g. Udl, te je pisarske pogreške ispravljao, pa često i cieli komad na čisto prepisao. Ove svoje kompozicije dao je u više primjeraka prepisati, a tada ih prodao, ili raznim osobama posvetio.

Razumieva se samo sobom, da je živio u velikoj oskudici, ma da je dobivao njeku malu potporu iz zaklade svojega ujaka i jošte godišnjih 50 for. iz zaklade Varaždinca Stefanića. Jednom je dobio i potporu iz carskoga fonda za umjetnike.

Padovčeva nećakinja gospodja Hunka (udova učitelja realke

Hunke u Varaždinu), koja još živi, tvrdi doduše, da Padovec nije imao ujaka u Beču, ali g. St. Mirković (Gjuro Deželić), koji je priopćio u koledaru „Dragoljubu“ za godinu 1862. Padovčev životopis, spominje toga ujaka, a i meni je Padovec govorio o tom svom ujaku, pripoviedajuć mi o svom boravku godine 1818. u Beču. Isto tako tvrdi gospodja Hunka, da je Padovec uživao počevši od god. 1868. do svoje smrti godišnju potporu od 400 for. od njeke glavnice utemeljene u Beču za sliepe umjetnike, te da mu je ovu potporu pribavio dvorski savjetnik a kasnije veliki župan Ognjeslav Utješenović. U nas ne zna nitko ništa o toj potpori, te zato mislim, da će to biti ona potpora, koju je Padovec jedan put dobio iz carskoga fonda.

Spomenuti mi je jošte to, da je godine 1856. raspisao prije spomenuti Rus nagradu od deset dukata za najbolju kitarašku kompoziciju; a da se za tu nagradu i Padovec natjecao. U tu svrhu glazbotvorio je njeki koncertni komad, dao ga je od svojih prijatelja na čisto prepisati, te ga posla u Beč, gdje se imalo suditi o prispjelim komadima. Kakav je to komad bio, nisam mogao do sada doznati, ali doznao sam, šta je Padovec rekao, kad je čuo, da je porota dopitala nagradu njekomu kitarašu i glazbotvorcu u Pešti. (Po mom sudu mogao bi to biti A. Steinfels.) Pri toj zgodi reče Padovec župniku Lav. Vojski: „Onaj, komu su nagradu dopitali, možda je napisao teži komad nego ja; ali ako se za koje glazbalo pitati smije, da li je ono moguće izvesti, što je napisano, i da li mogu više ljudi to izvesti, to je za cielo za kitaru. Ja ću, a tako će i njeki moji bivši učenici umjeti ono kitarati, što sam ja komponovao, ali da li i onaj umije ono kitarati, što je napisao, na to nije — kako se vidi — porota mislila.“

Kada sam Padovca posjetio god. 1863., još je rado udarao u kitaru, te je u tom glazbalu i mladež poučavao, no već onda izrazio je svoju žalost nad tim, što je ovo glazbalo na jednom prestalo biti ljubimcem glazbenoga svieta. „Vi ćete možda doživjeti — reče mi on — da će danas sutra i glasovir stići

isti udes. A kako bi štetno bilo po umjetnost, da glasovir izčezne, tako je štetno, što se sada kitara posve zanemaruje. Ljudi se danas kitari gotovo rugaju. No rekao tko što hoće proti nesavršenosti i manjkavosti kitare, ipak je to vrlo liep i ugodan instrumenat, a za domaću je glazbu upravo najprikladniji. Jer prvo: ne stoji mnogo; drugo ne trebaš godine i godine učiti, dok možeš sebi i slušaocima zadovoljiti, kako to biva s glasovirom ili s violinom, a treće: možeš uza sav nedostatak kitare ipak u jedan put izvadjati i melodiju i pratnju. Sada malo tko hoće — nastavi on — da uči kitarati, a zato i nakladnici ne će da štampaju komade za to glazbalo. S toga sada ne komponujem drugo van popievke."

Moje nazore o usavršivanju pučke naše glazbe nije mogao Padovec shvatiti, jer je čvrsto uvjeren bio, da je glazba nješto internacionalna, pa da izmedju hrvatske i njemačke umjetničke glazbe nema, i ne može da bude razlike. „Popievka s njemačkim tekstom", — reče on — „isto će se tako dojmiti Niemca, kako ista popievka s hrvatskim tekstom Hrvata."

I koliko sam se trudio da ga uvjerim, da su to krivi nazori, te pri tom zvao u pomoć razliku pojedinih jezika, ipak nisam uspio. Jedino što je priznao i tako rekavši meni privolio, bilo je to, da bi morali h r v a t s k i glazbotvorci uglazbivati samo h r v a t s k e pjesme, njemačke pako pjesme prepustiti Niemcem.

Godine 1869. posjetiv ga po drugi put, poučavao je samo u pjevanju i u guslanju. Imao je priličan broj učenika i učenica. Tada me zamoli Padovec, da s njim kitaram u dvoje, jer da sada nikoga više nema, s kim bi mogao kitarati duette. Ja mu zadovoljih, a on se veoma veselio, što je još jedanput mogao uživati liepe svoje kompozicije iz mladih dana. Na koncu reče sa suznim očima: „To je po svoj prilici posljednji put, što sam kitarao u dvoje."

Ja sam se sa svoje strane upravo čudio, kako je on upamtio bio svaku kajdu, koju je prije jedno četrdeset godina napisao, i koliko je još tada vješt bio u kitaranju. On je naime

kitarao svoju dionicu na pamet, a ja iz kajdâ, koje mi je predložio.

Godine 1870. ili god. 1871. (ne znam pravo) dopitao mu je hrvatski sabor mirovinu od godišnjih 600 for. Zato i ne vjerujem, da je dobio iz bečke njeke zaklade 400 for. godišnje potpore.

Dne 2. travnja god. 1873. upriličio je Padovec u varaždinskom kazalištu posljednji svoj koncert. O tom pisao je gosp. Plohl u br. 25. „Vienca“ od god. 1874. sliedeće: „Kao što svieća prije neg će utrnuti, još jednom sakupi svu snagu, i još jednom uzplamti milo, pak onda tek ugasne: tako je naš nemoćni starina lani još jednom skupio sve svoje sile, te priredio i dao svoj posljednji koncert u prostorijah staroga varaždinskoga glumišta.“

Štampani program ovog koncerta sačuvao je učenik i štovatelj Padovčev veleč. gosp. Lavoslav Vojska. Program glasi ovako:

Koncert
gitariste i slagatelja hrvatskih pjesamâ
Ivana Padovca.
U sriedu 2. travnja godine 1873. u kazalištnih prostorijah.
Program:

1. Ouvertura od Suppé-a u G-dur, izvedena po ovdašnjem kvintetu, ojačanom od njekoliko prijatelja iz dobrote prama koncertisti.
2. Velika fantazija za desetostrunu gitaru o hrvatskih pjesmah i talijanskih opernih motivih; sastavljena i izvedena po Padovcu.
3. Domovina, pjesma za jedan pjevački glas uz pratnju čela i gitare; izvedena po gg.: L. Deutschu, A Stöhru i Padovcu.
4. Concert galop za glasovir od Schulhoffa; izvedeno po g. A. Stöhru.
5. Veselje mladosti, pjesma za tri mladjahna glasa; pjevana po Ljubici Pagliaruzzi-evoj, jednom dječaku od 6 godina; gdje. Magdalene Popovićeve; realcih V. Ježiću, L. Puhliju, A. Beilu, E. pl. Kunoviću, V. Puclinu i F. Fristackiju.
6. Variacije o hrvatskih motivih za frulu od Ivana Udl-a, izvedene od F. Mayera.
7. Junakovanje, troglasni sbor od Padovca izveden po članovih pjevačkog družtva.

8. Polonaise, četveroručno za glasovir od F. Chopina; izveden po gosp. Hausmanu i njegovom učeniku Nikoli Falleru.
9. Biser, pjesma pjevana po gosp. L. Deutschu uz pratnju gitare.
10. Divota, sbor uz pratnju glasovira od Nonnera; izveden po pjevačkom družtvu.

Poduprt kroz najbolje sile jesam u stanju p. n. štovanom obćinstvu varaždinskom ugodnu muzikalnu večer pribaviti.

Od mnogobrojnih Padovčevih učenika istaknuti je osobito veleč. gosp. Franju Kostanjevca, veleč. gosp. Lavoslava Vojsku i prof. Vjekoslava Kolandera. Prvi je prebendar i regens chori zagrebačke stolne crkve, vrlo zaslužan za crkvenu našu glazbu, i poznavalac u sve tančine gregorianskoga pieva, koji je on tako temeljito proučio, kao rietko tko u ovim zemljama. Pjevati je učio kod Padovca i to s uspjehom, što nam je nebrojeno puta dokazao kod svake crkvene svečanosti zvonkim i do savršenstva izvježbanim tenorom. Drugi, veleč. gosp. Vojska, izvrstan je kitaraš i takodjer vješt pjevač, koji je svojim umiećem vrlo često razveselio i ushitio u svom domu sakupljene prijatelje. Profesor Kolander učio je kod Padovca glasovirati i glazbenu teoriju; sada je organista stolne crkve te i od stranoga svieta priznan pravim orguljaškim virtuozom.

Velečastni gosp. Vojska kupio je god. 1871. od Padovca jedno trideset njegovih kompozicija, što u rukopisu, što štampanih, a kupio bi ih bio i više, da nije Padovec malo prije pun sanduk svojih glazbotvorina poslao u Beč. Da li je on te glazbotvorine poslao svojim rodjacima ili kojemu antikvaru, nije mogao Vojska doznati.

Mirovinu, koju je hrvatski sabor Padovcu dopitao, nije dugo uživao, jer se je 4. studenoga godine 1873. preselio u bolji sviet, ne ostavivši ni udovicu ni poroda, jer nije bio oženjen.

Rodbina njegova izdala je ovu čitulju:

„Josipa Padovec udata Krepplin i Dragutin Krepplin, Franjica Schachert udata Hunka i Ljudevit Hunka javljaju time u njihovo ime i u ime svoje djetce smrt ljubljenoga im brata, odnosno šurjaka i ujaka gospodina

Ivana Padovca

Compositeura i glazbenog umjetnika

koja je danas sliedila iza duge i težke bolesti.

Smrtni ostanci obće štovanog 73-godišnjega starca sahranit će se sutra u 4 sata poslie podne.

Posljedna i najmilija mu želja bijaše, da mu njegovi mnogobrojni prijatelji i znanci izkažu posljednu počast prateć ga do hladnoga groba; našto svakoga ponizno pozivljemo..

U Varaždinu dne 5. studenoga godine 1873."

Tako je živio, radio i umro prvi a možda i posljednji hrvatski virtouz kitare. Sprovod mu bijaše vrlo skroman: sprovela ga je mladež pučkih škola i njekoliko pjevača.

Kasnije su mu štovatelji njegovi podigli grobni spomenik, na kojem je lira a ispod nje ovaj nadpis:

Glasbotvorac Ivan Padovec
rodjen god. 1800., umro 4. studenoga god. 1873.

„Guslama si narodnim sasvime
Sprovodio pjesmu nam po domu,
Ugodio duhu narodnomu
I rodu nam omilio time."*

* * *

Biografske ove podatke crpio sam iz Padovčeva pripoviedanja, iz vjekopisa priopćena po St. Mirkoviću (Gjuri Deželiću) u koledaru „Dragoljubu" za god. 1862., i iz životopisa P—a, priopćena po g. Plohl-Herdvigu u br. 5. „Vienca" od godine 1874. — Naša slika prikazuje Padovca sa desetorostrunom kitarom, pjevajući i prateći popievku „Biser", a načinjena je po fotografiji Weidnera, fotografa u Varaždinu.

Da u opće ocienim glazbotvorca Padovca, reći mi je, da je bio vrlo radin i dosta produktivan. Njegovi su koncertni komadi za kitaru sjajni, ukusni i pravilni, no glede arkitektonskog ili vanjskog oblika tih komada nije iznio novi kakav oblik, već je u svim komadima oponašao one oblike, koje su ustanovili drugi majstori kitare. Obilježje genija pak upravo u tom se pokazuje, kad dotični iznese što osebnoga, novoga, individualnoga. Jedino novo ili reformatorsko što je izneo, bila je

* To je prva kitica onoga soneta, koji je spjevao god. 1870. Petar Preradović „milomu pokojniku Lisinskomu".

dogradnja kitare, da postane deseterostrunom. Melodijska mu žica bijaše slaba, a koncepcija iz daleka ne tako duhovita, kako ona Livadićeva ili Lisinskoga. Napredak moderne glazbe nije na njega djelovao, niti ga je ilirski pokret tako usplamtio kako druge naše tadašnje glazbotvorce i naturalističke ishitrioce. Da se je starao bio upotrebiti za svoje koncertne komade hrvatske pučke melodije, mjesto kojekakvih njemačkih trivijalnih napjeva ili talijanskih opernih melodija, upoznao bi se tim putem i s duhom hrvatske glazbe. Žaliti je, što su mu bile pučke naše popievke nepoznano blago, jer da ih je poznavao, cienio bi ih bez dvojbe. Da se za njih brinuo nije, krivi su bili njegovi zatucani njemački učitelji, a da nije mogao s potrebitim žarom prigrliti ilirsku ideju, pripisati je tomu, što nije tada živio u otačbini, kada je Gaj budio naš sviet iz mrtvila, i što je prisiljen bio raditi za njemačke nakladnike i služiti njemačkomu općinstvu. Njemački duh Padovčevih hrvatskih popievaka upoznali su već tada naši patrioti i umnici. Tako piše St. M. u koledaru „Dragoljubu“ od god. 1862. ovo: „Padovčevu pjesmu „Kad“ pjevaše od skoro u njekom sukromnom družtvu gdčna. Norvegova, i kako mi kaza g. Dr. Demeter, pjesma je vrlo liepo sastavljena, samo da zaudara njemačkom umjetnošću, ili svakako da nije čista slovjenska, jer živući Padovec toliko godinah medju Niemci i učen od učiteljah Niemacah, upio je dakako duha njemačkog, koga se otresti nije lahak posao“.

Ali priznati se mora, da Padovec nije bio samo dobar pedagog, što njegovi učenici i njegova uputa u kitaranju posvjedočuje, već da je bio i dobar hrvatski patriota, budući da je nastojao da njekoliko svojih kompozicija protura u sviet s hrvatskim naslovom. Dra. Gaja štovao je u veliko, što dokazuju „Narodne horvatzke poputnice“ posvećene Gaju. Ali drugo je koga štovati i odobravati narodni koji pokret, a drugo uznieti se do visine patriotičke zanesenosti.

Padovčevim patriotičkim zaslugama spada i to, što se je svagdje istaknuo Hrvatom, i što je svojom kitaraškom vještinom

proslavio u dalekim krajevima ime i glazbeni dar hrvatskoga naroda. S pogledom na to zaslužuje, da mu ustupimo častno mjesto u glazbenoj našoj povjesti.

Popis glazbotvorina Ivana Padovca.

A. Instrumentalne.

„Variationen über ein beliebtes Thema", u A-molu za kitaru Op. 1. Štampano u nakladi Ant. Diabelli-a u Beču god. 1829.

Variations brillantes; u A-duru za kitaru. Op. 2. Štamp. u nakladi Ant. Diabelli-a u Beču god. 1829.

Deux Polonaises u A-duru za dvie kitare. Op. 3. Posvećeno gosp. Ivanu Pošingeru. U Beču kod A. Diabellia. Od god. 1829. (Ovo je djelo prepisao otac Fortunat Pintarić; prepis se nalazi u arkivu glazbeno-pjevačkog društva „Vienac" u zagrebačkom sjemeništu).

Variationen über den beliebten Trauer-Walzer von Fr. Schubert; u A-duru za kitaru. Op. 4. Štamp. god. 1830. u Beču kod A. Diabellia.

Introduction und Variationen über die Barcarole „Adele lieblich blühend" aus der Oper Fra-Diavolo; u A-duru za kitaru. Op. 5. Posvećeno gosp. Ignjatu Kallivodi. Štamp. god. 1830. kod A. Diabellia u Beču. (Jedan se štamp. eksemplar nalazi u mene.)

Unterhaltungen. Eine Reihe leichter und angenehmer Original-Stücke vorzüglih für den Unterricht Op. 6. Štamp. u nakladi Tob. Haslingera u Beču.

Variazioni sopra la Cavat. fav. „Tu vedrai la sventurata" dell' Opera „Il Pirata" del Bellini; u A-duru; za kitaru. Op. 7. U nakladi A. Diabellia u Beču.

Introd. et Variat. sur un air de l' Opera „La muette de Portici"; u De-duru, za kitaru. Op. 8. U nakladi A. Diabellia.

Introd. und Variationen über ein ungarisches National Thema von Bihary; u A-duru za kitaru. Op. 9. U nakladi A. Diabellia.

Premier grande Rondeau; za dvie kitare. Op. 10. U nakladi A. Diabellia.

Variationen über ein beliebtes Thema; u A-molu za kitaru. Op. 11. (?). Posvećeno prijatelju Pavlu Eduardu Hineku. U nakladi Cappi i Diabellia u Beču. Jedan eksemplar nalazi se u mene.

Narodne horvatzke poputnice za pianoforte; br 1. u Ge-duru, br. 2. u A-duru. Op. 12. Posvećeno Ljudevitu Gaju („gewidmet dem Herrn Ludwig von Gay"). Po tom nije tada Gaj jošte doktor bio. U nakladi A. Diabelli. Jedan eksemplar nalazi se u mene.

Introd. und Variat. über die beliebte Cavatine „L'amo, ah l'amo e m'è più cara", aus der Oper „Montecchi und Capuletti" von V. Bellini; u A-duru, za kitaru. Op. 13. U nakladi A. Diabellia. Jedan eksemplar nalazi se u podarcidiakona i župnika Bednjanskog g. Lavosl. Vojske.

Introd. und Variat. über die Tirolienne „Jäger und Hirt" aus der Oper „Die Braut" von Auber; u De-duru, za kitaru Op. 14. U nakladi A. Diabellia.

Variationen über ein beliebtes Tiroler Lied; u A-duru, za kitaru. Op. 15. (?) Prepisao otac Fortunat Pintarić; prepis se nalazi u arkivu glazbeno-pjevačkog društva „Vienca" u zagrebačkom sjemeništu.

Variations sur un thème de l' opera „Norma" di V. Bellini; u De-duru, za kitaru. Op. 16. Posvećeno gosp. Hinku Stajdacheru. Jedan štamp. eksemplar nalazi se u arkivu pjevačkog društva „Kola".

Fantaisie sur des motifs del' opera „Montecchi e Capuletti" de V. Bellini; za kitaru Op. 17. U nakladi A. Diabellia.

Premiere grand Polonaise, u A-duru, za dvie kitare. Op. 18. Posvećeno gosp. Josipu Benediktu. U nakladi A. Diabelli. Jedan eksemplar nalazi se u mene.

Fantaisie sur des motifs de l' opera „Norma" de V. Bellini; u A-duru, za kitaru. Op. 20. U nakladi A. Diabellia. Prepisao otac Fortunat Pintarić; prepis se nalazi u arkivu društva „Vienca" u Zagreb. sjemeništu.

Fantaisie sur des motifs de l' opera „Robert le Diable", de G. Meyerbeer, u A-duru, za kitaru. Op. 21. U nakladi A. Diabellia. Jedan eksemplar nalazi se u mene.

Fantaisie sur des motifs de l' opera „La Straniera" de V. Bellini; za kitaru. Op. 22. U nakladi A. Diabellia.

Fantaisie sur des motifs de l' opera „Anna Bolena" de Donizetti; u A-duru, za kitaru. Op. 23. U nakladi A. Diabellia. Jedan eksemplar nalazi se u mene.

Fantaisie sur des motifs de l' opera „La Sonnambula" de V. Bellini; za kitaru. Op. 24. U nakladi A. Diabellia.

Variationen über ein Motiv aus der Oper „Robert der Teufel"; za kitaru. Op. 25. U nakladi A. Diabellia.

Introd. und Variationen über ein Motiv aus der Oper

„Montecchi und Capuletti"; za kitaru. Op. 26. U nakladi A. Diabellia.

Lieblings-Walzer von Johann Strauss, arrangirt für die Guitarre von Johann Padovetz. U nakladi Tob. Haslingera u Beču. Zbirka ova sastoji od devet sveščića naime: br. 1. „Kettenbrücke-Walzer". 2. „Das Leben ein Tanz, der Tanz ein Leben". 3. „Tivoli-Freudenfest-Tänze". 4. „Vive la Danse!" 5. „Heiter auch in ernster Zeit". 6. Hof-Ball-Tänze". 7. „Bajaderen-Walzer . 8. „Alexander-Walzer". 9. „Mein schönster Tag in Baden". Od ovih valcera imade veleč. gosp. Lavoslav Vojska br. 6.

Variacije na magjarsku njeku melodiju; u A-duru, za jednu kitaru. Chiffra nakladnika označena je na svakoj stranici ozdol sa „I. Cz. 843." Da li je to praški ili peštanski nakladnik, ne znam, pošto onaj eksemplar, koji se nalazi u veleč. gospodina Lavoslava Vojske, naslova nema.

Variacije varhu Česke pěsme „To jsau koňe" od Šustera; Introd. u Ef-duru, a Thema i pet varijacija u De-duru; za kitaru. Originalni rukopis imade veleč. gosp. Lavoslav Vojska. Ja mislim, da je ovaj komad i štampan i to po svoj prilici u Pragu.

Rondolet, u A-duru, za kitaru. Originalni rukopis imade veleč. gosp. L. Vojska.

Adagio, u Ef-duru, za tri gudaljke i kitaru. U nakladi Mecchetia u Beču (nakladni broj 1503). Nalazi se u arkivu pjev. društva „Kola", ali samo dionica kitare; dionice gudaljaka nema, niti ima naslovnog lista.

Sonata, u Ce-duru, sastojeći od Adagia, Mennuetta i Ronda, za violinu, violu i kitaru. Štampana, ali ne znam, kod koga i gdje. Nakladni broj je 100. Nalazi se u arhivu pjevačkog društva „Kola".

Introduction et Variations brillant sur le Choeur d' Introduction de l' opera Norma; u A-duru, za kitaru. Op. 41. U nakladi Fr. Ph. Dunst-a u Frankfurtu. Jedan istisak nalazi se u arkivu pjevačkog društva „Kola".

Introduction et Variations sur un thème favoris de l' opera Lucrezia Borgia de Donizetti; Introd. u A-molu, tema i četiri varijacije u A-duru, za kitaru. Op. 61. Posvećeno gospodjici Mariji Halter. U nakladi Wernera i druga u Beču. Imadem četiri istiska.

Der Carneval von Venedig mit concertanten Variationen; u A-duru, za dvie kitare. Op. 62. U nakladi Wernera i druga u Beču. Ja imadem samo dionicu prve kitare.

Theoretisch-practische Guitarrschule vom ersten Elementar-

Unterricht an bis zum Spiele einer zehnsaitigen Guitarre. U nakladi Wernera i druga u Beču; god. 1842. — Sadržaj te upute od 31 štampane stranice jest:

Erste Abtheilung:

I. Kapitel. Kurze Theorie (Zeichenlehre).
II. Kapitel. Von der Haltung der Guitarre.
III. Kapitel. Von den Tonleitern, Intervallen uud Tonarten.
IV. Kapitel. Von dem Wechselschlag.
V. Kapitel. Die Dur- und Moll-Tonleiter.
VI. Kapitel. Von den Accorden und ihren Cadenzen.
VII. Kapitel. Von den Arpeggien, mit Uebungen.
VIII. Kapitel. Von der Applicatur und ihren Lagen.

Zweite Abtheilung:

Angenehme Tonstücke zur Uebung im Guitarre-Spiel.

Dritte Abtheilung:

Anweisung zum Spiele einer zehnsaitigen Guitarre mit Uebungen.

Anhang:

Varationen über den beliebten Schubert'schen Trauerwalzer. (Vidi op. 4.). — Jedan istisak ovog, sada već vrlo rietkog djela, imade veleč. gosp. L. Vojska.

Trois Notturne: 1. u A-molu. 2. u Ce-duru. 3. u A-molu, za kitaru. Prepis imade veleč. g. L. Vojska.

Variacije o melodiji Rusanove pjesme „Nosim zdravu mišicu“, za kitaru. Prvi put izvedene po Padovcu dne 30. studenoga god. 1846. u koncertu upriličenu u zagrebačkoj gradjanskoj streljani. Nemam.

Haymondskinder-Quadrille von Joh. Strauss; za kitaru udesio Padovec god. 1846. — Originalni rukopis nalazi se u veleč. gosp. L. Vojske.

Phantasie über Steyerische National-Tänze: 1. Maestoso u A-duru. 2. Ländler, u A-duru. 3. Ländler, u De-duru. 4. Ländler, u A-duru. 5. Elisabeth-Polka, u A-duru. 6. Polka, u A-duru. Prepis redigovan po Padovcu, nalazi se u arkivu pjevačkog društva „Kola“, a drugi prepis u mene.

Concertino sur des motifs de l' opera Martha; spominje se kao rukopis u Padovčevoj biografiji, objelodanjenoj u koledaru „Dragoljubu“ od god. 1862.

Fantasie sur un motif de l' opera „Maritana“; spominje se kao rukopis u koledaru „Dragoljubu“ od god. 1862.

Koncertni komad za kitaru, u A-duru, od god. 1846. Originalni prepis nalazi se u veleč. g. L. Vojske, koji je bivši tada kapelanom u Maruševcu — ovaj komad na Padovčevu želju na čisto prepisao, jer se je Padovac s tim komadom natjecao za nagradu od 10 dukata, koju je raspisao njeki ruski rodoljub. Nagradu nije medjutim dobio Padovec, već njeki kitarista i glazbotvorac u Pešti.

Poputnica ilirska „Ja se šećem gore doli“, u A-duru za kitaru. — Originalni rukopis u mene.

Marsch über das serwische Lied „Lepa Maca“, u Ge-duru, za kitaru. — Originalni rukopis u mene.

Ženska davorija po hrv. popievci „Slavske kćeri crnooke“ za kitaru. — Originalni rukopis u veleč. g. L. Vojske.

Polonaise, u A-duru, za kitaru. Prepis od njekog Padovčeva učenika. Nalazi se u mene.

Ständchen. Eine Reihe angenehmer Stücke für die Guitarre. To su komadi sastojeći od teme i od lakih varijacija. Broj 1. nalazi se u rukopisu kod veleč. g. L. Vojske.

Grande Polonaise, u A-duru, za kitaru. Prepis imade veleč. gosp. L. Vojska.

Dva Monferina: 1. u A-duru. 2. u De-duru, za jednu kitaru. Prepisao veleč. g. L. Vojska.

Polka, u A-duru, za kitaru. Prepisao L. Vojska.

Polonaise, u De-duru, za kitaru. Prepis nalazi se u veleč. gosp. Lavoslava Vojske.

Polonaise, u A-molu. Prepis u L. Vojske.

Philomela-Polka, u A-duru; Polka, u A-duru; Allegretto, u A-molu; Steyerische Tänze, u A-duru, za kitaru, uglazbio za svoje učenike i učenice. — Originalni rukopis u mene.

Leichte Musikstücke für die Guitare: 1. Moderato, u A-duru. 2. Allegretto, u A-duru. 3. Ländler, u A-duru. 4. Andante u Ge-duru. — Originalni rukopis u mene.

Mazurka-Polka, u A-duru. Mazurka-Polka, u A-duru (druga), za kitaru. Prepis u veleč. gosp. L. Vojske.

Drei Märsche a) Radecky-Marsch, b) Hunyadi-Marsch, c) Klapka-Marsch, arangirt für die Guitarre. Prepis u L. Vojske.

B. Hrvatske popievke.

Tri pěsme, od L. Vukotinovića: a) Na crnooku: „Oj košutko crnooka“, u A-duru, b) Moje jutro: „Sve već ruže ljubno cvetu“, u Geduru, c) Moje drago: „Golub ljubi golubicu“, u A-duru „za jedan

glas uz gitaru ali klavir u mužiku stavljene i blagorodnoj gospodični Ljubici (Amalie) Pasthory dostojno poklonjene po I. Padovcu Iliru iz Horvatske. Delo 43". U nakladi A. Diabellia u Beču. — Jedan istisak nalazi se u mene. — „Moje jutro" i „Moje drago" štampano je u prvom svesku „Slovenske grlice" pod br. 7. i 8. uz preradnju pratnje i uz poslovenčen tekst.

Poziv: „Nebi li mi povědali", od Lj. Vukotinovića; u Ce-duru, „za jedan glas uz pianoforte ali gitaru u mužiku stavljena i visokorodjenoj gospoji Ivani Ožegović Barlabaševačkoj rodjenoj grofici Sermage strahopočitano posvetjena. Delo 50." — U Varašdinu tiskom I. pl. Placera. — Imadem tri eksemplara. Ova je popievka bila javno pjevana u Zagrebu god. 1840.

Čeznutje: „Ja tražih tu, ja tražih tam", u Ce-duru, za srednji tenor uz kitaru. — Stariji prepis u mene. To je prevod njemačke pjesme „Die Sehnsucht".

Proljetna pjesma: „Proljeće evo nami se javlja" od P. pl. Preradovića, u De-duru, za srednji tenor uz glasovir. Uglazbio godine 1855. Prepis u mene.

Slava mladosti: „Oj mladosti, oj dragosti", od I. Trnskoga, u De-duru, za srednje grlo uz kitaru. Prepis u mene.

Gdje je?: „Tavni luzi i briegovi", u E-molu, za tenor uz kitaru. Prepis u mene.

Molba: „Ko najljepši alem" od St. Vraza, za ženski tropjev bez pratnje. Prepis u mene

Moja ladja: „Plovi, plovi moja ladjo", od P. pl. Preradovića, u Ge-duru, za srednji tenor, uz glasovir. Štampano kao prilog u koledaru „Dragoljubu" od god. 1863. Imadem jedan istisak.

Kad!: „Kad te vidim na prozoru", od P. pl. Preradovića, za jedno grlo. Nemam.

Vilini glasi. „Vienac pjesamah najobljubljenijih pjesnikah hrvatskih za našu mladež, da se izobrazi u pjevanju, za jedan glas uz pratnju glasovira ili gitare i za tri mladenačka glasa bez pratnje".

Sveska I. br. 1. Pobratimstvo: „Ćerke roda ponosite", od I. Trnskoga (iz Kriesnicâ), u Ge-duru, za srednje grlo uz glasovir ili kitaru. Op. 71. Štampano god. 1868. u nakladi Lavoslava Hartmana u Zagrebu.

Sveska I. br. 2. „Veselo sada, veselo svi", od P. pl. Preradovića, u Ef-duru, za tri grla bez pratnje. Op. 72. — U nakladi Lavoslava Hartmana u Zagrebu.

Sveska I. br. 3. Junakovanje: ‚Ljut mi vranac poigrava", od Ivana Trnskoga, za tri mladenačka grla bez pratnje. Op. 73. U nakladi Lav.

Hartmana (?) Prvi i drugi broj imadem u tri istiska, br. 3. samo u prepisu.

Sveska II. br. 1. Laku noć: „Sunce zadje, mrak proteže", od P. pl. Preradovića, u Ef-duru, za srednji tenor uz glasovir ili kitaru. Op. 74. U nakladi Svetozara Galca u Zagrebu

Sveska II. br. 2. Hajd na gore!: „Hajd na gore, tam visoko", od Iv. Kukuljevića Sakcinskoga; u De-duru, za tri mladenačka grla bez pratnje. Op. 75. U nakladi Svetozara Galca u Zagrebu. — Imadem po jedan istisak.

Bliedi mjesec tebi tužim, varoška popievka s njemačkom melodijom, ukajdio i pisao pratnju za kitaru. — Rukopis u mene.

C. Njemačke popievke.

Geheimer Liebe Gram „Gedicht von M., für eine Singstimme mit Begleitung des Pianoforte oder der Guitarre"; u Es-duru. Op. 49. „Gewidmet an T. R." — U nakladi Wernera i druga u Beču. — Jedan istisak u mene.

Die Sehnsucht: „Ich suchte hier und suchte dort", von Alexander Patuzzi; u Ce-duru, za srednji tenor uz glasovir ili kitaru. Op. 57. „Gewidmet der Hochwohlgebernen Frau Antoinette von Josipovich". — U nakladi Wernera i druga u Beču. Imadem jedan štampani istisak, originalni rukopis, i jedan prepis, koji sam ja prepisao god. 1850.

Gedenke mein: „Ich denke dein auf allen Bahnen" od Lj. Bechstein-a; u De-duru, za srednje grlo uz glasovir i kitaru. Op. 58. — U nakladi Wernera i druga u Beču. — Imadem jedan istisak.

Lebensbild: „Die Blume steht an stiller Bucht", od Ernsta baruna Feuchtersleben-a, u A-duru, za srednje grlo uz glasovir ili uz kitaru. Posvećen gospodjici Emiliji pl. Švabeli. — U nakladi Wernera i druga u Beču. — Imadem dva istiska.

Die Einsame: „Ich bin allein und trüb", od Lj. Aug. Frankl-a; u Deduru, za srednji sopran, uz kitaru. Op. 60. Posvećen gospodjici Adeli Keresztury pl. Szinerszégh. — U nakladi Wernera i druga u Beču.

Frühlingsgruss: „Holder Knabe bist gekommen", u De-duru, za srednje grlo uz kitaru. Op. 69. — U nakladi I. Zuberove udove u Varaždinu. — Imadem jedan istisak.

Die Perle: „Einst fiel ein sanfter Perlenregen", u Ce-duru, za srednji tenor uz kitaru. Op. 70. — U nakladi I. Zuberove udove u Varaždinu. — Imadem dva istiska.

Veilchen: „In des Beetes Blumenraume", od Gustava Jilly-a u Ef-duru, za srednji tenor ili srednji sopran uz kitaru. Posvećena svojoj učenici

gospojici Otiliji Farendla. — Od godine 1856. — Prepis nalazi se u mene.

Erstes Abendlied: „Wenn des Abends milder Schein“, od Gustava Jilly-a; u Ef-duru, za srednje grlo uz kitaru. — Prepis nalazi se u mene.

Ein Traum: „Jüngst sah ih meine Freuden“, od dra. Frid. pl. Aschauera, u A-duru, za srednji tenor uz kitaru. — Prepis u mene.

Ista popievka s drugom melodijom, u Ce-duru, za srednji tenor, uz kitaru. — Originalni rukopis u mene.

Einsam: „Wie bist du o Welt so einsam“, od Gustava Jilly-a, u Ef-duru, za srednji tenor ili srednji sopran, uz kitaru. — Od godine 1858. — Prepis od Schur-a u mene.

Wir seh'n uns wieder: „Der Frühling schaut sonnig“, od Gustava Jilly-a; u Ge-duru, za srednje grlo, uz kitaru. Op. 71. — Prepis originala u mene.

An den Abendstern: „Wen bei des Abends Dämmerlicht“, od dra. Fridrika pl. Aschauer-a; u De-duru, za srednji tenor uz kitaru. Op. 72. — Prepis Karla Schura u mene.

Naechtlichter Ritt: „Es reitet ein Reiter“, od Gustava Jilly-u, u A-molu, za srednje grlo, uz kitaru. Op. 73. — Prepis u mene.

Der Heimathlose: „Heimathlos bin ich geboren“, od Theobalda Burmeistera, u Ge-duru, za srednje grlo uz kitaru. Op. 74. — Prepis Karla Schura u mene.

In die Ferne: „Streuen aus Berge des Abends Gluthen“, od dra. Frid. pl. Aschauer-a, u A-duru, za srednji tenor uz kitaru. Op. 76. — Prepis Karla Schura u mene.*

Heimat: „Last den Norman hold umfangen“, od Franja Fitzingera, u A-molu, za srednji tenor uz kitaru. — Prepis Karla Schura u mene.

An....: „Es steht vor manchem Kirchelein“; u A-duru, za srednje grlo uz kitaru. — Prepis u mene.

Botschaft: „Wolken, Wolken rastlos ziehend“; u Ce-duru, za srednje grlo uz kitaru. — Prepis Haimanna u mene.

Drei Lieder von Eduard Breier: 1. Die Edensblume: Wohl schön und prächtig blühen Blumen“. 2. Der Rose Klage. 3. Der Rose Gebet „für eine Singstimme mit Pianoforte oder Guitarre Begleitung in Musik ge-

* Kako se vidi iz broja opusa posljednjih pet popievaka, i iz onih „Vilini glasi“, nose jedne i druge brojeve 71., 72., 73., 74., (75. i 76.). Iz toga je zaključiti, da je Padovec štampane svoje glazbotvorine označio onim brojem, kojim su redom objelodanjene, ne pak po redu, po kojem su nastale.

setzt und Ihrer Excellenz der Hochgebornen" — tu je dalnji tekst naslova prekinut. Od ovih triju popievaka imadem samo prvu, u Ce-duru, za srednji tenor i kitaru. Prepis potječe od Karla Schura. Veleč. gosp. Lav. Vojska imade takodjer samo tu popievku, ali uz hrvatski prevod, s naslovom „Rajski cviet".

Njemačke popievke Padovčeve: „Sie gab mir eine Rose", „Die Abendglocke", „Frage", „Zweites Abendlied", „Vorwurf" i „Am Grundelsee", koje spominje Stj. M. u koledaru „Dragoljubu" od godine 1862. nisu mi poznate.

D. Popievke, koje Padovec nije uglazbio, već samo pratnju im udesio za kitaru, i to za porabu svojih učenikâ i učenicâ.

Arie: „Treibt der Champagner", u Ce-duru, iz opere „Don Juan".

Romanze: „Ach einst in bessern Zeiten", u De-duru, iz opere „Das Pilgerhaus".

Lied: „Sonst spielt ich mit Scepter und mit Kronen", u Ce-duru, iz opere „Czar und Zimmermann".

Cavatine: „Komme mit mir du Arme", u Ge-duru; iz opere „La Straniera".

Cavatine: „Sieh o Norma, hab Erbarmen", u Ce-duru; iz opere „Norma".

Abendphantasie: „Gute Nacht, wieder ist ein Tag vollbracht", u Ce-duru, i u Ef-duru, iz opere „L' ultimo giorno di Pompei".

Cavatine: „O lass mich die Hand an meinen Busen drücken", u A-duru; iz opere „L' ultimo giorno di Pompei".

Romanze: „Seht ihn auf steilen Höh'n", u Ge-duru, iz opere „Fra Diavollo".

Schluss-Gesang: „Ich seh euch wieder theure Fluren", u Ge-duru, iz opere „La Sonambula".

Schluss-Cavatine: „Ach die Welt wird meinen Namen", u Ge-duru, iz opere „Pirati".

Letzte Rose: „Ach so fromm, ach so traut", u A-duru, irska pučka melodija upotrebljena u operi „Martha".

Lied: „Lebe wohl, du liebes Wesen", u Ce-duru, iz glume „Der Zauberschleier".

Aschenlied: „So mancher geht herum", u E-duru, iz glume „Der Bauer als Millionär".

Cavatine: „Ja ich liebe mit heissen Sehnen"; u Ge-duru.

Lied: „Wenn die Schwalben heimwärts zieh'n"; u Ce-duru.
Der Sänger und sein Liebchen: „Kommt des Nachts", u A-duru.
Der Jüngling am Bache: „An der Quelle sass der Knabe", u A-duru (od Procha, ne od Schuberta).
Der Zauberkreis: „Was zieht in deinem Zauberkreis", u Ef-duru.
Alpenhorn: „Von der Alpe tönt das Horn", u Ce-duru.
Die Trennung: „Du nun kennest dieses Feuer", u A-duru.
Letzter Kuss, „Sie sprach und eine himmlisch sanfte Thräne", u Ge-duru.

Sve ove popievke imade veleč. g. župnik L. Vojska stranom u originalnom rukopisu, stranom u tudjem ili vlastitom prepisu.

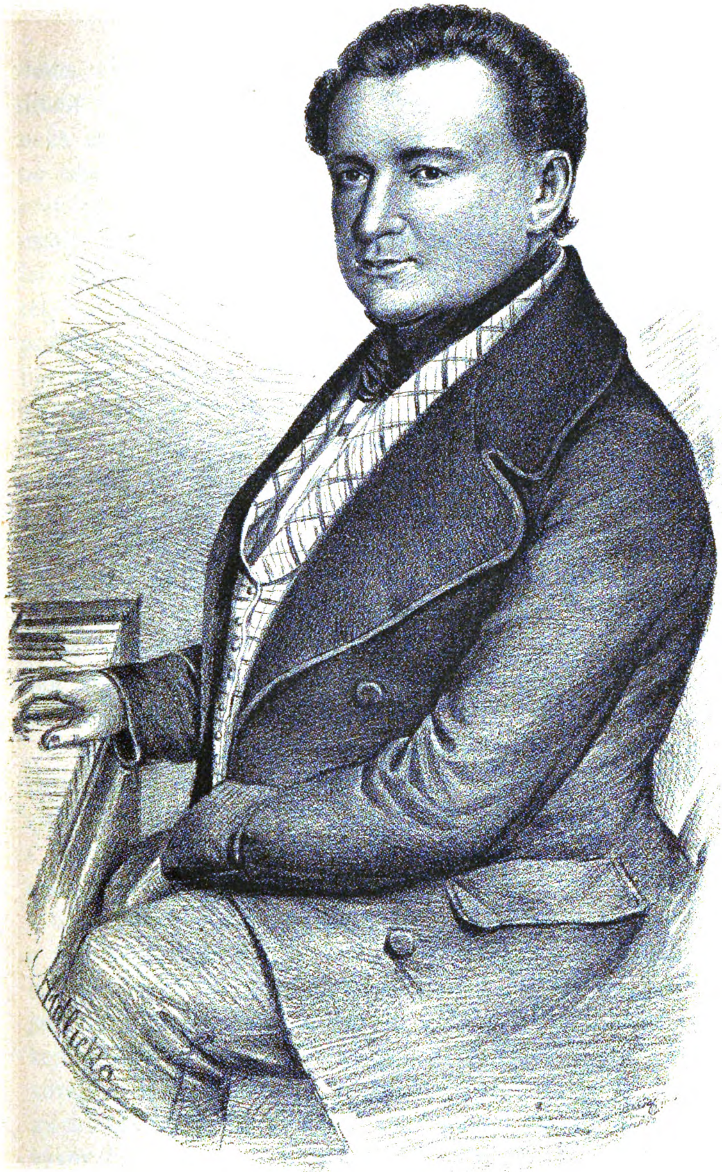
Karlo barun Prandau,

glazbotvorac.*

Čovjek vriedi onoliko, koliko
je općemu boljku privriedio.
Karlo Prandau.

Karlo barun Prandau rodi se godine 1793. u Valpovu u Slavoniji od otca Josipa baruna Prandau-a i od majke Ane Marije rodjene grofice Pejačevićke. Majka mu Ana, milokrvna i predobra gospodja, voljela je liepim umjetnostim, te je s toga za rana nastojala, da joj i djeci omile te dragote, osobito glazba. Naumiv svojim primjerom poticati, odluči, da će zajedno sa sinom si Karlom učiti glasovirati, jer prije ne bješe joj se desila zgoda, da to nauči, a bila je vješta drugomu onda omiljelju glazbalu. Uzeše za učitelja osječkog pučkog učitelja Mirka plemića Turanji-a, odlikovana za svoje zasluge oko uzgoja zaslužnim krstom, a to je onda vrlo rietko bivalo; izim toga bio Turanji temeljitim generalbasistom i valjanim glasoviračem. Učio se Karlo ne samo glasoviranju, već i drugim glazbalima i glazbenoj teoriji, te napredovaše tako silno, da učiteljevo umienje već nije dostojalo, te s toga Turanji sâm preporuči barunovim roditeljima, neka bi sina poslali u koji veći grad, gdje ima pravih umjetnika, jer on (Turanji) da je vještiji poučavanju u knjizi nego li u glazbi, a da već ne ima što bi predavao mla-

* Ovaj je životopis po sadržaju i toku pripoviedanja istovjetan s onim, koji je štampan u „Viencu“ od god. 1876.

Karlo barun Prandau.

domu glazbeniku, koji je žednio za višom obukom. Premda su roditelji tu priznaju Turanjevu visoko cienili, zamoliše ga ipak, neka nastavi uvježbavati Karla, dok ovaj ne svrši VI. razred na osječkoj gimnaziji. Turanji privolje te nabavivši još neka teoretična djela, uze uz mladoga baruna i sam učiti. Turanjevo ostalo znanje i pedagogijska vještina urodi najboljim plodom, jer mladi barun poče sastavljati glazbene komade, da mu učitelj već nije imao kad pregledavati i ispravljati te radnje. Mladi pregalac zadavao starcu mnogo muke, i premda mu je povodom bio mnogoj radosti i ponosu, to ipak starcu odlahnu, kadno je Karlo, svršivši gimnaziju, otišao u sviet. A to se zbilo godine 1806., od koje je godine dobivao starac Turanji mirovinu od barunovih roditelja.

Barun Karlo nastavi svoje nauke u Požunu, gdje su se onda kraljevi krunili i gdje su sabori saborovali i s toga stjecali se velikaši i plemići iz ciele Ugarske, Erdelja, Hrvatske i Slavonije. U Požunu bilo liepo kazalište, bilo glazbe i glazbenih zavoda, dakle mladomu umjetniku dosta zgode i prilike slušati ponajviše valjanu glazbu u glumištu, u crkvama, po koncertima.

Dok je barun Karlo u Požunu bio pravnikom, nastavljaše on svoju nauku u glazbi i kompoziciji u glazbotvorca Kleina, vrlo vješta i omiljela učitelja. Klein je bio velik prilagalac njemačkoj a zakleti neprijatelj talijanskoj i franceskoj glazbi te grdi rugalac i prigovaralac svakoj narodnoj glazbi. Ta su načela bila u ono doba, da tako reknemo, b o n-t o n o m, i tko je željan bio u njemačkih glazbenika valjati umnikom i ukusnikom, taj je morao klanjati se tomu bon-tonu, ako i ne dušom, a ono bar jezikom i drugom vanjštinom; a jaoh si ga i pomagaj onomu, koji je išto pravedan bio talijanskoj glazbi, ili koji bi se usudio govoriti, da ima narodne glazbe u Slavena pa makar i u Magjara; takovu bi čovjeku brzo sud pukao, da je neznalica, ma kakov bio umnik i vještak. Sâm Göthe veli (po prievodu I. viteza Trnskoga):

Niemci su vam čudne ćudi,
Svak bi rad da pravo sudi;
Al je čudan pravedan im um:
Da se hvali samo rodjak, kum.
A što drugi ljudi stvore,
Svakojako to je — gore.

Danas je, hvala napretku znanosti našega umieća, posve drugačije; Slaveni digoše glavu, a ne dadu više nikomu niekati opstanak slavenske n a r o d n e glazbe.

Načela Kleinova dojmiše se dakako u njeku ruku i baruna Karla, ali mu ipak posvema ne obuzeše duše, jer mu ni predjašnji učitelj Turanji ne bijaše toliko pristran i jer je mladi barun bio samostalnog značaja te posvema vrstan samosvojno suditi. To je poslije i zasvjedočio, jer je ne samo mnoge talijanske i franceske glazbotvorine udesio i sa svojim drugovima u privatnim krugovima izvodio, već se je i na slavensku i na magjarsku glazbu obazirao i njeke glazbotvorine hrvatske sam napisao. Velikim štovaocem talijanske glazbe nije doduše nikada postao niti je baš osobito mario za slavensku glazbu, ali ju bar nije prezirao, kao što to željaše Klein i ostala mu njemačka svojta.

Barun Karlo bijaše živa žeravica, a dobričina i plemenita duša te s toga udje u volju svemu Požunu, a Klein se njim u veliko ponosio. Gdjegod je bilo glazbe, tu se je našao i Prandau ili glazbotvorcem ili dirigentom ili aranžerom, osobito ako je koji tudji umjetnik došao u Požun ili kad su si požunski glazbenici zajedničkim glazbovanjem htjeli osvjetlati obraz.

Karlo je umio prevrstno glasovirati a puhati u engleski rog upravo majstorski, bio je temeljit kontrapunktista i nenadkriljen improvizator. Recimo još, da je baš u ono doba svoga vieka boravio u Požunu, kad je svatko spreman pjesnikovati, da je dakle i on napisao mnogu liepu klanjalicu onim, koji mu u volji bijahu i mnogu opaku peckalicu onim, koji mu se zamjeriše, a izim toga imao je još kavalirski trošiti, te tako bješe

svagdje dobro došao i milo primljen. Bijaše dobro došao te milo dočekan i u svojoj domovini, kud svakih praznika rado dolažaše. Već pri dolasku dočekao bi ga sakupljen, svečano odjeven narod, namah sastalo bi se i uhvatilo kićeno kolo, najbolji pjevači i pjevačice, najvrstniji gajdaši i tanburaši, jer je narod znao, da će ga pjesmom i svirkom najvećma obradovati. I zbilja milili se barunu ti krasni narodni napjevi, mililo mu se pamtiti te ih i ukajditi, malo iskititi i udesiti, da ih uvježbani glazbenici izvode. Koliko je to po volji bilo narodu, ne može se lako opisati, treba samo pomisliti, da je onda seljak bio ne samo kmet i poslušnik već i gotov rob svojoj vlasteli, da je i uvrede podnositi morao mukom mučeć. Ali mjesto uvrede i psovke eto milosti blage rieči, eto povlade narodnoj svirci i pjesmi, eto od mlada vlastelina i prijatelja i prijaznika, koji se gizdav ne tudji od svoga kmeta, već mu štuje običaje i ljubi mu veselje i brani ga i štiti — dà, Prandauovi kmetovi mogoše se pohvaliti: naša gospoda, naša sloboda! A premda je to narodna poslovica, malo joj gdje bilo mjesta!

Jako nam je žao, što je tih narodnih glazbotvora našega Karla Prandaua nestalo, jer je gotovo on prvi bio, koji je napisao hrvatske glazbene komade na temelju narodne svirke i pjesme, te bi nas vrlo zanimalo vidjeti, kakav im je oblik ili arhitektonika. Ne da nam se vjerovati, da su njegovom glazbenom ostavštinom grijali peći, pa je s toga ipak moguće, da bi se mogla koja njegova narodna glazbotvorina naći, samo kad bi bilo dobre volje i pomnje. To s toga nagadjam, jerbo sam god. 1849. u Dolnjem Miholjcu na tavanu vlastelinskoga upravnika Mošinskoga vidio dvie spreme pune Karlovih kajdanka, najviše njegovom rukom pisanih, medju njima dva tri kola, nekoliko koračnica, narodnih popievaka, poimence „Liepu Macu“, „Šeto sam se gore dolje“ i dr. Baveći se ja već onda narodnom glazbom zamolim g. Mošinskoga, neka mi dozvoli, da si gdješto prepišem, ali me gosp. Mošinski odbi, rekavši mi, da ne smije dirati u Karlove rukopise. Umjesto toga dade mi g. upravnik

njekoje tiskane glazbotvorine, poimence Beethovenov adagio, Humelovo peteroglasje za dva glasovira, nekoliko Pleielovih sonata, nekoliko Lannerovih i Strausovih plesova i drugih komada, što ih još i danas imam i na kojih se je barun Karlo svojom rukom zapisao vlastnikom.

Svršiv Prandau juridične nauke god. 1812. podade se posvema glazbi. Ne mogu izvjestno kazati, koje je godine naš umjetnik svoju prvu glazbotvorinu dao tiskati, ali nagadjam, da mu „Polonaise brillant pour Violon avec accomp. de quators“ izdana u Beču po Pannaueru spada u god. 1812.* Tu je polonezu posvetio svomu zemljaku Hrvatu I. Županćiću, prijatelju i učitelju Bethovenovu, onda vrlo glasovitu svojim četverogudjem, kojim sâm upravljaše i u kom prve gusle gudijaše. Takvi pojavi, kakvim bijaše dražestna glazbotvorina Prandauova, javljahu se onda vrlo rietko, dapače za toli elegantan način nije se ništa ni znalo, a elegantni mladi velikaš kanda je sam sebe tim komadom naslikao. Ali to ne bjehu Prandauove prvine, jerbo je on, kako znamo, još prije napisao nego li tu polonezu mnogo drugih glazbotvorina.

Iza poloneze izdade Prandau „Divertissement“ o motivih iz opere „La dame blanche“ za gusle, engleski rog i glasovir. O tom divertissementu ne mogu svoj sud izreći, jer ga ne poznam, ali mi pripoviedaše osječki vještak guslama Alois Katzthaler i pečujski organista prvostolne crkve Petar Schmidt (koji mi je njeke podatke za taj vjekopis saopćio), da je i ta glazbotvorina Prandauu vrlo dobro za rukom pošla i da su ju vrlo rado i vrlo često izvodili.

Svršivši nauke ostade Prandau još dvie godine u Požunu i za to doba izdade mnogo glazbotvorinâ za glasovir i druga glazbala, i to izim 3—4, sve u samom Požunu, tako bar tvrdjaše Schmidt. Ne dodje mi ruku nijedna požunska izdanica,

---

* Tu polonezu imam tiskanu. God. 1874. izvodili su ju u Zagrebu na jednom koncertu profesori zemaljskoga glazbenoga zavoda.

premda sam za njima išao u potragu, te ne mogu o njima suditi. Ali se dokopah drugih dviju glazbotvorina, što ih je barun Karlo u to doba izdao u Beču, poimence: „VIII. Hongroises passionées, pour deux violons, alto et violoncelle par le baron Charles de Prandau. Vienne chez Anton Diabelli“ i „Ouverture hongroise composée et dédieé à monsieur Joseph Siskovics de Almás et Godne, conseiller aulique de Sa Majesté Imp. et Royale Apostolique, et Comte Supréme du Comitat de Veröcze etc pour grand orchester par le baron Charles Prandau, oeuvre 14. Vienne chez A. Diabelli“.

U tih je osam magjarskih „passionées“ vrlo dobro oponašao naš glazbotvorac drzak i zanosljiv način magjarskih cigana gudača, a tako je u magjarskoj ouverturi vrlo dobro pogodio nestalnost harmonije, koja je tim glazbujućim ciganima u običaju. Uploške umio je Prandau način i naviku toli dobro oponašati, da je često izučenim umjetnicima teško bilo pogoditi, čiju li je glazbotvorinu Prandau izvodio.

Jednom glasoviraše on po načinu Mozartovu jednu sonatu te oponašaše njegove melodije, njegove ćurlike, kojih se nigdje nije mogao okaniti, i druge cifrarije tako vjerno, da su nazočni glazbenici uzeli pitati, tko li je tu Mozartovu sonatu našao i u koga je rukopis. Čuvši, da to nije Mozartova glazbotvorina, uzeše se čuditi Prandauovoj oponašaćoj vještini.

Spomenuta je ouvertura za magjarsku narodnu glazbu vrlo velike povjestne vrednoće; jer god. 1813. nije bilo još nikakvih magjarskih glazbotvorina do li nekoliko čardaša i vernbunkoša. Pošto je mladi barun za cielo više hrvatskih narodnih melodija čuo i poznavao, nego magjarskih, to je sva prilika, da je i koju hrvatsku ouverturu sastavio. U velike bi nam prijalo, da ju gdje nadjemo, jer bi vidjeli, u koliko nam je veleumni zemljak bitnost hrvatske glazbe shvatio i da li joj je pogodio zvuk i duh onako ili još bolje nego magjarskoj.

Godine 1814. ode Prandau iz Požuna i po želji očinoj vrati se kući. Nikako se nije mogao priviknuti ladanjskomu ži-

votu, a srećan bijaše samo ondje, gdje je bilo mnogo glazbenih produkcija. Pošto izim rodjaka i učitelja u Valpovu nikoga nije bilo, koji bi se u glazbu razumievao, to je mladi vlastelin kadšto pozivao njekoju gospodu pečujskoga prvostolnog orkestra, za tim njeke osječke diletante (poimence gospodu Bernarda, Lackenbacha, Katzthalera, Hermana i dr.), pa ako je bilo vojničke svirke u Osieku, njekoliko vojničkih vještaka u Valpovo — te izvodio s njima orkestralne produkcije, jerbo mu je za tim srce ginulo. Ali mu je to nujno i tegobno bilo, jer je morao svaki put to pečujski kaptol, to dotičnoga pukovnika pismeno moliti, da dopuste njegovim zvanicima doći u Valpovo. Istina bog, dozvoliše mu to često, al se ipak dogodilo, da ga i odbiše. To prinuka našega velikaša, te si ustroji vlastiti kvintet: zveklju (klarinet), surlu (oboe), dva roga i glasovir. Pošto za tako osobitu sastavbu glazbala nije imao niti mogao nabaviti glazbotvorina, to je morao sâm ili nove sastavljati ili tudje za to peterozvučje udešavati. To mu zadavalo toliko posla, da je i zaboravio na to, gdje je, i dakako zaboravio brinuti se za upravu imanja. Samo kadšto, da bude ikakve promjene, posjetio bi svoje osječke i pečujske muzikalne prijatelje, a medju tima bijaše i mjernik Bernard, gradilac osječkoga dravskoga mosta i vrlo vješt glasoviraš, komu je Prandau najvolio. Barun Karlo uze tvrdovati vremenom, te bi znao pod noć dojuriti u Osiek, ondje glasovirajuć četveroručice svu noć s prijateljem preboraviti, a u zoru opet vratit se u Valpovo, da sudjeluje pri vježbi svoga peterozvučja, u kom je on udarao u glasovir. Kasnije preselio se Bernard u Pečuh, a pošto je Karlov otac pobolievao, to nije mogao noću ne biti kod kuće, već bi znao ranom zorom odjuriti u Pečuh, ondje koji sat prosvirati, a do podne opet dospjeti u Valpovo.

Poslije smrti barunova otca Josipa (1816.) dopade Karlu Miholjac, a bratu mu Gustavu Valpovo. Nije bilo druge, već da Karlo preseli u Miholjac i da se pobrine za upravu svoga imanja. Njeko vrieme prihvaćao se svojski i uveo red u svoje gospodarstvo, ali dugo ne ustraja, jer mu se nije dalo živjeti bez

glazbe i glazbenika, a tih je u Miholjcu bilo još manje, nego li u Valpovu. Odluči dakle preseliti se iz Miholjca u koji grad, gdje ima glazbenika. Dugo promišljao, bi li u Osiek ili Pečuh; napokon sve smisli na jednu smislio, te se preseli u Pečuh, jer mu je odanle bliže bilo u Miholjac, nego li iz Osieka, jerbo mu je ondje najglavniji prijatelj boravio i jer je u Pečuhu bilo više glazbenih vještaka za veće produkcije, nego li u Osieku.

U njegovu dvoru u Pečuhu stvori se čitava glazbena akademija, po cio dan se ondje gudilo, sviralo, trubilo i glasoviralo. Izmedju odličnijih pečujskih glazbenika, koji su mu pomagali, spominjem dvorskoga savjetnika Ilossa, koji je našemu umjetniku pri četverogudju vrlo mnogo vriedio, za tim gospodu Bernarda, Pichlera i Lickla. Barun Karlo sudjelovao je u svom dvoru i u drugim privatnim krugovima, dapače i na javnim produkcijama, izvodeći često koji solo. To osobito činjaše za volju družtvu pečujskih koralista u korist udovicâ im i siročadi. U Pečuhu bijaše Prandau vrlo marljiv i sastavi mnogo glazbenih komada ozbiljnih i veselih poput Beethovena i drugih velikana. Mnoge valcere i druge plesove stvori Pečujcima, ali omilješe ne samo pečujskomu kasinu, već i austrijskoj priestolnici, te bečki listovi uzeše na sva usta hvaliti Prandauove plesovne glazbotvorine, kao što su onda hvalili samo Lannerove, govoreći, da je velika šteta, što u plesovne komade upleće toliko liepih i plemenitih napievâ, da im se danas diviš, a da im sutra već ne ima traga. Bilo to svakojako častno po Prandaua, ali se meni vrlo smiešno čini; jer ako je istina, da vrlo brzo zaboravimo plesovne glazbotvorine, kao što zaboravljamo i novinske članke, to se ipak dojimlju življom svojom omjerom i svježim melodijama svakoga srca, te jače, nego li ikoja druga vrst glazbe. Malo tko razumije onu tankoumnu pjesnika velikana:

> Ozbiljan život je cieli,
> Umjetnost tek nas veseli

Pametnu čovjeku, koji je navikao sâm misliti i sve prije ispitati, nego li povjeruje starim bajkama, mora se na žao dati,

kad vidi, gdje roditelji i učitelji glazbe ne imaju prečega posla, već da odstrane svaki veseliji komad, koji bi mogao srce razigrati i glavu razvedriti, pa da im djeca i odraslija mladež, učeć se glazbovati, samo da si zaslade viek, govore samo jezikom glazbenih učenjaka. Misle jadnici, da se razumiju u učene rasprave, te kratkovidi nagone još djecu i diletante, koji jošte nisu proučili glazbe, da si razbijaju glavu tom nadriučenošću. A vele, da plesovna glazba i liepe melodije kvare ukus, a ne shvaćaju kakvim idejalnim jezikom takve glazbotvorine zbore i kako uspješno pri obuci rabiti mogu. Takvi ljudi cio svoj viek mlate ozbiljnu, ali praznu glazbenu slamu, pak im se onda i ne može drugo već samo slama sviknuti, a mudro im natucanje, nije ništa ino, do li puka isprika, jer ne umiju niti jednoga plesa liepo, nepogrešno i živahno izvadjati.

Znamo i rado spominjemo, da barun Prandau nije spadao u red takovih nadrimudraca, pa je ipak zasvjedočio, da se razumije u taj posao, to jest, da umije i izvoditi i sastavljati ozbiljne glazbotvorine. Ali se za rana dovi Prandau istini, da sviet radje čita koju novelicu, koju veselu pripovietčicu, nego li tehnične izraze, zapletene pojmove i premudre zaključaje koga učenjaka. Prandauovih plesovnih komada bilo vrlo mnogo, no ja ih poznajem samo tri, jedan tako zvani „landler" za glasovir iz god. 1817., što ga je prepisao djak Marijan Jaić, potlašnji gvardijan i provincijal Franjevaca, a taj sam prepis našao u vukovarskom samostanu; za tim „walzer" za glasovir, u 4 razdjelka, što ga je napisao svojom rukom sâm glazbotvorac, i što ga nadjoh u glazbenoj ostavštini Alojzije Katzthalera; napokon 6 magjarskih lassusa (adagija) za četverogudje iz godine 1826., što sam ih našao u valpovačkoj knjižnici.

Ako barun Karlo i nije bio toliko blagotvorac kao što je bio njegov mladji brat barun Gustav Prandau, to je ipak rado pomagao umjetnicima i umjetnikovićima. Tako je iz nevolje spasio Ivana Lickla, upravitelja crkvene glazbe u Pečuhu, koji je kasnije svojimi crkvenim glazbotvorima izišao na glas. Petar

Šmidt je o njegovu trošku učio glazbu, a kasnije postao učiteljem te umjetnosti u pečujskoj preparandiji. Kad je god. 1819. Marko Rozsavölgyi, magjarski narodni glazbenik, za velikoga požara u Baji postradao, znao je taj Magjar, gdje će pokucati, te javi svoju nesreću Karlu Prandauu, a ovaj mu posla 1000 for. Tako je i osječkomu učitelju i orguljašu Antunu Oberritteru u njekoj nevolji priskočio — i jošte mnogim drugima. Vidi se, gdje je barun Karlo pomagao, bilo je i u prilog umjetnosti; — kamo sreća, da imamo takvih prijatelja svakomu našemu napretku.

Barun Karlo baveći se toliko glazbom, zaboravio baviti se ljepoticama, uz koje bi mu bilo srce zaigralo. Istom pošto je naš umjetnik navršio 30. godinu, odluči raskrstit se s dotadašnjim naumom, da se ne ženi. Majka barunova živo željeći, da joj se sin oženi, sjetovaše ga, neka si izabere gospodju, koja je glazbi vješta i koja tu umjetnost isto toliko voli, kako i on. Taj mu se svjet majčin toliko svidje, da je živo požalio, što davno već nije potražio takove srodne dušice. Majka mu, grofica Ana, stanovala takodjer ono doba u Pečuhu, te njezinim i nastojanjem rodjaka nadjoše u grofice Bethlen. pokćerku joj Mariju Tereziju plemićku Breznayevu, vrlo naobrazovanu plemićku, plemenita srca i vrlo vještu glasoviračicu, koja je i najteže glazbotvorine umjela s mjesta glasovirat, i u koje bijaše vrlo pojasto i dobro uvježbano grlo.

Budući zaručnikom sastavi barun Karlo više popievaka i drugih glazbenih komada, što ih je posvetio svojoj zaručnici i koji će se valjda još nalaziti u grofovske Behtlenske obitelji. Ja poznajem samo dvie takove glazbotvorine, te imam im izvornike, a to je „Dragoj“ (u Ce-duru) i „Borba“ (u Ge-duru), koje je pjesme, kako mi se čini, sâm barun Karlo spjevao i onda im napjeve stvorio; jer je to odziv njegovih tadašnjih pokretaja — hoće li iznevjeriti se glazbi i privoliti posvema svojoj sudjenici!*

---

* Kako mi kazaše, ima u g. Simonja, činovnika Normanske grofovske obitelji, čitav svezak Prandauovih popievaka, što ih je Karlo pisao svojom rukom. Ta bi knjižica spadala u koji naš arkiv, a valjda bi gdješto vriedilo i da se prevede.

*

God. 1823. vjenča se barun Karlo sa svojom sudjenicom i ode njeko vrieme s mladom si gospodjom u Jegru, gdje je i grofica Bethlen boravila. Godine 1824. bijahu njeko vrieme u Osieku, u Pečuhu i na barunovu imanju. Godine 1825. boravljahu u Beču u lovačkoj ulici u „Grozdu“. Pošto se je kod baruna Karla mnogo glazbovalo, to ga Bečani prozvaše „Künstlerbaronom“ te je dakako više svieta znalo za „Künstler-baruna“ nego li za baruna Prandaua. Za toga svoga boravka u Beču podade se barun Prandau na to, da obrete novo glazbalo, koje bi se po njegovu sudu imalo većma dojimati i veći napredak glazbe osigurati. S toga se združi s njekim glazbalarima te poče pokušavati — a to ga je silni novac stajalo. Tako dade godine 1825. jednostrun i osovljen glasovir (dakle gotov pianino) po svom zamišljaju graditi, da nadomješćuje malozvonku kitaru, te da se tim glazbalom prati pjevanje i da služi trozvučju uz frulu i gusle. Za tim naruči gorostasan glasovir sa osam oktava, na kom bi se krupni glasovi, kao na orguljama, nogama udarali. Drugim opet pokusom išao je za tim, da u orgulje upriliči i glasovir; napokon izumio male orgulje, koje ne bi svirale na cievi, već onako kako rastegača (harmonika), i koje mu se nuždne činjahu za pratnju muških zborova. Barun Karlo saopći svoj izum glazbaru Antunu Haecklu, a ovaj mu obeća, da će svom svojom vještinom oko toga nastojati, da se želji našega umjetnika — svoga najboljega naručnika — odazove, te znao je, da će mu barun sve pokuse dobro naplatiti.

Kad se naš umjetnik na početku zime god. 1826. iz Njemačke i Švicarske vratio, gdje je njekoliko mjeseci sa svojom gospodjom boravio, iznenadi ga Haeckl naručenim novim glazbalom. Uzradova se barun, našav svoj izum izveden, kako ga sam nigda ne bi izveo. Dogodilo mu se, kao i Götheu, rekavši mu: Ej da je samo koga naći, koji bi izumio takove svieće, da ih ne trebaš ukresivati! I takove svieće davno već gore!

To novo glazbalo imalo $2^1/_2$ oktave a prozvaše ga „fisharmonikom“; barun ga Prandau upotrebljavao za pratnju pjevanja

i izvodeći tercete fisharmonikom, violom i kitarom, koja nam se sastavba čudnom čini. Pošto je glas te fisharmonike preslab bio za pratnju muških grla, pa i opseg premalen, navalio je naš barun na glazbalara, neka mu sagradi veće takovo glazbalo, a da će mu trud naplatiti. Barun Prandau nacrta sam osnovu i uze rukovoditi gradnju, boraveći po ciele dane u glazbalarovoj radionici. Pošto tako zgotoviše novu fisharmoniku, reče Haeckl barunu, da ne će ništa više popravljati na tom izumu, te da je toliko novih fisharmonika naručeno, da će čitavu tvornicu morati upriličiti a k jednu okaniti se svih novih izuma. Naprema današnjoj fisharmonici bilo je ono glazbalo, da tako reknemo, u prvom zametu, ali je ipak bilo puna glasa i opsizalo je $6^1/_2$ oktava. Barun Prandau nije mario za prpoštnost glazbalarevu znajući, da mu ne će biti teško pobrinut se i za nove nuždne popravke. S toga se počne vježbati u udaranju na novom glazbalu, izvodeć na njem stare glazbotvorine, i udešavati druge te glazbotvoriti nove. Izmedju glazbotvorina, što ih je onda (od god. 1828.—1830.) napisao, imadem samo dvie, objelodanjene po Diabellu u Beču, poimence: „Fantasie de l' opera „Der Freischütz“ pour Phisharmonique et Piano“, i: „Serenade pour Pianoforte et Phisharmonique“, a u rukopisu znam za jedan T r i o p o s t o r a l e za fisharmoniku, violu i glasovir (što no je svojinom bivšega ravnatelja osječkoga sirotišta g. Ivana N. Hummela).

Majstorsko udaranje našega umjetnika i nada, da će fisharmonika doživjeti liepu budućnost, osokoliše vještaka C. Gjuru Lickla (sina već spomenutomu Ivanu Licklu) u toliko, da se je posvetio tomu glazbalu. I zbilja izvojeva Lickl fisharmonici prevrstnim svojim udaranjem i svojim instruktivnim kompozicijama općenito priznavanje, a barun Karlo doživje radost, da je mogao Lickla smatrati svojim vriednim nasljednikom.

Koliko se tiče spomenutih popravaka, što ih je naš umjetnik imao na umu, znamo posve dobro, da je on taj posao povjerio Jakovu Deutschmannu, bečkomu graditelju glasovira. Ovaj mu se odazva draga srca obećavši, da će svim njegovim zahtjevima

zadovoljiti. Deutschmann se prihvati vrlo marljivo povjerena mu posla, te iza mnogih pokusa dade on fisharmonici posve drugi oblik i upriliči joj nutrinu posve drukčije, po kojoj su tipke lakše udarale a i po kojoj je glas puno zvonkiji izilazio. Kaže se samo sobom, da je barun Prandau gospodski platio.

Pošto je obret fisharmonike toliko uspio, latiše se i drugi graditelji glasovira gradnje novoga glazbala, poimence bečki tvorničari Peter Fitz i Lorenz, Müller u Bremenu, Lockman u Deliću, Buschman u Hamburgu. Fitz sastavi fisharmoniku sa tri mieha, te ju prozva Aeolodiconom, a napokon Harmonijem.

Kud dopadoše one dvie Haeckelove fisharmonike, kud li ona, što ju je Deutschmann sagradio, nisam mogao doznati. U Valpovu ima samo jedan Deutschmanov glasovir, u kom je uvrštena i fisharmonika, a bijaše svojinom Karlovom. Ja sam na tom glazbalu udarao, a tako je ustrojeno, da se može il glasovirati ili na harmoniju prebirati, ili pak na jedanput jedno i drugo izvoditi. Jedan Fitzov harmonij iz ostavštine našega umjetnika, vrlo zvonka glasa, poklonio je barun Gustav Prandau ravnatelju Humelu, koji je za napredak glazbe u Osieku vrlo zaslužan,

Po tom dakle što dosle pripovjedismo, ide slava obreta fisharmonike lih našu hrvatsku domovinu; jer je naš zemljak prvi ideju takova glazbala zamislio, jer je on oko usavršbe toga glazbala sam nastojao, jer je on za izvedbu ideje mnoge tisuće žrtvovao. Da nije bilo toga novca iz naše domovine, bome bi i na obret fisharmonike dugo imali čekati. Što njemačka leksika ne spominju Karla Prandaua, ni malo se ne čudimo, jer je Hrvate vazda sreća zapadala, da su nas takovim nevježama predočavali, koji nikada i nikakovu napretku ne pripomogoše, već koji samo gledajuć u njemačka čudesa prodavahu zijake, i tupim varvarstvom ruglu služahu, neznajući da i opći glazbeni napredak upravo i Hrvatima ima mnogo zahvalit.

God. 1828. obadje barun Karlo sa svojom gospodjom Češku i Sasku. Desiv se u Pragu posjeti i strahovski samostan, gdje je znao da imadu vele liepe orgulje. Ne kaza, tko je, već za-

moli staroga jednookoga orguljaša, neka mu dopusti po podne molko zaorguljati. Orguljaš bio spreman i roči baruna u 3 sata po podne. Naš umjetnik dodje, kako je svagdje obikao, točno upravo kad je samostanska ura počela odbijati treću po podne. Najprije pozorno razgledao orgulje, a onda stao orguljati. Tu se zapanji starac orguljaš čujuć, kako vješto nepoznani umjetnik sastavlja registre, te će ga čudan zapitati: „Pri kojoj ste prvostolnici orguljašem, gospodine kolego?“ „Pri nijednoj, moj dragoviću, ja sam samo dobrovoljac, te samo malo kada orguljam pri službi božjoj.“ Začudio se starac još većma misleći: kako može tako vješt biti orguljanju a da nije prvostolni orguljaš. Ne reče mu naš velikaš, da ima doma sam svoje orgulje, ali da starac može bar nagadjati to velikaštvo, tutnu mu pri odlazku napoleonski cekin u ruku — a starac se gotovo obeznanio, sjećajući se valjda, kako ga je nazvao gospodinom kolegom, te klanjajući se do crne zemlje zasvjedočavaše veliko štovanje čudnomu umjetniku a klanjanjem zaklanjaše veliku svoju nepriliku.

I u Draždjanih izorguljao si naš velikaš mnoge hvale i pohvalna spominjanja, osobito pošto doznaše, da je odanle, otkud i Trenkovi panduri.

Kad se je barun Karlo s toga puta vratio u Beč, obadje svoje glazbalare, da vidi kako im napreduju poslovi i hoće li im za rukom poći usavršiti fisharmoniku. Ali pošto vidje, da ti pokusi ne napreduju, dapače da se glazbalar žapa njegove prisutnosti, odluči njekoliko mjeseci proživjeti u Italiji. Čim nastade proljeće, zaputi na svojih konjih put Mletačke. Dakako da je s njim na put krenula i mila mu gospodja, koja mu bijaše, kako Halevy veli, „duša njegove umjetničke duše, oktava temeljnog mu glasa i prva pjevačica njegovoj partituri“. Ali i ne dodjoše dalje od Mletačke. Njeki ih gostioničar bezobraznim računom ljuto namagjario i uvriedio — a moralo je biti uz grdan račun i surova načina, jer Prandaui nisu navikli tvrdovati i zamierati velikim računima. Ali ovaj put žacnu talijanska bezobraznost našega velikaša toliko, da je sjednuvši sa svojom gospodjom

u svoj hintov zapovjedio kočijašu: Doma! Vrativ se tako u Beč puno prije, nego je bio nakanio, naidje na još neugodniju nenadicu u svom dvoru, jer mu obiestna služinčad bijaše zaokupila sve prostorije njegova stana uzevši tu baniti se i gospodska veselja udešavati.

Barun Prandau nije se mnogo osvrtao na jedno ni na drugo, njemu samo bijaše do toga, da je imao rad šta ne putovati, već sjediti za svojim stolom i pisati kajde, i udarati u svoj harmonium. Malo će tko pojmiti, kako bi komu moglo biti draže pisati kajde, nego li putovati po Italiji, a ja ipak za gdjekoga znadem, komu je taj posao miliji, nego li ikakov put.

Prvo poveće djelo, što ga je naš umjetnik poslije g. 1830. napisao, bijaše udezba opere: La dame blanche od Boieldieua, koja je u ono doba bečkoj publici najvećma u volji bila. Tu je operu Prandau od početka do svršetka za harmonij udesio. Rukopis te udezbe nalazi se u Osieku u prije spomenutoga gosp. Hummela.

Medju bolje kompozicije Prandauove spada njegov „Tantum ergo“ za 4 grla i orgulje, ili za dvoje gusle, violu, frulu, dvie pištalke, surlu, 2 roga, violoncel i kontrabas (opus 20.), štampan u Beču kod Diabella. Taj je Tantum ergo vrlo uzvišenim štilom pisan, nema u njem nikakvih starinskih cifrarija, ali s toga te i uznosi, kao što se u mnogim crkvama Austrije i Ugarske a osobito u Osieku i Valpovu pjevao. Vriedno bi, bilo da se taj Tantum ergo i u nas izvadja.

Kad je god. 1835. umro car Franjo I., sastavi naš zemljak fantaziju tužaljku za fisharmoniku, koju je Diabelli poslje više puta izdao. Shvativ onaj tren, kad je veliko zvono na svetom Stjepanu oglasilo smrt carevu, najbolja je to kompozicija baruna Prandaua, te ne samo da se je u glazbeničkih krugovih svakoga srca kosnula, već je i na carskom dvoru pobudila senzaciju, te Prandau bude pozvan, ne bi li svoju glazbotvorinu sâm izvodio pred cielim carskim dvorom. Ali pošto se je Prandau već njeko vrieme uklanjao svakoj javnoj produkciji, to se je

dakako najponiznijim načinom ispričao i za previšnju milost zahvalio a tom zgodom majci se tužio, da pored sve te časti i pored svega vanjskoga ushita malo tko u visokim krugovima pravo mari za umjetnost i da je njemu namienjena čast valjda išla baruna a ne umjetnika, a po njegovu sudu vriedi čovjek samo onoliko, koliko je za opće dobro privriedio.

God. 1838. snadje baruna Karla velika domaća nesreća. Umrie mu premila supruga, koja mu je uz angjeosku dobrotu u svim zgodama i nezgodama života vjerno drugovala a osobito Karlovu umjetničkomu nastojanju u prilog radila. Sav svoj ostali viek tugovao je za njom a od svieta se posve otudjio. Nikada više nije putovao, nije se dapače više vraćao ni u domovinu, već jedva kad uhvati zgodu penjat se po gorama oko Beča, a ljetovaše svake godine u Kalksburgu u svojoj vili usred prekrasna vrta. I onih se većih produkcija okani, koje su prije u njegovu dvoru u običaju bile, te si je samo udesio svoj domaći tercet. Za tu domaću glazbu udesio si je silu božju glazbenih komada različitih umjetničkih velikana. Uz veliku strpljivost i prerado pisaše kajde. Rano ustajaše i rano zajutrovaše a namah za tim stao bi pisati kajde. Nije mu ni malo teško bilo tri četiri puta istu stvar prepisivati, dapače svjetovao je mlade umjetnike, neka to često čine, jer tako radeći naidješ na mnogu pogrešku, koje na prvi mah i ne opaziš. Stoga i bijahu njegove glazbotvorine štono rieč, glatke i korektne, a njegovi rukopisi čisti i razgovietni.

Tako življaše barun Prandau u tihoj samoći, dok ne dodje burna godina 1848., koja je uzniela svaku živu dušu i razigravala svačije srce, te tako i Prandau pomisli na svoju domovinu. Dozva si opet na um njeke narodne melodije, što ih je čuo po Slavoniji te sastavi hrvatsku koračnicu i posveti ju svojemu glavnomu prijatelju banu Jelačiću. Barun Karlo pokaza tim maršem put, kojim naša narodna glazba u prvi mah udariti ima, da se dovine pravog hrvatskoga načina i začina. Da je taj naš velikaš kojom srećom u Zagrebu stolovao te s Lisinskim i Livadićem

u doticaj došao, da je proučio sve ono Gavanovo bogatstvo naše glazbe, što je u pučkim popievkama sačuvano, ne ima sumnje, da bi hrvatskim glazbotvorcem izišao na glas, ne što bi u njem zameta bilo onoj divoti narodne melodije, već što je u njega bio osobit dar oponašanja, te bi s toga svakojako bio mogao komponovati u narodnom duhu. Oponašati nije doduše ono isto, što je izvorno pisati, ali u doba Karlova umjetnikovanja bilo bi nam najviše koristilo, da je tko samo oponašao pučke napjeve, ma da nam gradjansko općinstvo samo privikne osobitosti tih napjeva.

Na kajdanci te koračnice ima potpuni naslov Jelačića bana i na kraju uz najdublje štovanje i ime posvetnikovo. Sve austrijske dapače i njeke inozemske svirke svirahu tu koračnicu, te barun Karlo uredi ju s toga i za glasovir, a nakladnik Diabelli malo je kojim drugim izdanjem te ruke toliko dobio, koliko izdanjem tako zvanoga Jelačić-marša.

Baš mi je tu napomenuti, da je barun Karlo Prandau bio velikim prijateljem Slavena i najodličnijim domoljubom. Preuzvišeni g. biskup Strossmayer, koji je često boravio u barunovoj kući u Beču, ovlastio me je, da to ustvrdim u njegovo ime.

Ali ne samo s toga, što je Karlo Prandau bio hrvatski domoljub, i što je tu koračnicu poglavitomu reprezentantu hrvatskoga domoljublja posvetio — vriedi nam najviše ta glazbotvorina, već nam vriedi ponajviše s toga, što je htio pogoditi i što je pogodio narodnu žicu, a s toga našega glazbenoga stanovišta ne marimo se osvrtati na zamjeru ma čiju. Ma i ne bilo u nas onakvih orijaških glazbotvorina, kakvih su stvorili umjetnici drugih naroda, ipak moramo oko toga nastojati, da se gude i sviraju i male glazbotvorine naših domaćih umjetnika, osobito kad su ti komadi onako valjani kao Prandauovi. Dakako da su Prandauove radnje te vrsti ostale sve rukopisom, dočim su primjerice Majsederovi terceti i kvarteti tiskani i dočim ih svaka tržnica nudja i svaki učitelj glazbovanja preporuča. Ali da ima

više patriotičnoga mara u naših glazbenika, namah bi se dostali i Prandauovih rukopisa, koji će valjda dugo čamiti u valpovačkoj knjižnici, dok se naši glazbenici i njih sjete.

U glazbenoj ostavštini osječkoga violiniste Alojzije Katzthalera nadjoh varijacije za dvoje gusle, kojim je varijacijama Karlo Prandau napisao pratnju glasovirsku. Pripoviedao mi je Katzthaler,* da je varijacije poslao Prandauu i zamolio ga, neka bi mu sastavio liepu pratnju glasovirsku, Prandau da mu se je namah odazvao, ali da nije pogodio njegove misli. To je Katzthaler i samomu barunu pisao i ovaj spreman bio sve ispraviti i promieniti, što bi Katzthaler želio, samo neka bi se starac u Beč potrudio — i ovaj bješe spreman u Beč poći, ali dodje bolest i spravi starca u grob. To čuvši snuždi se naš umjetnik i reče: „Eto sad je i meni red, svi moji drugovi valpovačkoga orkestra: Katzthaler, Lackenbach, Herman i dr. prestupiše u veliki nebeski orkestar, mora dakle i ravnatelj valpovačkoga orkestra skoro za njima, jer ako ravnatelj i smije posljednji doći, ali nije pravo da članovi orkestra dugo na nj čekaju“.

Kad je napokon barun Karlo osjetio, da mu je zbilja poći na istinu, ostavi oporukom svu pokretninu svojoj gazdarici, koja ga je do smrti dodvorila. Koliki bijaše imućnik i mogućnik, ipak nije o tom nastojao, da se proglasi obretnikom fisharmonike, glazbotvorcem i mecenom, što je sve zbilja bio. Mi se divimo toj skromnosti, ali nam je dužnost u ime domovine otimati se za onu slavu, koju joj je Prandau privriedio, jer što je on u korist glazbe i umom i novcem učinio, svakojako jedno i drugo polieže iz naše domovine.

---

* Alojzija Katzthaler, osječki trgovac, prevrstni violinista i veliki štovalac Paganinov, rodio se u Osieku god. 1783. a umrie ondje god. 1859. Za mladosti učio se malo glazbotvorstvu, te se kasnije dao na sastavljanje varijacija, doduše malo starovjekih ali i poteških. Jedina kći pokojnikova udova Bauer poklonila je sve kajdanke pokojnikove piscu ovoga vjekopisa, medju kojimi nadjoh i 28 kompozicija Katzthalerovih.

Barun Karlo Prandau prestavi se u Beču na 12. travnja god. 1865. U bečkom listu: „Blätter für Theater“, što ga uredjivao naš zemljak, rodom Zagrebčanin, L. A. Zellner, bio je ovaj kratki nekrolog: „Barun Karlo Hilleprand de Prandau, koga su bečki glazbeni umjetnici vrlo dobro poznavali i visoko štovali, umro je preksinoć poslije dugotrajne bolesti u 73. godini života. Bijaše glava te barunske porodice, a življaše više od 30 godina u Beču ne brinući se ni za kakve politične i socijalne pokrete, već zanimajući se jedino umjetnošću i dobrotvorstvom. Vrlo je vješto udarao u glasovir i harmonij, bijaše vrlo zanosit i ukusan improvizator, te se je za svoje dokolice bavio i glazbotvorstvom, ali je svoje glazbotvorine samo u prijateljskim krugovima izvodio. Spominjući mu dobrotvorstva, možemo ga nazvati pravim mecenom umjetnosti, jer je mnogim mladim umjetnicima izdašno pomagao, a i sirotinju vazda darivao. Malo je tko tako silan imetak trošio u plemenitije smjerove. Laka mu crna zemljica! Tielo pokojnikovo odvezao je brat na parobrodu u Valpovo, gdje će ga u obiteljskoj raci sahraniti“.

Pokojnikovu bratu, barunu Gustavu Prandau-u, dalo se doduše na žao, što je pokojnik sve svoje silne kajdanke ostavio gazdarici, ali je mislio, da će se s njom nagoditi, — ipak nije to namah učinio — a kad se je poslije 14 dana toga radi u Beč vratio, ne bi gazdarici nigdje više traga, nikomu ne kaza kud ode, a zaman barun Gustav uze raspitivati kod antikvara i druguda — nigdje nijednoj kajdanci ni traga, kao da je sve ognjem izgorjelo ili u zemlju zakopano.

Jedino, što je barun Gustav izmedju pokojnikovih rukopisa spasio, to je zbirka terceta, što ih je pokojnik sam uredio i svojom rukom prepisao. Tu je dragocjenu zbirku barun Gustav još za bratove bolesti dao otpremiti u Valpovo a ima je 63 velika, krasno vezana četvorna sveska.

Evo sadržine te zbirke:

Glazbotvorine za gusle, krupne gusle (Viola) i glasovir.

I. knjiga.* Br. 1—17. Faust od Spohra. 18. Walse od Fielda. 19. Air russe od Fielda. 20. Variations (u A-duru) od Beethovena. 21. Quintetto (u Ef-molu) od Onslova. 22. Quatuor double (u De-molu) od Spohra. 23—38. Vampyr od Lindpaintnera. 39. Ouvertura k operi Alfonsu i Estrelli od Schuberta.

II. knjiga. Br. 1—14. Jessonda od Spohra. 15—29. Zemire i Azor od Spohra. 30. Finale opere „Der Alchimist" od Spohra.

III. knjiga. Br. 1. Ouverture Hongroise par Charles Prandau. 2. Ouverture „Niema od Porticia" od Aubera. 3—6. Il Prata od Bellinia. 7—15. Niema od Porticia od Aubera. 16—20. Titus, od Mozarta. 21. Polonaise od Karla Prandaua. 22. Sonate od Lickla. 23. Sonate od Onslova.

IV. knjiga. Br. 1—16. Vilim Tell od Rossinia. 17. Andante iz A-mol-Symphonie od Beethovena. 18. Plesovi od Schuberta. 19. Koračnice od Karla Prandaua. 20. „Volkslied-Variationen" od Haydena. 21. Pjesma s variacijama od Beethovena. 22. Sonate od Hauptmanna. 23. Ouverture k operi Makbeth od Spohra. 24. Polonaise od Karla Prandaua. 25. Sonate od Hauptmanna.

V. knjiga. Br. 1—17. Roberto djavo od Meyerbeera. 18. Finale opere „Bergkönig" od Lindpaintnera.

VI. knjiga. Br. 1—10. Strielac vilenjak od Vebera. 11—22. Don Juan od Mozarta. 22. Variations od Spohra. 23. Andante od Spohra. 24. Variations od Onslova. 25. Koračnice od Schuberta. 26. Canon od Lindpaintnera. 27. Fesca od Cantemirea. 28—39. Adagios od Spohra 40. Espagnol, Rondo od Spohra.

VII. knjiga. Br. 1—16. Opera Berggeist od Spohra. 17—30. Pietro od Abana od Spohra. 31. Quintetto (u Ha-molu) od Spohra. 32. Quintetto od Hummela.

VIII. knjiga. Br. 1—14. Opera „Zweikampf" od Spohra. 15 do 29. Euryante od Webera. 30. Nocturne od Lubin-a. 31. Ouvertura k operi Fierabras od Schuberta. 32—33. Quintetto iz Preciose od Mozarta. 34. Quintetto „Deux journées" od Cherubini-a. 35. Quintuor od Beethovena.

IX. knjiga. Br. 1. Opera „Othello" od Spohra. 2. Quator (u A-molu) od Onslova. 3—20. „Oberon" od Webera. 21. Nocturne od

* Na knjigah nema nikakva broja; ja sam ih onim redom popisao, kako su u valpovačkoj knjižnici poredane.

Hummela. 22. Septuor od Beethovena. 23. Hongroises passionées od Karla Prandau-a. 24. Quatuor double (u E-molu) od Spohra.

X. knjiga. Br. 1—13 „Schreiberweise" od Herolda. 14—28. „Zampa" od Herolda. 29. Ouvertura k operi „Egmont" od Beethovena — ukupno 295 komada.

Glazbotvorine za fisharmoniku, krupne gusle i glasovir.

XI. knjiga. Br. 1. Quatuor (u De-molu) od Mozarta. 2. Quintuor (u E-molu) od Spohra. 3. Sonate (u Ef-duru) od Lachnera. 4. Quintuor (u E-molu) od Onslova 5. Fantasie od Czerny-a. 6. Quintuor (u A-molu) od Spohra.

XII. knjiga. Br. 1. Sonate u Ce-duru (a 4 mains) od Mozarta. 2—16. Opera „Nachtlager" od Kreuzer-a. 17. Finale opere „Postilliona" od Adama.

XIII. knjiga. 1. Quatuor sa austrij. himnom od Haydena. 2. Divertissement od Mozarta. 3. Quatour double (u De-molu) od Spohra. 4. Fantasie (u Ef-molu) od Mozarta. 5. Quintuor (u De-molu) od Onslova. 6. Fuga (u Ha-molu) od Mozarta. 7. Quintuor od Hummela. 8. Sonate od Schuberta.

XIV. knjiga. Br. 1. Otetto od Spohra. 2. Trio od Mozarta. 3 Quintuor od Beethovena. 4. Sonate od Hessena. 5. Quintuor (u E-duru) od Onslova. 6. Trio od Beethovena 7. Quintuor od Mozarta. 8. Double-Quatuor od Spohra.

XV. knjiga. Br. 1. Notturno od Spohra. 2. Quatuor (u Ge-molu) od Mozarta. 3. Sonate (u E-molu) od Onslova. 4. Septuor od Beethovena. 5. Quatuor-double (u E-molu) od Spohra. 6. Sonate (u Ce-molu) od Lachnera — ukupno 45 komada.

Glazbotvorine za gusle, fisharmoniku i glasovir.

XVI. knjiga. Br. 1—19. Opera „Hugenotten" od Mayerbeera. 20. Finale opere „Genueserinn" od Lindpaintnera.

XVII. knjiga. Br. 1. Nonetto od Spohra. 2—14. Guido et Ginevra od Halevy-a. 15—25. Adele de Foix od Reissingera. 26. Ouverture Hongr. od Karla Prandau-a.

XVIII. knjiga. Br. 1—3. „Besuch in St. Cyre" od Dessauer-a. 4—10. Deux Journèes od Chernbini-a. 11—25. „Macht des Liedes" od Lindpaintnera. 26. Finale opere „Fidelio" od Beethovena.

XIX. knjiga Br. 1. Sinfonija (u Ge-molu) od Mozarta. 2—12. „Ludovic“ od Herold-Halevy-a. 13. „Elegisch und Humoristisch“ od Spohra. 14—28. „La dame blanche“ od Boieldieu-a. 29. Finale opere „Traum in der Christnacht“ od Hillera.

XX. knjiga. Br. 1—19. „Opera „Haimonskinder“ od Balfea. 20—36. „Mara“ od Netzer-a. 37. Adelaida pjesma od Beethovena. 38. Finale opere „Kaiser Adolf“ od Marschnera.

XXI. knjiga. 1—16. „Libela“ od Reisingera. 17—30. „Sicilianische Vesper“ od Lindpaitnera. 31. Finale opere „Kaiser Adolf“ od Marschnera.

XXII. knjiga. Br. 1—13 „Vampyr“ od Marschnera. 14—27. „Josip“ od Mehula. 28—39. „Templer und Jüdin“ od Marschnera. 40. Finale opere „Kreuzfahrer“ od Spohra.

XXIII. knjiga. Br. 1—14. „Zwei Prinzen“ od Esser-a. Sonate od Reissingera. 15. Divertissement od Henselta. 16. Gondola od Henselta. 17—29. „Cantemire“ od Fesce 30. Sonate od Reisigera. 31. Finale opere „Cortez“ od Spontinia.

XXIV. knjiga. Br. 1. Sonate od Mendelsohna. 2. Sonate od C. Haslinger-a. 3—30. „Braut von Venedig“ od Benedicta. 31. Finale opere „Lichtenstein“ od Lindpaintnera.

XXV. knjiga. Br. 1—16. Opera „Ballnacht“ od Aubera. 17. Ouvertura k operi „Isaak“ od Fuss-a. 18—29. „Bäbu“ od Marschner-a. 30—37. „Tannhäuser“ (!) od R. Wagnera. 38. Finale opere „Thomas Riquiqui“ od Esser-a.

XXVI. knjiga. Br. 1—14. Opera od Lortzinga. 15. Danina-Ouverture od Lindpaintnera. 16—38. Belagerung von Corinth od Rossini-a. 39. Finale opere „Don Juan“ od Mozarta.

XXVII. knjiga. Br. 1. Sonate u Ce-dur (a 4 mains) od Mozarta. 2. Fantasie od Mozarta. 3. Fuga (u Ge-molu) od Mozarta. 4. Fantasie od Czerny-a 5—18. „Guttenberg“ od Füchs-a. 19. Quatuor od Mozarta. 20. Notturno od Spohr-a. 21. Quatuor od Haydena. 22. Trio od Beethoven-a. 23. Quintuor od Spohr-a.

XXVIII. knjiga. Br. 1. Jubel-Ouverture od Lindpaintnera. 2. Quintuor od Spohr-a. 3—4. Polka & Mazurka od Hanselta. 5—21. Opera „Teufels Antheil“ od Aubera. 22. „Lieder ohne Worthe“ od Mendelsohna. 23. Quatuor double (u E-molu) od Spohra. 24. Quatuor (u Ge-molu) od Mozarta. 25. Finale opere Euryanthe od Webera.

XXIX. knjiga. Br. 1 Sonate u Ef-duru od Lachnera. 2 Quintuor od Spohr-a. 3—25. Martha od Flotov-a. 26—50. Maritana od Wallace-a. 51. Začinka od Flotov-a. 52. Pjesma od Storch-a.

XXX. knjiga. Br. 1—15. „Aetna-Schloss“ od Marschnera. 16—27. „Kynast-Braut“ od Litolfa. 28. Finale opere „Praetendent“ od Kücken-a.

XXXI. knjiga. Br. 1. „Momento de tristesse“ od Litolfa. 2. Rondo od Hummela. 3. „Struensee-Ouverture“ od Mayerbeera. 4. Sonate od Lachner-a. 5. Sonate od Schuberta. 6. Sonate od Hesse-a. 7—8. Quatuor & Quintuor od Mayseder-a. 9. Dornen und Rosenzeit od Haslingera. 10. Quatuor (u Ce-molu) od Beethovena. 11. Quatuor od Mendelsohna. 12—26. „Schaefer“ od Adam-a. 27. Quintuor od Spohra. 28. Quintuor od Molique-a.

XXXII. knjiga. Br. 1—9. Hochzeit d. Camacho od Mendelsohna. 10—21. „Haydee“ od Aubera. 22—33. Kron-Diamanten od Aubera. 34. Quatuor od Onslova. 35. Fuga od Beethoven-a. 36 Duo Concertant od Spohra.

XXXIII. knjiga. Br. 1. Quintuor od Onslova. 2—18. „Thal von Andora“ od Halevy-a. 19. Quintuor od Onslova. 20. Finale opere „Die Felsenmühle“ od Reissiger-a.

XXXIV. knjiga. Br. 1—17. Opera „Raymond“ od Thomas-a. 18—30. „Zigeuner-Warnung“ od Benedicta. 31—49. „Edelknecht“ od Kreutzer-a. 50. Pater noster od Schmidt-a.

XXXV. knjiga. Br. 1—17. „Johanna d' Arc“ od Howen-a. 18. Quatuor od Veit-a. 19. Quatuor od Spohra. 20. Quatuor od Mozarta. 21—25. „Preciosa“ od Webera. 26. Finale opere „Zauberspruch“ od Pixis-a.

XXXVI. knjiga. Br. 1. Septuor od Hummela. 2—17. „Liebeszauber“ od Howena. 18—29. „Diamant-Kreuz od Salomona. 30. Finale opere „Heimkehr“ od Nicolai-a.

XXXVII. knjiga. Br. 1—8. Opera „Lohengrin“ (!) od Wagnera. 9—31. „Verlorener Sohn“ od Aubera. 32. Stabat Mater (!) od Rossini-a. 33. Gelwa-Ouverture od Reissigerra. 34. Chant du Berger et Mazur od Schulhoffa. 35. Rettungs-Ouverture od Haslingera. 36. Ouveture od Haslingera.

XXXVIII. knjiga. Br. 1—19. Marco Spada od Aubera. 20—28. Die lustigen Weiber von Windsor od Nicolai-a. 29. Finale opere Regimentstochter od Donizeti-a.

XXXIX. knjiga. Br. 1—15. Philtre od Aubera. 16—34. Sommernachts-Traum od Thomasa. 35—54. Vestalin od Spontinia. 55. Koračnica od Petra Singera.

XL. knjiga. Br. 1—14. „Matrosen“ od Flotova. 15—31. Märtyrer“ od Donizettia. 32. Molitva od Schulhoffa. 33. Bergeuse (!) od

Liszta. 34. Nocturne od Kullaka. 35—58. Nordstern od Mayerbeera. 59. Struensee-Polonaisa od Meyerbeera. 60. Fuga od Czernya.

XLI. knjiga. Br. 1. Sinfonija (u A-duru) od Beethovena. 2. Variations od Beethovena. 3. Sonate od Gouwya. 4. Sonate od Beethovena. 5. Serenada od Gouwya. 6. Sonate od Beethovena. 7. Quintuor od Webera. 8. Fantasia od Beethovena. 9. Sonate od Spohra. 10. Finale opere „Bianka" (!) od Kittla.

XLII. knjiga. Br. 1—14 Mathilde od Hummela. 15—31. Prinz Eugen od Sehmidta. 31. Finale opere Aloise od Maurera.

XLIII. knjiga. 1—10. Königin von Leon od Bosselota. 11. Quatuor od Spohra. 12. Quatuor od Spohra. 13. Quintuor od Spohra. 14. Prophet-Ouverture od Meyerbeera. 15 do 36. Opera „Prophet" od Meyerbeera. 37. Sinfonija od Spohra.

XLIV. knjiga. Br. 1—19. Niebelungen od Dorna. 20. Finale opere „Gross-Admiral" od Lortzinga.

XLV. knjiga. Br. 1—14. Opera „Nachtlager" od Kreutzera. 15. Finale opere „Don Sebastian" od Donizettia.

XLVI. knjiga. Br. 1. Ouverture k operi „Ilka" (!) od Fr. Dopplera. 2. Polonaise od Steinackera. 3—20. „Katharina" od Lachnera. 21. Finale opera „Medea" od Cherubinia.

XLVII. knjiga. Br. 1—22. Opera „Dinorah" od Meyerbeera. 23. Pater noster od Meyerbeera. 24—31. Operetta „Verlobung" (!) od I. Offenbacha 31. Pater noster od P. Schmidta. 32. Frauen Fantasie od Karla Prandaua. 33. Adagio (u Cis-molu) od Beethovena. 34—39. Opera „Loreley" od Lachnera. 38. Finale opere „Albin" od Flotova.

XLVIII. knjiga 1—14. „Die bezauberte Rose" od Wolframa. 15—23. „Die Ruinen von Athen" od Beethovena. 24. Finale opere „Flucht nach der Schweiz" od Kückena.

XLIX. knjiga. Br. 1—16. Eleonore od Donizettia. 17. Freyschütz-Fantasie od Karla Prandaua. 18—32. „Zigeunerin" od Balfea. 33. Finale opere „Mulatte" od Balfea.

L. knjiga. 1—15. Die Jüdin od Halevy. 16—27. Die Königin von Cypern od Halevya. 28. Trio od Maysedera. 29. Meditation (!) od Gounoda. 30. La jeune Religieuse (!) od Gounoda. 31. Air de l' eglise (iz Stradelle) od Lefebure-Wèlya. 32. Trio od Reulinga.

LI. knjiga. 1. Serenade od Diabellia. 2—12. Salon-Stücke od Spohra. 13. Septuor od Spohra. 14. Variations od Mendelsohna.

15. Nocturne od Czernya. 16. Schubert-Fantasio od Czernya. 17. Reise-Nachklänge od Spohra. 18. Wiegenlied od Henselta. 19. Les Arpeges (!) od Vieuxtempsa. 20—21. 2 Trios od Spohra. 22. Trio od Reulinga. 23. Trio od Spohra. 24. Trio od Spohra.

LII. knjiga. Br. 1-7. Paradies und Peri od Schuhmanna, 8. Spinner-Chor (!) od Wagnera. 9. Sonatine od Spohra. 10. Romance od Lefebure-Welya. 11. Romance od Ivana Straussa. 12. Loreley-Finale od Mendelsohna. 13—18. Dornröschen od Perfala. 20—29. Doerstling od Perfala. 30—33. 3 Trio od Reissigera.

LIII. knjiga. Br. 1-11. Doerstling od Perfala. 12. Pjesme od Spohra. 13. Pjesme od Kiela. 14. Trio od Onslova. 15. Trio od Reissigera. 16. Trio od Onslova. 17. Trio od Onslova. 18. Meditation iz Fausta (!) od Gounoda.

LIV. knjiga. 1—14. Loreley od Wallacea. 15—16. Deux Trios od Hummela. 17—18. Deux Trios od Onslova. 19. Dvopjevi od Seb. Bacha. 20. Njemačke popievke od Spohra.

LV. knjiga. Br. 1—17. Opera „Faust“ (!) od Gounoda. 18. Quintuor od Beethovena. 19. Quatuor od Beethovena. 20. Trio od Onslova.

LVI. knjiga. Br. 1. Allegro phantastique od I. Straussa. 2. Popievke od Moschelesa. 3. Quintuor od Schuberta. 4. Lieder ohne Worte od Mendelsohna. 5. Serenade od Haerdtla. 6. Larghetto od Beethovena. 7. Trio od Reineckea. 8—10. 3 Trio od Onslova. 11. Quintuor od Beethovena. 12. Notturno od Schuberta.

LVII. knjiga. Br. 1—2. Deux Trios od Marschnera. 3. Trio od Onslova- 4—8. 4 Trios od Beethovena.

LVIII. knjiga. Br. 1. Priere od Gregoira. 2. Consolation od Gregoira. 3. Nocturno od Fielda. 4. Impromtu od Dursta. 5. Lied ohne Worte od Mendelsohna. 6. Divertisement od Karla Prandaua. 7. Wachtelschlag od Beethovena. 8. Belle bergére od Romberga. 9. Serenade od Karla Prandaua. 10. Trio od Marschnera. 11. Fest-Marsch od Meyerbeera. 12. Mazurka od Rövera. 13. Impromptu od Bachracha. 14. Fuga od Bacha. 15. Fuga od Mozarta. 16. Largheto od Sophra. 17. „Beruhigung“ od Fussa. 18—20. Trois Polonaise od Maysedera. 21. Trio od Marschnera. 22. Varations od Maysedera. 23. Serenade od Normanna.

LIX. knjiga. Br. 1. Larghetto od Spohra. 2. Variations od Onslova. 3. Poljske popievke (!) od Wolfa. 4. Weihe od Spohra. 5—9. „Die Nacht“ od Hillera. 10—22. Lalla Rookh od Davida. 23. Lieder ohne Worte od Hölzela. 24. Trio od Marschnera. 22. Grand Trio od Beethovena.

LX. knjiga. Br. 1—14. Melusine od Schindelmeissera. 15—27

Die Rose von Erin od Benedicta. 28. Grabgesang od Hillera. 29. Quatuor od Beethovena. 30. Intermezzo od Jungmanna.

LXI. knjiga. Br. 1—11. Vinette od Wuersta. 12—25. Rienzi (!) od Wagnera. 26. Finale ka „La Rede" od G. Schmidta.

LXII. knjiga. Br. 1—11. „Die Königin von Saba (!) od Gounoda. 12—12. Missa (u Ce-duru) od Beethovena 14—23. „Operette ohne Worte" od Hillera.

LXIII. knjiga. Br. 1—12. „Wald bei Hermanstadt" od Westmeyera. 13—22. Loreley (!) od Maxa Brucha. 23. Finale opere Un Ballo in Maschera" (!) od Verdia. — Ukupno 1424 komada. — Ciela ova zbirka sadržava 1764 poveća glazbena komada.

A sad pitam, ima li Hrvatska povoda, da se ponosi tim izvanrednim zatočnikom glazbene umjetnosti?

Istina je doduše, da udešivanje glazbotvorina toliko ne vriedi, koliko samo stvaranje — ali često ne vriedi ipak manje. Tko je samo igda pokušao koje djelo za orkestar ili koju glazbotvorinu za glasoviranje u četiri ruke zbiti u uzak okvir terceta, taj će za cielo priznati, da bi mu puno laglje bilo stvoriti nov tercet, nego li ga iz mnogo dionica u manji kalup zbijati.

Kad dakle Prandau ne bi bio ništa drugo, već ono 1764 terceta udesio, to bi već po tom vriedio, da si Hrvatska ne da oteti slavu toga ogromnoga rada; ali je to jedva treći dio onoga, što je Prandau stvarao. Ne ćemo se ni malo prevariti, rečemo li, da je Prandau kakove tri tisuće takovih komada udesio za orkestar, kvintet, kvartet, tercet i duet, pak se još bojimo, koliko o njegovih silnih rukopisih čusmo, da smo za čitavu tisuću premalo rekli.

Dosele bijaše nam samo umjetnik na umu, treba napokon da koju rečemo i o njegovim drugim svojstvima. Barun Karlo Prandau bijaše vrlo ozbiljne naravi; podje li komu za rukom, da ga namami govoriti, mogao si čuti iz njegovih usta samo dosjetke i doskočice. U malo rieči umio je zbiti umlje i šalu, te žacnuti i u smieh nagnati tim više, što se sam ne bi ni malo nasmijucnuo. Barun Karlo hvaljaše se vazda dobrim zdravljem.

a kada bi malo što obolio, liečaše se nam — jer se je i u taj posao dobro razumievao. Kad je po svietu putovao, svud se je na konjih vozio, nikada ne htjede željeznicom — a na parobrodu se je samo jednom vozio od Beča do Pešte, imajući vrlo prešan posao obaviti. Ali se nije bojao kakve nesreće, već je volio voziti se polagano, da može bolje smatrati sve ljepote divne prirode, kojoj je bio velik prijatelj, da može iz bližega poznavati zemlju i narode, kud ga je vodac vodio.

Nikada se nije dugočasio, te premda je imao kad i čim dangubu sprovoditi i upriličit si udoban i lastan život, to je ipak volio plemenitu radu. Da pravo reknemo, nije nikad dangubio.

Kad ga je koji potrebnik za pomoć zamolio, ne bi mnogo oklievao ni za ovo i ono propitkivao, već bi namah pomogao, rekavši svojim prijateljem: „da je onaj i onako vrlo nesretan, koji u drugoga pomoć moliti mora ne imajući ili srca ili snage, da si sam pomogne. Ako već kaniš hromu dodati šljaku, ne trebaš ga njom prije udariti“.

Uz takova krasna načela zasvjedočio je barun Karlo Prandau, da je plemić i po srcu i po duši, a ne samo po rodu. Za hrvatsku narodnu glazbu nije Karlo Prandau mnogo učinio, ali tomu su krivi oni, koji ga nisu znali povući u ilirsko kolo te ga predobiti za našu stvar. To je pak tim više žaliti, što Prandau nije bio na pola izučen glazbenik, već u pravom smislu rieči umjetnik, i to kako vješt tako obdaren umjetnik. Ta činjenica i svjedočba velikoga našega biskupa, da je bio barun Karlo Prandau i dobar hrvatski patriota, opravdava dovoljno naš zaključak, uvrstiti ga u dično kolo naših ilirskih glazbotvoraca.

Franjo Ksav. Čačković-Vrhovinski,

flautista i hrv. glazbotvorac.

Franjo Ksav. Čačković-Vrhovinski rodio se g. 1789. u Zagrebu od uglednih roditelja. Još u mladjahnoj dobi zavoli Franjo glazbu tako, da se stao vježbati samoukom na pučkoj sviralici i na cindri (citari). Videći roditelji volju svoga sina za glazbu, dali su ga poučavati od njekog Marindl-a, koji se razumio u flautu, klarinetu i u violinu. Kod toga učitelja dosta se dobro Franjo izvježbao u flautanju, te se kasnije sam usavršio. Bivši djakom čitao je mladi Čačković razne knjige o umjetnostima, pa je i najradije općio s umjetnicima. Tako postade ne samo vještim flautistom, već je kušao i komponovati komade za flautu uz pratnju kitare, a tada komade i za druga glazbala. Po zvanju nije bio Franjo glazbenik, jer mu je otac tako bio imućan, da nije Franji potrebno bilo jagmiti se za kakvu službu i zaslužbu, već je ostao do konca svog života diletant.

Putujući Čačković u svojoj mladosti po Njemačkoj svirao je u flautu i pred bavarskim kraljem Maksimilijanom, te je bio od kralja u veliko pohvaljen. Vrativši se iz Njemačke koncertovao je u Salcburgu, u Insbrucku, u Brixenu, u Opavi i u Celju, ali ne pod imenom Čačković, već pod tudjim imenom. Godine 1827. živo je sudjelovao kod osnutka filharmonskog društva u Zagrebu, prianjajuć jako uz njemački smjer toga za-

voda. No god. 1835. priključio se Čačković Ilirima, te je od sada udarao i u glazbi u hrvatske žice. Radi toga izgrdio ga je njeki „koreniti Horvat“, a izim njega jošte i grofa Janka Draškovića, Gaja, Zdenčaja, Briglevića, Bunjevca, Štajdahera i druge, koji su na to pristali, da se naslov „Horvatske narodne novine“ promieni u „Ilirske novine“. Pamflet taj počinje se ovako:

Čujte ljudi, čujte čudnovite stvari,
Kako se vu Zagrebu narodnost sad kvari,
Sebrali se jesu nekteri Horvati,
Koji za to ime ništa nete znati,
Neg se prekrstili jesu na Ilire,
I tako odstupili od prave vire.
Zdenčaja Mikulu za vodju zebrali

— — — — — — — — — — — — —

Franjo Verhovinski neka v žveglu puše,
Kada vragi njima pekli budu duše.
Ova sreća naj bu vsak onomu,
Ki je proti svojem imenu i domu.*

Čačković je često sudjelovao u javnim zagrebačkim koncertima, te je svaki put uprav zatravio općinstvo majstorskim svojim sviranjem, osobito kada je izvodio hrvatske glazbene komade, koje je sam glazbotvorio.

Čačković je umro u Zagrebu dne 22. veljače god. 1875. u 76. godini svoga života. Tom zgodom pisao „Naše je gore list“ u br. 8. iste godine sliedeće: „Koncert zem. glasb. zavoda, urečen na 23. veljače, bijaše odgodjen radi smrti gosp. Fr. Čačkovića, načelnika tehničkoga odsjeka, jednoga od od najstarijih članovah i vriednoga pomagatelja, koji je svojimi kompozicijami, punimi narodnoga duha, mnogo putah u koncertih i kazalištu digao ruke pleskajućega obćinstva, kad mu domorodni glasi Vrhovinskoga električno dirnuše u ćutljivo srce. Ti obljubljeni napjevi uzdržati će se u narodu kao najljepša uspomena na pokojnoga skladatelja, dok bude narod svoje ljubio. Ovu hvale vriednu pažnju dielio je slavnim ravnateljstvom i čitav naš grad.“

* Vidi „Vienac“ od god. 1878.

Od Čačkovićevih neslavenskih glazbotvorina nije spomenuo Ivan Kukuljević ni jedne u svom „Slovniku umjetnikah Jugoslavenskih“ (štamp. god. 1858—1860), a moram reći, da nisam ni ja na takovu naišao. Ipak tvrde ljudi, koji su Čačkovića dobro poznavali i s njim mnogo općili, da je i takovih bilo u njegovoj bogatoj i znamenitoj glabenoj ostavštini. Dobro će biti, ako se za ovu tko pobrine, dok je još vrieme. Možda bi u tom moglo šta učiniti naše pjevačko društvo „Kolo“.

Od onih hrvatskih glazbotvorina, koje je Kukuljević nabrojio u Čačkovićevu životopisu, nalazi se njekoliko komada u mene što u originalnom rukopisu, što u prepisu. Evo popisa tih kompozicija:

1. Vienac narodnih glasova za veliki orkestar.

Isto to za tursku (vojničku) glazbu.

Isto to za glasovir. — Ovaj komad bio je prvi put izveden god. 1847. u jednom koncertu zagreb. glazbenoga zavoda.

2. Variacije za flautu na rusku pučku popievku „Tužan Kozak (Liepa Minka)“.

3. Variacije za flautu na hrv. pučku popievku „Jasno sunce sad potamni“ uz veliki orkestar.

4. Variacije za flautu na Lisinskovu popievku „Iz Zagorja od prastara“.

5. Variacije za flautu, sopjelu (hoboe) i krilni rog na melodiju njeke hrv. narodne koračnice, uz veliki orkestar.

6. Variacije za flautu na popievku „Bieli mjesec tebi tužim“, uz veliki orkestar. Melodija te pjesme njemačkoga je porietla, a i tekst je preveden iz njemačkoga.

7. Fantazija za dvie flaute, fagot, violoncelo i dva roga, uz veliki orkestar.

8. Bršljanke, variacije za flautu na hrv. pučku popievku „Ja se šećem, tužan hodim“.

9. Trozvučna jeka, za dvie flaute, dva klarineta, dva roga i dvie trublje uz veliki orkestar.

10. Variacije za flautu, klarinet i violinu uz veliki orkestar.

11. Polonnaise, za veliki orkestar.

12. Posljedni glasovi i oproštaj, za flautu uz veliki orkestar.

13. Koraljke, četvorka za veliki orkestar. — Ista za glasovir.

14. Dvoranke, hrvatski valceri za veliki orkestar. — Isti za glasovir.

15. Narodni manevrir-marši zagrebačke garde. Za veliki orkestar „od Franja Xav. Čačkovića, zagrebačkog gardista". — Isti marš za glasovir.

16. Tri narodne polke: Hela, Leda i Vesna za veliki orkestar. — Iste za vojničku glazbu. — Iste za glasovir.

17. Četiri hrvatska pučka kola: Koleda, Zora, Živa i Pljeskavica s trijama za veliki orkestar. — Ista kola za glasovir u dvie ruke, i za glasovir u četiri ruke. — To su četiri figure dvoranskoga kola.

18. Franjovka, fantazija za flautu uz pratnju dviju violina, viole, violoncela, violona, dvaju rogova i glasovira.

19. Davor I., zabava za flautu, krilni rog i trombe uz veliki orkestar.

20. Davor II., zabava za flautu uz veliki orkestar.

* * *

O glazbotvorcu Čačkoviću mogu reći, da je koncertne svoje variacije za frulu pisao doduše po starinskim zastarjelim već oblicima, ali da je mogao njima flautista pokazati svoju vještinu. Originalne njegove hrvatske glazbotvorine vrlo su naivne i od slabe umjetničke vriednosti, ali tadašnji „horvatski" ton (kajkavaca) dobro je pogodio. No opaziti je u njegovom dvoranskom kolu („Koleda", „Zora", „Živa" i „Pljeskavica"), da nije sam umio plesati kolo, niti da je proučio plesovnu shemu kola: pisao je naime na četiri plesovna takta često pet pa i šest glazbenih takta. U ostalom bio je Čačković veliki štovatelj Lisinskoga; njegov potpuri „Vienac narodnih glasova" sastoji gotovo od samih Lisinskovih melodija.

Pošto je Čačković u svakom pogledu pokazao dobru volju za hrvatsku narodnu glazbu, neće biti s gorega, ako sačuvamo djela i tog, ako i slabijeg, hrvatskog glazbotvorca.

Josip Juratović,

regens chori i crkveni glazbotvorac.

Josip Juratović rodio se u Karlovcu dne 31. prosinca god. 1796. Mladićem stupi u franjevački red, a godine 1821. čitao je prvu sv. misu. Zemljak njegov zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac primi ga medju svjetovne svećenike, te mu povjeri obučavanje duhovne mladeži u crkvenom pjevanju. Kasnije postade Juratović prebendarom i regensom crkvenoga zbora u zagrebačkoj stolnoj crkvi.

Juratović je bio izučen pjevač, imao je liepo sitno grlo (tenor), te je sve pjevao *prima vista!* U kompoziciji podučavao ga je više puta spomenuti Gjuro Wiesner Morgensternski.

Jedne godine pošalje biskup Vrhovac Juratovića na putovanje po Njemačkoj, da vidi, što se tamo radi na glazbenom polju, osobito na polju crkvene glazbe. Kažu, da se na tom putu iskazao vrstnim tenoristom, te da su se Niemci, slušajući ga pjevati, divili njegovoj vještini.

Godine 1840. udešavao je Juratović mnoge komade za mali orkestar, koji su si stvorili zagrebački klerici, te je on taj orkestar i sam dirigovao. U arkivu glazbenoga društva „Vienca“ zagreb. duhovne mladeži ima više od trideset partitura za orkestar udešenih od Juratovića.

Juratović je ostao do konca svog života prebendarom i re-

gensom kora. Umro je 3. svibnja god. 1879. a pokopan je bio u raki stolne crkve. Prigodom užasnoga potresa 9. studenoga god. 1880., porušio se je svod stolne crkve, te je prelomio poklopac Juratovićeva liesa tako, da si mogao vidjeti kostur pokojnikov s kapicom na glavi.

Juratovićeve glazbotvorine slabo su sačuvane, a ipak imade medju njima njekoliko vriednih. Meni su samo ove poznate:

Veliki requiem u Ce-molu, za tenor, bariton i bas uz orgulje i uz orkestar ali bez violinâ i flautâ. Pjevao se prvi put dne 11. kolovoza god. 1840. na zadušnici bana Franje baruna Vlašića, a posvećen je Karlu pl. Klobučariću. Za ovaj se requiem kaže, da je dobio prvu nagradu kod jednog natječaja raspisana po bečkom konzervatoriju.

Tantum ergo u De-duru za muški četveropjev od god. 1842.

Te Deum u De-duru za muški četveropjev uz orgulje. — Od godine 1842/3.

Crkvene pjesme:

1. Križu sveti, u Es-duru za muški četveropjev.
2. Isuse sladka spomena, u Ge-duru, za muški četveropjev.
3. Kèrstjanom za nebo steć, u Ef-duru, za dva tenora i jedan bas.
4. Otče nebeski Bože u Hes-duru, za dva tenora i jedan bas.
5. S jutra odprem oči, u Ce-duru, za muški četveropjev.
6. Pomiluj me o Bože, u Ce-molu, za muški četveropjev.
7. Dušo moja prem čestita, u Ge-duru, za muški četveropjev.
8. Bežat ću grěhe sve, u Ge-duru, za muški tropjev. Ova je sveska litografirana kod Dragutina Albrechta u Zagrebu (naslovnoga lista nemam).

Ustanimo bratjo mila, davorija u A duru za tenor i bas uz glasovir. Taj su dvopjev prvi put pjevali zagreb. klerici god. 1841. u jednom svom koncertu. (Vidi „Danicu“ od god. 1841. str. 69.). Izim teksta nema u tom dvopjevu ništa hrvatskoga.

Pavao Stoos,

pjesnik i uglazbatelj crkvenih pjesama.

Pavao Stoos rodio se god. 1806. u Dubravici županije varaždinske u hrv. Zagorju. Bio je u mlade dane tajnik zagreb. biskupa, a kasnije župnikom i podarcidjakonom u Pokupskom.

Sve škole izučio je u Zagrebu. Bivši još gimnazijalcem pjevao je latinske pjesme, te je prvu štampao god. 1827. prigodom smrti biskupa Maksimiljana Vrhovca. Od god. 1833. počevši pjevao je hrvatske patriotične pjesme, koje su gotovo senzaciju pobudile, osobito pak ona „U ilirsko kolo mili". Od njegovih pjesama uglazbio je Lisinski: „Iz Zagorja", Ferdo Livadić „Moja sudbina" („Na toj obali Kupe"), „Odkad ona ostavi me" i „Uzor ljepote" („Ja se šećem, tužan hodim"), a M. Hajko pjesmu: „Ljubav ilirskog junaka prema svojoj majci".

Da li je Stoos sam uglazbio koju od svojih „svjetovnih pjesama", ne mogu reći, jer do sada nisam mogao ni jedne takve naći; ali ljudi, koji su Stoosa lično poznavali i s njim drugovali, tvrde, da je on i njeke svojih svjetovnih pjesama uglazbio.

Crkvene pjesme znademo izvjestno da je uglazbio, i to ne samo one, koje se nalaze u djelu „Kitica crkvenih pěsamah s napěvi", već i druge, jer u predgovoru te knjige veli, da za sada samo ove štampa.

Godine 1857. objelodanio je Stoos u zagreb. „Katoličkom

listu“ u br. 42. članak pod naslovom „O crkvenom pěvanju“, koji je članak preštampao u svom djelu „Kitica crkv. pěsamah“ štampanom u Zagrebu god. 1858. U tom članku ima mnogo liepih misli, pa zato mislim, da ne će čitatelju na žao biti, ako izvadimo njekoliko mjesta iz tog članka. Stoos piše: „Pěvanje u obće, ako je izlěv vlastitog osětjanja, i ako ga um čarobnim pomisli svoje uzletom u najmilijem razmnive razigranju, sladkom nježnosti čuvstvu dvoreći sastavlja, pobudi u duši njezino prolětje, što zovemo uzhitjenje, uzhitjenje je pako cvět života. Jer, što je najnježnijeg i najveličanstvenijeg otac svih duhovah našem umu i sèrdcu poklonio, to u največem stepenu razvitka svoga radja uzhit. Nu duše je svojstvo, da onda, što ju čini blaženom, ne može da mukom zamuči, već izpravlja kakovim može načinom. Ako to čini rěčju, tada joj se neda na ino, već da glas rěči učini sličan čuvstvu svomu, i tada polag měne osětjanja svaki pojam onim glasom, koj ga izražava. . . . . . . Pěsma i napěv nose lice, kakovo tko nalik uzhitjenju svomu u gibanju i raztapljanju najnevinijih rosicah sèrdca izumiti je kadar. Nu premda je stvar sasvim naravna, ipak velika je rědkost takova extemporiranja ili izhitrenja pěsme osětjanjem blaženstva. To se slučiti može za sada samo kod prostoga naroda, najvećma kad ga zateče taj pokret sèrdca ili gorom putujući ili vodom brodeći. Izobraženi idu putem udomljenog ukusa, — koi kad uztreba, da se radostnomu sèrdca gibanju odoli pěsmom, imadu ju gotovu, a imajući sposobnosti za proizvesti takvi umotvor, blaženo zadovoljstvo sèrdca svoga na tihom kao cvět do cvěta uplitju u stihove, i čim su većma kadri oživotvoriti izrazom čuvstva svoja, tim veće im je uzhitjenje i bliže stoje do neumèrloga Homera. I sad već, uzeo tko pěvanje ovako ili onako, ono ostane, ako ga samo lěpe duše ćudoredno uzhitjenje u svět prati, cvět uma i sèrdca, najugodniji izraz duševne krasote, umnoga jakla i čuvstvene nježnosti, kao božanstvene snage u dušah naših. Sveta pěsma, u najsavršenijem smislu aesthetike složena, jest izvrstnih pojmovah i osětjanjah čuvstva

divni izpliv, na kojem se kruna božanstva světli. . . . Izjavljam, ako tko hoće u studenoj zimi odgojiti koji cvětak u perivoju, tomu je od potrebe dobaviti prijaznu toplinu, da mu se ne smèrzne zemlja, a pod žilje njegovo, da ga mraz noseća bura osušiti ne uzmogne, grijuću rosicu ljubavi ulěvati, barem ondě, gdě jošte nije sva zemlja pod ledom; — kad drugčije nije na světu, već da jug otvara, bura obara, i da „komu u duši zloba klije, onoga pěsma nikad ne ugrije“. . . .

U šestom broju „Vienca“ od god. 1883. pisao je, sad već pokojni, Rade Lopašić o Stoosu i ovo: „Za čim je Stoos najviše čeznuo, da bude kanonikom zagrebačkim, kako bi se pristojalo njegovu umu i njegovim zaslugam, do toga mu bijaše put zapriečen, jer se tada ovakim muževom riedko otvarahu vrata zagrebačkoga kaptola. Videći, da je osudjen na samotovanje u svojoj zabiti, da ga protivnici neprestano na zub uzimaju, obuze mu srdce njeka hrdja i pliesan. Zlovoljan, što sa svoje zle sreće, što sa roda svoga, malaksao je vidivo duhom, dok ga ljuta bolest ne svali u postelju, iz koje više ne ustade na žalost svih pravih rodoljuba. On umre 30. ožujka god. 1862“.

U prije spomenutoj knjizi „Kitica crkvenih pěsamah s napěvi“, nalaze se uz laku orguljsku pratnju ove popievke.

1. O svetom križu: „Isukèrste sveti“; u Ge-duru.
2. O svetom križu: „Ah putniče! stoj s daleka“; u Ge-duru.
3. O svetoj Trojici: „Prigni tvà kolena“; u Ge-duru.
4. O Duhu svetom: „Duše sveti! od osobah tretje Bože“; u Ge-duru.
5. Uzdasi k sèrdcu B. D. Marie: „O Mario, sladki su mi časi“; u Ef-duru.
6. O sv. Ladislavu, zavětniku župne cèrkve: „Zasvětlite se neba zvězdice“; u Ef-duru.
7. O svetih trih Kraljih: „Svaka duša hvali Vas tri“; u De-duru.
8. O sv. Antunu: „Hod'mo duhom do samoće“; u Ef-duru.
9. Razstanak od svetog města: „S Bogom, s Bogom město božje“; u Ef-duru.
10. O ružici s krila božjega sbačenoj: „Pitam tebe, kuda ćeš dušico!“; u Ef-duru.

11. Pri pokapanju mèrtvaca: „Ah čověče, gledaj tvog života čas!"; u Ge-duru, polag napěva „Qui humanae legis vitae folium". Ovu je melodiju Stoos samo udesio za orgulje.

12. Suze sina nad majkom svojom u poslědnjem satu: „Dakle ti odlaziš"; u Ce-duru.

13. Na dušni dan: „Ah kako je tužno"; u Ef-duru i u Hes-duru.

* * *

Za melodije ovih pjesama ne može se reći, da nisu izljev pobožne kršćanske duše i da ne bi bile ushitom tvorene, ali jedno im manjka, a to je ona jednostavnost i prostota čuvstva, koja čini crkvenu popievku uzvišenom. Inače je primjerice popievka pod br. 7. a i ona pod br. 8. veoma liepa. No što kod svih tih Stoosovih melodija u oči udara, jest originalan im ritam, koji je posvema nalik recitativnomu ili bolje rekavši višem ritmu naših pučkih popievaka. Meni nije poznato, da je prije Stoosa tko oponašao hrvatski način ritmizacije, gdje u jednoj te istoj kratkoj melodiji dolazi sad tro-četvrtinska sad dvo-četvrtinska ili četiri-četvrtinska i pet-četvrtinska mjera. Iz toga se vidi, da nije tudja glazba na Stoosa toliko djelovala, da bi izbrisala ono ritmičko čuvstvo, koje je u mladosti svojoj usisao u samom hrvatskom puku.

Pošto se Stoos slabo razumio u sazvučje a još manje u glazbenu ortografiju, ne bi ga išlo mjesto medju glazbotvorcima, ali ja sam ga ipak amo uvrstio, da i on bude svjedokom prirodjenom glazbenom daru Hrvata. Izim toga neka bude putokazom onim, kojim je povjeren glazbeni odgoj hrvatske mladeži, t. j. neka ih Stoosove popievke na to sjećaju, da je njihova dužnost, ono uščuvati i naukom usavršiti, što je u glazbeno obdarenog mladića hrvatsko, ne pak to ugušiti.

Stoos nije doduše na glazbenom polju mnogo radio, ali njegov članak u „Katoličkom Listu" dokazuje, da je bio na čistu sa zadatkom umjetnosti, a popievke njegove opet dokazuju, da je bar u ritmičkom pogledu sliedio hrvatsku glazbenu tradiciju, koja nam ima biti vazda i svagdje mjerodavna, da sveta.
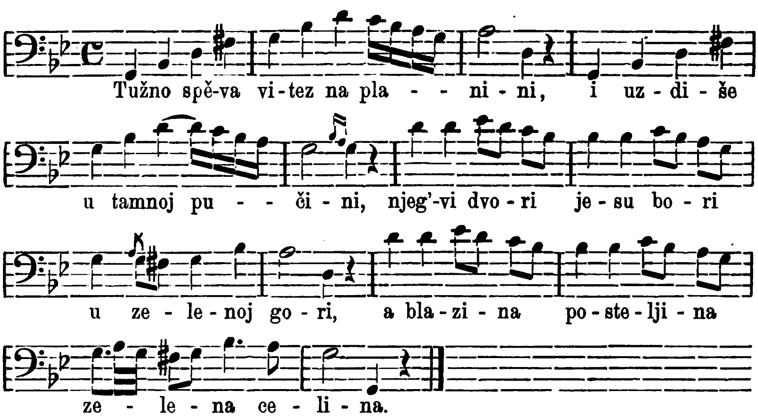
Dragutin pl. Turanji,

glazbotvorac.

Dragutin pl. Turanji rodio se god. 1806. u Osieku, gdje mu je bio otac gradskim učiteljem i to u Dolnjem gradu. Prvu glazbenu obuku dobio je Dragutin od svoga otca, vrstnog „generalbasiste“ i vještog glasoviraša. Dalnju glazbenu naobrazbu uživao je u Beču, gdje je za njekoliko godina dotjerao do glasovirskog virtuoza. Oko godine 1832. došao je Turanji u Zagreb, gdje je postao upraviteljem kazalištnog orkestra. On a i brat njegov — privatni učitelj u Osieku — bili su odani pristaše ilirske ideje. Potonjega dobro sam poznavao, jer je bio gotovo svaki dan u mojoj otčinskoj kući; ovaj mi je često pripoviedao o svom bratu, te me je i bodrio u učenju glazbe.

Turanji je ukajdio njekolike melodije, koje mu je dr. Ljudevit Gaj pisao, a mnoge je hrvatske popievke udesio za pjevački zbor i za orkestar. Od napjeva, koje mu je Gaj pjevao, spomenuti mi je osobito melodije za pjesme „Tužno spjeva vitez na planini“, „Doletiše ptice kukavice“ i „Hajde braćo, hajd junaci“.

Ukajdbu melodije pjesme „Tužno spjeva“ sačuvao nam je prečastni gosp. kanonik Nikola Horvat, koji je ovu melodiju bivši klerikom prepisao po Turanjivoj ukajdbi. Evo te melodije:

Popievke „Još Hrvatska ni propala“ i „Nek se hrusti šaka mala“ udešene po Turanju za muški zbor i orkestar, pjevale su se u igrokazu „Das schwarze Kreuz auf Medvedgrad“ i to prvi put dne 22. listopada god. 1835. U toj glumi nalazeći se ples „Kosencev i strelcev“ komponovao je Turanji po njekom starom originalu. (Tako tvrdi „Danica“.)

O udezbi popievke „Još Hrvatska“ nismo posvema na čistu. Njeki vele, da ju je udesio za višezvučni piev Turanji, a njeki opet, da ju je udesio Wiesner pl. Morgensternski. Ja sudim, da će biti istina jedno i drugo, te da je kazalištni kapelnik Turanji upotrebio za svoje pjevače svoju udezbu, a učitelj glazbenoga zavoda Wiesner da je upotrebio za zavodske pitomce opet samo svoju izradbu te popievke.

Godine 1842. bude Dragutin Turanji imenovan gradskim kapelnikom u Ahenu u Pruskoj, koju je službu vršio do godine 1857. Tuj nije dakako komponovao hrvatske već druge glazbene komade. Njegove sinfonije, trogudja, glasovirski komadi i njemačke popievke odaju ne samo velik glazbeni dar nego i potpunu glazbenu vještinu, te su stekli priznanje i u dalnjim glazbenim krugovima. Umro je godine 1872., no neznam gdje; ali to znadem, da je bio odlikovan od austrijskoga cara zlatnim krstom za zasluge.

Mijo Hajko,

uglazbatelj hrv. pjesama.

Mijo Hajko rodio se dne 1. siečnja god. 1820. u Zagrebu. Još kad je normalku polazio, učio je u novo ustrojenom glazbenom zavodu violinu od Ježeka a kasnije od Kirschhofera gude (violoncello), glazbenu teoriju pako od Wiesner pl. Morgensternskoga. Godine 1836. stupi Hajko u sjemenište zagrebačko. Tuj je sa svojimi drugovi: sa Finkom, Gašparićem, Königom i drugimi stvorio god. 1839. glazbeno društvo i to ne kosmopolitsko, nego „narodno ilirsko skladnoglasja družtvo“.

Mladi i zaneseni ti ilirski glazbenici vježbali su se u pjevanju i u raznim glazbalima tako marljivo, da su mogli već godine 1841. upriličiti koncert s izabranim i obilnim programom. Ali duhovna ta mladež nije se samo revno vježbala u praktičnoj glazbi, već su učili i sazvučje, a njeki se kušahu i u kompoziciji.

Hajko, najposobniji medju svima, uglazbio je njekoliko pjesama, od kojih su meni poznate samo ove:

1. Rieč Ilira: „Uviek složno treba poći“, tekst od Mirka Bogovića; u A-duru, za muški četveropjev uz pratnju glasovira.*

* Ovu su pjesmu pjevali klerici u koncertu od 20. travnja god. 1842., kako je to razabrati iz br. 17. „Danice“ od iste godine. — Tu popievku

2. „Kad nas skopča savez sveti"; arija u Es-duru za bas uz pratnju gudalačkog orkestra. — Autograf se nalazi u arkivu glazbenog društva „Vienca" u zagreb. sjemeništu.

3. „Ljubav ilirskog junaka prema svojoj majci tekst od P. Stoosa; u Ce-molu, za jedno grlo uz glasovir od godine 1840. — Prepis te popievke nalazi se u arkivu hrv. pjev. društva „Kola", a potječe od Franja Pokornoga.

4. Pjesma austrijanskih Ilira: „Mi smo, braćo, ilirskog sinci plemena", tekst od Mate Topalovića, u Ef-duru, za jedno grlo uz glasovir (od god. 1841.). Prepisao i udesio Vatroslav Lisinski. Originalni prepis nalazi se u mene.

5. Kantata: „Cerne quae clerus", za muški zbor uz gudalački orkestar. Autograf se nalazi u arkivu glazb. društva „Vienac" u zagrebačkom sjemeništu.

Da li je Hajko još štogod komponovao u sjemeništu, ili kad je bio kapelanom u Remetincu (god. 1844.), u Vidovcu (god. 1846.) i u Koprivnici (god. 1847.) nije mi poznato. No da su ga njegovi drugovi smatrali velikim glazbenim talentom, koji bi mogao i Lisinskoga natkriliti, svjedoči list dodan Vernakovoj biografiji.

Hajko je umro po svoj prilici od sušice godine 1848. kao nemoćnik (deficiens) u Zagrebu.

---

objelodanio sam ja u svojoj zbirci „Južnoslov. narodnih popievaka" pod br. 1564., ne znajući tada, da ju je uglazbio Hajko. Gosp. profesor Vjekoslav Klaić zamieravao mi je u br. 8. svoga lista „Gusle" (od god. 1892.), što nisam naznačio, da je to Hajkova kompozicija, i što se moja ukajdba ne slaže posvema s autografom Hajkovim, koji je on našao u arkivu sjemeništnog glazbenog društva. Da sam ja znao, da je to umjetnička popievka, t. j. popievka uglazbljena po glazbenom stručnjaku, ne bi bila došla u moju zbirku, no kako rekoh, ja to znao nisam, te sam ju tako bilježio, kako sam čuo pjevati.

Vjekoslav Karas,

slikar i diletanski glazbotvorac popievaka.

Vjekoslav Karas rodio se god. 1821. u Karlovcu od siromašnih roditelja. Umirovljeni ingeneurski pukovnik Franjo Kos pl. Kosena (rodom Čeh) upozorio je hrvatske patriote na rietki slikarski talenat dječaka Karasa, koji nije učio risati ni od koga, a ipak zgotovio dosta liepih sličica. Godine 1838. doniela je „Danica Ilirska“ u br. 26. članak pod naslovom: „Karas dečko, slikarski talenat“. Upozoreni tim članakom složiše se gospoda Dragutin Klobučarić, Nikola Vraniczany, Antun Čop i Antun Pfeifinger te počnu sabirati prineske, da mogu Karasa kamo poslati na nauke. Po iskaznom arku, koji se nalazi u mene u originalu, sabrao je taj odbor toliko, da je mogao Karasa poslati god. 1839 na tri godine u Italiju, da tamo izuči slikarstvo.

Karas je napredovao u toj svojoj struci tako dobro, i stekao si toliko priznanja, da je mogao od god. 1842. do god. 1848. živjeti na svoju ruku u Rimu. Tuj je učio nuzgredno i glazbu, koju je neizmjerno ljubio; dapače kasnije više je prianjao uz glazbu nego uz slikarstvo. Učio je flautu, pjevanje i glazbenu teoriju, naime sazvučje pa i glazbotvorstvo.

Vrativ se Karas god. 1848. u otačbinu, slikao je mnogo slika, no ja bih rekao, da je ipak više komponovao glazbenih komada, nego što je naslikao slika.

*

Kompozicije njegove ne odaju doduše vještaka, ali u mnogim komadima živa je ritmika, a u njekim pogodio je i hrvatsku žicu.

U mene se nalazi 28 komada Karasovih popievaka u originalnom rukopisu, naime ove:

a) Za muški četveropjev.

1. Junak i hulja: „Bojna trublja glasno zove“ u Ge-duru. (Nalazi se i u arkivu hrv. pjev. društva „Kola“).
2. „Veselo sada, veselo svi“, od P. Preradovića, u De-duru.
3. „Danas prispi dan nove radosti“; u Ef-duru.
4. Ariadna: „Il na istok sunce sine“; u Ef-duru.
5. Domorodna zdravica: „Koj ste žedni pun'te čaše“: u Ge-duru.
6. „Oj Slavjani desno simo, ajde da se pomirimo“; u Ge-duru.
7. „Ah, bez pjesme nij radosti“; u Hes-duru.
8. Noćna pjesma: „Pod šatorom tamne noći pozaspalo sitno cvieće“; u Ef-duru.
9. Kapelica: „Gore stoji kapelica“, po Uhlandu; u Ce-molu.
10. „Ljubeznica mila moja“; u Ef-duru.
11. Tužna Bosna: „Ah slučaju gvozdeni“, od M. Topalovića; u E-molu. — Ista popievka u Es-molu za muški četveropjev uz glasovir. Glasovirska je introdukcija „tugomorna“.
12. Napitnica: „Ja znam, braćo, jednu tajnu“; u Ce-duru. Nalazi se u arkivu „Kola“.
13. Pivnice: „Lipe naše pivnice“; u Ce-duru. Nalazi se u arkivu „Kola“.
14. Laku noć: „Sunce zadje, mrak proteže“, od P. pl. Preradovića; u Ge-duru.
15. Vierni sin sladkoj majci svojoj domovini: „Otačbino draga, tebe ljubim“, od Fr. Šimagovića; u Ef-duru.
16. Oružje i jezik: „Od istoka vrag napada“, od Drag. Rakovca; u De-duru.
17. Negda i sada: „Kamo li su domorodne vile“, u De-duru.
18. Poskočnica junačka: „Daj da kolo poigramo“, od baruna Peharnika; u Ge-duru.
19. Graničarski dječak: „Ruka mi je već sigurna“, od Stjep. Marjanovića; u De-duru.
20. „Ma zlata Tininko podivej se“, češka pjesma; u E-duru.

21. Pěsma junačka: „Hajd u bitvu, kaži světu cielom“, od Stjep. Marjanovića; u Ge-duru.

22. Radost i žalost: „Radosti, radosti! ružice rumene“; u De-duru.

23. Die Kapelle: „Kling, klang, kling, klang“; u Ef-duru.

24. Zdravica: „Danas prispje vrieme nam nove radosti“; u De-duru.

25. „Siamo Romani e palpita a generosi“, talijanska pjesma; u Ef-duru.

b) Za samopjev, dvo- ili tropjev.

26. Lucinski vir: „Pred Grobnikom starim“ balada od Ivana Kukuljevića; u Ge-duru. Skica oveća, za tenor.

27. „Po livadi zelenoj teče potok liepi“; u De-duru, dvopjev za tenor i bas.

28. Zdravica: „Danas prispi dan nove radosti“; u Ef-duru, za muški tropjev.

U arkivu hrvatskog pjevačkog društva „Kola“ nalaze se jošte ove Karasove popievke:

1. Napitnica: „U veselju našem danas“.
2. Vojačka: „Bubanj buba, narod vrvi“.
3. Napitnica: „Naše kolo veselo“.

* * *

To nisu sve Karasove glazbotvorine, bit će ih bez sumnje i više, samo što ne znam, gdje se nalaze, i da li su se sačuvale. Ljudi, koji su Karasa osobno poznavali, i znali za njegov glazbeni rad, tvrde, da je on komponovao i instrumentalne komade.

Prirodjena njegova melankolija i teške okolnosti, u kojima je živio, boreći se u otačbini sa opstanak, učini njegovom životu nenadani kraj. On se utopi dne 5. srpnja god. 1858. u hladnoj Korani.

Vatroslav Vernak,

pjesnik i uglazbatelj hrv. pjesama.

Vatroslav Vernak rodio se u Zagrebu dne 29. srpnja god. 1824. Oko godine 1850. postade župnikom na Visokom u križevačkoj županiji.

Bivši klerikom u zagrebačkom sjemeništu od god. 1842. do godine 1846. uzbudio je u svojih drugova volju za glazbu, koju je on još gimnasistom učio bio.

Vernak je imao zvonko grlo, razumio se u njekoliko glazbala, te je kušao — i to ne s lošom srećom — uglazbiti hrvatske pjesme. Rietki njegov umni dar, vesela mu ćud, plemenito mu srce, čist značaj i žarko njegovo otačbeničtvo učini ga svakomu milim i dragim. U vrieme svog boravljenja u sjemeništu spjevao i uglazbio je mnogo pjesama.

Od njegovih pjesama uglazbio je i Lisinski jednu, naime pjesmu „Prosjak“ („Kutić grada mi je mjesto“).

Sve pjesme, koje je Vernak uglazbio što klerikom, što župnikom, nisu mi poznate. Ja sam samo za ove doznao:

1. „Večerom lěpim měsec gledi“.

2, Majka junakova: „Majka ljulja sinka svoga“; u A-duru, za jedno grlo uz glasovir. Nalazi se u mene.

4. Oj hrvatske dične goričice, uz pripjev „Aj zašto li, aj ne bi mi rujno vince pili“; u De-duru, za jedno grlo uz kitaru. Original u mene.

5. **Naši djedi rujno vince pili.**

6. **Neću poći još doma!**

7. **Napitnica.** „Junačka je majka porodila pleme"; u A-duru, za jedno grlo bez pratnje glazbala. Uglazbio ju je dne 12. listopada god. 1857. Originalna skica u mene.

Za njegovu pjesmu „Naši djedi rujno vince pili", u kojoj dolazi stih: „Za našega sjevernoga strica nek se puni svakoga čašica", doznao je i sam ruski car. To se je pak ovako zbilo. Vernak bivši u Gleichenbergu, da se lieči, upoznao tamo njekog višeg ruskoga častnika. Kada su se oba muža sprijateljila, popieva Vernak rečenu popievku, a ova se Rusa tako dojmila, da je Vernaka zamolio, neka mu napiše tekst i napjev. Za njekoliko mjeseci pisao mu je ruski taj častnik, da je on tu popievku predao ruskome caru, a ovaj da se je slatko nasmijao, kada ju je pročitao. „Sada — piše Rus — pjeva se ta popievka u svim petrogradskim otmenim krugovima".

Spomenuti mi je, da je Perkovac na Visokom zamislio misao izdavati politički časopis „Pozor". Perkovac bivši pol godine u Visokom snovao je s prijateljem si Vernakom što i kako bi trebalo raditi na političkom polju. Iza mnogog dopisivanja s drugim rodoljubima osvane na jednom u Zagrebu prvi broj „Pozora".

Vriedno je, da ovdje iznesem pismo, što je Vernak pisao god. 1862. njekomu kleriku u zagreb. sjemeništu, svojemu župljaninu, jer iz ovoga će čitatelj razabrati, kakvu je moć propisao Vernak glazbi.*

„Drago mi je, što Vaši starešine i poglavari ipak muziku dozvoljuju. Da bih im ja mogao prišaptnuti, kolika je ona podpora za kultivaciju srdca čovječjega, moguće da bi i mene posluhnuli. Chor božji — koji nema tiela, dosljedno niti ustijuh — pjeva u duši s dušom Slavu božju, a kamo li ne bi čovjek s tielom nasljedovao isti, kad mu ga (tielo) Bog tako milo udielio. Da nam može pjevati ruka i noga, i to neka bi pjevalo.

* Ovo pismo dobio sam u prepisu od velečast. gosp. župnika i podarcidjakona u Ivancu Milana Kučenjaka.

Aj, kakav je narod ono, koji ne pjeva? Glejte isti divljak nješto gundra, pa mi da ne pjevamo? Rečenica naša: Tko pjeva, zlo ne misli, ostane uviek istinita.

A u tom neka se ne smuti nitko, svirao tko na guslah, na kitari, na pianu, to je sve jedno. Ako tko u tih nastrojah nalazi opačinu, tomu slobodno kažite, da je iz deset puta starijeg vieka, nego li sam ja. A neka si odtud izmjeri svoju čednost, ugladjenost, učenost ili opakost ili budalaštinu; to je meni sve jedno. Ako mu uzmanjkaju sva od tih atributah, ne uzmanjkaju mu posljednja dva.

U ruci opakoga čovjeka, čovjeka nevjerna svomu stališu, zveknut će i nastroj opako i nevjerno, bila to harfa, cythara, octochordarum-cymbalum bene sonans, ili kitara. David, žudijski kralj, liepo je harfom Boga slavio, pa mu zato ne zaniječe ni katolička crkva u svojih hramovih prvo mjesto u choru, premda je David i druge lakrdije sbijao, pa mu se je to oprostilo.

Koj hoće muzikom upravo pomamit se dati, i na stranputice zavesti, taj će i na „Stiefelknechtu“ svirajuć ostati omamljen.

Muzika imade ono uzvišeno svojstvo, zaljuljat čovjeka u liepoj fantaziji, koja neće nikad toli daleko čovjeka zavesti, da se ne bi iz nje probudio, i ako je zanj pogubna, ostaviti znao. Što više, ona mekša srdce i tjera tankim svojim glasom jal, srčbu, osvetu. Čovjek se raztopi i postaje blagim jagnjetom, koga si kadar do visinah nebeskih prije odvabiti nego li čovjeka, komu je svaki piev ili glas nastroja tako uvredljiv kao paščetu, koje zavija i kod zvonjenja s blagoslovljenim zvonom.

Zvonovi! Sbilja, nisu li naši kršćani samo iz ugodno melankoličkoga pojava glasna zvona kadšto i nehotice do crkve svoje požurili se, ćuteć onaj zvuk muzikalni u svom srdcu? — Šta bi naša sirota raja u Bosni i Hercegovini sve učinila, da može jedared mile zvukove zvonovah čuti! Sve je to nutarnja potreba pravoga čovječjega srdca. Izgubljen, izgubljen vjerozakon, izgubljeni pojedini ljudi, koji se lecaju zvuka miloglasnoga.

Radostju čitah, da ste i opet dobili dozvolu muzikalnog

društva. Njegujte ga milo i drago, te spojite sa domorodnim družtvom, da Vam bude sjegurnije napredovalo. Tako uradismo za moje vrieme, pa svaki bratac po falatac, podielismo si razmjerno podporicu, koju su dragovoljno podavali i najsiromašniji klerici, samo da je za zla vremena po utorcih i četvrtcih društvo skladnoglasja kojom svirkom i pjesmicom nadoknadilo gubitak onih urah, koje su pod prostim vedrim nebom za šetnju i za razkoš po naravi inače služile.

Pozdravite Vašega sudruga, predstojnika g. Matasovića i kažite mu, da su samo vremena za Vernaka bila udobna k uzdržavanju tog družtva, a da se Vernak ne uzporedjuje niti Finkom, niti Hajkom, niti Gašparićem, jer je on kao slab gusla samo radostno gledao napredak društva, razkoš ostale braće i liepu svezu narodnog i muzikalnog društva. Meni je mjesto, gdje obično u muzikalnoj kapeli bubnjari stoje. Ona trojica, koju spomenuh, bili su, a dva i danas još ostaju virtuozi. Treći najumniji, koga nije samo svećenstvo, već i narod naš izgubio, bijaše Hajko, prvak pred Lisinskijem, koga bi on u svemu nadkrilio bio. Pozdravite dakle predsjednika muzikalnoga i podajte mu moj patriotički blagoslov.“

Vernaku nije bio sudjen dug život. Mnogo je bolovao, dok napokon ne umre na sušici, dne 20. srpnja god. 1863. u rodnom si mjestu u bielom Zagrebu u samostanu franjevačkom. Mile ostanke pokriva mu hrvatska zemljica na Visokom.

Franjo Pokorni,

glazbotvorac.

Franjo Pokorni rodio se od čeških roditelja god. 1825. u Zagrebu. Pjevati i guslati učio je u zagreb. glazbenom zavodu, a sazvučje i glazbotvorstvo privatno od Wiesnera pl. Morgensternskoga.

Njeko vrieme bio je Pokorni i učitelj u glazbenom zavodu a tada ravnatelj kazalištnog orkestra. Za kratkog svog života komponovao je razmjerno mnogo i zaisto liepe stvari. Pisao je korektno i služio s odanošću glazbenoj hrvatskoj misli.

Godine 1845. napisao je glazbu za dramu: „Jelva ruska sirota", koja se partitura nalazi u zagreb. kazalištnom arkivu; i dvie ouverture: „Slavska ouvertura" u De-duru za veliki orkestar, i „Slavjanska ouvertura" u Es-duru, takodjer za veliki orkestar. Obie ouverture nalaze se u prepisu u mene. Godine 1847. pisao je glazbu za glumu „Horvatska svadba". Kasnije je pisao glazbu za tri glume: „Gusar", „Graničari" (g. 1856.) i „Crnu kraljicu" (g. 1858.). Partiture nalaze se u arkivu zagrebačkog kazališta. Od drugih kompozicija Pokornoga imadem ja što u originalu što u prepisu ove:

Südslavische Quadrille za glasovir (god. 1850.)
Slaven-Quadrille za glasovir.

Slaven-Marsch za glasovir.

National Marsch od hrv. melodija, za glasovir.

Barcarola, popievka za mješoviti zbor uz orkestar.

Plovi, plovi moja ladjo, za mješoviti zbor uz orkestar.

U kolo, za mješoviti zbor uz orkestar.

U barki, spjevao A. Niemčić; za jedno grlo uz glasovir, štampana kao prilog u W. Schwarzovu koledaru „Agramer Kalender“ od god. 1858.

Pokorni umro je 26. rujna godine 1859. u 34. godini svog života.

Ferdo Rusan,

pjesnik i ishitrilac pievnih melodija.

Znamenita ličnost bijaše u glazbeno-narodnom pokretu naših Ilira pjesnik i ishitrilac* tolikih pievnih melodija, naš hrvatski bard Ferdo Rusan. On je pomagao buditi samosviest i ponos hrvatskoga naroda, te uzplamtio inteligenciju

---

* Med ishitrioce pievnih hrvatskih melodija moramo ubrojiti i samoga dra. Ljudevita Gaja, koji doista nije bio glazben, ali je imao prirodjeno glazbeno čuvstvo, koje je opaziti i u samoj njegovoj ortografiji. Koliko je djelovao Ljudevit Gaj na naše domaće glazbotvorce u narodnom smislu i kakav je on imao zdrav glazbeni sud, spomenusmo već u Livadićevu životopisu. Ovdje budi samo to spomenuto, da je Gaj i melodije za njekoliko pjesama, oslanjajući se na pučke melodije, ishitrio. Mi znademo za šest takovih pjesama, za koje je Gaj ishitrio melodije, a moguće je, da ih imade i više. Tih šest pjesama jesu: 1. Još Hrvatska ni propala (godine 1833.); 2. Nek se hrusti šaka mala (god. 1835.); 3. Tužno spjeva vitez u planini (god. 1835.); 4. Hajda braćo, hajd junaci (god. 1835.); 5. Doletiše ptice kukavice (god. 1835.); 6. Oj, Ilirio oj! (god. 1837.).

Postanak pjesme „Još Hrvatska ni propala“ opisasmo po Gajevu pripoviedanju u Livadićevoj i Lisinskovoj biografiji. Naše pripoviedanje potvrdjuje u novije vrieme i g. Gjuro Deželić u svom koledaru „Dragoljubu“ za god. 1893. — Postanak popievke „Nek se hrusti šaka mala“ ishitren po melodiji pučke pjesme: „Smilj Smiljaniću“ pripoviedasmo u Lisinskovoj biografiji. — Melodija pjesme „Tužno spjeva vitez na planini“ biti će ruskog porietla, a melodije pjesama: „Doletiše ptice kukavice“, „Hajda braćo, hajd junaci“ i „Oj, Ilirio oj!“ biti će izvorne Gajeve.

Ferdo Rusan.

a još više naš srednji stalež za hrvatsku popievku. Uslied tog svojega rada i mara zaslužuje, da ga uvrstimo medju ilirske glazbenike, dotično da mu ustupimo mjesto u domaćoj našoj glazbenoj povjesti.

Ferdo Rusan rodio se 10. prosinca god. 1810. u selu Pavlin-Kloštru u njegdašnjoj gjurgjevačkoj krajiškoj pukovniji. Otac mu bijaše c. kr. nadporučnik, a majka krajiška kći rodjena Peićeva.

Godine 1813. bude mu otac umirovljen, te se je s toga preselio u rodno mjesto svoje žene: u selo Sesvete, koje spada Pavlin-Kloštarskoj župi. Ovdje je Ferdo polazio pučku školu, od god. 1820.—1823., a kad ju je svršio, uze ga god. 1824. stariji njegov brat Franjo k sebi u belovarski vojnički zavod, gdje je bio Franjo učiteljem. Svršiv Ferdo četiri tečaja toga zavoda, dodje god. 1828, kadetom u varaždinsko-gjurgjevačku pukovniju, a koncem godine 1829. k magjarskoj pješačkoj pukovniji nadvojvode Franje Karla, koja je tada boravila u Zagrebu.

Početkom godine 1831. buknuo je u Italiji rat; pukovnija krene, a s njome i naš kadet Ferdo na ratište. Ferdo, slabačak tielom, bijaše pridieljen vojničkoj pisarni, u kojoj se odlikova neporočnim ponašanjem, čvrstim značajem i revnošću. Premda ga uzeše njegovi drugovi i častnici liepo gledati i njegovi stariji često pohvaljivati, pa premda ga i odlikovaše zlatnim porteépéeom, ipak je trebao punih sedam godina, dok je postao poručnikom, što se je zbilo 1. studenoga god. 1838.

Za boravka u Italiji bilo mu je najmilija zabava glumište, naročito pak talijanska opera, koju je marljivo polazio u Regiju, u Parmi, Piacenci, Veroni i u Bresciji. Liepa talijanska glazba uzniela je korenita našega Hrvata tako, da je živo želio, ne bi li se mogli i Hrvati dovinuti takve narodne glazbe i hrvatske opere. Imajući naš Ferdo tanahni glazben sluh i liepo, krepko te pojasto grlo, naučio je silu božju popievaka iz talijanskih opera, te si je prepisao i tekstove.

Čim je Rusan postao poručnikom, zamoli umah dopust

zbog slaba zdravlja. Podneblje talijansko nije mu prijalo, te nije bio svih osam godina, što je u Italiji boravio, nikada pravo zdrav, a godine 1838. oboli opasno. Dobivši dopust, ode u svoj zavičaj, gdje se je za kratko vrieme tako oporavio, da je opet mogao nastupiti službu.

Dne 7. siečnja 1839. bude premješten u Temišvar, a za dva mjeseca u Pečuh. Tu se nadje u čudu, čuvši za tamošnju „i l i r s k u“ čitaonicu, kojemu se društvu upisa za pravoga člana. U čitaonici upozna se s njekolikim čestitim gradjanima i s njekolikim pravnicima, a ovi su ga upoznali s mnogim pitomcima tamošnjega duhovnoga sjemeništa, po narodnosti samim Hrvatima i vatrenim rodoljubima. Nije dugo trajalo, a Rusan bude izabran predsjednikom a g. Zorac podpredsjednikom „ilirske“ čitaonice u Pečuhu.

Rusan, vješt naturalistički pjevač, znao je članove toga društva često gotovo zatraviti svojim pjevanjem što hrvatskih pučkih, što novih ilirskih popievaka. Ushit, koji su izazvale hrvatske melodije, probudio je u članovima čitaonice misao, da bi liepo i dobro bilo, kada bi se po koja hrvatska popievka pjevala u pečujskom teatru. U to ime uputi se poslanstvo čitaonice ravnatelju njemačkog glumišta moleći ga, ne bi li dozvolio, da njegovi pjevači i pjevačice pjevaju u medjučinu koje glume njekoliko hrvatskih popievaka. Ovu njihovu molbu podupiraše glumac S e i f e r t i glumica L a n g o v a, bivši oboje spremni pjevati i l i r s k e popievke, te stadoše pripoviedati ravnatelju, kakav su uspjeh postigli u Zagrebu pjevanjem ilirskih popievaka, i kakve su ugodne dane proživjeli u glavnom gradu Hrvatske. Ravnatelj ne mogaše odoljeti izgledu, da će mu kuća dupkom puna biti, privoli napokon na to, ali uz primjedbu, da će tu i troška biti, on pako da nema odkud bi namakao taj trošak. „Po mom mnienju, reče ravnatelj, morali bismo dati tekstove tih popievaka štampati i općinstvu razdieliti, da bolje razumije, što se pjeva, pa da i policija znade, kakav je sadržaj

tim pjesmama. A dobro bi bilo, kada bi smo originalnom tekstu dodali i magjarski ili njemački prievod.“

Pošto mu izaslanci kazaše, da je trošak njihova briga, jer da će ga podmiriti Marija barunica Prandau (rodjena grofica Pejačevićka i majka pokojnih baruna Karla i Gustava Prandau-a), koja je bila velika ljubiteljica i zaštitnica umjetnosti, nije bilo više nikakova prigovora. Ravnatelj je dobro znao, koliko mu je puta barunica već priskočila u pomoć, koja je stanovala ne daleko od glumištne zgrade u vlastitoj kući.

Onaj večer, kada su pjevali u pečujskom teatru „ilirske“ popievke (žao mi je, što nisam mogao nikako doznati, koje su to ilirske popievke bile), bilo je općinstvo tako zaneseno, da se je o tom zanosu u Pečuhu dugo još pripoviedalo. Još godine 1850., kad sam ja cielu godinu u Pečuhu boravio, pričalo mi je više ljudi o tom pjevanju „ilirskih“ popievaka u teatru. Osobito dobro zapamtiše onaj dan tamošnji Hrvati, t. j. ona naša naseobina pečujskog predgradja „Ofner-Vorstadt“.

Magjari su dakako priekim okom gledali na slavu, koju si je izvojštila hrvatska popievka, nazrievajuć iza nje „panslavističke“ težnje, i videći u svojoj bujnoj mašti još i druga strašila, nastojali su, da bude začetnik te slave — poručnik Ferdo Rusan — što prije iz Pečuha maknut. To im podje za rukom tim laglje, što je to želio i zapovjednik garnizone, satnik Vojnović „imenom našinac, a srcem tudjinac; ne rodila ga majka!“ kako je Rusan rekao.

Dne 28. prosinca god. 1840. poslaše Rusana u Budim, da diže odiela za novake. Vrativši se iz Budima dne 28. siečnja god. 1841. u Pečuh, bude mjeseca svibnja premješten u Temišvar. Rusan nije rado otišao iz Pečuha, budući da je ovdje, kako sam ispovieda, najljepše dane svoje mladosti proživio, i što se je pobojavao, da će u Temišvaru opet oboljeti. Što je slutio, to se je i zbilo. U Temišvaru pojavila se je njegova prsna bolest iznovice i to mnogo gore nego prije. Videći Rusan, da mu nema

lieka, pojeo i popio on koliko mu drago liekova, zamoli svoje umirovljenje, što je i polučio dne 12. ožujka god. 1842.

Tu bih rekao, da je Rusan dovršio prvi odsjek svog života, te počeo drugi mnogo znamenitiji od prvoga.

Umirovljeni poručnik Rusan podje u milu svoju Podravinu i to ravno k svojemu bratu Franju nadporučniku i „Stations-Commandantu", koji je tada živio u selu Šemovcu blizu Virja. Svježi zrak ovoga kraja, izvrstna voda i ugodno čuvstvo boravljenja u rodu, pa još i savjet bratov, da baci sve liekove na polje, te dą se lieči šemovskom vodom, pomogoše, da se je Rusan na skoro posvema oporavio.

Valja naime znati, da u Šemovcu izvire u podnožju brdine bistra i ljekovita voda, koja vanredno dobro djeluje na ljude, što boluju na plućima. Od ove je vode Rusan pio s jutra na tašte, prije kreveta i cieli dan. On je s takvom postojanošću i takvim uvjerenjem upotriebljavao tu vodu, da je na dan popio do šestnaest polića (holba). Rusan piše: „Zalim, što nemam Rotšildovu mošnju, jer da ju imam, dao bi zlatom oblijati, srebrom ograditi i cviećem okititi šemovački vir, i to u znak neuvele zahvalnosti, jer sad se ćutim kao ptica s doraslim perjem i kao na novo preporodjenim."

Da mu u toj selskoj zabiti laglje prodje vrieme, preveo je njekoliko njemu poznatih popievaka iz talijanskih opera, i to iz opere „L' Elisir d'amore", iz „Sonnambule", iz opere „Furioso" pa i dvie tri njemačke pjesme, naročito one iz glume „Der Verschwender".

Ove pjesme nije Rusan samo pohrvatio, već ih je u društvima i pjevao. A kako je Rusan umio živo i vatreno pjevati, to se ove doduše tudje ali dosta ljupke melodije dojmiše slušalaca tim više, što im je tekst bio hrvatski. Nastojanjem tadašnjega gjurgjevačkog kapelana (kasnije župnika u Novigradu kraj Koprivnice) gosp. Klemenčića, gosp. učitelja Franja Lugarića i g. učitelja Martina Kučeka razlegahu se te popievke brzo po cieloj hrvatskoj Podravini, pa još i daleko dalje.

Opaziv Rusan, da tim svojim prevodima nehotice širi u nas tudjinstvo, mjesto da ga istisne, što mu je u opće najtoplija želja bila, prestraši se svoje lakoumnosti, te se okani toga posla. No mjesto toga stao je spjevavati izvorne hrvatske pjesme i ishitri za svaku pjesmu ujedno i napjev, starajući se pri tom da pogodi hrvatski glazbeni duh.

Za stvaranje napjeva nije u Rusana bilo nikakova pripravna znanja, on nije poznavao ni kajdâ, niti je umio udarati u drugo glazbalo nego samo u tanburicu. Jedina pomoćnica stvaranju pievnih melodija bila mu je njegova danguba: tanburica i hrvatsko mu patriotičko srce. Da je Rusan bio vatreni Hrvat, svjedoči njegov biograf S. S. Kirinski (Stjepan Šašić iz Kirina), koji je pisao u br. 50. „Vienca“ od god. 1874. (na str. 799.): „Uviek mu bijaše nesnosljivom mukom slušati, gdje družtvo Hrvatâ sbori tudjim jezikom, kad ne bi tomu nehajstvu za svoj jezik mogao na put stati, volio bi vazda ledja okrenuti takvim ljudem, misleći punim pravom: „tko se stidi svog narodnoga jezika, valja da se i ja njega sramim“.

Takvih jasnih pojmova nije Rusan prije imao o glazbi, ne znajući, da su tudjoj glazbi isti dojimljaji i iste posljedice, koje su tudjem jeziku, ali kasnije, kada je bolje razmišljao o moći tudje glazbe, nije više širio tudjih melodija, već je nastojao i u glazbi govoriti hrvatskim jezikom.

Da čitatelj čuje, kako je Rusan svakom zgodom branio i preporučao, što je hrvatsko, preštampavam ovdje njegov dopis iz Šemovca poslan „Danici ilirskoj“ (br. 11. od god. 1843.) pod naslovom „Družtveni život u Belovaru“. „Ovdašnji svĕt ne zna čemu bi se bolje diviti mogao: maglenom vrĕmenu, tekućoj zimi, ili pako srĕtno dovàršenim pokladam. Nu pokraj toga svega, čini se, kao da se rĕči Pavla apoštola, gdĕno veli: „Ne budite lĕni u onomu, o čemu se brinuti imate“, u naš život duboko ukorĕnile nisu, jerbo veći dio od nas slĕpu lĕpotu obožava i mušicu ivanjsku (kresnicu) za svĕtionicu dàrži; nasuproti, važni ures našega bitja pod koprenu lahkovĕrstva sakriva! Ipak, da

bi tko kazati hoteo, da ovdě duha boljega neima, lagati bi morao. Ima i ovdě vrědnih muževah, koji se u iztraživanju naše dogodovštine tekućih se epohah, u vježbanju narodnoga jezika, u sastavljanju narodnih napěvah i t. d. zabavljuju. Ima takodjer i ljudih, koji su prošaste poklade u veselju sprovoditi znali.

Něki Němac veli: „Nichts kulturvirt eine Nation mehr, als wenn man die Sprache, als das Mittel des Ideenwechsels zu bilden sucht". Drugi opet piše: „In den Sprachen der Völker ist in der Regel ihre Abstammung kenntlich". A gosp. Kolar veli medju ostalim: „In den Gesetzen und Sitten, in den Spielen und Gesängen lernen wir die Nationen kennen". — Sladku utěhu u grudi gojeći, nebi li ugodne trage od ovih načelah u jednoj znamenitoj, na poslědku pokojnih pokladah u Bělovaru obdàržavanoj zabavi, opaziti mogao, odputih se onamo. Tretja strana dionikah dojde ovamo s dvostrukim licem: u oděći turskoj, španjolskoj, tirolskoj i t. d. Tu je i Normah bilo; Lada i Leljo nisu takodjer izostali. Rěčju: ljudstvo je u prostranoj dvorani vàrvilo baš kao u Mletcih na Markovom tàrgu. — Dà! proti očekivanju dospěle su ovamo i domaće lěpotice iz okolicah ovoga městanca, i to u čisto narodnoj oděći. Daklem ne prevarih se u nadi! Doista, ovdě nam neostaje ništa ino, nego premilim onim domorodkinjam, koje se stidile nisu glede domoljubnih ćutenjah — javno pokazati, na koliko svoj dom i jezik cěne, svesàrčno zahvaliti se i zajedno osěgurati ih, da ih domaći kroj dražestnie čini, nego li franceski, engleski ili Bog zna kakva izmišljotina inostranog kojeg těloměrca.

Svirale su tu i gajde. Nu žalibože, nitko se nije hoteo u kolo uplesti; jerbo se ovdě još uvěk svi plesi ovoga zemljokruga bolje dopadaju, nego li narodni ples. Valjda zato, što se mnogim preprost vidi, budući da ga i naši seljani igraju; kao da němački tanac iz onoga v à r t e n j a proizašao nije, kojim se němački seljani razveseljivaju". I tako dalje.

U Šemovcu spjevao je Rusan još god. 1844. „L i e p a m o j a r o d n a P o d r a v i n a" s kojom je zavičaj svoj pozdravio, nadalje

tada borbi sa Turci namienjenu pjesmu: „Zdravu nosim mišicu“ * i tri pjesme: „O Deravo a ne Dravo“, „Napred pjevom sve veselo“ i „Zdravo naše novo mjesto“. Ove posljednje tri pjesme spjevao je prigodbom selidbe Brodjana u novo ustrojeno selo Ferdinandovac. Preselili su se pako zato, što je Drava često poplavila Brod, te svake godine odniela po koj komad zemljišta pripadajuću brodjanskoj općini. Videći to bečko ratno ministarstvo, koje je gospodovala krajinom, odredi, da se vijuga Drave tako prekopa, da Brod dodje s one (magjarske) strane Drave, a Brodjani da se presele na državni trošak u Ferdinandovac.

Godine 1845. spjevao je Rusan ove pjesme: Brod nek ćuti udarca; Da, da na polje junaci; Nek prodire glas do neba; Složno, složno braćo mila; Bojna trublja trubi sad; i druge.

Pjesmu: Da, da na polje junaci spjevao je iza bogumrskog dogadjaja na Markovu trgu u Zagrebu, dne 29. srpnja god. 1845., kad je ban Haller naložio vojsci da puca na narod, te kojom su prilikom pale mnoge nedužne žrtve. Haller bijaše doduše skinut s vlasti banske, ali time se nije narod zadovoljio i umirio, već je ostao ogorčen i njekoliko godina iza tog žalostnog čina. Još godine 1847. izdadoše domorodci iz Koprivnice na dan 27. srpnja ovu štampanu čitulju: „Roditeljem, bratji, sestram i svim domorodcem s raztuženim sàrdcem javljamo onu prežalostnu viest, kad su nam rodjena djetca, bratja, rodjaci, vierni drugovi i jedne zemlje sinovi 29. sàrpnja godine 1845., koje odmah pali, koje pako od smàrtnih ranah ovaj sviet s boljim zamienili. — Za uspomenu obdržavat će se zadušnice na dan 29. sàrpnja t. g. u župnoj càrkvi u 8 satih, u 9 satih u

* Zagrebačka redakcija te pjesme načini iz „Zdravu nosim mišicu“: „Nosim zdravu mišicu“, ali po smislu rieči pa i po glazbenom naglasu treba rieč „zdravu“ više naglašivati, nego rieč „nosim“.

sàrbskoj a u 10 satih kod katoličanskih kaludjerah, k čemu se svi rodjaci pokojnikah i domorodci pozivaju."

Čuvši Rusan, da Lisinski radi na hrvatskoj narodnoj operi, probudi se u njega misao, da se i on kuša na tom polju. Nije imao nakanu da stvori operu po zahtjevu umjetnosti, već samo da sastavi glumu, u kojoj bi se i pjevalo. Tako sastavi još godine 1845. šaljivu „spjevoigricu" u jednom činu pod naslovom „Zaruci", za koju je pjesme i napjeve ishitrio. No pošto nije bio vješt glazbi, zamoli koprivničkoga organista gosp. Čepa, da mu te napjeve ukajdi. Čep mu ispuni volju, te mu je osobno predao svoju ukajdbu. Rusan misleći, da bi dobro bilo, kad bi koji vještak Čepovu radnju pregledao i prosudio, predade rukopis njekomu gospodinu. Taj gospodin uze rukopis sobom, ali nije ga više vratio, Rusan pak nije se mogao sjetiti, komu je rukopis uručio. Kasnije se je Rusan svestrano propitkivao za Čepov rukopis, ali mu nije nikako mogao u trag ući.

Za narodnu našu glazbu ne bi bilo nikakve štete, da spjevoigri „Zaruci" traga nema, jer kako sam se osvjedočio iz kasnije Fleišerove ukajdbe ove spjevoigre, nema ona ni glazbeno narodne, kamo li glazbeno umjetničke vriednosti. Smatram, da je sreća po Rusana i po hrvatski narod, što su Rusanovu spjevoigru svagdje odbili, jer usljed toga povratio se opet na ono polje, na kojemu je mogao napretku našemu koristiti.

U vrieme Rusonova boravka u Šemovcu najviše je djelovala na njegov pjesnički duh tadašnja jezična borba i raspra izmedju Hrvata i Magjara. Zato je i u svojim pjesmama sokolio narod, osobito hrvatske gradjane i gradjanke, da si očuvaju narodnost, jezik, običaje, nošnju; da priljube hrvatske pjesme, hrvatski ples, i hrvatsku glazbu.*

---

* Evo mali obir njegovih pjesama:

Ćut domorodca.

Domorodke o premile
Naših srdca nježna diko!
Bića Vašeg svrži zrilo
Domorodca vesele,

Jer, kad Vaše, rieči naše,
Medna usta sipaju,
Tada srca, domorodca
U radosti plivaju.

Kako je Rusan njekoliko pjesama spjevao i za njih napjeve ishitrio, ode u Belovar organisti gosp. Vjekoslavu Fleišeru, koji mu je napjeve ukajdio. U ostalom Rusan nije istom onda prvi put zamolio Fleišera, da mu napjeve ukajdi, kad je počeo hrvatske pjesme spjevavati, nego još prije toga. Ja imadem od Rusana prevedenu pjesmu „Čuvstvo srca trenućem plane" iz njeke talijanske opere, kojoj je melodiju ukajdio Fleišer po Rusanovu pjevanju, a zato i ne glasi melodija čisto onako, kako u dotičnoj operi. Ovoj je melodiji Fleišer dodao i kitarsku pratnju, te je cielu popievku vlastoručno napisao. Rukopis taj dobio sam

---

Niti vaše liepotice
Ljubovatre pune oči,
Niti vaše cvietno lice
Ne čini vas dražestnim:
Kamo zdrava, ljubav prava,
Ku ste dužne majci nam,
I odielo kada tielo
Narodnosti riesi vam.

Niti roda tudjeg plesi
Bio valcer il kadril.
Françes, čardaš, galop biesni,
Ne čini vas dopadnim:
Ko oholo naše kolo
Što se vije kano sviet,
Gdje vam igra oka iskra
Ko u viencu nježni cviet.

Bili vi ma koje strane,
Vjere ove, vjere one,
Jedna sve vas mati hrani,
Mati zemlja Slavija.
Njoj u krilu ljubav vrilu
K narodnom vam jeziku
Pokažite, polazite
Žrtvu s nami veliku".

Molba na domorodku.

Oj angjeo ljepote
Domorodko mila,
Čuj molbu utjehe
I njezina krila.
K Tebi hliepi, k Tebi sva
Duh njezin me sim dozva
Jer ona krieposti
Tvoje jurve zna.

Deder mi radosti
Iskru 'zbudi jasnu,
Daj gani nježnosti
Tanburicu glasnu.
Uz nju siplji pjesmice
Momu srcu kriesnice,
Dušu mi uzhiti,
Blaga dievice.

S tim tvojim družicam
Orumeni lice
Kim tudje milie je
Nego tvoje žice.
Ljubi, ljubi narodnost
Majci svojoj na radost
Ljubit će, grlit će
Ona tebe dost.

od učitelja gosp. I Kirina. Popievka imade naslov: „Pěsma. Izraz ljubavi. Od c. kr. podporučnika gosp. Ferdinanda Rusana nuz Quittaru složene po Věkoslavu Mesariću na poklon visokoblagorodnoj gospoji Haim plemenita od Ehrenfelda iliti Slavopolje.“

Uspjeh, koji je Rusan polučio svojim hrvatskim izvornim popievkama, bio je vanredan. Njegov biograf Stjepan Šašić (umirovljeni potpukovnik, a kasnije načelnik u Koprivnici) piše o tom uspjehu sliedeće: „Ne bi tomu dugo i već si čuo Rusanove pjesme pjevati na ulici i na putu, u krčmi i svratištu, u gospodskom kao i u seljačkom domu, u veselih krugovih i sgodah, u vinogradu i pri poljskom radu, u taboru kao i na crkvenom sboru i t. d., posvud zaore njegove svakomu mile i krasne pjesme, u svakoj i pojedinoj njihovoj slovci titra pjesnikovo domo- i rodoljubje“.

Što se Rusanove popievke tako brzo rasprostraniše, zahva-

S l i k a p l e s a.

Promotrite sad zadosti
Svi vi gosti te radosti,
Kak s' u svietu sviet naš pari,
U svoj pari sam pokvari;
Ljulja se baš ko talasi,
Nit bez posla nisu vlasi,
Cielo tielo sim tam baše
Ko da vihar s njime maše.

Eto vid'te moji ljudi
To su trudi vrh svih ćudi,
Dosadjuju oku, uhu
Nose duhu bolest suhu.
Naše njeke ljepotice
Varaju se nehotice,
U tudjinstvu što se kvare
A za k o l o da ne mare.

To je bome bjes od oka,
Zvodi skoka od uzroka
Te nabavi dosta huke
Grieha, muke svake struke.
Tako mnogom on podere
Žep i zdravlje sve bez mjere,
Mnogoj pako naopako
Srce smuti, te i kako.

Šta da rečem o galopu
Parosličnom tomu sklopu,
On bo sili, da s' iz diela
U smrt skače kano striela.
Nek po konjski sviet se bije,
Po franceski nek se vije,
Turski nek se riče, tura,
I za k o l o tuć' će ura.

Ova je pjesma i sa glazbenog gledišta zanimiva, i to zbog svojih aliteracija, asonanca, rimâ, anafora i paronomasija.

liti je u prvom redu gosp. Fleišeru a zatim gospodinu Lugariću. Fleišer je svaku popievku nebrojeno puta prepisao i širom raspršio kao povjetarce lišće. Tako je Fleišer poslao Rusanove popievke i Lisinskomu, od kojih je Lisinski god. 1845. udesio za muški zbor: „Nosim zdravu mišicu“, „Brod nek ćuti udarca“ i „Složno braćo mila“. Prve dvie popievke pjevali su prvi put u koncertu od 21. veljače god. 1845. upriličenu u zagrebačkoj streljani. O popievkama „Nosim zdravu mišicu“ i „Brod nek ćuti udarca“ („pěsan sačinjena i u muziku stavljena od Rusana, a za sbor sa provadjanjem fortepiana priredjena po V. Lisinskom“) pisala je „Danica ilirska“ u br. 9. od 1. ožujka god. 1845., da „su najveću hvalu stekle, te da su se morale radi svoga sasvim narodnoga značaja na obću želju opetovati“.

Prigodom kad su ove dvie i treću „Složno braćo mila“ pjevali u Varaždinu pisao je Sl. Danici Ilirskoj u br. 28. od 12. srpnja god. 1845. medju ostalim i ovo: „Ako se u duhu povratimo u prošasti viek, gdě su naši predji město Muzah samo Davora dvorili, i ako ono vrěme prispodobimo s našom dobom: priznati moramo, da ima i u nas sposobnosti i nagnutja k umětnostim; nu sposobnosti ove nisu jošte razvite nego samo u klici, i s toga treba ih razvijati i to u narodnom duhu, ako želimo zbilja da budemo umětnici. (!!) Napěve iz opere Belizario i Lucia di Lamermoor pored sve svoje miline, i pored toga, što su u dvorani dubkom napunjenoj većom stranom bile lěpotice, koje se talijanskom glazbom rado nasladjuju, nedostaše ipak toliku pohvalu, koliko sbori Rusanovi „Nosim zdravu mišicu“, „Složno bratjo mila“ i „Brod nek ćuti udarca“, što je nov dokaz čarobne sile narodnosti, koja zakupivši jedanput sàrce, najkrasnije — no tudje blago — zapostavlja onomu, što je naše. Osobiti utisak i privele zaslužnom i obće štovanom starcu, presv. Mirku Lentulay-u, kog je svaki nazočan radostnim licem ovde motrio, prouzročile su u sboru „Nosim zdravu mišicu“ rieči: „Van s njim, nek

zaori, kad se slavka rieč govori!" — gdě pohvali i pleskanju ne biaše kraja ni konca".

Na izmaku god. 1845. poslao je Rusan „Narodnim novinama" tekst prve svoje hrvatske popievke „Liepa moja rodna Podravina", koja je donde već daleko u narod prodrla bila, ali se nije jošte u koncertu javno pjevala. Nar. Novine objelodanile su tu pjesmu u br. 1. od 3. siečnja 1846. s ovom Rusanovom opaskom : „Žalim od sàrca, što vam ujedno ne mogu i napěv ove u sebi — kako sami vidite — sasvim proste pěsmice priobćiti, tim većma, što jedna u pristojni njojzi napěv ulijana pěsma kao i jedna u svečano odělo oděvena děvojka, veću u nami pozornost probudjuje. Ako bi se uslěd toga u podporu naših domorodacah osloniti směo, ja bih rado želji mojih zemljakah odolio, te někoje od mojih napěvi providjenih pjesmicah zabavi narodnoj posvetio, nu bojim se, da ne bi solo pěvati morao. Dragić Rusan." — Ovaj Rusanov naum bez dvojbe mnogo bi doprinesao, da ukus glazbu ljubeće hrvatsko općinstvo dobije hrvatski pravac, ali kako znamo, nisu se Rusanove popievke ni do danas jošte sabrale i štampale.

U djelcu Mijata Novaka „Blieskavci i praskavci u stihovih" (štampano god. 1870. u Zagrebu) nalazi se pohvala na Rusana, koju je Novak pisao u Beču dne 17. listopada god. 1846.:

Slavulju našem u Šemovcu F. Rusanu.

Dragić posta od dragosti,
Što te slavim, ti oprosti,
Ti v Šemovcu medj goricam,
Medj brežuljkim i ravnicam,
Medj slavuljih slavulj prvi,
Sinak prave slavke krvi.
Što nam pjevaš, naše učiš,
Pa nit kukca ti ne mučiš,
Dobrog srdca, dobre ćudi,
To su meni mili ljudi.
Majke sretne sinak pravi
Svoga roda ne ostavi,
Za njeg misliš, za njeg radiš,
Spomenik si tako gradiš,
Kog ti nitko ne razvali,
Niti vatra, niti vali,
Jer on v naših prsih biva,
Jakost viečnost s tim dobiva".

Iste godine (1846.) urekli su bečki Slaveni sielo na večer 1. prosinca u prostorijama „Zlatne kite" u Josipovoj varoši. Na

tom su sielu pjevali češki, hrvatski i slovenski pjevači pučke i umjetničke popievke Čeha, Hrvata i Slovenaca. Hrvat tenorista Stazić pjevao je tri Livadićeve popievke: „Uzor ljepote“, „Kamena dieva“ i „Sila ljepote“, a budući da nije bilo dostatna broja hrvatskih pjevača, pjevali su Česi Rusanovu popievku: „Nosim zdravu mišicu“ udešenu — kako smo već spomenuli — za muški zbor po Lisinskomu. O toj popievci pisao je gosp. Bogdan u broju 2. Danice Ilirske od 9. siečnja god. 1847. sliedeće: „Ovaj četveropěv od gosp. Rusana izpěvaše sami Česi. U njemu ne samo da su gèrla kako valja po pravilima muzikalnim razděljena, nego bi reći, da gosp. Rusun umě zdravo pogoditi svojstvo naroda svoga odvažna i u istim napěvima. Gosp. Kremlaček, koi je kao tenor u tom lěpom četveropěvu pěvao, ima gèrlo jasno i označeno, i mogao bi se, da bolje razredjuje žestinu i slabinu u svom pěvanju, na prilično lěpu visinu popeti. Da se je desio g. Rusan u našem sělu, jamačno bi mu bio samome omilio četveropěv njegov izpěvan po takovoj četvorici. — Tako se svrši, kad već polnoći prevalilo, naše sělo, o kome ovdašnji časopisi lěpo i na čast bečkim Slavjanom progovoriše.“*

* Ovaj je dopis u mnogom pogledu velevažan, te bi zavriedio, da ga igdje preštampamo u cielosti. Ovdje hoću samo na to upozoriti, da je pisac upotrebljavao rieč grlo za Stimme, i rieč četveropjev za Quartett i da je preporučio rieč sielo mjesto jour fixe, beseda ili concerto. On piše: „U sielu se sjedi, razgovara, pripovieda i pjeva. Da bi naši varošani poprimili narodni ovaj običaj i narodnu rieč, znao bi svaki seljak kazati, kad bi dočuo o sělima zagrebačkim, osječkim, biogradskim i t. d.: tà, ta su gospoda pravi naši ljudi. I tako bismo mi opet poněšto umalili provalu gèrdnu, koja nas od naroda děli, i oplemenjujući sielo, oplemenili bismo i narod i sebe. Ja ne mislim ako se okanimo rěči tudje — za koje u duši našeg narodnog čovjeka nikakve jeke ni glasa nema — i osvojimo rieč i zabavu svoju, da smo učinili Bog zna kakav narodan napredak, već ja hoću da kažem, da će nam, ako takim putem, takim pravcem udarimo u razvitku našem, sunce narodno podobro oskočiti i zracima svojim naše trude i muke njegovati, krěpiti i stovèrsno nagraditi.“

Prateć Rusan pozorno tečaj politike naše monarkije, hrabrio je svojim pjesmama Hrvate svakom zgodom, da brane svoje: svoja prava i svoju narodnost. Ali ma da je sam imao junačko srce i premda je vidio, kako su pjesme njegove uzbudile Hrvate, ipak se je bojao, da se Hrvati ne bi dali nadmudriti ili prevariti, i da im težnje ne bi na zlo krenule. U takvom raspoložaju spjevao je pjesmu za novu godinu 1847. Pjesma ova malo je poznata, te ju zato ovdje priopćujem u cielosti:

Na novu godinu 1847.

S dahom novim diše k nama
Godinica nova,
Na angjeoskih s višjeg hrama
Krilih sidje ova;
Sidje, tako sav sviet mnije,
Sa kutijom nade.
Nu u njojzi što se krije
To se još ne znade.

Tol'ko samo šum probija
Kroz oblake tmaste,
Da i nama sunce sija,
Hora sladja raste.
Zalud bura danju noćju
Goru, vodu buni,
Gde providnost novom moćju
Zemljoduha puni.

Muči, muči buro ljuta,
Ti nam nenaškodi,
Nebu vedrom bježi s puta,
Neka rodu godi:
'Man tvoj bit će trud pun jeda,
Kao što je bio,
Jer uništit plod se neda,
Koj je Bogu mio.

Dobro došlo diete raja,
Novo ljeto drago,
Vrh slavjanskih sipaj kraja
Sreću i sve blago.
Pozdravlja te u tih stranah
Sada srdce svako,
I za liek te svojih ranah
Zaklinje ovako:

Daj podpali drugu tvoju
Sjajuću Danicu,
Nek razvija svjetlost svoju
Te uništi tmicu;
Da put bratja razdružena
Nadju k slozi opeta,
I razpršiv zlobe sjena
Niče ljubav sveta".

Iste godine zaključiše staleži i redovi hrvatskoga sabora, da se ukine službeni latinski jezik te da hrvatski stupi u kriepost. Zaključak taj, stvoren 23. listopada god. 1847., gotovo je začarao cieli hrvatski narod. Da narod iskaže saboru svoju zahvalnost, štampali su njekolicina hrvatskih otačbenika te razaslali ovaj leteći list:

„Slava saboru Trojedne kraljevine!

Danas je ogranulo žarko sunce slave i veličine našemu narodu! Što smo za temelj naše budućnosti i obstanka smatrali, što smo kao najvrućju želju u grudih gojili, to evo postigosmo i kod Boga stekosmo. Danas u subotu 23. listopada odlučiše jednoglasno slavni Stališi i Redovi kraljevinah Dalmacie, Horvatske i Slavonie, da se narodni naš jezik u město latinskoga na čast diplomatičku uznese.

Primite od nas, Otci domovine, iskrenu zahvalu, hvalu i slavu podělit će Vam vila pověstnica, ona će Vam upisati u lětopis slavna imena zlatnimi pismeni, te će divno sjati, dok bude sunca i měseca!"

Čini mi se, da ne trebam ni reći, da je ovaj dogadjaj i Rusana silno uplamtio, budući da znademo, da je najtoplija njegova želja bila, da hrvatski jezik dodje do svoga prava. U znak svoje radosti spjevao je pjesmu „Složno, složno braćo mila".

Kada je dne 13. ožujka god. 1848 u Beču buknula buna, kojoj su se priključili i sveučilištni gradjani, prvi je govorio u prilog slobode djak Burian Hrvat. Vidjevši car Ferdinand, da je za njega opasno ostati u Beču, odputovao je potajno u večer 17. ožujka u Insbruck. O tom dogadjaju izvjestio je Rusana njegov prijatelj Mijat Novak, tada državni činovnik u Beču, a Rusan spjeva umah pjesmu „Svuda buntovni mieša se dim". Hrvatske je krajišnike vrlo uzrujavalo, što je morao car i kralj ostaviti svoju residenciju, ali uza sve to ipak ih nije bečka buna toliko smutila i preplašila, koliko ustanak Talijana i Magjara. Jer znajući krajišnici, da im vjernost za kralja nalaže poći u Italiju, znali su i to, da bi neobhodno potrebno bilo, ostati kod kuće te braniti vlastiti dom. Da ne bi krajišnici kolebali izmedju jedne i druge dužnosti, spjevao im je svojemu kralju odani Hrvat Rusan pjesmu prigodom polaska krajišnika varaždinskih u Italiju dne 4. i 5. svibnja god. 1848. Evo prve i četvrte kitice te pjesme:

1. Oro veće ponositih
Krilih trese, da pohiti
U preburni dol i goru,
Pravdi vieka na podporu
Ajd u borbu, ajd u boj!
Pjevajući smjeli: Oj!

4. Ferdinande kralj od Boga,
Ti se ipak ne boj zloga,
Dok se Slavjan bori za Te,
Dok junačka vjera cvate.
Ajd u borbu, ajd u boj!
Pjevajući smjeli: Oj!

Medjutim kušali su Magjari kojekakvim sretstvima, da zavedu krajišnike, ne bi li na krivu stazu zašli. Tako su primjerice rasturali u Podravini štampani oglas u hrvatskom jeziku, koji da je tobož u Insbrucku izdao kralj Ferdinand na krajišnike.*

---

* Evo toga oglasa rieč po rieč: — „Oglas na Moju Granicu! Mi Ferdinand pervi iz milosti božje Cesar Austrianski, apoštolski Kralj Ugerski, Česki, Horvatski, Dalmatinski, Slavonski, Galicie i Lodomerie, ovog imena V-ti od Rame, Serbie, Kumanie i Bulgarie, tako i Kralj od Lombardie, Venecie, Iliriuma i Jerusolima, Nadvojvoda Austrie i t. d. i t. d. Dajemo ovim na znanje Našim Graničarom

Pokedob Mi Našoj madjarskoj Kraljevine, i k' njoj spadajućem deržavam, Horvatskoj i Slavonskoj lastovito u Budimu stanujuće odgovorno Popečiteljstvo (Ministerium) podeliti dostojali smo, za jedno se jesmo odlučili za bolše odredjenje vaše domovine, za beržje izveršivanje vaših poslova, tolikajše svu vojničku Granicu ovomu Nam i celoj deržavi za sve svoje čine odgovornom Ministeriumu podverći i za buduće na mesto putem dvornog bojnog saveta (Hofkriegsrath) sve Naše zapovedi samo putem Našeg Kraljevskog Namestnika presvetlog Nadvojvode Štefana, Nadvornika Ugarskog, i Našega madjarskog bojnog ministeriuma na vas i vašu domovinu odpravljati dati, po izveršivanju ovih zapovedah, pokazujete vi Nam takodjer na dalje vašu pokornost, koju vi Nami i domovini do vezda, s takom vernom podložnostjom izkazali jeste.

Graničari! povoljno je sercu Našem za tolikimi dokazih neprikinjene vernosti i hrabrosti vam zajdne zasluženu nagradu izkazati moći:

Poklam kam vam neoskrunljivost Vaše narodnosti, vaše vere i vašega jezika po Nami i po ustavu orsačkim ugerskim za sva vremena oseguranо je — učinimo Mi skupa Našemu Namestniku i Našemu ugarskom Ministeriumu za njegovu najsvetiuh dužnost vaše želje poslušati, vaše potrebe izpoznati i vam bez svakog produljenja sviuh onih polešćicah i povlasticah delnike učiniti, koje s' novim zakonih i osebnostih vašeg vojniškog uredjenja složiti mogu, i koje svakomu vernom gradjanu po celoj domovini podelenom

Dobivši Rusan taj oglas, spoznao je na prvi mah, da je to krivotvorina, o kojoj kralj ništa ni ne zna, te je zato narodu svjetovao, neka ne vjeruje u tu proklamaciju. A da krajišnike tim bolje uvjeri, da je on o tom tvrdo uvjeren, što kaže, spalio je sutra dan pred crkvom u oči naroda cielu hrpu tih lažnih oglasa. Narod se je doduše pouzdao u Rusanovu vjernost prama kralju, ali se je ipak pobojavao za svoga častnika i pjesnika, pitajuć jedan krajišnik drugoga: a šta onda, ako je taj oglas ipak istinit? Zato ajde, pa se brže bolje upitaj pismeno u Zagreb, šta je s tim oglasom. Za njekoliko dana dodje viest, da je tako, kako je Rusan tvrdio, to jest, da je rečeni oglas krivotvorina. Za njekoliko tjedana uvjerili su se krajišnici još bolje o tom, jer su dobili zapovied bana Jelačića, izdanu 6. kolo-

---

ustavu dospeli jesu, iz druge pako strane pozivamo vas, da vi Našega kraljevskoga Namestnika i ugarskoga Ministeriuma kakoli Naše sadašnje ustavne organe u svom poslušati imate, i po suprotstavljenju vašu i vaši potomcov dobro u pogibelj ne postavite, i vašu historičku slavu verne priverženosti k' Našoj Cesarskoj Kući ne pokaljajte.

Ovomu Našemu kraljevskomu Namestniku i ugerskom ministeriumu bude skupa njiova dužnost za segurnije i bolje obstajanje vašeg redovničtva, kak i za procvetanje vaših narodnih škola brez odvlake skèrb imati, i zajednić vojničkim občinam i drugim vu okružjih Regimenta stanujućim gradjanom one ustavne slobode pribaviti, kojeh vsih drugi varoši i gradjani kraljevine po zakonih obradujavaju se.

Najposle dajemo vam na znanje da Mi Našega Felmarschall Leutnanta i zapovedajučieg Generala u Slavonii barona Hrabovszky s' tom nalogom za kraljevskog Commissara u Herwatskoj i Slavonii imenovali jesmo, tamošnje na odcepljenje od ugerske krune za cil imajuće gibanjah, osebujno pako Našem opredelenim nalogom i zapovedam, kako i zakonom suprotivno ponašanje Bana Hervatskog barona Josipa Jellačića previditi, kojemu Mi doklem sebe podpuno ne izčisti bansku čast i sve vojničke službe oduzemljemo, i vam skupa zapovedamo, da do daljeg naredjenja istomu baronu Jozipu Jellačić svaku pokornost odreći morate, naredbe pako Našeg Cesarsko-Kraljevskog Felmarschall Leutnanta barona Hrabovszky ze vsema i svakim pogledu nasledovati imate.

Dano u Našem varošu Innsbruck dana 10. Juniusa 1848.

F e r d i n a n d m. p.“

voza god. 1848. U toj zapoviedi podielio je ban krajišnicima razne povlastice i olakšice; primjerice: da su sva zemljišta, što krajišnici posjeduju, odsada njihovo vlastničtvo, da krajiška mladež ima pravo učiti razne nauke i zanate, da je dioba uz uvjete dozvoljena, da se carska robota posvuda ukida, da se ciena funti soli snizuje na 3 i na 2 krajcara, da je paša i žirovina slobodna, da je svakomu krajišniku dozvoljeno ženiti se, da posljednji član krajiške zadruge smije kuću i zemljište svoje ostaviti, komu hoće i t. d.

Početak znamenitog tog spisa glasi ovako: „Junaci! Krajišnici! Što sam već toliko godinah želio, evo sada bit će izpunjeno. Ja, kao Ban vaš, sazvao sam i saslušao poslanike i drugu uglednu gospodu krajišku, i saslušavši pretresano po saboru potežkoće vaše, opravio sam novoizdelane propise krajiške milostivom caru na previšnje potvrdjenje. Tvèrdo se ufajući, da će njegovo veličanstvo moje i saborske predloge o krajini na skoro potvrditi, izdajem i proglašujem ja od tieh propisah one točke, koje se sad odmah u život uvesti mogu i uvesti imadu". — Svršetak pako glasi ovako: „Junaci! Krajišnici! Ovo je veći dio onieh polašticah, za kojim vi odavna uzdišete. Ovo su najteže tegobe vaše bile, i evo sada spadaju vam s vitežkih ramenah vaših, dočim i druge važne polaštice, kako ih naš milostivi car potvèrdi, za što se ja kod prestola carskog pobriniti budem, vami na dalje proglasiti hoću.

Jedan dio od najvatreniih željah mojieh za sreću naroda krajiškog tim je već izpunjen. Nu tvèrdo se nadam, da ćete vi, mili moji krajišnici, ove polaštice kao znak moje ljubavi primiti, da ćete i nadalje postojani u viernosti i ljubavi prama caru i domovini, zahvalni sinovi njihovi ostati i dalnje za vas osnovane jošter važnie carskom prestolu već podnešene polaštice i uredbe uztèrpljivo dočekati. Nadam se i to, da ćete vi poglavarstvu svome na uzdèržavanje mira i poredka na krajini na ruku ići, te posvuda, kud vas milostivi car i domovina pozove, i nadalje pripravni biti, i tako da nikada potavniti neće svietlo

vaše slave starodavne. Tim primite svesèrdni pozdrav od Bana vašega

Josipa Barona Jelačić-a."

Tko zna, u kakvom je tužnom stanju dosada živio hrvatski narod krajine, lako će pojmiti, da je rieč bana Jelačića narod ushitila. Svaki je krajišnik s najvećim oduševljenjem uskliknuo: „Za te, bane, u vatru i u vodu!" A tomu nije trebalo dugo čekati, jer eto nova zapovied banova na krajišnike, da suzbiju Magjare, koji su Hrvatima sve više opasni postajali. Na postupak Magjara uskipjela je i našemu bardu Rusanu vruća krv, te on zaori junačkim svojim grlom tako gromko i tako smjelo, kako ni jedan hrvatski pjesnik prije njega. U svojoj pjesmi „Il ovako il onako" zagrmio je pun srčbe ali i pun hrvatskoga ponosa ovako:

„Nek dira sviet ognjište, nek si pari glavu,
Miš nije nikad ništa učinio lavu,
Ne boji se .... naša domovina,
Doklem vruća krvca hrabra grije srca."

A u svojoj pjesmi „Stante bure i oluje" pjevao je:

„Ajd Slavjani na bojište,
Svi odpori da se nište,
Sudbu svetu, koj ne nosi,
Mir u grobu taj ne prosi.
Sablju paši, konja 'zjaši
Samo smjelo napred kaši!

Koj u našem tudje brani,
A našim se kruhom hrani,
Van iz dvora nek se seli
Zakon vieka tako veli.
Sablju paši — — —.

Neprijatelj ako l' igde
Otačbinu napast pride,
Smrt mu neka kroji plaću,
Dok je Hrvat meštar mača.
Sablju paši — — —."

U ostalom neka ne misli čitatelj, da je Rusan spadao medju one delije, koji samo rogobore pri čaši, gdje pogibelji i neprijatelja nema, jer on je i činom pokazao svoje junačtvo i drugim prednjačio. Evo što o tom piše g. Šašić u br. 50. „Vienca" od god. 1874. „Čim bojna trublja pozove god. 1848. hrvatsku vojsku u boj, odluči i pjesnik onih krasnih na požrtvovanje za jedno i drugo pobudjujućih pjesama, ne gledati prekrštenih ruku,

gdje junaci, zapjevavši divne umotvore njegove, hrle na smrt ili pobjedu. Zamoli dakle, ne mareć ni za slabo si zdravlje, da bi se i za njega našlo mjesto u operativnoj vojsci, i bude zbilja pozivom pukovnika Reiche od 28. kolovoza god. 1848. upućen, da primi zapovjedničtvo jedne satnije u petoj tisućniji gjurgjevačke pukovnije. Izpjevao na to liepu pjesmu „U boj, u boj sve što može“, koja se odmah i zahvati podravskih domorodaca, kao iskra gube, baci on pero na stran, opasa britku sablju, i staviv se na čelo svojih dvie sto momaka, pobrza s njimi dne 9. rujna k molvanskom prevozu na Dravi. Od tuda se zaputi nekoliko dana poslije u Legrad, gdje 28. studenoga g. 1848. dodje do krvavog okršaja medju carskimi četami i Magjari pod zapoviedju Perczelovom. Navala pretežnije ustaške sile bude suzbijena, kojom se zgodom naš pjesnik takvim junakom ukaže, da ga ne samo zapovjednik vojske pod Legradom pohvali, već i drugovi ga još većma štovati stadoše.“

Poslije ovog okršaja uzmaknu magjarski ustaše s hrvatskih medja u Magjarsku; rat uze odsele bjesniti na obalama Dunava i Tise. Jedan i to veći dio hrvatske vojske vojevao je u Slavoniji, Magjarskoj, Austriji i Italiji, a drugi, manji dio, ostao je u otačbini čuvajuć ovu od neprijateljske navale. Medju ove posljednje spadao je i peti gjurgjevački bataillon. Rusan krene kući, ali u kratko bi imenovan zapovjednikom koprivničke vojne bolnice, gdje je spjevao pjesmu „Slavio blaga, Slavio draga“, koja se brzo razleže po svoj okolici.

Kad se god. 1849. svršila krvava buna, povrati se Rusan opet u tihi svoj Šemovac, ali i tu nije dugo ostao. Brat njegov Franjo postavši zapovjednikom osme satnije u Virju preseli se onamo a s njim i Ferdo. Tu se je Ferdo posvema udomio i ostao mal ne do smrti.

Hrvatska vojska, vojujući s magjarskim ustašama, krene na bojište svirajući i pjevajući Rusanove melodije u obliku koračnice. Kapelnik varaždinske-gjurgjevačke pukovnije sastavio je

naime od Rusanovih melodijâ popievaka „Brod nek ćuti udarca“ i „Nosim zdravu mišicu“ koračnicu za vojničku glazbu.*

Njeki krajiški častnik, koji se je ponješto u glazbu razumio, ukajdio je po Rusanovu pjevanju melodiju pjesme „Ustanimo, noć je pala“. Ova popievka bude još god. 1848. štampana u Beču u tiskari Sommera kao leteći list pod naslovom „Budnica posvetjena Slaviji“, i to za jedno grlo bez instrumentalne pratnje s prvom kiticom teksta Dobio sam ju od samoga Rusana. Melodija te popievke razlikuje se znatno od one, koju je kasnije ukajdio g. Fleišer i g. Lugarić, jer ne samo da je štampana u Hes-duru a ona kasnija u Ef-duru, nego je tuj tamo i ritmizacija i sama melodija drugačija.

Još mi je ovdje spomenuti, da je popievka „Brod nek ćuti udarca“ s Lisinskovom udezbom štampana u trećem svesku „Slovenske grlice“ pod brojem 10. i to s poslovenštenim tekstom. Ova je sveska štampana u Ljubljani god. 1849. ili god. 1850. — Popievka „Nosim zdravu mišicu“ (s Lisinskovom udezbom) štampana je u II. svesčiću „Milovana“, zbirci hrv. napjeva, izdanoj god. 1863. po hrv. pjevačkom družtvu „Kolu“ u Zagrebu.

*
* *

Bivši Rusan u Virju zamislio je ustrojiti hrvatsko dobrovoljačko glumištno družtvo od mjestnih sila. Zamisao dosta je smjela bila, jer tu je ponajprije trebalo suzbiti kojekakvih prigovora i predsuda pa svladati i inih, ne malih poteškoća. Ali kakav je bio Rusan tvrde volje, ne odusta tako lako od koje nakane, osobito ako se je nadao, da će ova namisao koristiti hrvatskomu narodu. Uz pomoć virovskoga učitelja g. Lugarića i podučitelja g. Kovača, koji su predobili njekoliko gospode da glume, počne Rusan pretstave dne 30. lipnja god. 1850. s glumom „Tri mladoženje na jedan put“ ili „Lažac u svoje vrieme“, koji je komad

* Ova koračnica, udešena za glasovir, nalazi se u mojoj zbirci „Južnoslov.-narod. popievaka“ u IV. knjizi pod br. 1598.

*

Rusan sastavio bio. Premda gluma nije imala ni jednu žensku ulogu — jer virovske gospodje nisu se nikako mogle odlučiti da sudjeluju — dojmio se taj komad neizmjerno.

O toj predstavi, kako i o cielom Rusanovom kazalištnom pothvatu, obaviestio je nas potanko Rusanov stari prijatelj gosp. Stjepan Šašić (Kirinski), s česa mu ovdje drage volje ustupamo rieč. Šašić piše: „Sijaset radoznalog obćinstva sgrne k toj prvoj predstavi, kano na veliko čudo, ne samo u mjestu, nego iz svih bližnjih sela: Gjurgjevca, Novog Grada i t. d. i tja iz Koprivnice i Belovara, da je jedva trećina mjesta imala. Da se ova prva igra nije obćinstvu samo milila, već da ga je i čarom očarala, vidi se s toga, što obćina novigradska nekoliko dana poslije upravi veoma laskavu pismenu zahvalnicu na kazalištno družtvo, u kojoj i ravnatelju (Rusanu) izjavi svoju duboku zahvalu za domoljubno im nastojanje, priloživ k jednu i svoticu od 100 for. kao prinosak za namiru kazalištnih budi kojih troškova. — Poslije ovog sjajnog uspjeha bijaše Rusanu moguće gospodju Lugaričku i još tri gospodične u svoje kolo dobiti i tim prve poteškoće donešto svladati. — Sad dodje red na drugo t. j. na novčarstvo, glavnu stvar pri svakom i najmanjem podhvatu. Tuj pomisli Rusan na izdanje kazalištne spomenice, što mu i povoljnim urodi plodom. Gosp. Mijat N o v a k, bivši tajnikom u službi kod namjestničkog vieća u Zagrebu, ne samo da je tomu i novci u pomoć pritekao, već je pomagao i rečene spomenice razpačavati.

Kazalištne predstave trajahu tako pod njegovim ravnateljstvom i upravom sve do 30. travnja god. 1852, dakle pune dvie godine, i to uz svejednako rastući broj igrača, i to sve bolje i bolje, tako da si se vještini ovih ljudi upravo diviti morao. Nu kao što je sve na ovom šarenom svietu promjenljivo, došlo pa prošlo, sve nestalno i porušivo, tako se sgodi i s ovim podrobnim, jedva se zemljice dokopavšim zrncem narodnoga usjeva. Na temelju naime stare obćinske kuće (u kojoj je bilo Rusanovo kazalište) podignu obćina virovska novu sgradu od čvrsta gradiva

ali ne više žali bože za kazalište, nego za pohranu satnijskog vojenog odiela. S toga se razidje kazalištno družtvo poput rakove djece, duboko žaleć nemilu sudbinu, koja napustivši tudji živalj u njegovu domovinu, tako nemilice narodni mu napredak u postanku uze satirati. Preosta mu sad od ove prošlosti jedina uspomena najplemenitije narodne zabave, koju tako toplo obljubi. Odielo u to vrieme za kazalište nabavljeno pozajmi se narodnom kazalištnom družtvu dobrovoljaca u Koprivnici. Ferdo videći, da tuj s koječesa pomoći nema, u zlu bolje čekati, osobito gdje već i narodna stvar natražke koraca, koju on uz najbolju volju i silne napore ne može unapredovati, ukloni se poput Cincinata u svoju zabit, gdje bar mogaše misliti kao pravi rodoljub."

Kako prije spomenuh, posjetio sam god. 1863. Rusana u Virju, kojom sam zgodom zabilježio i njekoje podatke za njegov životopis. God. 1869. posjetio sam ga po drugi put, no tada nisam više sabirao materijal za njegovu biografiju, budući da je g. Kirinski (Šašić)već priopćio bio g. 1864. u svojoj pjesmarici (u uvodu) kratak životopis Rusanov. Ali mjesto toga trsio sam se, da nadjem što više Rusanovih popievaka. One melodije, koje je ukajdio Fleišer ili drugi koji glazbenik, imao je Rusan na okupu, one pak, koje je ukajdio po Rusanovu pjevanju gosp. Lugarić, čuvao je Lugarić sam. Što je Rusan imao, dao mi je umah, gospodin pak Lugarić obećao mi je, da će mi sve Rusanove popievke, do kojih se dokopati može, prepisati i tada u Osiek poslati.

Pregledavši one popievke, koje mi je Rusan darovao, opazih, da se njekoje melodije ne slažu s njegovim pjevanjem. Zato upozorih Rusana na to, s primjedbom, da bi trebalo njekoje melodije ponješto ispraviti; no najbolje bi bilo, da mi on sve svoje popievke pjeva, da vidim, jesu li se gospoda ukajditelji točno držali njegovog pjevanja. Na to će Rusan šaljivo: „Crnogorci kažu: Bez zelja nema veselja, a ja velim: Bez vina ne pjeva strina; djevojke i momci mogu pjevati i bez vina, ali stariji čovjek treba da se prije vinom malo raz-

igra. Dodjite dakle večeras u našu čitaonicu. Onamo ću pozvati naše oficire i drugu virovsku gospodu, pa ćemo onda pjevati, koliko i šta želite,ali prije toga ispravite po muzikalnim zakonima ono, što mislite da ne valja, jer ja ne bih nikako htio, da bude hrvatski narod pred glazbenim svietom osramoćen zbog mojeg glazbenog neznanja."

Ja odoh u moj gostionski stan, te učinih kako mi je Rusan naložio. Kad sam svršio posao, odoh na ulicu, bilo je prije Zdrave Marije a početak ljeta, te vidjeh množinu svieta: krajiške oficire, gospodu, gospodje, i mnogo krajiškoga puka. Opaziv Rusana, zapitam ga, zašto se je sakupilo toliko svieta. „Njeki stranac — odvrati Rusan — koji trži s velocipedima (biciklima), a je na putu u Bjelovar, hoće da prenoći u Virju, te su ga naši oficiri zamolili, da se malo proveze na tom stroju, ne bili naš sviet taj izum vidio i upoznao." — Za čas ukaza se taj ponješto ostarjeli čovjek vozeći se iz gostione dalje u selo. Prosti njeki krajišnik u gaćama, ali s vojničkom kabanicom, koji je uza me stajao, uskliknu čudeć se: „Boga ti, kakva je to vražja t r k a l j k a!" — „Jeste li čuli, zapitah Rusana, kako je taj čovjek okrstio velociped?" — „Eto vidite, — nadoveza Rusan — takvi su naši ljudi, jedva da što vide, već imadu i zgodnu rieč za onu stvar; pa onda, neka mi tko reče, da to nije pametan narod."

Poslije tog trkanja podjoh u čitaonicu, gdje me Rusan predstavi oficirima i drugoj prisutnoj gospodi, te pošto smo večerali, udari u piev. U Rusana bilo je i onda još dosta dobro grlo, ali na žalost bio je već tada na polu gluh; no čašica vina kao da mu je i grlo i uho razvezala. Iza raznih popievaka zapjeva Rusan napokon i „Ustanimo, noć je pala". Pjevajuć on više kitica, imao sam vremena točno prispodabljati tri razne notacije te melodije: štampanu melodiju, ukajdbu Fleišerovu i moj ispravak. Moram reći, da sam se čudom krstio, kada sam vidio, da je Rusan gotovo od glasa do glasa ovu melodiju onako pjevao, kako sam ja mislio da bi imala biti. A kada sam sve tri ukajdbe

na stol metnuo, te gospodi, koja su po nješto glazbena bila, tumačio to čudo, pa ih upozorio, koliko imade Rusan prirodno čuvstvo za glazbenu simetriju, uzdigli su Rusana, te ga po sobi na ramenima nosili kličući s najvećim oduševljenjem: Živio slavni naš Ferdo!

Sutradan pristao je Rusan na prijašnju moju molbu, te mi je pjevao u stanu gospodina Lugarića njekoliko svojih popievaka, a ja sam u prisutnosti gospodina učitelja ispravio u melodijama ono, što su drugi krivo napisali bili, ili što u koncepciji Rusanovoj nije bilo ispravno. Tom zgodom uvjerio sam se i o tom, da je Lisinski takodjer popravljao popievke „Brod nek ćuti udarca“, „Nosim zdravu mišicu“ i „Složno, složno braćo mila“. Videći gosp. Lugarić, kako postupam bilježeć melodije, i na što sve čovjek ima paziti uz taj posao, odluči se, svaku Rusanovu melodiju na novo bilježiti.

Godine 1869. stanovao je Rusan u seljačkoj njekoj kućici, imajući jednu sobu prama ulici. Njemu više i nije trebalo, jer nije bio oženjen, i što je znao s malom svojom mirovinom gospodariti. Rusan je bio manjeg srednjeg stasa, i ako ne bijaše baš slab, nije bio ni jak, kako to njegova slika pokazuje, izvedena po fotografiji, koju je meni dao.

U toj njegovoj sobici pokazao mi je Rusan tri svoja rukopisa: jednu odeblju u korice vezanu knjigu u četvrtinskom formatu, jednu brošuricu od jedno 5—6 araka, i jednu brošuru od jedno 20 araka.

U prvu knjigu upisao je sve svoje pjesme i svoju operetu „Zaruci“, nadalje jedno 600 pučkih u Podravini sabranih poslovica, jedno 350 krilatih rieči mudrih ljudi, koje je on sabrao i preveo, nadalje: kako valja liečiti njeke bolesti, razne napise za učione, čitaonice, za župnu kuću, za sve moguće zanatlije i druge, koje je on sastavio. Osim toga nalaze se u toj knjizi vrlo zanimive bilješke o Podravini i podravskim mjestima: Gjurgjevcu, Virju, Legradu, Šemovcu, Čerleniku, Sesvetima, Sv. Ani i drugima. Ovu mi je knjigu, kako rekoh pokazao, ali ja onda

nisam ništa iz te knjige zabilježio. Sadržaj te knjige saznao sam istom sada, i to dobrotom g. gimn. profesora Novotnoga (sada u Varaždinu), u koga je taj Rusanov rukopis.*

Izmedju onih 600 pučkih poslovica ima jedno 200, za koje mi do sada znali nismo, a mnoge od onih koje se nalaze i u Vuka, Daničića, M. Stojanovića i Kapetanovića bolje su stilizovane nego u spomenutim zbirkama.**

---

* Kako sam čuo namjerava gosp. prof. Novotni tu knjigu u cielosti obielodaniti, što od srca želimo već radi onih historijskih i monografskih bilježaka i pučkih poslovica.

** Scienim, da nam ne će g. prof. Novotni zamjeriti, ako ovdje izaberemo malu kitu tih poslovica; jer upravo taj mali izbor mogao bi tim većma probuditi znatiželjnost općinstva za sadržaj Rusanove knjige.

Ako se put i na daleko proteže, neka je samo sjeguran. — Bješe ti jahati, kad si sedlao, ne bi bio zakasnio. — Bistra voda, da ne bi ni žabe mogao raspoznati u njoj. — Ako ti sunce dobro hoće, ne misli na mjesec. — Bolje je naše polovno, nego tudje iz nova krojeno. — Bolje je i obilaziti, nego se dati od psa ujesti. — Čovjek obraća, a Bog obrne. — Duša ne raste na vrbi. — Dvošiljasti kol ne ide u zemlju. — Gdje vodje nema, tu vojska driema. — Gdje zub boli, tu jezik tiče (zapinje). — Hodi po sniegu, nu da se tragovi ne smotre. — Hulje na njega, kao da je konja pod Bogom ustrielio. — I za krajišnike (Hrvate) je Isukrst muke podnosio. — Ili da pade glava, il procvjeta slava. — Ili kuj, ili se ne mrči. — Jedna krmača smuti i najčistiju vodu. — Jao si ga onomu, koji užiže svieću mimo brata. — Jeka bubnja što je dalje, tim ugodnije (rat). — Jezik je duša naroda. — Kad vrag crkne — a još ga nije ni glava zaboljela — onda će ti se odužiti. — Kad je glava pala, ni noge ne stoje. — Kad se lien upali, sav sviet popali. — Korice su blagostanje noža. — Kamo će hrdja, nego na željezo! — Konj ciče, al ga zato ipak podkuju. — Krasne žene i dobro vino sladki je otrov. — Krila mravljice njezina su propast. — Krivom pomagaču katran na kolaču. — Lako je na toplom ognjištu vatru naložiti. — Lako je bielu vunu pocrniti (pravednu stvar oklevetati). — Ljepota je cviet u blatu. — Mrtvi ostavljaju, a živi diele. — Mladi se kao kesa popova. — Naišao je, kao čamac na kladu. — Na pobožnom putu biti i bez molitve se natrag vratiti. — Ne budi spavajući spavajućega. — Neima u njega vjere koliko ni u pužu krvi. Neima slada bez jada. — Od riečî se porez ne plaća. — Od zla željeza nikad dobar mač. — Onim rode orasi, koji ne imaju zubi. — Orao ne lovi muhe. — Ovce nisu na paši radi ovčara, nego ovčar poradi

Drugi rukopis, koji mi je pokazao, sadržavao je manje poznate rieči, koje je on u puku čuo i bilježio. Treći rukopis bio je prevod Praetoriusova „Taschen-Fremd-Wörterbuch". Ovaj je riečnik Rusan sastavio za kazalištnu potrebu. kada je bio ravnateljem dobrovoljnog glumištnog družtva. „Često sam — reče mi Rusan — trebao za tudji koji izraz zgodnu hrvatsku rieč, a u našim riečnicima ili nisi našao rieč, ili je bila nespretna kovanica. Tako na primjer zovu zadaću, koju ima glumac u glumi provesti, ulogom, nije li to bezsmisao? Ajde zato, pa sastavljaj sam mali riečnik, prilagodi dotičnoj stvari ili pojmu u puku živuću rieč, te uzdigni ju na terminus-technicus."

Gdje se sada nalaze ova dva riečnika, nije mi poznato. Kod te zgode dao mi je Rusan dvie pjesme: jednu pučku i jednu svoju, koju je spjevao 8. travnja god. 1867. u oči uvedenja dualizma. U pučku onu pjesmu bio je gotovo zaljubljen, jer je mislio, da je alegorička slika slobode Hrvatske. Ova je pjesma zaisto mistična, ja bih rekao da je vrlo stara i da predočuje nešta drugo, nego što je idealista Rusan mislio. Neka čitatelj sam sudi:

Za gradom je livada zelena,
Na njoj pasu dva konja vitežka,
Dva vitežka, a dva nevitežka,
Koje čuva Anica djevojka.

---

ovaca. — Pošteno držanje, trajno zvanje. — Prazno bure ne utone — Psi nisu tomu krivi, što konji crkaju. — Pišivo voće kupuje samo sliepac. — Potok do potoka more. — Pun je naklona kao grčki kalendar postova. — Pucaj zemljo, delija te kopa! — Radi gospodara mora čovjek i psu laskati. — Sadržaja jedne knjige radi cjelivaju se korice. — Sve za obraz, a obraz ni za što. — S kradljivcem krade, a s kvarnikom se plače. — S pamukom se ne vadi trn s pete. — Svaka se ovca za svoje noge vješa. — Što će ovan pečen, kad je po zlu stečen? — Što većma se pas moči, tim je većma oprljen. — Tko pod jesen ore polje, gnoji ga na pola. — Tko si ožeže usta, a ne kaže družtvu, da je jelo vruće, nije pošten čovjek. — Trpi dan po dan, dok ali Bog ne da bolje, ali smrt na vrat ne ćune. — Voda odteče, a piesak ostane. — Voda tako dugo ne počiva, doklam nije čista. — Vrana bi se rada ponositi s labudovim perjem. — Zec se razljuti na brdinu, no brdina o tom ni mukac.

Sama čuva, i liepo si pjeva:
„Da mi se cara ne bojati
I carice jedine sestrice,
Zidala bi crkvu od olova,
A žrtvenik od samoga zlata.
Na njega bi po dukat metala,
Po dva, po tri siromakom dala"
To začuli sluge dvorjanici,
Pa otišli k caru gospodaru;
„„Čujde care, što ti Ana pjeva,
Što ti pjeva iz srdašca dieva:
Da joj se cara ne bojati
I carice jedine sestrice,
Zidala bi crkvu od olova,
A žrtvenik od samoga zlata;
Na njega bi po dukat metala,
Po dva, po tri siromakom dala"".
Car govori dvorjanikom svojim:
„Metnite ju u tamnicu tamnu,
Nek tamnuje devet godin dana". — —
Devet prošlo, deseta nastala.
To začula Aničina majka,
Te pohiti k caru gospodaru:
„Daj mi, care, od tamnice ključe,
Da poberem moje kćerce kosti,
Da ih metnem pod grad na sunašce,
Možda ih se koja obagrije,
I men' tužnoj riečcu progovori".
Kad je došla pred tamnična vrata,
Vrata su se sama otvorila,
Gdje Ančica novu služi misu,
A angjela dva joj poslužuju.

Odilazeć ja iz Virja, gdje sam njekoliko dana boravio, pratio me je Rusan u bližnja sela, te mi je pomagao kod bilježenja pučkih popievaka tekst pisati. Kad sam se mjeseca prosinca vratio s duga i daleka puta kući u Osiek, čekala me je već njekoliko mjeseci pošiljka g. Lugarića, u kojoj je bilo 45 Rusanovih popievaka s melodijama i s potpunim tekstovima. Razumieva se, da sam umah odgovorio, ali se ujedno i

ispričao, što ne mogu taj čas baviti se s ovim popievkama, budući da moram najprije urediti pučke popievke, koje sam na svom putu sabrao. Došav red na Rusanove popievke, pisao sam dne 27. lipnja god. 1870. g. Lugariću, te mu poslao tri popievke, za koje sam mislio, da bi dobro bilo melodije ispraviti; ali prije nego što bi ja ispravljene melodije uvrstio u moju zbirku, želim, da me naš dični rodoljub Rusan opunovlasti, da to učiniti smijem dotično da se u vlastoručno pisanom listu u to ime izjavi.

Dne 5. srpnja god. 1870. pisao mi je Rusan sliedeći list:

„Velecienjeni gospodine! Iz Vaše vriedne na gospodina Lugarića upravljene poslanice od 27. pr. mj. mogao sam razabrati, da Vam je popravljanje i ugladjivanje mojih neznatnih, za ladanjski, a ne za veliko-gradski sviet stvorenih napjevah, mnogo zadalo mozganja, te Vam vjerujem, pošto nisam strukovnjak a najmanje majstor u struci glasbe, nego posve umjetnoj glasbi neuki prosti, jedino iz ljubavi prama narodnosti pjevač. A i to Vam valja u obzir uzeti, da li su razni moji pomagači ili sastavitelji mojih napjeva točno shvatili i pobilježili tečaj predavanja ili predpieva moga, jerbo ni to se ne da tako lahko obaviti, kao što se čini. Kad biste me čuli istu te istu pjesmu pjevati,* jer se držim čvrsto obostrane mjere, premda su mi pravila umjetne glasbe sasvim nepoznata, — to bi se mogli osvjedočiti, da li je onoga glasbopis ravan s Vašim. U ostalom ja nebi ni s bliza pomislio, da ćete se ikada odvažiti na takav posao. Ja sam Vam, vjerujte mi, vrlo zahvalan na Vašoj dobroj volji, na Vašoj pripravnosti, strpljivosti i trudu, moleći Vas liepo, da bi sve moje napjeve, što ih pri sebi imadete, pregledati i koliko to moguće po smislu i zahtievanju glasbenih pravilah popraviti i u red staviti blagoizvolili. — Istinu izpovjedajući moja namjera nebje tim bog zna do kakove glasbene riedkosti ili tja slave doćerati, Bože sačuvaj, tomu se protivi već ista moja nesposobnost, nego samo kako rekoh, pravo: da posvjedočim mojim domorodcem i domorodkinjam, d a s e u n a š e m j e z i k u i s t o t a k o p j e v a t i d a d e k a o i u t a l i j a n s k o m, d a k l e b o l j e n e g o u n j e m a č k o m; a drugo, da se već jedan put okane poganskoga običaja, tudje pjesme predpostavljati svojim zato, što su tudje, jest, d a t u s v o j s v o j e g o j i, l j u b i, š t u j e i n j e g u j e k a o b r i ž n a m a j k a s v o j e n j e ž n o i n e v i n o č e d o, a k o h o ć e d a b u d e v r i e d a n s i n i l i ć e r k a v r i e d n e d o m o v i n e, što mi je na moju veliku radost u mojoj postojbini i pošlo za rukom.

---

* Od ove tri popievke, koje sam ispravio, nije mi Rusan slučajno ni jednu pjevao.

Napokon pjesme „Stante bure i oluje“ nije opredieljena za poputnicu (marš),* nego za kolo mužkaračko. Stihove kao što sliede pjeva jedan dio pjevačah laganim a opeta stih „Sablju paši“ drugi dio brzim korakom...

S tim primite srdačni pozdrav od Vašega sveudilj žalibože bolujućega štovatelja Ferde Rusana.“

U drugom jednom listu od mjeseca veljače godine 1871. pisao mi je Rusan, da mu zdravlje nazaduje, da je posvema ogluhnuo i t. d. On piše:

„Ja se, mili moj gospodine, sa svojim zdravljem žalibože ni za tricu pohvaliti ne mogu, dapače potužiti koliko nikada. Nesnosan šum i pištenje u ušesi, često trzanje u glavi i vrtoglavost, kao da je posljednji čas već tu, ogorčava mi na toliko život, da me već ništa na svietu ne veseli, osim rodoljubnih na sreću i prosvjetu domovine smierajućih tvorovah. Kako ne, molim Vas, na lievo uho ne čujem već uprav ništa, a desno posve malo, a desna mi je ruka, u prkos Friedmanovom prstenu, stala drhtati, da jedva pero vuče. — Pozivlju me danas na neku družtvenu zabavu; nu kakva mi ta zabava, bila još tako narodna značaja, s mojom da rečem vražjom u ušesih svirkom, i s mojom nesretnom gluhotom? Za mene u ovakovimi okolnostmi životarećega neima, kako rekoh, na svietu zabave. Kad me vidite, rekoh, ulicom ići, mislite si, gospodo, da sanjate, da me vidite u snu, gdje duh moj tumara nekadanjim tragom propala bića. Sa mnom je na moju tugu i žalost već tako, a s Vami gospodine, budi nasuprot uvieke kroz mnogo pokladnih vremena: zdravlje, sreća, zadovoljstvo i rodoljublje. To Vam želi od svega srdca i duše pozdravljajući Vaš štovatelj Fr. Rusan.“

Kako je iz ovoga lista razabrati, pozvali bi Rusana na zabavu, znajući od prijašnjih godina „da je on bio ona privlačiva sila, oko koje se ljudi sakupljahu kao pčele oko medice“. Ali nesretna mu gluhoća nije dala da se odazivlje tomu pozivu, jer mu je teško bilo upuštati se u razgovor sa znancima i sa svojim štovateljima. No došlo je još gore. Njekoga dana mjeseca svibnja god. 1874. čim je u jutro ustao, opazi, da je posvema ogluhnuo. Kada bi kraj kuće mu bili ispalili top, ne bi ga čuo bio. U teškoj toj svojoj nevolji odlučio je, da se preseli u Belovar k svojoj rodbini, znajući, da će u nje naći polakšicu i prijatnu njegu.

Dne 17. srpnja god 1874. oprosti se liepim govorom od

* Ja sam po sadržaju i melodiji te pjesme scienio, da je to koračnica, te prigovorio promjeni tempa.

milih svojih Virovljana, medju kojimi je živio punih 25 godina u najljepšem sporazumku i štovan od svakoga.

U Belovaru rietko se je pokazao na javnosti, jer nije mogao s nikim općiti radi svoje gluhoće, a niti je više volje imao s kime dopisivati. No stihove je ipak još gradio. Posljednja njegova pjesma, koju je spjevao, bijaše pirovna pjesma „Razvila se liepa ruža u zabitnom grmu“.

Obuzevši ga staračka nemoć, prestalo mu je kucati junačko i patriotičko srce za uviek dne 2. svibnja god. 1879.

Prilikom Rusanove smrti pisao je August Šenoa, tadašnji urednik „Vienca“ (u broju 19. toga lista), ovo: . . . . „Pjevao je kao ptica na grani, al se njegov glas čuo u tri kraljevine i dalje. Taj glas ori se i preko njegova groba razplamćujuć i danas srdca kasne potomčadi. Badava! Neka se prče naši vršnjaci, neka se prči budući naraštaj, toga zanosa, toga rodoljublja, te iskrene žive ljubavi naroda, koja se nije očitovala medjusobnim režanjem i grizkanjem, koja nije poznala ni puste slavičnosti, ni sebičnosti, dan danas je više nema i žalibože je nema, a svega je toga bilo — malom iznimkom — u buditelja ilirske dobe, svega toga je bilo obilje u Rusana. Glas o njegovoj smrti sjeti nas tekar, da je dosele živio. Ta kod nas se lahko zaboravlja, brzo zaboravlja, i svatko se drži Titanom, jakim jurišati nebo. No poviest briše u čas prolazne okresnice s neba, a čista poštena imena, kao zviezde. Takovo bijaše i ime pokojnoga starca, krajiškoga poručnika, koji je bio u vojsci našega pokreta četovodjom. Slava i lahka zemljica starcu, viekom orit će se po domovini žarki glasovi njegovih pjesama, zato će mu biti i medju narodom vječna pamet.“

Njekoliko dana iza smrti našega Tyrtaea potaknuo je bivši drug njegov, sadašnji umirovljeni školski nadzornik gosp. Franjo Lugarić, misao, da se Rusanu podigne spomenik i to u Virju, jer je tamo spjevao gotovo sve svoje pjesme, ustrojio i više godina ravnao i uzdržavao hrvatsko dobrovoljačko glumačko družtvo te time uprav iz Virja budio hrvatski narod i širio hrvatsku

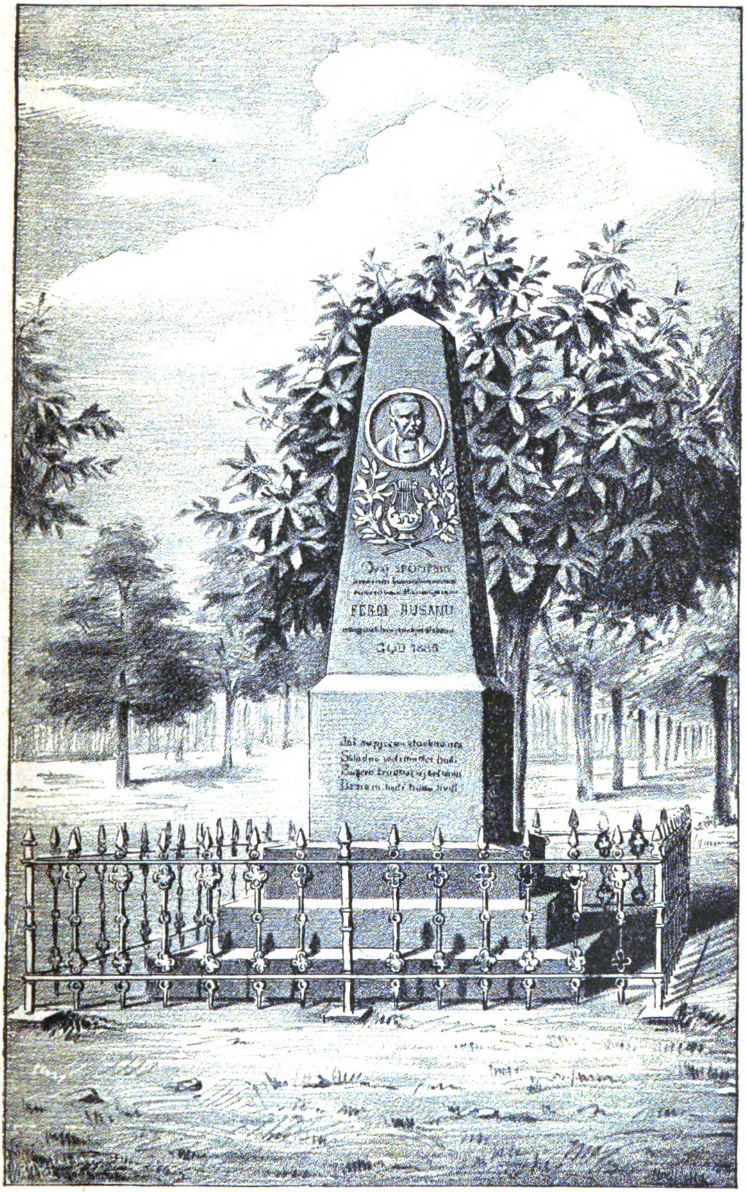
popievku. Ovu je misao gosp. Lugarić tako liepo razlagao, opravdao i preporučio, da su u Novigradskoj čitaonici prisutna gospoda jednodušno pristali na taj predlog, te umah i izabrali privremeni odbor sastojeći od tri lica, naime od gg. Franje Lugarića, Alfreda baruna Scholtena i od novigradskog učitelja Marka Grivića.

Prva zadaća tog odbora bijaše ta, da mole od visoke zem. vlade dozvolu, da smiju sabirati dobrovoljne prineske za spomenik našega barda. Kada je dozvola stigla, a to je bilo 14. tranja 1880., izdbrali su Rusanovi štovatelji u Virju dne 30. travnja stalan odbor, sastojeć od gg. Franja Lugarića (predsjednika), Dragutina Mikulčića (blagajnika), Mije Tomca (tajnika), Alfreda baruna Scholtena, Franje Pevaleka, Martina Pankarića i Stjepana Sabolića. Odbor je složio poziv na hrvatski narod te molio za prineske, ali se je narod slabo odazvao, jer ako su i častnici 16. pješačke pukovnije u čas poslali 45 for. a gospodarska bratovština Virovska 50 for., to su ostali manji prinesci tako sporo tekli, da je odbor sam zdvojio, hoće li ikada do spomenika doći. Istom kada se je god. 1885. tadašnji narodni zastupnik barun Bartol Zmaić svojski zauzeo za tu misao, te sam sabrao 393 for., bilo je nade, da će odbor moći oživotvoriti svoju nakanu. Po prinosnom arku, koji je barun Zmaić odboru predao*, priložiše po 50 for.: preuzv. gosp. ban grof Khuen-Hedervary, uzoriti gosp. kardinal Josip Mihalović, visoko rodjena gospodja Klotilda barunica Vranyczany Buratti, barun Inkej i barun Zmaić.

Iza tog uspjeha bude spomenik naručen kod zagrebačkog klesara i kipara Andrije Fuchsa za ugovorenih 650 for. Spomenik (obelisk) zgotovljen je od nabrezinskog mramora, te imade ovaj natpis:

---

* Ovaj izkaz i izvještaj odborov imadem zahvaliti gosp. Lugariću, koji mi je sve ono pismeno priopćio, što se je ticalo Rusanova spomenika.

Nadgrobni spomenik Rusanov.

Ovaj spomenik
postaviše žarkomu domoljubu i bodromu
širitelju Hrvatske pjesme
Ferdi Rusanu
njegovi harni prijatelji i štovatelji
god. 1886.
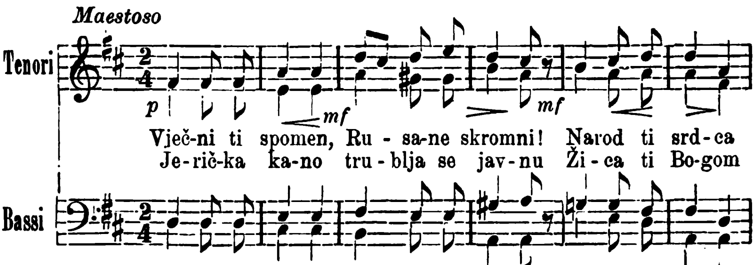
Još mu pjesma otačbinom
Sladko ječi, srdca budi,
Smiero-trudom i vještinom
Da nam ljudi budu ljudi.*

U vrieme, što je g. Fuchs na spomeniku radio, obratio se je odbor na me, da se pobrinem za zgodnu pjesmu, spjevanu za svetčano odkriće spomenika, te da ovu pjesmu uglazbim za muški zbor. Za pjesmu zamolio sam slavnoga našega pjesnika presv. gospodina Ivana viteza Trnskoga, a uglazbivanje te pjesme povjerio sam mojemu učeniku (sada već pokojnomu) Antunu pl. Vancašu. Obdareni taj mladić prekrasno je riešio svoju zadaću, te zato mislim da ćemo ugoditi svim našim čitaocima, ako tu glazbotvorinu ovdje pridodamo i tako otmemo zaboravi:

U slavu Ferdi Rusanu.
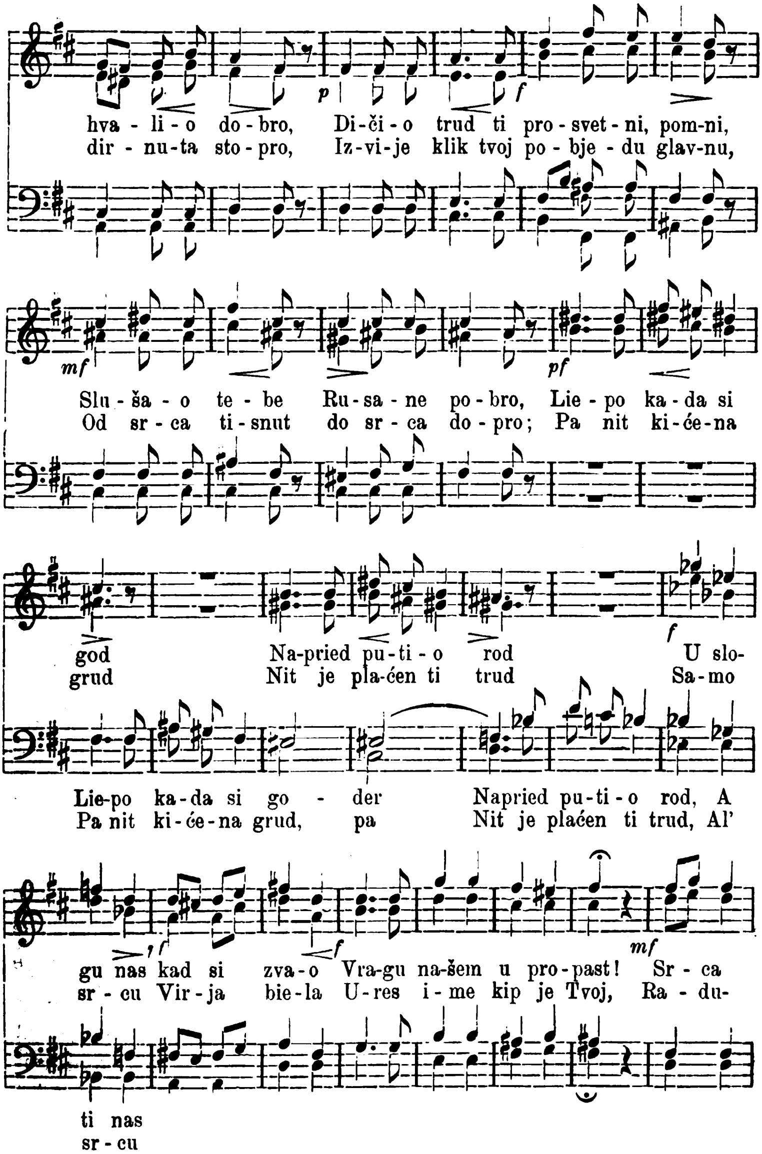
Spjevao Ivan vitez Trnski.
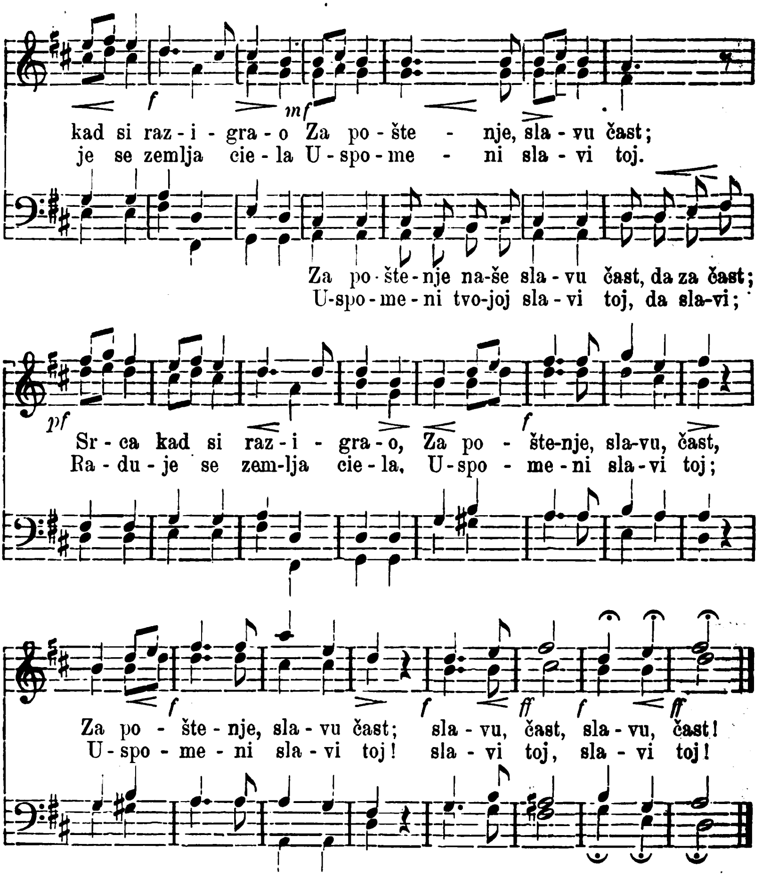
Uglazbio Antun pl. Vancaš, dne 6. rujna 1885.

---

* Spjevao Ivan vitez Trnski.

hva - li - o do - bro, Di-či - o trud ti pro - svet - ni, pom-ni,
dir - nu-ta sto - pro, Iz-vi-je klik tvoj po - bje - du glav-nu,
Slu - ša - o te - be Ru-sa - ne po - bro, Lie - po ka - da si
Od sr - ca ti - snut do sr - ca do - pro; Pa nit ki - će-na
god Na-pried pu - ti - o rod U slo-
grud Nit je pla-ćen ti trud Sa-mo
Lie-po ka - da si go - der Napried pu - ti - o rod, A
Pa nit ki - će - na grud, pa Nit je plaćen ti trud, Al'
gu nas kad si zva - o Vra-gu na-šem u pro-past! Sr - ca
sr - cu Vir - ja bie - la U-res i - me kip je Tvoj, Ra - du-
ti nas
sr - cu

Svečano otkriće spomenika bilo je ustanovljeno na 30. svibnja, na imendan Rusanov, no nije se moglo provesti, jer se je opća javna svetkovina s višeg mjesta zabranila. Uslied te zabrane dodje barun Zmaić dne 30. svibnja na lice mjesta, te položi oko 9. sati jutrom u prisutnosti odbora prekrasan lovor vienac na spomenik, govoreć tronutim glasom: „Slava tebi širitelju hrvatske pjesme i hrvatske misli!“

Time bi svršena svečanost, za koju se je u veliko radilo

i pripravljalo i kojoj se je na tisuće Rusanovih prijatelja i štovatelja radovalo. Svečani govor tom zgodom imao je govoriti g. Lugarić, pak pošto mi je on isti govor u svoje vrieme saopćio, a ja ga sačuvao, mislim. da ga smijem ovdje saopćiti, jer nam i on rječito riše patriotički rad Ferde Rusana za vrieme našega preporoda. Glasi ovako:

„Mili narode! Slavna gospodo! — Pedeset je preteklo godina, kad no se u bratsko kolo sastala liepa kita hrvatskih rodoljuba, koji zadahnuti vrućom ljubavi prema rodu svome, opojeni svetim čuvstvom narodnosti i uzneseni divnimi zvuci jezika svoga, zapjevaše žarom mladenačkim pjesme budilice, da njimi usplamte srca hrvatska, da njimi probude narod iz tvrda sna.

Pedeset je godina minulo, što je pokojni Ljudevit Gaj, vodja te mladenačke čete, stupio pred uzvišeno prestolje, i izprosio od kralja dozvolu, da može izdavati hrvatske novine. Pedeset je godina prošlo, što je na obzorju knjige naše zasjala „Danica“, te sjajem svojim širom domovine u srcu svakog čestitog Hrvata duboko uvriežila svetu istinu, da je „narod bez narodnosti tielo bez kosti“. Pedeset je godina, od kad se je hrvatski narod preporodio, od kad je uskrsnuo na nov život. I bilo je već skrajne doba, jer kako reče hrvatski umnik dr. Franjo Marković: „prije pedeset godina snivao je hrvatski narod san bezsviesti, on se nije sjećao prošlosti ni starine svoga jezika, njega je pokrila zaborav junačke povjesti; on nije više vidio prostranstva svoga jezika i krvi; on je u svakom kraju mislio biti drugim bićem i jezikom; on nije više prepoznavao ni najbliže kamo li udaljenije braće svoje razsijane u velikom prostranstvu svieta; on je već postajao tudjinac na svojoj staroj djedovini; on si je utvarao dom pri tudjem ognjištu, koje ga nije grijalo nego ubijalo; on je bio bez svoga jezika, bez svoje knjige, bez svoje škole; on je bio bez sviesti o sebi; on je bio gotov nestati. U to doba podiže se kolo hrvatskih mladića te oni povratiše hrvatskomu narodu divan jezik jedinstven, koji zbore i razumiju miljuni, kojim je cvala pred vjekovi kroz vjekove knjiga naša u Dubrovniku

i Dalmaciji; oni mu uzkrisiše povjest i sviest starodavnih prava; oni mu prikazaše i srcu primakoše bližnju i dalnju istoplemenu braću; oni ga vratiše u djedovinu, u domovinu iz tudjine; oni mu dadoše jedno pismo, zanosne pjesme, narodni dom, narodni muzej; oni ga osviestiše, prosvietliše, duhom ujediniše, oživiše, spasiše."

U kolo tih uzkrisitelja, tih preporoditelja našega roda i jezika poslala nam je ravna Podravina četiri sokola siva, četiri pobornika narodne časti i narodnog ponosa: Tomu Blažeka iz Peteranca, Petra Preradovića iz Grabrovnice, Ivana Trnskoga iz Novigrada i Ferdu Rusana iz Sesveta.

Od ove četvorice samo je još jedan medju nami živimi, samo jednog sretni smo još gledati u junačka lica, te u njem pozdraviti dičnog zastupnika onog zanosa, one plemenitosti i požrtvovnosti, kojom su podravački sokolovi budili sviest naroda i branili svetinje njegove. Jast, slavni pjesnik „Kriesnica" neka bude danas živim svjedokom, da Podravina slaveć uspomenu Ferde Rusana, slavi i časti po njemu sve hrvatske preporoditelje, a najpače one svoje sinove, koji ugledaše svjetlo božje u Podravini ravnoj, on nek bude živim svjedokom, da ravna Podravina znade cieniti zasluge sinova svojih za svetinju hrvatske domovine i onda, kada ih nema više medju živimi na ovom svietu. Jest, zahvalna je hrvatska Podravina sinovom svojim a u znak te zahvalnosti diže ona danas spomenik jednomu svomu miljeniku, a sva domovina pozdravlja vjernu kćerku svoju te kliče ponosito: „Teci Dravo! teci te ne taji više, svim Hrvatom reci, s Virja radost diše".

Ferdo Rusan nije učio visokih nauka, on nije pisao debelih knjiga, nije poznavao ni kajde, niti je umio ikoje glazbalo, pa ipak se njegova slava širi širom ciele domovine, pa ipak je on bio jedan od najznamenitijih uzkrisitelja i preporoditelja hrvatskoga naroda, pa ipak svagdje, u svakom kraju doma našeg, kadgod zapjevaju hrvatska grla „Nosim zdravu mišicu i srce junačko", kadgod iz hrvatskih grudih otačbeničkim zanosom

uzkliknu „Živit kanim ili umrieti otačbino za tebe“, svagda sjaje divnim sjajem ime Ferde Rusana. A kako i ne bi? — Ferdo Rusan bio je muž bujne fantazije i tanka glazbena čuvstva, opojen ljubavlju domovine i svetim čuvstvom narodnosti. Bogom zadahnut čudotvornom snagom pjesme svoje, od kuda kao pravi sin domovine, kao valjan kršćanin i vjeran podanik kralja, crpio je božanske napjeve budnicam svojim, prebirao divne stihove svoje, da njimi slavi Boga, kralja, domovinu svoju, da vilinskimi glasovi svojih pjesama probudi narod iz teškoga sna. Kadgod se razliegala pjesma njegova, gdje god ju pjevalo malo i veliko, svagdje je uzpirila žarku ljubav za domovinu, svagdje uzplamtila sveto čuvstvo narodnosti, jer „Bilo kak mu goder drago, narodnost je naše blago, tko ju tare, trti daje, neima mjesta medju nami“, svagdje uzbuktio živi plamen za narodni jezik, kog „namjestit svuda valja i u božjem hramu, neka slavi Boga, kralja, a ne praznu slamu“.

Oh, divnog li zanosa, bujne li snage u Rusanovih davorijah! Koliko je hrvatskih srdaca razdraganih Rusanovimi pjesmami uzkipjelo za svetu stvar domovine, koliko junaka uzkliknulo: „Stante bure i oluje“; koliko grla zaorilo: „Slavje nek zaori, kud se naša rieč govori“; koliko ustna zapjevalo glasom molećim: „Ah ne daj, ne daj, da budem rob, ma se pred tobom otvorio grob“. — Tko da izbroji one budnice, tko da ispjeva sve pjesme, kojimi je Ferdo Rusan obdario domovinu svoju? — Kolika lojalnost napram prejasnom domu Habsburškom i ljubavi prama široj nam domovini ne proviruje iz njegove pjesme posvećene vojničtvu bivše gjurgjevačke i križevačke krajišničke pukovnije: „Brzo, brzo Gjurgjevčani i vi braćo Križevčani, čujte sile, mir propada, kralj nas dobri treba sada, hajd u borbu, hajd u boj!“ Kao i one: „Za dom, kralja, gdi se krv ni život ne pazi, tu se Hrvat s rodom svim vazda rado nalazi“.

Pak ni onda, kad se hrvatski sokolovi vratiše sa bojišta, kada je jenjao žar mladosti preporoditelja naših, kada je domovinom našom zavladala grobna tišina a tmasti oblaci stali zasti-

rati obzorje mile nam domovine, ni onda Ferdo Rusan nije zanemario, nije ostavio svoje posestrime vile pjevačke, i onda, sokolio je braću svoju, i onda pjevao je glasnim glasom: „Podravino, domovino! tari suze, tješi duh, sunce grije kud i prije, još istine živi sluh“.

Ferdo Rusan bio je sve do kraja života svoga čudotvorna slika naravskoga nadahnuća, sve do hladnog groba svoga ostao je tvrd kao klisura vjeran sin domovine svoje, čedan, značajan, požrtvovan, neumoran.

Toga muža slavi danas domovina sva, njemu diže danas spomenik zahvalna Podravina, njega časti napose bielo Virje, jer je ovdje iz šemovačkog gaja odjeknula prva pjesma njegova „Liepa moja rodna Podravina“, taj prvi pozdrav, kojim je pozdravio postojbinu svoju, jer se je ovdje dizao duh njegov u visine nebeske, jer se je iz Virja širila čarobna njegova pjesma od kraja na kraj domovine ove.

Slava Tebi, diko Podravine, Ti miljenče pjevačice vile, Ti buditelju narodne sviesti, Ti koji nas i danas svojimi pjesmami ushićuješ, koji i danas uzbudjuješ vruću ljubav za domovinu i uspiruješ sveti žar narodnosti.

Slava Tebi, Ferdo Rusane! Ovaj spomenik, koji Ti danas diže zahvalan narod usred ravne Podravine, neka u nas oživljuje ljubav za domovinu, neka nas kriepi i jači u neumornom radu za sreću i dobro naroda našega. On neka hrvatskoj kćeri dozivlje Tvoje uzvišene rieči: „Ljubi, ljubi narodnost, majci svojoj na radost“, on neka u svakom Hrvatu usplamti srce i dušu žarom onim, kojim su sjali hrvatski uskrisitelji, da vazda bude spreman „živit i umrieti, otačbino, za tebe“.

Slava Tebi, Ferdo Rusane! Vječna slava!“

* * *

Prelazeć sada na opću ocjenu Rusanovih tvoriva, reći ću otvoreno, da pjesme njegove rietko odgovaraju pravilima umjetničke poezije, te da stoje glede dosljedne provedbe oblikâ na

istom stepenu nesavršenosti, gdje stoje i mnoge nedotjerane naše pučke pjesme. Izljev su obdarenoga i oduševljenoga naturaliste, koji zna zašto pjeva i za koga pjeva, ali ne zna uzroka, zašto baš ovako tvori svoje oblike a ne drukčije, i što je po zakonima umjetničke poezije dobro i dozvoljeno, što li nije. Nesposobnost i nemoć naturaliste za velika djela odaje se osobito tim, što ne umije oblik dosljedno provesti, te u ovećim tvorinama ostati vjeran glavnoj duševnoj dispoziciji.

Motrimo li Rusanovu pjesmu: „Slika plesa“ opazit ćemo, da nije mogao fonetske figure konsekventno pridržavati, i da se tuj nikako nije znao pomoći. Dakako, ono što se u umjetnostima samo naukom postići može, a to je korektnost u svakom pogledu, ne možeš znati, ako nisi tu nauke izučio.

S obzirom na to, ne smijemo mjeriti proizvode naturalističke onim mjerilom, kojim mjerimo umjetničke, t. j. mi ne smijemo naturalistu onako prosudjivati, kako onoga pjesnika, koji zahtieva, da ga smatramo umjetnikom. No Rusan nije nikada i nikome dao da ga naziva pjesnikom, pa ako ga je tko ipak takovim krstio, odgovorio je toli čedno koli ozbiljno: „Kanite se toga pridjeva; od pjesnika zahtieva se većih i znatnijih duševnih tvorova, nego što sam ja vrstan proizvoditi, ja hoću da budem rodoljub a ništa drugo“.

To je Rusan pako zaisto i bio, te je vršio patriotičku svoju dužnost, kolikogod je samo mogao: usplamćujuć hrvatski narod za svoj jezik, za svoju narodnost, za svoju otačbinu; budeć ga na ponos, na samosviest i na požrtvovnost prama toj otačbini, te ulievajuć mu ljubav za prosvjetu i za napredak!

Rusan je bio u pravom smislu rieči prigodni pjesnik. On nije spjevao pjesme izmišljajuć sam povod za pjesmu, već je uviek crpio tvar iz života naroda ili iz svoga života. S toga i nije čuvstvo izraženo u njegovim pjesmama umjetno proizvodjeno, prisiljeno, hinjeno, već vazda istinito. Pjesnički svoj dar umio je pako prilagoditi svakoj prigodi, te je spjevao i patriotičke budnice pa i ustaške pjesme, a opet pobožne, crkvene, školske,

svečarske, ljubavne, vesele, svatovske, tužaljke i druge vrsti. Nema iole vriedne osobe ili pamćenja vriedna dogadjaja u Podravini, koji on ne bi bio opjevao. Za mnoge poštene ljude i za mnoge lokalne dogadjaje ne bismo danas više znali, da ih nije Rusan u svojim pjesmama spasio od zaboravi. Takve prigodne pjesme imaju zato svoju vriednost, jer su često jedina naplata onim ljudima, koju su za sveopću korist šta dobra uradili, te što potiče i druge ljude na slična djela. Jer svaki čovjek plemenite duše — i ne tražio slavu — ipak želi, da sviet i za njega znade, da se spominje i njegovo ime. Po tom mislim, da će svatko rado priznati, da je Rusanov pjesnički rad zaisto zaslužan.

Za glazbeni dio njegovih popievaka, to jest za *pievne melodije*, koje je on ishitrio za svoje pjesme, izpoviedit mi je — opet posve objektivno — da te melodije ne stoje na onom stepenu savršenosti, na kojem stoje naše *odabrane pučke pievne melodije*, i to zato, jer ih je Rusan stvarao opsežnije, nego što ih stvara puk. Da bi koji *čisto pučki* i to *obdaren* pjevač želio stvarati ili zbilja stvarao oveće melodije, došao bi u isti škripac, u koji je došao Rusan, jer naturalista bio odjeven u surinu ili u frak, nije nikada vrstan provesti koju oveću cjelinu tako, da bude oblikom i stilom jednovita.

Rusanova popievka: „Brod nek ćuti udarca krive vožnje svoje“ izrazuje u prvom dielu melodije vrlo dobro ozbiljnu dispoziciju: čuvstvo žalovito i puno srčbe te karakteriše rieči „krive vožnje svoje“, da ne možeš bolje; ali drugi dio melodije („Bili? bili? zazvao“) gotovi je konstrast ili bolje rekav: gotovo protuslovje prvomu dielu, a prvotna dispozicija jenjava svojom ozbiljnošću toli naglo, da ovaj dio melodije može posve dobro pristati i *šaljivoj* pjesmi. Treći dio melodije („Slavlje nek zaori“) počimlje junačkim povikom bodreć na hrabrost, na viteški ponos, na osvetu.

Ako prvotna dispozicija pada sa svoje visine u ni čim neopravdano naivno ili prosto ćućenje, postane cjelina trivialnom.

Drugo je, ako je takav pad opravdan; tada nije cjelina trivialna već u posjedinostima realistična. Ali u drugom dielu melodije „Brod nek ćuti udarca“ ne bi se smjelo — po tekstu pjesme — okaniti ozbiljnoga tona, već ga je valjalo pridržati, a u trećem dielu skočiti na viši stepen čuvstva. U slučajevima, gdje je jenjavanje čuvstva dozvoljeno, t. j. gdje to karakteristika predmeta zahtieva, može se upotrebljavati čak i krupni ili jako djetinjasti izraz, a melodija ipak ne postaje time trivialnom. O Rusanovim pievnim melodijama ne može se tvrditi ni o jednoj, da je i u pojedinim djelovima prostačka, da udara u žicu njemačkih „Gassenhauera“, ali za svaku oveću može se reći, da je cjelinom trivialna u gore naznačenu smislu.

Kada bi bio Rusan ostao u okviru pučkih naših melodija, vriedile bi njegove melodije isto toliko koliko i naše najvrstnije pučke pievne melodije.

Pa zašto nije Rusan prisvojio kratke strukture naših pučkih popievaka? ta on bi mogao uza svoj naravni glazbeni dar i uz bogatstvo melodijskog mu vrutka postati prvi medju svima našim pučkim improvizatorima, koji sada živu, ili koji su ikada živjeli! — To bi jamačno i postao bio, ali šta ćeš? Svaki je čovjek diete svoga vremena, svaki čovjek služi najradje časovitoj potrebi svoga naroda, dapače potrebi uže svoje družbe.

Rusan vrativši se iz Italije u milu svoju Podravinu opazio je, da u nas nema takvih popularnih popievaka, kakvih ima u Italiji, gdje pjevaju duge melodije, a svaka odaje talijanski duh. Zato je Rusan ovako umovao: „Naš puk umije, vjere mi, pogoditi u svojim melodijama hrvatsku žicu, ali su mu napjevi prekratki; naši glazbotvorci opet umiju komponovati duge melodije, ali te nisu hrvatske; ajde dakle, da ja kušam pjevati po pučki ali duge melodije. Kušao je, a uspjeh je bio neočekivan: njegovi uži krugovi hvalili su ishitrioca do nebesa, kasnije hvalilo ga je hrvatsko općinstvo ciele otačbine, a napokon pjevale su se njegove popievke „u tri kraljevine i dalje“.

Kako to? Evo ovako. Strukovno nenaobraženi sviet ne pita, uživajuć djelo umjetnosti, za umjetničku ispravnost, za logiku i t. d., već gleda samo na to, da li odjekuje ovo djelo u njegovoj duši, da li je to djelo velikansko i impozantno svojom vanjštinom, a napokon, da li je opaziti na tom djelu, koliko je tvorca toga djela za radnje probijao znoj, ili da li je to djelo niklo kano cviet na livadi. Ako laik nadje ova tri uvjeta — a u Rusana ih je moći naći, jer je on pjevao u smislu i u duhu slušatelja, stvarao relativno uzevši velike melodije, a ishitrio ih je lakoćom, „pjevao je kao ptica na grani“ —: tada laik ne mari za točnost, te rado oprašta pogreške.

Kad govornik iskiti svoj govor obljubljenim frazama o patriotizmu, o ljubavi za otačbinu, o hrabrosti, a uz to kriepkim izrazima navali na kukavštinu, podlost, prevaru neprijatelja naroda, te koji umije svoj govor duljiti sat i više, pa da ti se unatoč duljine čini, da ga nije prije sastavio i na pamet naučio, već da ga je s mjesta ishitrio: biti će slušatelji zaneseni i ushićeni, ma da se može tomu govoru s umjetničkoga gledišta govorništva koješta prigovarati. Pa ako je pjesmi ugodna melodija, ako je u pjevača ili govornika zvonko grlo, u glumice liep stas i liepo lice, u slike liep okvir, u glazbalu jedar zvuk — tada je uspjeh još sigurniji.

Njeki je humorista rekao: Umjetnosti iste su sreće, kao ljubavno pismo pisano kojoj ljepotici: što više imade u tom pismu biranih i neobičnih rieči o ljubavi, o vjernosti, o sreći ljubavnika, i što manje ljepotica razumije to pismo u cjelini, te ako je još i kradomice pisano: tim će se više dojmiti ljepotice. Sama pjesma „Brod nek ćuti“ nalična je na takvo ljubavno pismo, ali nakit pjesme: napjev predobije slušatelja.

Rusanove rieči: „Za pjesmu je napjev ono, što je svečano odielo djevojci, jer isti uzvisuje njezinu ljepotu i mami poglede na djevojku“ — vriede po pravu samo za pievne melodije netrivialnih popievaka, ali gradskomu laiku vriede i onda, ako

svečano odielo nije jako ukusno ni harmonično, samo ako nadje u napjevu ona tri prije istaknuta uvjeta.

Ako sam prije razjasnio, kako se naturalista gradeć oveću cjelinu ne može održati na jednakoj visini, to tvrdim sada, da to još manje može, kad hoće spojiti više ovećih cjelina u jednu veliku cjelinu. Rusanova opereta „Zaruci" takva je promašena gradnja cjeline, te se zato i ne mogu na nju pobliže obazirati. No spomenuo sam ju ipak, da očuvam naturaliste od takvih zabluda, a općinstvo glazbeno nestrukovno, da ne precjenjuje takvih radnja, da krivim sudom ne obodri onoga na nastavu radnje, koji tomu radu nije dorastao.

Po tome su dakle Rusanove popievke s umjetničkoga gledišta bez ikakve vriednosti?

Nisu bez vriednosti, dapače vriede nam uza sve istaknute mane u velike, i to ne samo onim patriotima hrvatskoga naroda, koji nisu glazbeno naobraženi, već i samim hrvatskim komponistima. Vriede pak zato hrvatskim glazbotvorcima, jer mogu iz Rusanovih melodija učiti, kako valja melodiju graditi, da dobije hrvatski izražaj, a opet kako se ne smije graditi oveća cjelina, ako želiš, da odgovara zakonima umjetnosti. U svakoj Rusanovoj melodiji imade ako ne sviju tradicionalnih pravila hrvatske pučke glazbe, ali ipak toliko, da se upravo diviti možemo toj njegovoj receptivnosti. Zato i možemo reći, da je ukupnost Rusanovih melodija bujna cvatuća poljana, na kojoj možeš naći prekrasnih samoniklih cvjetova. To je cvieće sabrao Rusan, te savio od njeg više kita i poklonio ih svojemu narodu. Narod bez razlike stališa primio je kite milo i drago, jer što je od prirode, to je milo i staru i mladu, učenu i neuku, dobričini i zlici, dapače i neprijatelju; to predobiva, začarava sva srca. Rusan dakako nije umio poredati cvieća i vezati kite onako, kako ih poredjuje i veže vrtljar strukovnjak, jer da je još i to umio, mogli bismo ga uvrstiti medju najprve naše umjetnike.

* * *

Popis Rusanovih pjesama i popievaka.

Ah! gdjegod te čujem, vidim Prevod iz talijanske opere „L' Elisir d' amore“.

Ah, ljubo, ljubo mila. Ljubavna pjesma. Napjev — koji mi nije poznat — ishitrio pjesnik.*

Ah, nemila sad nas sudba kara Ljubavna pjesma. Napjev nije mi poznat.

Ajde braćo ljubezna. „Zov veselosti.“ Pjesma za veselo društvo. Napjev nije mi poznat.

Ajde braćo, s ljubavlju hvatamo kolo. Pjesma za veselo društvo. Napjev ishitrio pjesnik.

Ajdmo, ajdmo sad pod lovor. „Dobrodošlica“ g. Vatroslavu Ćiriću, zapovjedniku pukovnije gjurgjevačke; dne 30. rujna god. 1853.

Bog i sreća s tobom Mostovljansko stado. „Umjestnica“ prigodom umještivanja župnika veleč. g. Podl-a u mostovljansku župu; dne 2.l istopada god. 1864.

Bog pomogô toj zdravici. „Zdravica“ za novoga župnika veleč. g. Korača; dne 4. studenoga godine 1855. Pjeva se po napjevu „Nek se hrusti šaka mala“.

Bojna trublja trubi sad. „Polazak ljubovnika u boj za domovinu.“ Dvopjev, ishitrio pjesnik, štampan u mojoj zbirci „Južnoslov. nar. popiev.“ pod br. 1567.

Bože dobri, Bože vječni. „Prigodna popievka“, prigodom blagoslova novo podignutog žrtvenika „Srce Marije“. Napjev ishitrio pjesnik, a popievku ispjevao je gosp. Lugarić u peteranskoj crkvi dne 26. siečnja god. 1855.

Bože sveti, tebi dika. Crkvena popievka za posvećivanje nova žrtvenika. Od god. 1866.

Braćo Slavjani, kobni su dani. „Obodrica: Nedaj!“ Od 8. travnja god. 1867.

Brod nek ćuti udarca. „Davorija.“ Napjev ishitrio pjesnik; za muški zbor udesio Vatroslav Lisinski. Prvi put javno pjevana u Zagrebu dne 21. veljače god. 1845. i to u koncertu upriličenu od domorodaca u gradjanskoj streljani. Popievka štampana (s kajdama u Pragu), tada u „Sloven-

* Napjeve onih pjesama, kod kojih stoji, da ih je ishitrio pjesnik, imadem ja; za one pjesme, kod kojih stoji, da mi napjev nije poznat, ishitrio je doduše Rusan i napjev, ali ja ga nemam; za one pjesme pako, kod kojih nema ni jedne ni druge opaske, ne znam, da li im je Rusan dao napjev ili ne.

skoj Grlici" u Ljubljani i u mojoj zbirci „Južnoslov. narodnih popiev." pod br. 1569.

Bud'mo, braćo, dobre volje. „Zdravica." Napjev ishitrio pjesnik. Popievka je štampana u mojoj zbirci „Južnoslovjenskih popiev." pod br. 1397.

Čim na prozor svrnem oko. Ljubavna pjesma.

Čujde, svietu, ovu biedu. „Tuga krajišnika." Pjeva se po napjevu pjesme: „Krasno je biti Graničar".

Čuj nas, otče ljubljeni. „Godovnica", govorio sinčić g. Vrančića, dne 16. svibnja god. 1855.

Čujte braćo, vjetrac slave. „Zdravica" g. Radoslavu Tarbuku, kad je postao kapetanom prvoga reda; dne 28. kolovoza god. 1846.

Čujte čudo, što će rieč. „Kopanica" po istinitom dogadjaju god. 1857.

Čuvstvo srca mog trenućem plane. Ljubavna pjesma. Prevod iz talijanskoga.

Da, da na polje junaci! „Ustanak", poslje nesretnog dogadjaja na Markovom trgu u Zagrebu, dne 29. srpnja godine 1845., gdje je palo mnogo nedužnih žrtava. Dvostruki zbor. Napjev ishitrio pjesnik. Štampan u mojoj zbirci „Južnoslovjenskih popiev." pod br. 1584.

Danas nam je prispjelo. „Očitovanje uzovnikah uzovnici." Zdravica. Napjev ishitrio pjesnik.

Dan je nove svetkovine. „Umjestnica" prigodom umještivanja župnika Martina Šanduš-a; dne 5. ožujka god. 1848.

Da se znade od kud vjetar tira. „Prigodnica" prigodom blagoslova nove crkve Molvanske; dne 9. studenoga god. 1862.

Dažd i sunce stla izvabe. „Godovnica" g. Vinku Diedeku; dne 22. siečnja god. 1861.

Dieva krasna ljubezna. „Ljubavna popievka." Dvopjev. Napjev ishitrio pjesnik.

Doba zrije, ura bije. „Oproštaj veseljakah." Napjev ishitrio pjesnik. Štampan u mojoj zbirci „Južnosl. popiev." pod br. 1396.

Dobro došao ravnatelju mili. „Proslov" prigodom ispita mladeži pučke škole u Virju; dne 17. srpnja god. 1857.

Dobro došao, Šokčeviću bane! „Dobrodošlica" prigodom došašća bana u Belovar, god. 1863.

Dobro došo o pastiru! „Crkvena popievka", prigodom umještivanja pitomačkoga župnika Josipa Gjiketa; dne 15. svibnja god. 1859.

Dobro došo tvom pohodom tim. „Pozdrav u zdravici" banu Ivanu grofu Koroninu, dne 21. prosinca god. 1859. Napjev ishitrio pjesnik, a pjevao ga je častnički zbor pukovnije varaždinsko-gjurgjevačke.

D o m o r o d k e, o p r e m i l e. „Ćut domorodca.“ Napjev ishitrio pjesnik polag njeke talijanske operne melodije.

D o m o v i n o, m o t r i k r u g a. „Jeka našega vieka“; od god. 1865. Napjev ishitrio pjesnik.

D o m o v i n o, o p r e m i l a. „Domovini“ (pjesma proti dualizmu); od god. 1868. Napjev ishitrio pjesnik.

E j H r v a t i, n i j’ t u s l a v e. „Samoglas sudjenice“ k novoj godini 1856. Napjev ishitrio pjesnik.

E t o n a m b r a ć o, j e s e n i. „Zdravica“ g. Mijatu Totaru na njegov godovni dan; dne 29. rujna god. 1853. Pjeva se uz napjev pučke pjesme: „Milkina kuća na kraju“.

E t o s l i e d b o n a s n a n o v i h m j e s t i h. „Pobožna popievka“ spjevana prigodom blagoslova dvaju propela podignutih na medji virovsko-gjurgjevačkoj i virovsko-novogradskoj; dne 5. lipnja godine 1859. Napjev nije mi poznat.

E v o l j u b o, g l e p r e d t o b o m. „Pohod.“ Napjev ishitrio pjesnik.

E v o m e m e u d n u h l a d n a g r o b a. „Posmrtnica“, na dan pokopa Franja Ormanca. Napjev ishitrio pjesnik a ispjevao ga je on i g. Lugarić, dne 29. lipnja god. 1853.

G d j e j e m o j a n a r o d n a v l a s t. Prevod iz češkoga.

G d j e s u k r u n e s v j e t l a p u n e. „Zdravica.“ Napjev nije mi poznat.

G l e g o s p o d u, k ô u b o j u. Prevod iz njemačke glume „Der Verschwender“.

G o l u b l ê t a s g o l u b i c o m. „Zdravica.“ Napjev ishitrio pjesnik.

G o r k o v a p i s l a v s k a d i e v a. „Tužba Slavjanke.“ Pjeva se po napjevu pjesme „Tko je srce u te dirnô“.

H a j d m o d r u z i, v u c’m o k a p l j e. „Družtvenica.“ Napjev ishitrio pjesnik; štampan u mojoj zbirci „Južnoslov. popiev.“ pod br. 1398.

I l o v a k o, i l o n a k o. „Pojav junakah.“ Napjev ishitrio Rusan; za muški zbor udesio V. Lisinski; štampan u mojoj zbirci „Južnoslov. popiev.“ pod br. 1580.

J a s a m b o g a t, t i s i b l a g a. Prevod iz talijanske opere „L’Elisir d’amore“.

J e d a n p o g l e d s t r i e l o v i t i. Prevod iz talijanske opere „L’Elisir d’amore“.

J e d v a š t o n a s p o v i k c e r a d o s t s k u p i s i m o. „Odluka veselosti“. Napjev ishitrio pjesnik.

K a k o d a n a m z r a k n e o r i. „Pozdrav“ pukovniku g. Vatroslavu Čiviću, kad je prisustvovao položenju temeljnoga kamena za novu župnu crkvu u Molvama, dne 31. srpnja godine 1855. Napjev ishitrio pjesnik, a

pjevao ga je narod uz pratnju bande pukovnije gjurgjevačke. Napjev nije mi poznat.

Kao što gode trsu ovde. Ljubavna pjesma.

Koj' med nami vino pije. „Sborište veseljakah." Napjev ishistrio pjesnik.

Kupico mila, kupico draga. „Ja i kupica moja." Napjev ishitrio pjesnik.

Liepa moja rodna Podravina. „Podravka." Napjev ishitrio pjesnik.

Mati crkvo, gle pučanstvo. „Crkvena popievka." Napjev ishitrio pjesnik, a otpjevao ga je on i g. Lugarić prigodom blagoslova novo podignuta žrtvenika „Srce Marije" u peteranskoj crkvi, dne 26. siečnja god. 1855. Napjev nije mi poznat.

Mičite s puta, sila je. „Pošta ljubavi." Pjeva se po melodiji, s kojom se običaje tuliti u poštarski rog.

Miena u svietu, zima ljetu. „Umjestnica" za novogradskoga nadžupnika Vatroslava Klemenčića, god. 1870.

Miholje došlo, brzo i prošlo. „Kiselica, veselica", od god. 1864. Rusanov napjev nije mi poznat. Uglazbio je tu pjesmu i Ferdo Livadić Samoborski.

Mili Bože, čuda velikoga. „Junaštva Miloša Samolova prostaka pukovnije otočke u 56. godini života svoga u borbi proti Magjarima kod prevoza legradskog, dne 25. studenoga god. 1848."

Miruj, miruj ljepotice. „Postojanka." Pjeva se uz napjev njemačke pjesme „So leb denn wohl du stilles Haus".

Mru bogatstvo, rod i časti. „Oproštaj i pozdrav" preč. gosp. Petru Satvaru, bivšemu belovarskomu župniku, kad je postao kanonikom u Zagrebu; dne 12. srpnja god. 1846.

Na kljusetu vučem sobom. Prevod iz talijanske opere „L'Elisir d'amore."

Napred pjevom, sve veselo. „Seobnica" Brodjana njekdašnjih u sadašnji Ferdinandovac, god. 1844. Napjev nije mi poznat.

Ne budimo tako zamišljeni jako. „Obodrica", od godine 1856. Pjeva se uz napjev njeke mazurke.

Neka bude dozvoljeno, gospoda čestita. Proslov prigodom ispita mladeži pučke škole u Virju dne 17. srpnja god. 1857.

Neka, neka, neka, dok je svieta vieka. „Družtvenica." Napjev nije mi poznat.

Neka ori okolica. „Pozdravnica" banu Josipu Jelačiću, prigodom polaganja temeljnog kamena za glavnu učionu u Koprivnici, dne 17. travnja god. 1856. Napjev ishitrio pjesnik, a ispjevao ga je kod te svečanosti on i g. Fr. Lugarić. Napjev nije mi poznat.

N e k p r o d i r e g l a s d o n e b a. „Dobrodošlica“ barunici Anki Stielfriedki, supruzi pukovnika pukovnije križevačke, prigodom njezina dolaska u Belovar, dne 25. srpnja god. 1845.

N e k s e č u j e, k a k s e š t u j e. „Pozdrav“ u slavu majora Šašića, dne 20. veljače godine 1865. Pjeva se po napjevu kraljevke „Gott erhalte“.

N e k s e z n a d e, d a s e T u r c i j a d e. „Razglasnica Slavjanah u Turskoj“ poslje zaključenja rata Franceske, Engleske, Pijemontske i Turske s Rusijom; dne 18. ožujka god. 1856. Napjev ishitrio pjesnik.

N o ć c a m i n u, z o r a s i n u. „Svetkovnica“ prigodom polaganja temeljnog kamena za glavnu učionu u Koprivnici, dne 17. travnja godine 1856.

N o s i m z d r a v u m i š i c u. „Poputnica hrvatskoga junaka“ naperena proti turskom okrutničtvu. Napjev ishitrio pjesnik godine 1844. a za muški zbor udesio ga Vatroslav Lisinski. Prvi put pjevan dne 21. veljače god. 1845. u koncertu gradjanske streljane u Zagrebu. Popievka je štampana u mojoj zbirci „Južnoslov. popiev.“ pod br. 1574.

N o v a h o r a, n o v a z o r a. „Crkvena popievka“ pjevana u župnoj crkvi virjanskoj dne 16. srpnja god. 1854., kad je bio postavljen na zvonik nov križ. Napjev mi nije poznat.

O D e r a v o, a n e D r a v o. „Seobnica“ Brodjanah u sadašnji Ferdinandovac, god. 1844. Napjev mi nije poznat.

O d i s t o k a s u n c e s i j e. „Pozdrav“ Franji Milinkoviću, župniku gjurgjevačkom, kad je postao kanonikom; u mjesecu svibnju godine 1850.

O h, k a k c v a t u u t o m s a t u. Prevod iz talijanske opere „La Sonnambula“.

O j a n g j e o l j e p o t e. „Molba na domorodku.“ Napjev ishitrio pjesnik.

O j n a r o d e v a s k o l i k i, m i l i v a r a ž d i n s k i! „Glas iz belovarske županije“ na koncu godine 1871. Dvopjev. Napjev nije mi poznat.

O j S t j e p a n e v r i e d n i. „Godovnica“ g. Stjepanu Šašiću; dne 27. prosinca god. 1866.

O j, k a k ž u r n o g i n e o t o n a š e v r i m e. „Sabor veselosti.“ Zbor sa samopjevi. Napjev ishitrio pjesnik; štampan u mojoj zbirci „Južnoslov. popiev.“ pod br. 1395.

O k o n a s j e d a n g l a s. „Godovnica“ za gospoju Anku, suprugu g. nadporučnika Neuwirta, dne 26. srpnja god. 1853.

O r a d o s t i c v i e t a k r u j n i. „Pirovnica“ prigodom vjenčanja Ivke Wimmerove s g. Antunom Matićem; dne 17. lipnja godine 1849. Napjev nije mi poznat.

O r o v e ć e p o n o s i t i h k r i l i h t r e s e. „Oprostnica Krajišnikah“ varaždinskih prigodom polaska njihova u Italiju, dne 4. i 5. svibnja god. 1848. Napjev ishitrio pjesnik.

O tamburo izvod ti si. „Ljubavna pjesma." Napjev nije mi poznat.

O vi misli krilovite. „Domoljubac na svoje misli." Napjev ishitrio pjesnik.

O željeni svanu danas danak. „Umjestnica" za veleč. gosp. Marka Horvata župnika molvanskoga, dne 1. lipnja godine 1868. Napjev ishitrio pjesnik, a pjevali su ga u molvanskoj crkvi.

Pazite puci s dolah i gora. „Prevaren u nadi", spjevano povodom brzojavne viesti od 13. veljače god. 1867.

Pčela hiti neumorno. „Zdravica", na dan vjenčanja Joce Avirovića i Anke Josipovićeve dne 15 svibnja 1851.

Pozdravimo liečnu travu. „Uzdasi domoljuba podravskog." Napjev ishitrio pjesnik.

Pozor braćo, tu je sloga. „Napitnica domoljubah". Napjev ishitrio pjesnik.

Pravo vriedni ravnatelju. „Rodjenica", pjevao ju je pjesnik po napjevu varoške pjesme „Šetao sam gore dole" pri stolu virjanskog župnika veleč. g. Steve Ambruša, dne 7. studenoga god. 1855.

Prijatelji amo, pomnjivo do nas. „Čestitka za godovno." Napjev ishitrio pjesnik.

Prije jošter nego se to družtvance. „Izpovjednica veselosti." Zbor sa samopjevi; ishitrio pjesnik. Popievka se nalazi u mojoj zbirci „Južnoslov. popiev." pod br 1399.

Prispje čas, usklik vas. „Zdravica" veleč. g. Vatroslavu Klemenčiću, kad je postao nadžupnikom god. 1870.

Prispje vreme, skinu breme. „Oproštaj"; pjevali su častnici na svršetku obuke novačke dne 13. prosinca godine 1861. u Virju. Napjev nije mi poznat.

Procvala doba cvietom od radosti. „U slavu gosp. Vuji Tišmi" prigodom njegova uzvišenja na čast pukovnika, dne 19. siečnja godine 1850.

Proizvod tvoje možnosti svete. „Hvalospjev" pjevan prigodom blagoslova temeljnog kamena nove župne crkve u Molvama i to po g. Lugariću sa dvanaest učenica uz pratnju bande, dne 31. srpnja god. 1855. Napjev nije mi poznat.

Promotrite sad radosti. „Slika plesa." Napjev ishitrio pjesnik.

Pruž' mi ruku, moj mladiću. Prevod iz talijanske opere „L' Elisir d' amore".

Pun veselja i radosti. „Svečanica" prigodom blagoslova četiriju zastava u Belovaru, dne 27. rujna god. 1846. Rusan spjevao tu pjesmu ponukom pukovnika Filipovića.

Radostna srca, radostan glas. „Dobrodošlica“ gosp. Nikoli Perčeviću polag napjeva iz opere „Norme“ dne 4. siečnja god. 1852.

Rajska zgoda svatben čin. „Pirovnica“ g. Martinu Šestaku dne 26. travnja god. 1874. Pjeva se po napjevu varoške pjesme „Ja sam mlada Ilirka“.

Raznoćudnih lovacah ima. „Pjesma lovačka“ iz glume „Lovac po zgodi“ (zadaća Krunoslava). Napjev ishitrio Rusan.

Razvila se liepa ruža u zabitnom grmu. „Pirovnica“ g. Mirku Metelku, dne 7. veljače god. 1875. Posljednja pjesma Rusanova.

Riedko bilje tvoje vrsti. „Porodnica“ župniku virovskomu veleč. g. Ambrušu, za proslavu rodjendana navršujuć 70. godina, dne 7. studenoga god. 1864.

S dahom novim diše k nama godinica nova. „Na novu godinu 1847.“; štampana u br. 1. „Danice Ilirske“ od god. 1847. Pjeva se po njekoj slovačkoj melodiji.

Sakupljeni ovdje pobožnici. „Crkvena popievka na Duhove“, od god. 1857. Napjev nije mi poznat.

Slava, k tebi Bože, vječna. „Želja u molitvi“ na vodokrstje pravoslavne crkve, dne 21. veljače god. 1847. Napjev nije mi poznat.

Slavio blaga, Slavio draga! „Krajišnik Slaviji.“ Napjev ishitrio pjesnik u Koprivnici mjeseca lipnja god. 1849.

Sljedbenici crkve ove. „Pobožna popievka“ spjevao prigodom postavljenja novoga zvona u zvonik župne crkve virovske; dne 23. listopada god. 1852.

Složno, složno braćo mila. „Glas o slozi.“ Davorija. Napjev ishitrio pjesnik, za muški zbor udesio V. Lisinski. Prvi put pjevan dne 10. studenoga god. 1845. u Karlovcu u jednom koncertu.

Slušajte me, prijatelji, da vam vriednost vinca kažem. Napitnica. Napjev ishitrio pjesnik; štampan u mojoj zbirci „Južn. popiev.“ pod br. 1400.

Smrti huda i nemila. „Žalobnica“ za preminuvšega u noći od 19. na 20. svibnja god. 1859. bana Josipa grofa Jelačića. Pjevana na zadušnici dne 30. lipnja godine 1859. u župnoj crkvi pitomačkoj. Napjev nije mi poznat.

Smrti huda, smrti nepravedna. „Zadušnica“ za generala Čivića, dne 27. lipnja god 1865.

Stante bure i oluje. „Odlučnica“. Napjev ishitrio pjesnik; štampan u mojoj zbirci „Južnoslov. popiev.“ pod br. 1585.

Stopimo glas, braćo sva. „Stolna pjesma“, prigodom umješti-

vanja pitomačkog župnika veleč. gosp. Josipa Gjiketa; dne 15. svibnja godine 1859.

Sunce sieva, slavulj pjeva. „Pirovnica“ prigodom vjenčanja zapovjednika Josipa Filipovića s Leopoldinom Joelsonovom u Beču dne 27. prosinca god. 1856. Popievku pjevao je častnički zbor u Belovaru dne 31. prosinca godine 1856. kada su mladenci amo prispjeli. Napjev mi nije poznat.

Suncem zlatim raste. „Pozdravnica“, pjevala ju je školska mladež virovska na ispitu dne 17. srpnja godine 1857. Napjev nije mi poznat.

Svak izmed nas nek pozdravi. „Odziv prosvjete.“ Dvopjev. Napjev nije mi poznat.

Svi jezici, sva ćutenja. „Čestitka k imendanu“ gospoji Anki Tarbukovoj, dne 1. kolovoza god. 1847.

Svikolici junaštva ajdmo sinci tam. „Poputnica Krajišnikah.“ Napjev ishitrio pjesnik.

Svuda buntovni mieša se dim. „Prigodna“; spjevao ju je iza bečke bune god. 1848.

Svuda ćarim ja sa sobom. Prevod iz talijanske opere „L'Elisir d'amore.“

Šta je ono, kô da viri med oblake zora? „Pjesma“ gosp. M. Totaru; od god. 1856.

Što je soko sivi usred jata. „Zdravica“, pukovniku V. Čiviću, dne 13. srpnja god. 1855. Napjev nije mi poznat.

Što srce znači. Prevod iz talijanske opere Norme.

Tebi u čast dozriela. „U čast satnika g. Vucelića.“

Tu se čuvstva snadju mila. „Pirovka“ g. Lacku Vazdinjenju; mjeseca kolovoza god. 1864.

U boj, u boj sve što može. „Polazak Hrvata na svoje neprijatelje Magjare“ dne 10. rujna god. 1848. Napjev nije mi poznat.

U sreći tog života moga. Prevod iz talijanske opere „Il Furioso“.

Ustanimo, noć je pala. „Ustanak“, od god. 1848. Napjev ishitrio pjesnik; štampan u mojoj zbirci „Južnoslov. popiev.“ pod brojem 1573.

Uviek veseo. „Zdravica.“ Napjev nije mi poznat.

U veselju uviek teče, hvala Bogu, život moj. „Zadovoljnik.“ Napjev ishitrio pjesnik.

Uz grade biele dvorane. „Vjenčbenica“, za Ljubicu Totarevu i Ivana Königa, dne 17. listopada god. 1852. Pjeva se po napjevu pučke pjesme „Milkina kuća na kraju“.

*

V a s s v i e t s e b o r i. Prevod njemačke pjesme „Da streiten sich die Leut herum“ iz glume „Der Verschwender“.

V e d r o n e b o z v i e z d e k r a s e. „Umjestnica“ za župnika gjurgjevačkog veleč. g. Ivana Korača, dne 4. studenoga god. 1855.. pjevana u gjurgjevačkoj crkvi. Napjev nije mi poznat.

Z a p j e v a j m o, b r a ć o m l a d a. „Godovnica“ g. Stjepanu Bošnjaku, c. k. poručniku. Pjevali su ju učenici vojničke škole belovarske. dne 19. kolovoza god. 1870. Napjev nije mi poznat.

Z a r u c i, šaljiva spjevoigra u jednom činu; tekst i napjev od Rusana. Napjeve ukajdio prvi put koprivnički organista Čep, a tada Fr. Lugarić i Vjek. Fleišer. Spjevoigra nije se mogla pjevati u Rusanovom kazalištu u Virju zbog pomanjkanja pjevačica, a drugdje nisu ju htjeli javno pretstavljati. Prepis napjeva nalazi se u arkivu pjevačkoga društva „Kola“ u Zagrebu. Osobe te spjevoigre jesu:

M i r i ć, imućni seljanin a ujedno i starešina seoski.

R u ž a, njegova kći

L j u b o m i r, njezin zaručnik

Ž i v k o, njegov takmac

D j e d i ć, } snuboci Ljubomirovi
S l a v i c a, }

Z b o r muški i ženski

G r a b č e v i ć, mjestni redar

S t r a ž a.

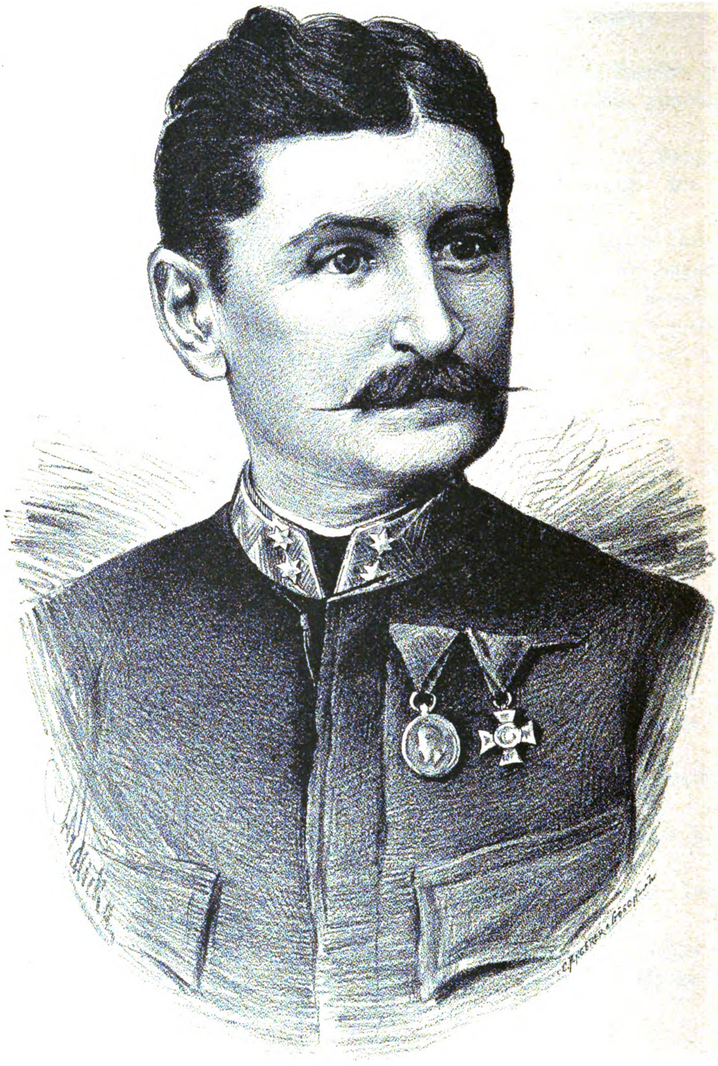
Sadržaj čina ovaj je: Ruža se zaljubi najprije u Živka, a Živko u nju. Kasnije predobije srce Ružino Ljubomir, te dodje već do vjenčanja. Kad Živko dozna, da mu se je Ruža iznevjerila, dokaže pred sudom, da je Ljubomir oženjen, a zato bude Ruža Živku povraćena.

Z d r a v a b i l a, m i l a m a j k o. „Godovnica“ za gospoju Vrančićku, dne 16. veljače god. 1856.

Z d r a v o n a š e n o v o m j e s t o. „Pozdrav novoj postojbini“ kad su se njekdašnji Brodjani preselili u Ferdinandovac god. 1844.

Z d r a v o, s l a v n i p o g l a v a r u. „Pozdrav“ pukovniku Došenu, kad je posjetio virjansku pučku školu.

Z d r a v o, z d r a v o z v i e z d o b r a k a. „Svatovnica.“ Napjev ishitrio pjesnik polag njemačke njeke melodije i hrv. napitnice „Mnogo ljeta sretan bio“, koji je napjev takodjer njemačkog porietla.

Josip Runjanin.

Josip Runjanin,

ishitrilac melodija za hrv. pjesme.

Znademo iz poviesti pa i iz praktičkoga života, da se kadikad zbivaju u dva razna naroda posvema slični dogadjaji, ma da im nije bio povod jedan te isti, niti da je jedan narod drugi oponašao. Takva dva slučaja zbila su se na glazbenom polju, sa postankom melodija dviju pjesama, u Franceza i Hrvata.

Godine 1792. dne 20. travnja naviesti Francuska rat Austriji. Ova činjenica uzbudi ženijskoga častnika od dvadeset i dvie godine Josipa Rouget de l' Isla, koji je tada bio u Strassburgu u posadi, da spjeva pjesmu, koja bi imala usplamtiti francesku vojsku. U kući maira Strassburškoga Dietricha, izvrstnoga franceskoga rodoljuba, spjevao je mladi častnik u noći 20. travnja god. 1792. pjesmu, kojoj je nadjenuo naslov „Le chant de guerre de l'armée du Rhin“, te ishitri na nju ujedno i napjev. Rouget nije bio učen glazbenik, ali je umio ponješto glasovirati, po kajdama pjevati i melodiju svoju sam ukajditi.

Za njekoliko dana pjevala je sjeverna franceska vojska tu popievku s velikim oduševljenjem uz pratnju vojničke svirke. Došavši ta vojska mjeseca srpnja u Pariz pjevala je tu popievku, a Parižani bili su od nje do skrajnosti ushićeni, no ne znajući od koga i od kuda potječe, nazvali su ju, pošto su ju dobrovoljci marseljski pjevali, Marseljskom himnom ili na kratko Mar-

seljezom, koje ime nosi ta popievka jošte i danas. Kakva je čudesa ta himna stvorila, ne treba da potanko iznesemo, dosta će biti ako spomenemo, da je njemački glasoviti pjesnik Klopstock Rougetu rekao, kad ga je ovaj god. 1797. posjetio u Hamburgu: „Vi ste strahovit čovjek: vašom ste popievkom usmrtili pedeset hiljada vrlih Niemaca....!“ —

Unatoč tome ostao je Rouget od svojih zemljaka neopažen, te je živio u zabiti, a narod malo da ga nije zaboravio. Istom god. 1830., kada mu je već bilo 70. godina, sjetiše ga se Francezi, te ga počeše u velike slaviti. Umro je 20. lipnja god. 1836.
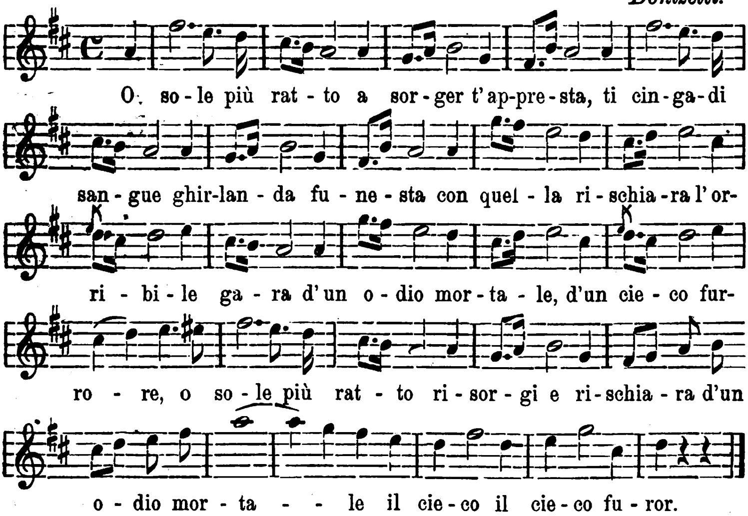
Glede melodije marseljeze valja istaknuti, da se je Rouget — ishitrujuć napjev za svoju pjesmu — ugledao u „Credo“ jedne mise bečkoga komponiste Holtzmanna, koju su misu u Strassburgu kadikad izvadjali. U ostalom Rouget nije počinio kradju, uzevši Holtzmannovu melodiju, kakva je bila, već je upotrebio samo njekoliko fraza, koje su mu nehotice od te melodije u glavi ostale. No ako je i naći u melodiji marseljeze prizvuka spomenutog „Creda“, to je Rouget sve prizvuke tako prilagodio glazbenoj tradiciji franceskoga puka i stvorio takovu čistu francesku melodiju, da porietlo njezino samo muzikolog upoznati može.

Nješto slična kao sa franceskom „marseljezom“ dogodilo se je i sa hrvatskom pjesmom Antuna Mihanovića „Liepa naša domovina“, koja je našla uglazbioca u c. kr. krajiškom kadetu Josipu Runjaninu. I ovaj nije bio vještiji glazbi od Rougeta, ali mjesto glasovira umio je udarati u kitaru i u cindru (Zither), te pjevati po kajdama. Mladoga i vatrenoga našega rodoljuba Runjanina uzniela je Mihanovićeva pjesma tako, da je kušao za nju ishitriti napjev, pošto se nije našao ni jedan od naših tadašnjih glazbotvoraca, koji bi tu pjesmu uglazbio bio, premda je ona još godine 1835. ugledala svjetlo u „Danici“ (u br. 10. od 14. veljače). Runjanin misleći, da je prvi uvjet za narod težeći za slobodom, ljubiti i uzveličavati otačbinu, u kojoj si se rodio i u kojoj obitavaš, ishitrio je za pjesmu „Liepa naša domovina“ napjev godine 1846. u Glini, gdje je tada u svojstvu carskoga kadeta u posadi bio.

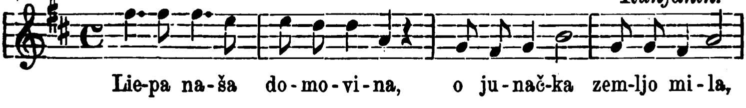
Pogledom na sadržaj pjesme, koja uči diviti se toj hrvatskoj domovini i ljubiti ju, melodija je te pjesme više ljupka i ushitna nego li ratoborna ili buntovnička, kako je to marseljeza. Pa kako se Rouget oslonio pri ishitrenju svoga napjeva na melodiju njemačku, tako i naš Runjanin na melodiju talijansku. Melodija, koja je Runjaninu pri ishitrenju napjeva „Liepe naše domovine" u ušima zujila, potječe iz trećega čina Donizettieve opere „Lucia di Lammermoor", gdje ju pjeva tenor Edgardo i bariton Enrico u dvopjevu. Naša melodija u ostalom nije plagijat, već je slobodno preradjena i pohrvaćena, kako je ona za marseljezu pofrancežena.
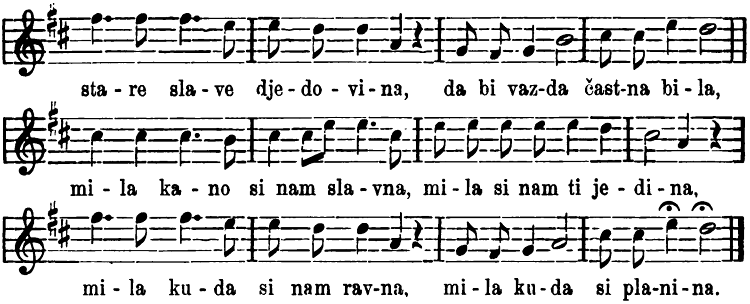
Da čitatelj uzmogne sam prosuditi zanimivi taj preobražaj, evo Donizettieve i Runjaninove melodije:

Donizetti.

Runjanin.

Runjanin je doduše svoju melodiju sam ukajdio, ali mi nemamo žalibože njegove ukajdbe, već samo onu, koju je Vatroslav Lichtenegger (bivši koralista i učitelj pjevanja u glazbenom zavodu i u preparandiji) napisao godine 1861. po predaji. No slavni naš pjesnik i gorljivi hrvatski patriota pukovnik Ivan vitez Trnski, koji je tada skupa s Runjaninom u Glini službovao, uvjeravao me je, da je Lichtenegger Runjaninovu melodiju, ako ne posvema točno ukajdio, to ipak prilično onako, kako su ju tada u Glini pjevali uz pratnju kitare, u koju se je Runjanin dobro razumio.*

Iz svega toga vidimo, da je napjev na francesku pjesmu „Allons, enfans de la patrie“ i napjev za hrvatsku pjesmu „Liepa naša domovina“ ishitrio patriotički vojnik, da nije ni Rouget ni Runjanin bio učeni komponista, da je jednomu i drugomu dala povod tudja popievka i da je jedan i drugi tudju melodiju preradio po glazbenoj tradiciji svojega naroda; a napokon, da se franceski narod isto tako dugo nije brinuo za ishitrioca svoje himne, kako hrvatski narod za svojega.

Što se u objema popievkama ne sudara, jest to, da je tekst

---

* Isto to tvrdi i bratić Josipa Runjanina, gosp. dr. Runjanin u listu od 26. kolovoza god. 1893. upravljenom na me: „Moguće, da je melodija, kojom je on (Josip) pjevao pjesmu „Liepa naša domovina“ imala u njekoliko čega različitoga od današnje melodije, meni ipak, ako i laiku u muzici, čini se, da je njegova melodija bila istovjetna, kako se ona i danas pjeva.“

i napjev franceske himne ishitrila jedna osoba, tekst hrvatske himne pak da je spjevao drugi čovjek; nadalje, da naša himna ne izazivlje narod na očajnu borbu i na mržnju drugoga naroda kako marseljeza, već da uči ljubiti liepu našu domovinu. U smislu prave himne, to jest hvalospjeva, daleko je marseljeza od himne, ali i naša popievka nije u onom smislu himna, kojom se uzveličava vladareva osoba koje zemlje, ali je zato ipak prava himna, jer slavi otačbinu.

U naravi stvari leži, da ustaška popievka mora imati u tekstu i u melodiji krepkih, vatrenih, neodoljivih fraza; osobna himna, da je religiozna i puna strahopočitanja, narodna himna pako da je jednostavna, dostojanstvena i ponosita.

Sudbina obiju himna ne sudara se još u tome, što je marseljeza prodrla za kratko vrieme u sve slojeve franceskoga društva sviju krajeva, i što su ju Francezi proglasili narodnom himnom, dok je popievka „Liepa naša domovina“ trebala gotovo pedeset godina, dok je prodrla u sve naše krajeve i dok je bila prihvaćena za hrvatsku narodnu himnu.

Zašto je tomu tako dugo trebalo, vriedno je da se znade. Kako su mi pripoviedali vjerodostojni svedoci Runjaninova doba, doprla je popievka „Liepa naša domovina“ još godine 1846. u Zagreb, no naši njemački glazbenici nikako nisu htjeli nju uobičajiti, još manje pak upotrebljivati narodnom himnom, jer da nije komponovana u stilu koralnom, svaka pak himna (oni su dakako uviek mislili samo na lojalne himne) treba da bude religiozna i ponizna. Sam Lisinski pristao je uz ovo mnienje. „Znademo jako dobro“ — govorili bi naši njemškutari medju sobom — „da i „Još Hrvatska“ ne odgovara himni, dapače još manje nego „Liepa naša domovina“, ali onu moramo zato kod raznih narodnih svečanostih svirati ili pjevati, jer potječe..... od m o g u ć e g a dra. Gaja“.

Zagrebački gradjani misleći, da ti glazbeni stručnjaci znadu, kakva mora biti narodna himna, napustili su Runjaninovu popievku; ali ne tako naša mladež. Ona je na svojim sastancima

rado pjevala „Liepa naša domovina“, ako i ne u umjetničkoj a to u divljačkoj udezbi. Da se i tome pomogne, zamolili su zagrebački učiteljski pripravnici svoga učitelja Vatr. Lichteneggera, da im tu popievku udesi za muški zbor, da ju mogu pravilno pjevati u skupu. Lichtenegger nije doduše prianjao svom dušom hrvatskoj popievci, ali opet nije spadao u kolo ljutih naših švabomana, te je zato tu popievku udesio godine 1861. za muški četveropjev, ukajdiv melodiju onako, kako su mu pripravnici pjevali. Godine 1862. objelodanio je Lichtenegger „Liepu našu domovinu“ sa svojom udezbom u „Sbirci različitih četveropjevah mužkoga sbora“ u II. svesku pod br. 9. izdanom od narod. glazb. zavoda u Zagrebu. U istoj udezbi štampana je ta popievka i u „Sbirci raznih četveropjevah“ izdanoj god. 1864. od glazb. društva duhovne mladeži u Zagrebu.

Sada se počela ta popievka sve više širiti po Hrvatskoj i po Slavoniji, a djaci su ju uviek stavljali na čelo svakoj pjevanki.* Ipak im je sav trud uzalud bio, da narod poprimi tu popievku narodnom himnom, jer naši glazbenici, koji nisu znali za razliku izmedju slavospjeva i slavospjeva, ostali su pri tom, da to nije himna, a većina naših naobraženih ljudi priključila se njima.

U to spjeva Petar Preradović pjesmu: „Bože živi“, te ju obielodani godine 1870. u br. 5. „Vienca“. — „Evo sada imadete“ — reklo se je našim glazbotvorcima — „liepu i prikladnu pjesmu, uglazbite ju u obliku prave himne, da već jednom i mi Hrvati dobijemo naš narodni slavopjev“.

Prvi, koji je tu Preradovićevu pjesmu uglazbio, bio je u Beču živući češki konponista Förchtgott-Tovačovsky. Slavenski djaci u Beču pjevali su ju prvi put u javnom koncertu dne 10. siečnja god. 1871. Hrvatske i druge slavenske novine vrlo su hvalile kompoziciju Tovačovskoga, ali naše su novine

---

* Osječki gimnazijalci, kad su me počastili god. 1864. pielom (serenadom), pjevali su takodjer „Liepu našu domovinu“ kao prvu popievku.

uz to ipak izrazile želju, da bi i hrvatski glazbotvorci kušali svoju sreću. Na to je raspisao grad Karlovac natječaj i opredielio nagradu od deset dukata za najbolju kompoziciju ove Preradovićeve pjesme, a razsudbu kompozicijâ prenio je na odbor hrv. pjevačkog družtva „Kola“.

Svi su se naši glazbotvorci natjecali, a njeki su bili i nagradjeni, ali hrvatsko općinstvo nije ni jednu tih kompozicija dušom prisvojilo, i hrv. narodnom himnom proglasilo. Pjevačka naša družtva pjevala su svaku tih himna, te i koješta kušala, da domognu ovoj ili onoj kompoziciji do pobjede, ali „Liepa naša domovina“ ostala je i sada ljubimcem, ma da i ona još uviek nije bila proglašena narodnom himnom. Istom g. 1891. u vrieme zagrebačke izložbe poslužio se hrvatski narod svojim pravom, te je souverenim svojim glasom proglasio popievku „Liepa naša domovina“ narodnom himnom, i to na predlog dalmatinskih Hrvata, koji su našu izložbu u velikom broju posjetili bili. Ta volja cjelokupnog hrvatskog naroda našla je potkrepu na našem putu u Dubrovnik god. 1893. k otkriću Gundulićeva spomenika. Svagdje i svakiput, kad su vrli naši pjevači zapjevali „Liepa naša domovina“, a to se zbilo sto i sto puta, otkrivao bi narod glavu, a tada kriknuo urnebesnim, do skrajnosti oduševljenim glasom: „Živjela Hrvatska“! — Mogu potvrditi iz očevida, da kod te zgode nisu razne svečanosti i parade, niti mnogobrojni zanosni govori, već jedino naše popievke usko svezale srca svih Hrvata, da su popievke „Glasna jasna“ (Zajc), „Ustaj rode“ (Gjuro Eisenhuth), naročito pak „Liepa naša domovina“ usplamtile Hrvate iz najdaljnih krajeva za „hrvatsku misao“. Ako se može govoriti o kakvoj pobjedi prilikom tog našeg hodočašća, to ju je izvojštila u prvom redu: „Liepa naša domovina“. U oči te činjenice nema više priziva proti odlučnoj toj volji hrvatskoga naroda, a zato mislim, da ne će biti suviše, ako upozorim naše glazbotvorce na to, da ovu nama Hrvatima uzvišenu popievku ne profanuju time, da njezinu melodiju upo-

trebe za kojekakve zabavne komade i za plesove, za potpurije i druge slične kompozicije.

* * *

U poviest te naše hrvatske himne spada i to, što su pisale glazbene novine „Gusle“ redigovane od profesora Vjekoslava Klaića u br. 4. od 1. travnja god. 1892. o Runjaninovoj melodiji, i to na temelju dopisa veleč. gosp. Napoleona Smekala, kapelana u Rumi. Tu se naime veli, da je bratić Josipa Runjanina, gosp. dr. Runjanin, podžupanijski liečnik u Rumi, rekao g. Smekalu, da je ovu melodiju uzeo Josip Runjanin od talijanske popievke: „O sole più rapido“, i da je sam Josip Runjanin pjevao tu popievku svojemu bratiću s talijanskim tekstom.
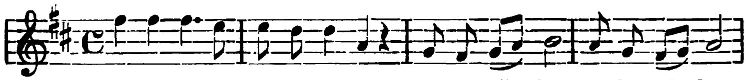
Mene je ova viest u toliko iznenadila, što sam analizujuć melodiju naše himne, do uvjerenja bio došao, da je gradjena po glazbenoj tradiciji h r v a t s k o g a a ne t a l i j a n s k o g a naroda, te da je dakle gotovo nemoguće, da je ta melodija talijanskog porietla, budući da talijanska glazba imade druge osebine nego hrvatska. No radeć tada na drugim biografijama ove knjige, nisam se mogao baviti riešenjem te zagonetke. Istom kada je red došao na ishitrioca Josipa Runjanina, primio sam i tu stvar u ruke. Najprije sam pročitao više stotina talijanskih pučkih popievaka, ali u njima nije bilo traga ni tekstu „O sole più rapido“ ni melodiji. Obratio sam se dakle na veleč. g. Smekala s molbom, neka pita dra. Runjanina, da li on znade, je li je ova talijanska popievka umjetnička, kakav imade naslov, ili je možda iz koje talijanske opere. Mjesto gosp. Smekala odgovorio mi je sam dr. Runjanin, da on ne zna za porietlo te pjesme, ali da to stoji, da mu je njegov bratić Josip, tada kapetan prve banske pukovnije, pjevao god. 1851., kad je u Vinkovcima na dopustu bio, tu popievku talijanskim tekstom i to uz onu melodiju, na koju se danas pjeva „Liepa naša domovina“.
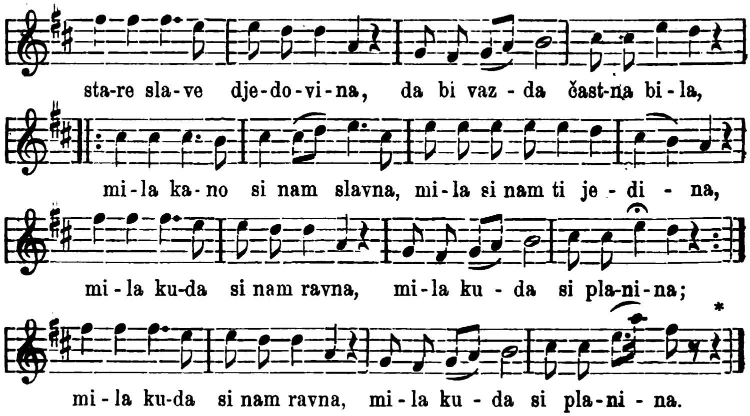
Na to sam ja pisao 31. kolovoza god. 1893. g. dru. Runjaninu medju ostalim i ovo: „Koliko ja poznajem glazbenu tradiciju hrvatskoga i talijanskoga puka, odnosno njihova pravila

melodizacije i ritmizacije, mogu reći, da je napjev pjesme „Liepa naša domovina“ skroz hrvatskoga kroja, a po tom, da ne može da bude istovjetna s kojom talijanskom melodijom. Jedino što je moguće po mom sudu jest to, da su Josipu dala dva tri takta koje talijanske melodije povod njegovoj melodiji, ali da je on onu slobodno preradio i posvema preinačio, a tada pjevao i talijanski tekst po svojoj preinačenoj melodiji. To mislim, da mogu tim sigurnije tvrditi, jer mi je poznat izvor njegove melodije pjesmi „Ljubimo te naša diko“, te znadem, kako je s originalom postupao. Ja imadem silu božju talijanskih popievaka, pa liepi broj talijanskih opera, ali do sada nisam mogao u njima naći rečenoga taljanskoga teksta, kamo li melodiju naše himne. Ovo traženje neizmjerno je mučan posao, no ja ne ću mirovati, dok ne nadjem spomenuti tekst i originalnu melodiju, da vidim, tko imade pravo. Katkad se može istinabog prevariti i muzikolog isto tako, kako i onaj, koji se bavi sravnjujućom filologijom, ali u slučaju, da sam se ja prevario, priznati ću to skrušeno.“

Još mi nije odgovorio bio dr. Runjanin na to moje pismo, a ja eto saznah za onu talijansku popievku. Došao je naime 4. rujna god. 1893. k meni prijatelj g. Eugenijo Kumičić, te mi kaže: „Za onu talijansku popievku, koju vi tražite, znade presv. g. dr. Marijan Derenčin: nalazi se u operi „Lucia di Lammermoor“. Tako se rieši ta zagonetka, a ja posvema sretan, što se možemo pouzdati u zakone hrvatske muzikologije.

Dan danas pjeva se melodija pjesme „Liepa naša domovina“ malo drukčije nego kako ju je Lichtenegger ukajdio, a preinačio ju je sam narod. Moguće, da će ju narod za koji desetak godina opet drukčije redigovati, pa zato evo donašamo melodiju, kako ju narod sada pjeva, da potomci laglje mogu pratiti razvoj i preobražaj te melodije.

* * *

Znajući dakle, da melodija naše hrvatske narodne himne nije prosti plagijat, već po strukturi svojoj čisto hrvatski napjev, zanimat će svakoga Hrvata nješto pobliže doznati o samoj osobi Josipa Runjanina. Dapače ja mislim, da je upravo naša dužnost zabilježiti sve ono, što o Josipu doznati mogosmo, jer nema dvojbe, da će se danas sutra iskazivati uspomeni uglazbatelja naše narodne himne ona čast, koju iskazuju drugi narodi tvoriteljima svojih narodnih slavospjeva.

J o s i p R u n j a n i n rodio se god. 1821. u Vinkovcima od pravoslavnih roditelja. Otac mu je Naco bio krajiški umirovljeni gradjevni kapetan (Bau-Hauptmann); a oženio se (g. 1864.) gospodjicom Otilijom, kćerju umirovljenog kapetana Tome Perakovića.
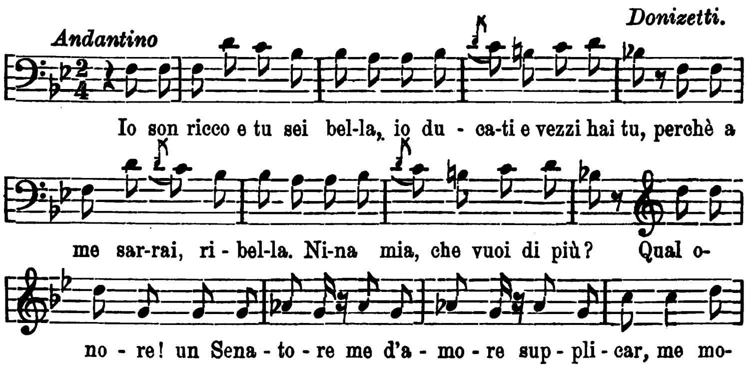
Normalku i gimnaziju svršio je Josip u Vinkovcima. U osamnaestoj godini, i to 25. prosinca god. 1838., bude unovačen
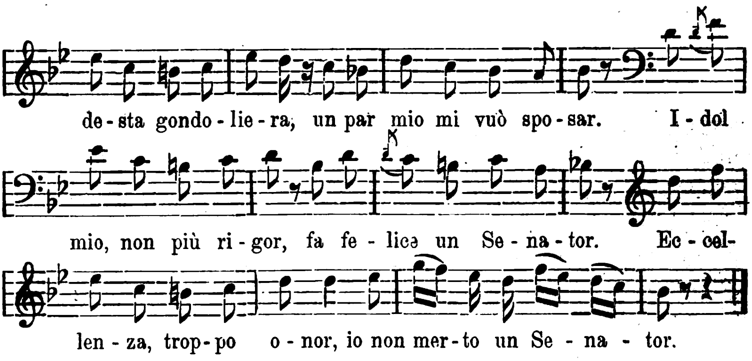
* Mnogi pjevači pjevaju prvi takt i one taktove, koji su slični prvomu taktu, po tričetvrtinskoj mjeri, kako je to zbororavnatelj „Kola" g. Nikola Faller dobro opazio, naime ovako:
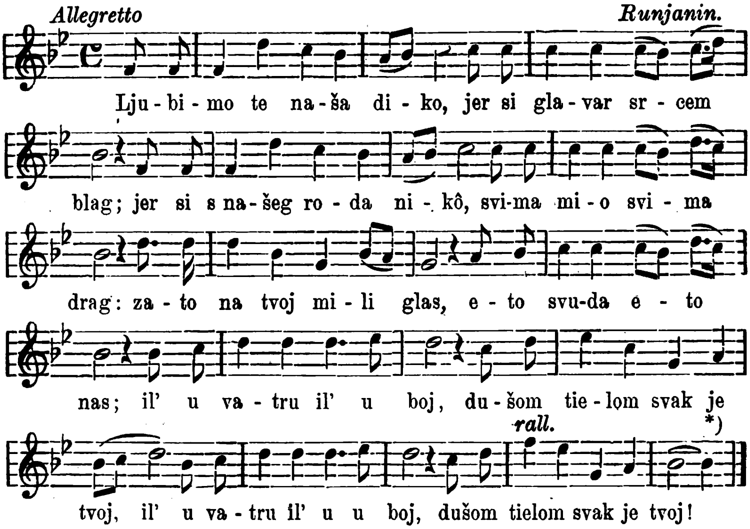

prostim vojnikom ogulinske krajiške pukovnije, a malo zatim primljen u kadetsku školu. Godine 1840. bivši kadetskim korporalom bude premješten u I. bansku pukovniju (Jelačića) i to u mjesto Glinu. Ovdje je učio Josip od kapelnika vojničke svirke po kajdama pjevati i po kajdama kitarati. Josip je imao zvonko grlo, te je postao vještim pjevačem, tako, da je često pjevao i u glazbenim misama.

U kolu glinske omladine, na čelu im župnik Josip Marić, bilo je njekoliko vatrenih mladih hrvatskih rodoljuba: Ivan Trnski, Runjanin, Drakulić i drugi. Godine 1843. spjevao je Trnski u slavu tadašnjega pukovnika baruna Jelačića, a poslje bana Hrvatske, pjesmu: „Ljubimo te naša diko“, koju je pjesmu Runjanin melodisovao, i to po talijanskoj popievci „Io son ricco e tu sei bella“. Kako me je uvjerio presv. g. Ivan Trnski, pjevale su tu popievku na skoro sve krajiške pukovnije u znak ljubavi i zahvalnosti prema barunu Jelačiću. Ali presv. gosp. Trnski nije mi znao reći, iz koje je talijanske opere izvadio Runjanin rečenu melodiju. Istom kada sam pisao Rusanovu biografiju i našao medju pjesmama, koje je Rusan preveo i ovu: „Ja sam bogat, ti si blaga“ s oznakom, da je iz Donizettieve opere „L' Elisir d'amore“, mogao sam usporediti original s Runjaninovom melodijom, Evo jedne i druge:

Lako je razabrati, da je Runjanin i ovu Donizettievu melodiju znatno preinačio, ali da je ipak više pridržao od originala nego u onoj za „Liepu našu domovinu“. Zbog toga i ne odgo-

* Ovu sam melodiju ukajdio po pjevanju krajiških oficira, te se nalazi štampana u mojoj zbirci „Južnoslov. narod. popievaka“ pod br. 1560.

vara stilizacija melodije za „Ljubimo te naša diko“ toliko hrvatskoj glazbenoj tradiciji koliko ona druga.

Izim ovih dviju melodija ishitrio je Runjanin još i druge, no da li se je i pri ovima oslanjao na tudje melodije, ili ih je sam izmislio, nije mi poznato, niti sam mogao doznati, koje je pjesme melodisovao. Ali da je on više pjesama uglazbio, svjedoči nam ono, što mi je pisao njegov bratić gosp. dr. Runjanin. „Krasno sam provodio to vrieme, dokle je Josip godine 1851. na dopustu kod svoga otca bio, jer Josip se volio šaliti, znao je mnogo i zanimljivo pripoviedati, a vrhu svega pjevao bi rado, i učio bi nas, svoje obje sestre Julčiku i Mariju i mene, mnoge nove pjesme, koje je iz Gline donio. Izmedju njegovih novih pjesama bila je pjesma „Liepa naša domovina“ ona pjesma, koja se nami najbolje dopadala“.

Godine 1848. postade Josip — prije nego što je pošao na ratište u Italiju — poručnikom. Iskazav se tu hrabrošću, postade još iste godine natporučnikom, a sliedeće godine (1849.) kapetanom drugoga reda.

Kako je Josip s prvine brzo avancirao, tako je dugo trebao, dok je postao kapetanom prvoga reda, naime punih osam godina (1857.), a dok je postao majorom, trebao je opet devet godina (1866.). U godinama 1859. i 1866. bio je takodjer na bojnom polju. Potpukovnikom postao je god. 1871. (od koje godine potiče i Runjaninova slika, koju ovdje donašamo, a koju imademo zahvaliti njegovoj udovici, koja sad u Gradcu živi), te bude premješten u pukovniju Meklenburg-Strelicku, a god. 1873. u Wetzlarovu pukovniju. Stupivši god. 1876. u mir, nastanio se je u Novomsadu, gdje je i umro 2. veljače god. 1878.*

Josip Runjanin, po pripoviedanju svih njegovih nekadanjih drugova i prijatelja, bio je oduševljen hrvatski patriota, te je svoju hrvatsku otačbinu svim žarom svoje plemenite duše ljubio,

---

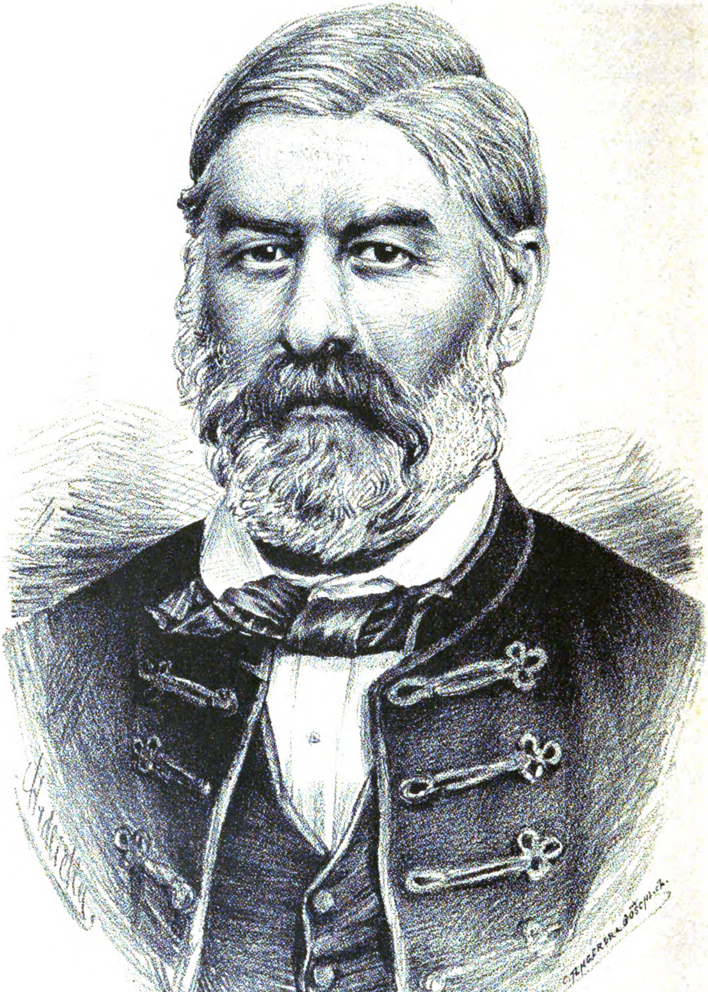
* Ove životopisne podatke priobćio nam je većom stranom gosp. umir. pukovnik Drakulić. Hvala mu od srca!

a svakom sgodom odrješito zastupao načelo, da svatko, koji se u ovoj hrvatskoj zemlji rodio, bio ma koje vjere, imade hrvatsko ime častiti i prema svojim umnim darovima po mogućnosti isto proslaviti. Mi Josipu Runjaninu ne možemo ljepšu kitu cvieća na grob njegov položiti, nego ako od Mihanovićeve pjesme, — koja se danas u tako miloj i ljupkoj melodiji Runjaninovoj a toli oduševljeno po svim hrvatskim krajevima odaziva i koja je od vaskolikoga naroda hrvatskoga narodnom himnom prihvaćena, — prvu i poslednju kiticu „u spomen Josipu Runjaninu“ ovdje preštampamo:

Liepa naša domovina,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovina,
Da bi vazda častna bila!
Mila kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina,
Mila kuda si nam ravna.
Mila kuda si planina.

— — — — — — — —
— — — — — — — —

Teci Savo, Dravo teci,
Nit ti Dunaj silu gubi,
Kud li šumiš, svietu reci,
Da svoj narod Hrvat ljubi!
Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrašće bura vije,
Dok mu tielo grob sakrije,
Dok mu živo srce bije!

Pajo Kolarić.

Pajo Kolarić,

ishitrilac hrv. pievnih melodija i vješt tanburaš.

Pajo Kolarić rodio se 17. siečnja godine 1821. u Osieku. Normalku i veliku gimnaziju, koja je tada sastojala od šest razreda, svršio je u rodnom svom mjestu. Ne imajući sredstava da ide na pravne nauke, stupi u gradsku službu, te postane god. 1840. gradskim kancelistom.

Kolarić bio je veliki veseljak, vješt naturalistički pjevač sa liepim bariton-grlom, izvrstan tanburaš i vatreni ilirski rodoljub. Godine 1847. ustrojio je tanburaško društvo, koje je sastojalo od šest lica. Gdje god je bio kakav prijateljski sastanak ili kakva narodna svečanost, evo Paja sa svojim društvom, te piri ideju ilirstva i nieti simpatiju za narodni pokret. On i društvo njegovo bilo je vrlo obljubljeno u Osieku, a svojim hrvatskim popievkama i hrvatskim glazbenim komadima budio je i predobio mnoge — inače indiferentne Osiečane za Ilirstvo. Pjesme, koje je on spjevao i za koje je i melodije ishitrio, išle su od usta do usta, te su ih čak i oni Osiečani pjevali, koji nisu ni umjeli, ni htjeli progovoriti hrvatsku rieč.

Od pjesama, koje je on u to doba spjevao i melodisovao, ili za koje je samo napjev ishitrio, poznate su mi ove:

1. Od sad, draga, tebe ljubit ne ću.
2. Zašto, dragi, zlobu tajnu provodiš?
3. Kako može duša tvoja jedan dan bit' bez mene?
4. Vidiš, draga, lice moje.

5. Da znaš pravo srce moje.
6. Ta, što si se podbočila?
7. Radi tebe ja na kocku stavio sam.
8. U kavanu dodjoh, pred aduta sjedoh.
9. Potlam podne ode tata, pa ode i mama.
10. Šeto sam se gore doli po zelenoj bašči. — Za ovu je pjesmu upotrebio Kolarić napjev Lisinskove popievke: „Dusi, koji rod svoj ljube".

11. Tko je srce u te dirnô (od Petra Preradovića). — Za ovu je pjesmu upotrebio napjev njeke njemačke pjesme; ali kako je preinačio Lisinskovu melodiju, tako i ovu.*

Da je Kolarić ove pjesme spjevao, kazivao mi je on sam. Čitatelj mora naime znati, da je Kolarić — kad je bio prvakom tanburaškog društva — često dolazio k mojemu otcu, pravomu i vjernomu svomu prijatelju. U takvim prilikama ukajdio sam ja pomoću svog učitelja u kitaranju Čeha I. Klimeša mnoge hrvatske pievne melodije, koje je Kolarić uz tanburicu pjevao. Videći kasnije Kolarić, da se ja ozbiljno bavim hrvatskom glazbom, dolazio je više mjeseci dan na dan k meni, kad se je iz ureda vraćao, od 1 do 2 sata, a to je bilo, čini mi se godine 1858.

Tada mi je pjevao svoje i mnoge druge slavonske varoške popievke pa i njekoliko pučkih popievaka. Izviestno znadem, da je on spjevao i druge, osobito šaljive pjesme, koje sam od njega slušao i napisao, ali on je to tajio, srameći se možda sa svojih vratolomija iz mladjih godina. Sudeć po melodiji pjesme „Blago, blago ah onome" (u mojoj zbirci pod br. 64.) rekao bih, da je i tu ishitrio Kolarić.

Pjesmu „Radi tebe ja na kocku stavio sam" spjevao je pod ljubavnim dojmom dražestnoj Katici Pinterovićevoj, kćeri imućnoga sapunara, koja ga je svojom ljepotom posvema zatravila

---

* Sve ove popievke nalaze se u mojoj zbirci „Južnoslov. narod popievaka" i to: 1. u I. knjizi pod br. 48.; 2. u I. pod br. 208.; 3. u I. pod br. 291.; 4. u I. pod br. 317.; 5. pod br. 439.; 6. u I. pod br. 387.; 7. u II. pod br. 430.; 8. u IV. pod br. 1439.; 9. u IV. pod br. 1433.; 10. u I. pod br. 15.; 11. u I. pod br. 1.

a roditelji Katičini nikako nisu dozvolili, da se za Paja udade. Veliki broj pjesama, koje je štampom objelodanio Luka Ilić pod naslovom „Slavonske varoške pěsme“ sabrao i napisao je naš Pajo.

Melodije, koje je Kolarić ishitrio ne poznajuć kajde, nemaju premca medju svim našim varoškim lirskim popievkama, jer je u njima pogodio hrvatsku žicu kao nitko drugi. Njegove su melodije jednostavne i jezgrovite, kao što su pučke, ali opet i gradjanski ugladjene.

Patriotičkih ili bojnih pjesama nije Kolarić spjevao, ali zato je on takove javno pjevao uz pomoć svojega tanburaškoga društva, i tim svoje slušatelje bodrio i oduševljavao. On je bio izvrstan rodoljub i u narodnim stvarima čovjek pun energije, koji se nije bojao nikakve pogibelji. Osobito g. 1848. i 1849. istaknuo se Kolarić vještim i hrabrim agitatorom.

Koliko je bio štovan od osječkih Hrvata zbog svoga rodoljublja i značajnosti, a u društvu gotovo obožavan radi vesele svoje ćudi i ljubeznosti, toliko su ga mrzili neprijatelji Hrvata i njega se bojali. Magjarski honvedi posjednuv godine 1849. tvrdjavu osječku a i gornji grad, zatvoriše Kolarića u Rétfaluskom dvorcu grofa Pejačevića u njekakav pasji kotac; no kad su hrabri naši krajišnici unišli u gornji grad, oslobodiše Kolarića te zatvoriše mjesto njega u isti kotac gradjanina Lay-a, misleći da je on na njih pucao. Kasnije bude i Lay pušten na slobodu, jer se je pokazalo, da je njeki magjarski častnik, koji je stanovao u Pejačevićevu dvorcu, pucao na krajišnike, a tada pobjegao, prepustiv svoga gazdu sudbini njegovoj. Poslije magjarske bune postade Kolarić činovnikom gradskog sirotišta, a kad je bio instaliran god. 1861. preuzv. g. biskup Strossmayer velikim županom virovitičke županije, postade Pajo gradskim viećnikom. Godine 1865. izabraše ga gradjani gornjega Osieka narodnim zastupnikom, a god. 1871. dobio je saborski mandat od osječko-djakovačkoga izbornoga kotara, no ovaj je sabor bio — kako je poznato — nakon kratkog vremena raspušten. Kod

sliedećeg izbora god. 1872. kandidirao je Kolarić u miholjačkom kotaru, no podlegao je iza žestoke izborne borbe velikomu županu virovitičkom g. Kršnjavomu.

Stupivši Kolarić još prije toga u mir kao gradski viećnik, izabraše ga Osječani ravnateljem osječke štedionice. Kasnije postade ravnateljem „slavonske sredotočne štedione“, koju je on i osnovao.

Koliko je bio Pajo vesele ćudi i vrlo ugodan družtvenik, toliko je umio krupnim svojim glasom oštro zavijati, kad se je radilo proti Hrvatstvu ili proti pravici. Zato su mu i osječki Niemci prišili pridjevak: „kurjak“. Tako je primjerice upotrebio Pajo svu moć svoga strahovitoga glasa u izvanrednoj glavnoj skupštini osječke gornjogradske kazine, obdržavanoj 26. kolovoza god. 1862., kad se je o tom radilo, da družtvo dioničara sagradi kuću za kazinu, u kojoj bi se imalo smjestiti i kazalište, te da se podieli ime (naslov) toj zgradi. Predsjednik te skupštine, veletržac Hiller mladji, predložio je naslov „Kasino-Gebäude“, druga stranka: „Esseker Lloyd-Gebäude“, a Kolarić s ostalimi rodoljubi: „Osječki narodni dom“. Obrazloživ i preporučiv Kolarić svoj predlog, nastala je urnebesna vika, iz koje se samo toliko razabrati moglo, da neka si osječki Hrvati sagrade iz vlastitih sredstava narodni dom, neka ne zovu k tomu poduzeću i židovske trgovce i njemačke gradjane. Da im je Pajo pošteno odvratio, i zaisto zavijao kao kurjak, može svaki pretpostaviti, pa i to, da je većinom glasova bio primljen predsjednikov predlog.

Godine 1875. birali su Kolarića po treći put narodnim zastupnikom i to izbornici gornjega grada Osieka. Ali sada nije više mogao Pajo razvijati u saboru takvu djelatnost kako prije, pošto je tada kronička njegova bolest sve više napredovala. Čini mi se da je imao kronički katar u želutcu ili čak raka. Čovjek prije toli čvrst i krupan, oslabio je tako, da se je po ulicama jedva vukao. Umro je 14. studenoga god. 1876. u Osieku. Poroda nije imao, a od svog imetka ostavio je više od 5.000 for.

u prosvjetne i dobrotvorne svrhe.* Sav ga je Osiek pratio do hladnoga groba.

Kolarić nije bio u saboru nikada važan faktor, al se je rado slušalo i njegovo mnienje; te se nije nikada ogriešio o hrvatstvo. Za dobrobit grada Osieka brinuo i borio se vazda najvećom odanošću, te je zato i bio sve do svoje smrti gradskim zastupnikom.

Dan poslje njegove smrti, t. j. 15. studenoga javile su „Narodne Novine", da je Kolarić preminuo, nadovežuć liepe rieči, s kojima hoćemo, da i mi zaključimo ovu biografsku crticu. „Narodne Novine" su pisale: „Pajo Kolarić bio je rodoljub, kakvim bi se svaki narod ponositi mogao: gorljive revnosti i djelatnosti i nepokolebive uztrajnosti. Već god. 1848. spojio je on svoje ime častno sa poviešću narodnoga preporoda. Sa staze, kojom je tada udario, nije do smrti ni jednoga časa krenuo, već je i pod stare dane mladenačkim oduševljenjem revnovao za narodnu stvar, kojoj je bio od sve duše odan, pa je za nju na kraju domovine (u Slavoniji), gdje je svoj život sproveo, i velikih zaslugah stekao. Hrvatski narod čuti će s največom žalošću viest o smrti izkušanoga, riedkoga ovoga rodoljuba. Lahka mu zemlja i vječna pamet u narodu!"

---

* Ostavio je: kaptolu sv. Jeronima u Rimu 250 for.; jugoslavenskoj akademiji 400 for.; zagreb. muzeju 400 for.; za gradnju galerije slika 500 for.; osječkoj gimnaziji 500 for.; osječkoj gornjo-gradskoj školi 300 for.; gornjogradskoj crkvi 100 for.; učiteljskoj zadruzi u Zagrebu 150 for.; zakladi za uboge pravnike 300 for.; osječkoj gradskoj glazbi 100 for.; za pet siromašnih djevojaka rimo-katoličke vjere, koje su rodjene u gornjem gradu Osieku, kada se udadu, 500 for.; osječkim siromacima 300 for., koji se novac imao razdieliti na dan njegova pokopa i t. d.

Sidonija Rubido-Erdödy,

prva hrvatska primadonna.

> **Što su zviezde nebeskoj pučini,**
> **Svietla lica to su domovini.**
>
> *Petar Preradović.*

Kad je godine 1830. dr. Ljudevit Gaj izdao u Budimu svoju knjižicu „Hrvatsko-slavensko pravopisanje“ i u njoj osnove iznio, kojima bi se do ilirskoga književnoga jezika došlo, digo se je proti njemu veliki otpor u Ugarskoj a borme i u samom Zagrebu. Predvidjala je magjarski i njemački osjećajuća birokracija naše domovine i ini ljudi imajući posebnih povlastica, da će im Gajev namišljaj u veliko kvariti posao i tadanje društvene odnošaje sasma poremetiti. Zato i nisu htjeli ljudi, stojeći na čelu javnih posala, o pitanju narodnosti ništa ni čuti, istaknuv se kao pravi i čisti kozmopoliti, nu kojim se je kozmopolitizam u tom sastojao, da su u nas niemštinu sistematički i strastveno gojili i širili, a nuzgredno i magjarštini svoje doprinieli. Tada je bio društveni jezik u Zagrebu njemački, u kazalištu se glumilo njemački, u koncertima pjevalo njemački i t. d. No svaka nova ideja nadje svojih protivnika, ali i svojih pristaša. Uz Gajevo nastojanje, t. j. uz hrvatsku narodnu ideju, pristali su zborom i tvorom od naših velikaša osobito grofovi Janko Drašković, Jurica Oršić i Dragutin Erdödy-Bakač. Ove su otmene obitelji potpomagale, svaka na svoj način, narodnu težnju i pro-

Sidonija Rubido-Erdödy.

svjetu, stupivši u savez i sporazumak s hrvatskim piscima Gajem, Rakovcem, braćom Mažuranići, Vukotinovićem, Babukićem, Vrazom i drugima. Što se je u divno ono ilirsko doba, na političnom i književnom polju uzradilo, poznato je. Da vidimo, kako se je počelo na hrvatskom glazbenom polju raditi.

U Livadićevom životopisu pripoviedao sam, da je Ferdo Livadić već godine 1830. uglazbio njekoliko hrvatskih popievaka, i da je god. 1833. uz pripomoć Gajevu složio napjev za pjesmu „Još Hrvatska ni propala“. Livadićeve popievke pjevalo je njekoliko domorodaca i domorotkinja ili na samu, ili kod Gaja, ili kod drugih glava tadanjega narodnoga pokreta; ali u javnim koncertima ili u kazalištu nije se nitko usudio pred općinstvo stupiti s hrvatskom popievkom. Često su narodni vodje i domorodci medju sobom viećali, kako bi hrvatsku popievku u koji koncert proturali, te nagovorili ovoga i onoga pjevača, ovu i onu pjevačicu, ne bi li koju hrvatsku pjesmu javno pjevala. Nu ni jedna pjevačka sila nije se htjela ili bolje rekavši, nije se usudila pojaviti se na javnoj pozornoci, bojeći se, da bi bila od tadašnje pretežno nenarodne inteligencije odbita ili čak isfućkana. Žalostno li je to bilo stanje, kad u rodjenom svom domu nisi smio u jeziku narodnom popievku koju — u glavnom gradu pjevati! Ali kakav je Gaj bio vješt organizator i za sve pomoć znao, obrati se na grofa Dragutina Erdödy-a s molbom, da bi mu mladjahna kćerka komtesa Sidonija, za koju je znao, da je učila pjevati, koju hrvatsku pjesmu javno ispjevala. Gaj je dobro pretpostavljao, da se zagrebačka pseudointeligencija ne će usuditi komtesu insultirati. Grof Erdödy i komtesa Sidonija privolješe na Gajev predlog, a ovaj donese za koji dan popievku, uglazbljenu po Livadiću.

Sidonija uvježba tu pjesmu uz pomoć svoje učiteljice gospodje Karlitzkyeve, koja je bila kod njemačke opere u Zagrebu altisticom, te ju otpjeva god. 1833. mjeseca ožujka na javnom koncertu u Streljani, kojim je koncertom ravnao ravnatelj zagrebačkoga glazbenoga zavoda („Philharmonischer-Musik-Ve-

rein") g. Kirschhofer. Divna blondinka Sidonija, na pola još diete, jer joj je tada jedva 14 godina bilo, zvonko njezino grlo, krasni njezin hrvatski izgovor i vještina u pjevanju poluči vanredan efekt. Nadriinteligencija, koliko je i neprijazno gledala na hrvatski duševni napredak, ne samo da se nije usudila demonstrirati proti kćeri velikaševoj, već je iskreno ili neiskreno izrazila svoje udivljenje takovim gromovitim aplausom, da je komtesa primorana bila istu popievku još jedan put pjevati. Pa kad ni onda još neprestade povladjivanje, dodala je ona još jednu hrvatsku, i to tada sasma novu pjesmu: „Još Hrvatska ni propala". Tomu se nisu naši d o b r i prijatelji nadali, te se čak kajali sa svoga „fora" (napried), budući da je pjesma ova beskonačni i frenetički aplaus u prisutnih rodoljuba izazvala. Sidoniji i presvietloj njezinoj majci, rodjenoj grofici Harbuval et Chamaré*, poljube redom Gaj i drugi rodoljubi ruke, a nehrvatska inteligencija mrmljaše, da ih je Gaj prevario, da je sad led hrvatskoj pjesmi probit, i da im je gojenče „njemačka pjesma" u velikoj pogibelji.

Moguće je, da je već prije sto, dvjesta godina koja odlična, umjetno naobražena pjevačica u Zagrebu pjevala javno hrvatsku pjesmu, ali svakako ne u koncertu današnjega smisla; zato nam je i priznati, da je komtesa Sidonija Erdödyeva bila p r v a h r v a t s k a k o n c e r t n a p j e v a č i c a, a kako ćemo kasnije saznati, i prva primadonna hrvatske opere. Budući da joj kao takovoj u poviesti naše glazbene umjetnosti odlično mjesto ide, dužnost je naša, da nješto zabilježimo takodjer iz života njezinoga.

Sidonija se rodila u Zagrebu 7. veljače god. 1819., te je bila najstarije diete njezinih roditelja. Mladja joj sestra Aleksan-

---

* Grof Harbuval et Chamaré, rodom Francez, ima svoj predikat od sjajnog šarenog odiela, koje je otac njegov nosio u španjolskom ratu, gdje se je osobitom hrabrošću odlikovao. Pradjed Sidonijin od materinske strane, t. j. hrabri onaj borilac u španjolskom ratu, oženjen s komtesom Keglevićevom donio je prvi krumpire u Hrvatsku, te je puk ne samo nagovarao, već i silio, da bilje ovo sadi.

drina, — sada udova grofa Miroslava Kulmera — odlikovala se je uviek kao prava domorotkinja a isto tako i mladji joj brat, Gjuro grof Erdödy, koji je htio sa njekoliko narodnjaka god. 1845. 28. srpnja jurišati na Ferićevu kuću na Markovu trgu, iz koje je vojska uslied zapoviedi bana Hallera pucala na svjetinu prilikom izbora podžupana.

Roditelji Sidonijini pazili su pri odgajanju svoje djece, da joj se usavrši ono, za što su imala od naravi osobiti dar ili nagon. A budući da su opazili, da Sidonija ima volju i uvjete za pjevačicu, to su ju dali podučavati u pjevanju i u teoriji glazbe. Uz to se je pak majka njezina pobrinula, da joj se kćerka i u kućanstvu uvježba I zbilja, ne samo da je komtesa sve svoje haljine sama krojila, ma bile one i za ples, već je morala i kuhati, peći, prati i gladiti svoju nakitnu robu. U pjevanju podučavala ju, kako smo već kazali, gospoja Karlitzkyeva, u teoriji glazbe i u sazvučju pak suprug iste gospodje, koji je bio kod zagrebačke opere engagiran kao prvi guslač. Majka Sidonijina, vješta slikarica i naobražena pjevačica, nadzirala je strogo glazbenu obuku, dapače i sama pripomagala, a budući da je i baka njezina kod svakog predavanja prisutna bila, to je i ona nastojala, da Sidonija što bolje i brže napreduje. Kod takve zgode stajala je učiteljica pjevanja s desna, baka s lieve strane, a Karlitzky s guslama iza ledja Sidoniji, pa ako mlada naša pjevačica nije s mjesta pogodila kakvu pasagu ili fioriturn, to se je baka požurila iste kajde pjevati, — dakako grlom hrapavim i tvrdim — te je uz to još i takt udarala na plećima komtese. Slavljena naša primadona sama mi je pripoviedala, da je ova obuka za nju doduše neka vrst torture bila, ali da je uz takovu pomoć ipak više napredovala u jedan mjesec, no druge učenice, koje su same sebi prepuštene, u cieloj godini, a to tim više, što se ni majka ni baka nije uticala u samo predavanja ili metodu učiteljice, već su ju samo podupirale. Učeći tako kakove tri godine glazbu i pjevanje, dodje, mislim, godine 1834. berlinska dvorska pjevačica Ennes u Zagreb, da ovdje gostuje.

Grofovska obitelj Erdödyeva pozove ju k sebi, da čuju sud o Sidoniji, a ova ne samo da je zvonko grlo i napredak Sidonijin vrlo pohvalila, već se je toliko u mladu komtesu zaljubila, da je njoj za volju njekoliko mjeseci u Zagrebu ostala, posvetiv se isključivo Sidoniji, podučavajući ju u višoj pjevačkoj umjetnosti.

Primjer Sidonijin, pjevati hrvatske popievke, urodi dobrim plodom; jer od tada je hrvatske popievke i gospoja Karlitzkyeva javno pjevala, pa je i Ennes sobom odniela Livadićeve kompozicije, da ih svietu prikaže kao njekakav glazbeni specialitet. Vidjevši rodoljubi naši liep uspjeh, koji je Sidonija postigla hrvatskom popievkom, zamoliše ju, ne bi li se ona i za narodni naš ples brinula, budući da ni jedna gospodjica poboljih roditelja nije htjela u kolu plesati. Komtesa se odluči i na to, te stupi na plesu streljačkoga društva za čudo sviju u narodno kolo. Po dogovoru tadanjih domorodaca nije se smio u ovo kolo družiti tek tkogod, već samo ugledni gradjani i gradjanke. Na taj je način bio naš narodni ples k o l o od otmenog društva prihvaćen, i na svakoj elegantnijoj zabavi i izveden. Ja se od svoje strane divim Gajevoj metodi; jer kako je iz njegova nastojanja razabrati, nije ljude silomice tjerao, da štuju narodnu predaju, već je znao narodnu stvar na visinu svetinje staviti, kod koje profani sviet nije ni smio učestvovati.

Kada je god. 1839. komtesa Sidonija s majkom u Beču boravila, gostovala je tudier operna pjevačica Karolina Ungerova, slavljena po cieloj Europi. Sidonija ju je više puta čula pjevati, te ju tako znala oponašati, da bi svatko mislio, da Ungerova pjeva, kada ne bi našu pjevačicu vidio. Jednu večer pjevala je Sidonija uz širom otvorene prozore veliku ariju iz opere Lukrecije, oponašajući vjerno Ungerovu. Tad se dogodi, da su dva kazalištna ravnatelja, jedan iz Beča a drugi iz Berlina, prolazila kraj one kuće u „Kärtnerstrasse", gdje je Sidonija s majkom stanovala, te čuvši nju pjevati, začudili se, da je pjevačica Ungerova stan promienila, a da nisu o tom ništa saznali. Zato pozvoniše na vratima da pitaju pazikuću, od kada Ungerova

ovdje stanuje. Ovaj im kaže, da u ovoj kući nema nikakove Ungerove, a da je ona, koja u prvom katu pjeva, magjarska komtesa iz Hrvatske. Berlinac će na to: „E šta ćete vi, luda, nas podučavati, tko tu pjeva; mi bolje poznajemo tu pjevačicu, nego vi pospanac makar ju i ne vidjeli“. Pazikuća ne odgovori na to ništa, već pograbi Prusa, turne ga na ulicu te zatvori vrata. Bečanin se nasmije na taj nježni postupak pazikuće, a Berlinac se silno uzrujao na nanesenu mu uvredu, te je podulje psovao pred vratima. Dugo su se ova dvojica šetala pred kućom i dogovarali se, kako bi Ungerovu posjetom iznenadili.

Bilo je već jedanaest sati, kad su opet na vratima pozvonili. Pazikuća dodje, a čim ih opazi, zalupnu vrati, nu Bečanin mu kaže: „Čujte, prijatelju, nemojte šalu zbijati, evo vam pet forinti i naše karte; budite tako dobar, te nas prijavite kod vaše komtese“.

Uslied ovog nagovora, potkriepljena petačom, čemu ne može nijedan pazikuća na svietu odoljeti, pusti ovaj tu dvojicu unutra, ali podje u prvi kat, da sobaricu potraži. Našav ju, kaže joj: „Evo vam dvie karte, nosite ih grofici, pa recite, da se žele dvie budale predstaviti njoj, ili bolje rekavši, komtesi, koja tako krasno pjeva“. Sobarica učini, kako joj je pazikuća naložio, a grofica videć iz karta, da to nisu ulični enthusiasti, dozvoli, da rečena dva ravnatelja dodju; jer ako i nije polnoć vrieme za pretstaviti se ili koga inostranca primiti, to je grofica i komtesa šale radi na to pristala. Stupivši ona dvojica u sobu, i opazivši, da su to zbilja tudje gospodje, mološe za oproštenje zbog njihove vanredne drskosti, istaknuv odmah uzrok svoga posjeta. Sidonija se je osobito veselila, što su ju takvi rutinirani artisti za Ungerovu smatrali, te da svakoj dvojbi kraj učini, sjedne ka glasoviru, i zapjeva veliku ariju iz Lukrecije, oponašajuć što je igda bolje znala, spomenutu slavnu pjevačicu. Naša dva ravnatelja nisu se mogla dosta načuditi i komtesi načestitati, pak ju mološe za Boga, neka se dade kod opere engagirati; „ta u

grlu Vam leži kapital od milijuna“. Grofica se nasmije malo ironički, i naglasi nješto življe, da o tom govora biti ne može, jer je Sidonija grofovskoga roda. „Jest, jest, — odvratiBerlinac, — istina je; ali prava je nesreća za umjetnost, što komtesa Sidonija nije kći kakvoga gradjanina; ja bi ju odmah za 10.000 talira engagirao“. „Ah, šta ćete, — primjeti grofica — udes je katkada pun hira“; te doda šaljivo: „Bog zna, ne biste li i vi, gospodine, sposobniji bili za kakvoga grofa, nego za ravnatelja drame ili opere“. Bečanin hoće da pukne od smieha, što je naš Prus i opet nagrajsao, te se pripravi na odlazak. Grofica nije to medjutim dopustila, već dade čaja i hrvatsko pecivo donieti, pa tako ostade društvance gotovo do zore skupa na okupu.

Godine 1841. vrati se Sidonija s majkom u Zagreb, gdje je i opet češće u koncertima pjevala hrvatske popievke, osobito kada su ti koncerti bili za dobrotvorne svrhe. Zaboravio sam prije istaknuti, da je Sidonija potaknula ideju, da se velik koncert u Zagrebu dade u korist poplavom postradalih Peštanaca, gdje je god. 1838. od 13. do 16. ožujka voda 2882 kuće podlizala i srušila. Da je komtesa u ono vrieme upravo obožavana bila, lasno je pojmiti; nu ni ona sama, ni nitko drugi nije slutio, da će se Antun pl. Rubido kao najveći njezin obožavatelj istaknuti, i to time, što je išao k majci Sidonijinoj, te isprosio slavljenu pjevačicu. Sidonija sama i ciela grofovska obitelj bila je iznenadjena, te se je dugo viećalo, bi li ne bi li komtesu Rubidi dali, dok nije Sidonija svemu viećanju time kraj učinila, što se je izrično očitovala, za Rubida ili za nikoga drugoga poći. Godine 1843. vjenčao ju je opat Krizmanić u M. Bistričkoj crkvi. Sretni mladenci živili su stranom na svojih dobrih, stranom u Zagrebu, a Sidonija pjevala je i kao Rubidica u javnim koncertima, te je i nadalje ostala vatrena, vjerna domorotkinja.

Vriedno je zabilježiti, da je naša pjevačica i komponovala. Od njezinih kompozicija javno se je izveo njeki narodni valcer pod imenom „Tanburica“, koji je komponovala godine 1843. kad je zaručnicom bila.

Sjajni uspjeh, koji je Sidonija svojim „ilirskim pjesmama“ polučila, učini, da je svakolika zagrebačka mladež htjela pjevačem postati. Osobito vatreno prionuo je bio uz narodnu popievku Alberto Š t r i g a, tadanji slušatelj filozofije na zagrebačkoj akademiji. Štriga, veleliep mladić, bistra i naobražena uma i žarkog domoljublja imao je i vrlo krasan, zvonak i mio bariton. Makar je tada još nevješt bio kajdama, pjevao je uz prirodjeni svoj glazbeni dar proste pučke popievke tako ushitno i dramatički, da je veliko i malo, staro i mlado onamo hrlilo, gdje je Štriga pjevao, bilo to na šetalištu, ili na kojoj zabavi. U to vrieme upozna se Štriga sa pravnikom Lisinskim, nauči početnu glazbenu teoriju, te stupi tada u mnogo i mnogo koncerta pred općinstvo; Lisinskoga pak obodri, da kuša pjesme uglazbivati, jer je vidio, da mu je drug pun glazbenoga dara. Tako mu donese Štriga tekst Stoosove pjesme „Iz Zagorja od prastara“, a Lisinski stvori krepku onu, svim nam poznatu melodiju. Kako je Štriga kao pjevač i domoljub cienjen bio, i koliko je uspio u tadanjem svom nastojanju, istaknuo sam u njegovoj biografiji u „Viencu“; ovdje hoću samo još to reći, da je Štriga takav magnet za općinstvo bio, da su ga glumci i ravnatelj n j e m a č k o g a teatra svaki čas molili, neka koju h r v a t s k u popievku u teatru pjeva, jer su tada sigurni bili, da im kuća ne će prazna ostati. Kako je s početka Štriga Lisinskoga nagovarao, da hrvatske pjesme uglazbi, tako ga je poslije tentao, da h r v a t s k u o p e r u sastavi. Badava mu je Lisinski tumačio, da još nije toliko glazbe naučio, da bi se mogao na takav posao dati, Štriga ga više nije pustio na miru. Napokon mu Lisinski obeća, da će kušati želji njegovoj zadovoljiti, ako mu on sve priskrbi, što se takovu radu hoće. Štriga ne samo da to obeća, već podje odmah u potjeru za libretistima. On se je i inače za Lisinskoga brinuo; dapače ja bih se usudio ustvrditi, da je Štriga Linskoga čak i muzikalnim idejama nadahnuo, ili mu bar razjasnio, koliko se ima hrvatski glazbotvorac obazirati na pučku našu glazbu, na jezik, na tradiciju i t. d. Time je pak postao Š t r i g a p r v i m i p r a v i m po-

ticateljem, a Lisinski prvim i pravim stvoriteljem hrvatske opere.

Čim je Lisinski počeo na drugom činu prve hrvatske opere „Ljubav i zloba“ raditi, skrbio se je već Štriga za pjevače, za kostime, za instrumentatora (jer tada još nije znao Lisinski glazbotvorine svoje za orkestar udesiti) i za sve ostalo.

Čitatelj će sam pogoditi, da je Štriga ponajprije zamolio presvietlu gospodju Sidoniju Rubidicu, da preuzme dionicu „Ljubice“, a tada istom g. Stazića (poznat u svietu kao slavljen tenor pod imenom Stoeger), g. Kamila Livadića iz Samobora (sina našega glazbotvorca), g. Pihlera i množinu diletanta za zbor. Svi zamoljeni obrekli su Štrigi, da će dionice opere primiti i po mogućnosti brzo naučiti, samo presv. gospodja Rubidova ne — — jer mu je rekla: „Donesite mi partiju, a ja ću, ako hoćete, već sutra na pokus doći“. Štriga sasma blažen, da će mu za rukom poći ideju svoju oživotvoriti, nastojao je iz svih sila, da Lisinski operu svrši i da ju pjevači uvježbaju. Samo Štrigi je zahvaliti, da se je opera „Ljubav i zloba“ 28. ožujka god. 1846. prvi put u Zagrebu pjevala, i da je ona tako sjajno uspjela. Tom zgodom dakle stupila je pred hrvatsko općinstvo prva hrvatska primadonna gospodja Sidonija Rubidova rodjena grofica Erdödy.

Kostimi, koje je dao g. Štriga napraviti, oružje, posoblje i sve ostalo, što je po gradu pobrao, bilo vanredno krasno. Njeki gospodin, koji je tada u zboru pjevao, pripoviedao mi je, da je on kao prosti zboraš imao kuburu, koju je dru. Gaju darovao crnogorski knez. Diadem primadone vriedio je svojih 40.000 for., a ostali nakit jedno 60.000 for. Šteta, što nije koji slikar primadonnu u sjajnoj njezinoj odori, ili cielu koju scenu od tadanje predstave naslikao. Naša slika potječe od aquarella, koji je god. 1842. izradjen.

O predstavi opere pisao je Perkovac u „Obzoru“ (od 23. veljače god. 1874.) medju inim ovo. „Osim Lisinskoga i Štrige imala je tu najveću zaslugu plemenita gospoja Rubidova, ro-

djena grofica Erdödyeva, koja je nadarena osobitim grlom i divnom ljepotom, zanesena za plemenitim namjerama rodoljuba, pa ne mareć za predsude svoga grofovskoga striša, dobrovoljno pjevala partiju „Ljubice". Predstave ove činile su epoku u našem narodnom pokretu: narod je vrvio oda svih strana u Zagreb, da vidi i čuje čudo nečuveno i nevidjeno, narodnu operu hrvatsku; domaće je općinstvo bilo očarano, tudjinci su se divili, svatko je hotio u tom imati kakvu zaslugu" i t. d.

„Ljubav i zloba" pjevala se je redom pet puta, a list „Danica ilirska", koja je inače o glazbi i o kazalištu samo rietko i to čim kraće koju prozborila, posvetila je dva ciela broja lista (br. 14. i 15.) operi i predstavi njezinoj. Mi tuj preštampavamo samo onaj dio kritike, koji se odnosi na našu prvu primadonnu. „Nada svimi sjaše u tom obziru ponos našeg roda, veleumna domorodkinja visokorodjena gospoja Sidonija Rubido, koja osobito tom prigodom jasno pokaza, da je vrědna unuka one slavne i sjajne hàrvatske obitelji, kojoj nikakva žàrtva za domovinu prevelika ne biaše. Bez njezinoga sudělovanja nebi se rečeno dělo podnipošto bilo predstaviti moglo, i eto veledušna gospoja odvaži se, metnuvši na stran svekolike obzire, podvàrći se tolikom trudu i naporu, samo da se neprepreči domorodno to poduzetje. Gdi da uzmognemo rěčih za izraziti joj našu hvalu na tolikoj žàrtvi? U spomenicih naše umětnosti světiti će se věkovito u nepotamnjenoj sjajnosti njezino ime, kao što se světe imena njezinih neumàrlih praotacah u dogodovštini našega naroda! Tronuti tolikim izvanrednim domorodstvom zaněmismo od udivljenja jurve, a koliko bi imali jošte reći o umětničkom zaisto izvedenju njezine pretežke zadaće! Samo neobičnoj visini i krěpkosti njezinoga jasnoga i sladkozvučnoga, rědkom umětnostju izobraženoga glasa moguéno je ove tolikom věštinom zapletene uvěk na izvanrednoj visini trepteće napěve, kakovi se malo u kojoj operi nalaze, takvim uspěhom izvesti. Kakova plemenita vatra, kakovo duboko čuvstvo prolěvaše se kroz te čarobne glasove! Kolikim dostojanstvom i oduševljenjem kretaše se ova

dražestna i velelěpna slika, uzor hàrvatske krasote i miline! U znak pohvale i zahvalnosti daždjahu proslavljenoj umětnici i domorodki iz najotmenijih ložah nebrojeno cvětje i věnci na susrět — nu lěpše jošte cvětje cvate joj u uzhitjenih sàrcih svih domorodacah — cvěće věčne uspomene!"

Kod pete predstave opere (4. travnja god. 1846.) predali su slavnoj našoj prvoj hrvatskoj primadonni knjižicu, libreto opere, u crvenom baršunu vezanu i srebrom nakićenu, a isto tako i u knjižicu vezani sliedeći sonet, koji je — kako mislim — Vraz spjevao:

„Zar si, dušo, u raj se zaniela,
Gdje se Bogu vječna slava spieva,
Te glas slušaš nebeskih angjelah,
Sve u slici od zemaljskih dievah?"

„Srdce tuče, — lica su vesela,
Svim iz očiuh divna vatra sieva, —
Zašto, odkud sva ta radost vela?"
„„Šuti, slušaj, — Sidonija pjeva!""

Oj slavulju, nježne pjesni tvoje
Mlado srdce vrlo dirnut mogu;
I pozvat ga na ljubovne boje;

Al ak hoćeš uzhitit pokušat
I zajedno dignut dušu k Bogu,
Dodji amo Sidoniju slušat. —

Ista je pjesma bila razdieljena mnogobrojnomu općinstvu, a iza posljednje predstave opere prirediše slavljenoj pjevačici štovatelji njezini pielo (serenadu) uz potpuni operni orkestar. O toj zgodi piše „Danica": „Opisati se ne može uzhitjenje i klikovanje mnogobrojnih tom prilikom na ulici sakupljenih slušaocah, kojim pozdravljena bijaše mnogoštovana proslavljenica, kada se na prozoru pokaza".

Ono, što smo evo pisali, pruža nam i opet dokaz, da za razvitak umjetnosti kojega naroda ponajviše mogu doprinieti gospodje i velikaši; jer koliko se i prigovaralo, i koliko bi nam

se i primjera moglo navesti, da su njeki umjetnici, koji su tako rekavši od glada poginuli, dakle bez potpore aristokracije ostali, poslije smrti na veliko proslavljeni bili: ipak ostajemo kod svoje tvrdnje, da bez ova dva faktora nije moći odlučno napried u umjetnostima. Ako koji narod ima sposobnosti za umjetnost, pa se u njoj ipak ne usavrši, kriva je tomu mnogo indolencija ovih dvaju faktora. Žene su više sklone idealizmu no muškarci, umjetnost je pak gotov ideal, ili, ako bi smio reći: idealizovana istina. Žene rado slušaju istinu, ali samo u idealizovanoj formi. Suhoparna, bezobzirna istina manje im se mili, nego idealizovana. Velikaš će pak uslied uzgoja i naobrazbe svoje upoznati prije vriednost umjetničkih djela, iskreno ocieniti i istinski uzljubiti, nego li gradjanin, komu se u roditeljskoj kući malo prilike pruža u stvarima umjetničkim steći si valjan ukus i dostatnu praksu.

Da nije velikašica i umna gospoja Sidonija uz još njeke stališke družice i drugove ljepotu naše narodne glazbe spoznala i zavoljela, težko bi se i naši gradjani usudili tvrditi, da je ta glazba liepa, i vriedna da se dalje umjetnički usavrši. Pak da je kasnije još njekoliko naših velikaša s takvim zanosom prionulo uz narodnu našu umjetnost, kao što presvietla gospodja Rubidova, ne bi danas gradjanin X. rekao, da ta hrvatska glazba nije za gospodjicu kćerku njegovu, koja je na šta finijega, pametnijega i ljepšega naučena. Iz svega toga sliedi, kakvu veliku dužnost domaća aristokracija glede umjetnosti imade, i kakva ju odgovornost pred sudom poviesti čeka, ako tu dužnost ne vrši. Ispitaj stanje umjetnosti kojega naroda, pa ćeš dobiti ključ, kojega pomoću moći ćeš koješta odgonetati.

Kada su godine 1847. nemiri počeli, a godine 1848. rat buknuo, malo se je na umjetnost pazilo, jer „gdjeno bojne glas zaječi trube, tamo muze mili glas svoj gube“ (Topalović). I zato Sidonija nije tada narodu popievala. Ali mu je na drugom polju voljno i oduševljeno služiti nastojala. Krenuvši god. 1848. banderijalci (sadanji Wallmodenci) s banom Jelačićem u boj, dobili su na ime „hrvatskih domorodkinja“ vrpcu za svoju zastavu, koju

je izvezla presv. gospodja Rubidova. Isto tako izvezla je uz pomoć njekih prijateljica krasni ćilim, koji su dali domorotci hrv. ministru barunu Franji Kulmeru, u ime priznanja za njegovo patriotičko nastojanje u saboru. Ovaj ćilim je u našem zemaljskom muzeju. Poslije je ona ustrojila uz pripomoć svoje sestre grofice Kulmerove i gospodje Vancaševe zagrebačko pjestovalište, te je iz početka i sama zavod taj nadzirala. Godine 1863. postala udovicom, a malo za tim izgubila je posve grlo. Od onoga vremena živjela je uz sina si Radoslava na svom veleliepo uredjenom imanju „Gornja Rieka“ ispod Kalnika.

Danas su posve druga vremena nastala, nego li su bila ona, kad je naša prva primadonna slavlje slavila, pjesnike, književnike, mladost i junake oduševljavala .... Njezino mjesto u hrvatskom salonu stoji ... prazno. Ona je to opažala posljednih godina svoga života i sama iz svojega tihoga dvorca ..... A zašto je tomu tako? .... Na kome je krivnja? .... Zar na roditeljima hrvatskoga velikaškoga pomlatka? Ili zato, jer ne imamo drugoga Gaja? Ili zato, jer smo imali jednoga Gaja? .... Bio tomu uzrok, koji mu drago, Bog bi dao, da tako dugo ne ostane!

Ove i slične misli projuriše mi dušom, kada sam god. 1878. posjetio presvietlu gospoju u Rieci Gornjoj, te ju zamolio, da mi pripovieda najvažnije momente iz svoga života. U krasnom parku kraj dvorca visio je na stablu velike i stare lipe kip majke Božje, pod kojim je ona često molila. Tu mi je i to pripoviedala, da se već više godina nije udaljila iz ove samoće, i da što skromnije živi, ne bi li imanje ostavila svomu sinu dobro uredjeno i bez duga. „To sam, hvala Bogu, eto i postigla, pa zato mislim, da me sada, pošto sam izvršila i tu svoju zadaću, na svietu više ne treba“.

U takvoj mirnoj dispoziciji duše živjela je medjutim još šest godina. Umrla je 17. veljače god. 1884. na Rieki Gornjoj, gdje joj i kosti počivaju. Slava prvoj hrvatskoj našoj primadonni!

Marijan Jaić,

sakupljač i ukajditelj crkvenih pučkih melodija.

Marijan Jaić rodio se godine 1795. u Brodu na Savi od siromašnih roditelja. Pučku školu svršio je Marijan u Brodu, te je živo želio, da bi mogao izučiti i latinske škole. Pošto ga roditelji nisu mogli poslati na koju gimnaziju, u Brodu pak nije bilo gimnazije, to zamoli njegov učitelj gvardijana franjevačkog samostana u Brodu, da bi on dao toga dječaka školovati, jer bi šteta bila da se zapusti tako bistra glava i uzorna marljivost, kakva je bila u Marijana. Otac gvardijan uvaži molbu učiteljevu, primi dječaka u samostan, i povjeri njegov odgoj otcu Marijanu Lanoševiću. Jaić je učio veoma marljivo, te svrši nakon šest godina privatno latinske škole. God. 1812. bude primljen novakom u franjevački samostan u Beču, gdje je učio mudroslovne i bogoslovne nauke. Prvu sv. misu čitao je dne 4. listopada god. 1818. u svom rodnom mjestu.

Poslije toga postao je u Vukovaru učiteljem učiteljskih pripravnika, koju je službu vršio do godine 1821. Valja pripomenuti, da u ono doba nije bilo u nas posebnih preparandija, već je dvogodišnji teoretičko-praktički tečaj za učiteljske kandidate bio pripojen kojoj glavnoj pučkoj školi. Takav tečaj opstojao je u Osieku, u Vukovaru, u Požegi i drugdje.

Što se tiče Jaićeve glazbene nauke, znademo samo to, da je učio u brodskom samostanu pjevati po kajdama, orguljati i a nješto malo i glasovirati; temeljitu glazbenu obuku nije ni-

kada uživao. Ipak je umio melodije, koje je čuo, ukajditi, a zavirio je ponješto i u sazvučje (Harmonielehre). To sam razabrao iz Jaićeve kajdanke, koju sam našao u vukovarskom samostanu, i koja sadržaje sazvučnih vježbâ. U drugoj kajdanci, što potječe od Jaića, nalaze se crkvene popievke i svjetovni glazbeni komadi. Da li imade u ovoj kajdanci i takovih komada, koje je Jaić sam komponovao, nije razabrati, budući da nije naznačio ni na jednom komadu ime glazbotvorca. Ali sudeć po tom, što je pisao u predgovoru svoga djela „Napivi bogoljubnih crkv. pisamah“: „Da sam mnoge napive, što po različitih mistih sabrao, što i s a m s mojim saurediteljem dosta trudno p r o i z v e s t i i m a o, dokazati će barem one pisme, koje do sad svojih poznatih napivah nisu ni imale“, nije dvojiti, da je i sam uglazbio crkvene pjesme.

Od godine 1821.—1831. bio je Jaić učitelj redovničkih pitomaca; zatim manastirski čuvar i upravitelj vukovarske župe. Poslije toga bio je gvardijan u više samostana, zatim ravnatelj osječke gimnazije i dva puta državnik svoga reda.

U to vrieme štampao je sedam puta svoj „Vinac bogoljubnih pisama“ bez napjeva, no god. 1850. objelodanio je u Budimu hrvatski kantual s melodijama uz orguljsku pratnju pod naslovom „N a p i v i b o g o l j u b n i h c r k v e n i h p i s a m a h“. U ovom se kantualu nalazeće čisto obredne pjesme, koje je preveo iz latinskoga, pozivajuć se na to, „da šlavonski naš narod ima povlasticu od god. 1053. javnu sv. službu obdèržavati šlavonski“. Mise i preludije uzeo je od tudjih glazbotvoraca, ali popievke, koje pjeva puk u crkvi, sabrao je po Slavoniji, po Bačkoj i po Banatu, a primio je u tu svoju knjigu i takve melodije, koje pjevaju po Ugarskoj što Hrvati što Magjari. Odkuda potječe koja melodija, nije naznačio, jer je želio, da ove popievke pjevaju i Hrvati i Magjari i Niemci; mislio je pak, da napjeve jednih ne bi htjeli pjevati drugi, kad bi znali, kojemu narodu pripada po pravu ovaj ili onaj napjev. Konačnu redakciju toga djela povjerio je budimskomu gradskom nadučitelju i „cîvosviraču“ (organisti) g. Josipu Dèrliku, „jer ne bivši sam u tako

rečenomu General-Bassu utemeljit". Vinac svoj posvetio je hrvatskomu banu Josipu grofu Jelačiću. Ban je kupio njekoliko stotina eksemplara toga kantuala, te je naložio, da se razdieli medju učitelje i orguljaše Hrvatske i Slavonije. Kod te zgode dobio sam i ja jedan istisak, bivši tada u Dolnjem Miholjcu učiteljskim vježbenikom.

Jaić je tim svojim kancionalom učinio veliku uslugu svim organistima, a mnogo je doprinesao k tomu, da su učitelji i organisti uobičajili liepe naše crkvene popievke, a tudje i neslane zabacili. Već za godinu dvie orile su se u svim crkvama naše otačbine krasne naše božićne i druge hrvatske od puka ili od hrvatskih organista potječuće melodije.

Da li je Jaić ili Fortunat Pintarić prvi zamislio sastaviti i obielodaniti hrvatski kancional, ne mogu ustanoviti; ali to znadem, da je Jaić imao još god. 1840. svoj pievnik pripravljen za štampu. U predgovoru ka knjizi „Napivi bogoljubnih crkv. pisamah" piše Jaić, da su njegov pievnik na čisto prepisali redovnici o. Grgur Dvoršak i o. Euzebija Bauer, pa ga time na novo ljeto god. 1840. iznenadili.

Kad sam se početkom god. 1852. u Budimu predstavio otcu Jaiću, zapitao me je, da li mi je poznat njegov kancional. Ja mu rekoh, da sam dobio od bana Jelačića jedan primjerak, pa da gotovo sve popievke na pamet znadem. Za tim sam mu morao orguljati, da čuje šta umijem. Iza toga odredio je, da mi dadu u franjevačkom samostanu objed i večeru sve dotle, dok kakvu zaslužbu ne nadjem, pa me je i učitelju Josipu Drliku preporučio „preceptorom", budući da je Drlik takvoga onaj čas trebao. Tako sam bio pol godine podučiteljem kod onoga muža, koji je konačnu redakciju Jaićeva kancionala rukovodio. Da sam tada mogao slutiti, da će mene danas sutra zapasti zadatak, da pišem Jaićevu biografiju, imao bih danas više podataka o Jaićevu životu, nego što sam mogao uz svu svoju brigu naći.

Jaić je umro 4. kolovoza godine 1858. u Budimu, a sahranjen je u samostanskoj raki franjevaca.

Stanko Vraz,

sakupljač napjeva pučkih popievaka.

Naš pjesnik Stanko Vraz (rodj. u Cerovcu u Štajerskoj god. 1810., umro u Zagrebu god. 1851.*) učio je još za svoga djakovanja — u Mariboru i Gradcu — glazbu, te je bio prilično muzikalno naobražen. Umio je izvrstno svirati u frulu, udarati u kitaru i pjevati po kajdama, i to prima vista. Uz to se je ponješto razumio i u generalbas (sazvučje).

Pokojni mi je dr. Gaj pripoviedao, da je Vraz žalio, što nije vještiji bio u nacrtavanju napjeva, jer kako je on pjesme svoje uviek pjevajući pisao, a kako su mu u takvom zanesenom duševnom stanju katkada i krasne melodije na um pale, to bi on bio ove melodije odmah napisao, ali tako se morao radi svoje nevještine toga odreći, jer dok bi on muzikalne svoje misli ukajdio, izgubio bi nit svojih pjesničkih misli. Da je Vraz pjevajući pisao svoje pjesme i da je glazbene forme poznavao, vidi se iz njegovih pjesničkih radnja, jer pjesme njegove ne samo da su vrlo prikladne za glazbu, već iz njekih pjesama izvire melodija tako rekavši sama.

Kako je Vraz osobiti rodoljub bio, htio je on i svoju glazbenu — ma i diletantsku — naobrazbu upotrebiti na korist hrvatske

* Opširni životopis Stanka Vraza — napisan od prof. dra. Fr. Markovića — nalazi se u knjizi: „Stanko Vraz. Izabrane pjesme. S uvodom Fr. Markovića. Izdala „Matica Hrvatska“. Zagreb 1880. 8°.“

glazbe, a uvidio je i on, kao i Livadić i Lisinski, da se umjetnička narodna glazba ima temeljiti na glazbenoj tradiciji pučkoj. Evo što o tom piše u svom članku „Narodne pěsme u Slavonii“ (priopćenom u I. knjizi „Kola“ na str. 134 i sl. od god. 1842.): „Nemogu propustiti na svrsi naših rěčih pridat gg. kupiteljem (pjesama) in forma molbe još evo ovaj savět: neka sabirajući rěči od pěsama takodjer glas pěsama (napěv) bilježe. Rěči pěsme nisu još ista pěsma. K tomu spada i napěv. A kod mnogih od naših nar. pěsama (najpače ženskih) glavna je stvar napěv. U tom su dakle obziru napěvi veoma važni. Ali još iz druge strane od velike su cěne. Kao što iz rěčih pěsamah naši umětnici pěsnici treba duh narodni da crplju, tako će i napěvi vremenom postati voda života, iz koje će negda naši slagaoci (kompoziteri) napajati svoje umotvore duhom narodnim. Skupljajmo dakle i njih. Taj trud nalaže nam dužnost za budućnost.“ U istom smislu pisao je Vraz i Erbenu u svom listu od 16. travnja god. 1844. „Hvala Vam na Vašem prekrasnom daru „Napěvy k písnim národním“ dio II. Prekrasno dělo! Čestitam Vam na zasluzi. Izdanje nar. napěvah čini mi se da nije od manje koristi i slave, nego iste pěsme. Zato ja scěnim da jih treba kupiti i izdavati. Osobito u českoj, glasovitoj sveštenici glasbe, trěba takvih sbirkah, da se može iz njih narodna krv uliti u žile umětne glasbe, koja se možebiti u nijednoj slavjanskoj strani nije onako izrodila u tudji (něm.) živalj kao baš kod Vas. Narodni napěvi (čini se), da već uklanjaju taj štetan upliv, barem sam ja to razabrao iz Vašeg prekrasnog Věnca, osobito iz komadah od Jirovca, Vašaka i Skroupa, i drugih někojih, kojih sad na pamet neznam. — I ja imam do preko 300 komada nar. napěvah iz gornjih stranah, od kojih mnogi naliče na Vaše (někoji su baš oni isti). Izmedju njih ima takodjer několiko komadah iz Koruške i Štajera, koji slušaoca spominju někako na Karpate i na Děpar. Napěve te počeo sam kupiti zajedno uz pěsme. Sad ih pomnažam komadi iz Hrvatske i dolnjih stranah. To sabiranje vrlo me je mnogo stalo muke, jerbo ja

sam u tom poslu (tako rekuć) samouk. Zato nebi rado da propanu, nego da se što brže (!) izdaju, da i naši slagaoci, kojih se kod nas sve više javlja, ne nagaze u svom poslu na stranputice.“

I Macuna je Vraz pozvao u svom listu od 10. srpnja god. 1842., da narodne napjeve zabilježi: „Hvale dostojan je trud Vaš, što sabirate narodne pěsme i običaje. Osobito činim Vas pozorna na pěsme, koje se pěvaju kod stanovitih običajah i igrah, na pr. kad se koleduje, na Gjurgjev dan, kod krěsa, svatbe, krsta, pokopa, žetve i t. d. Da bogme to trěba, da se pri tom opiše i isti običaj i zabilježi napěv (arie).“

Nu Vraz nije samo drugim savjetovao, da sabiru napjeve pučkih popievaka, nego se je i sam neprestano starao, da zadovolji toj „dužnosti za budućnost“. U tu se je svrhu obratio na svoje prijatelje, moleći ih, da bi mu narodne napjeve zabilježili i poslali. Tomu su se pozivu najviše odazvali Slovenci, te je dobio iz Kranjske, Štajerske i Koruške liep broj popievaka. Da li je takodjer dobio napjeva iz Hrvatske,* ne znamo, nu slutimo da jest, jer sam ja u njegovoj glazbenoj ostavštini našao ovitke za „Kranjske pjesme“, „hrvatske pjesme“ pa i za „česke pjesme“.

Mislim, da ću čitatelju ugoditi, ako mu ispripoviedam, kako sam do Vrazove glazbene ostavštine došao.

---

* Med sakupljače hrvatskih pučkih popievaka iz Hrvatske u Vrazovo doba moramo ubrojiti i Valpovčana Karla Catinellia-Bevilaqua-Obradića. Karlo Catinelli rodio se dne 12. listopada god 1807. u Valpovu u Slavoniji. Dolnju gimnaziju izučio je u Požegi, gdje je dobio i prvu obuku u glazbi. Višu gimnaziju i pravničke nauke svršio je u Zagrebu. Bivši godine 1847. u Požegi sudbenim viećnikom, ukajdio je mjeseca kolovoza dvadeset i pet pučkih pievnih melodija, koje su se pjevale u Požegi i u požeškoj okolici. Ove je melodije udesio za glasovir, te je svakoj melodiji i dodao prvu kiticu originalna teksta. Tih 25 popievaka obielodanio je štampom u jednoj sveski pod naslovom „Južno slavjanske pučke pěsme za pianoforte, priredjene i svim priateljem narodnih napěvah posvetjene po Katineliu“ (štampane u Beču). U broju 187. „Dalm. hrv. slavonskih Novina“

Godine 1863. posjetih profesora Mesića, tadašnjega podpredsjednika „Matice Ilirske“, te nadjoh u predsoblju njegovom (ili bolje rekavši na hodniku) stare na pol poderane kajdne spise, koji su razbacani ležali u kutovih toga predsoblja. Budući sam čekati morao, dok me je profesor preda se pustio, jer je baš on čas njeki stranac kod njega bio, zapitah njegova slugu, ne bih li smio ove note malo pregledati. Sluga mi odvrati: „Slobodno, gospodine, ta mi ih i tako za ništa drugo ne trebamo, nego za zamatanje, ali što je debljega i povećega papira bilo, to smo već potrošili; zato i naumih profesoru kazati, da bi dopustio, da ove komadiće van hitim, jer su mi samo na putu, kada sobu pomećem, te uprav za ništa“. Predstavih se prof. Mesiću, zamolih ga, da bi on meni — sabiratelju narodnih popievaka i starih glazbenih rukopisa — rečene spise kajda poklonio. „Drage volje“, reče Mesić, „samo se bojim, da se ne ćete s njimi mnogo okoristiti, jer što je boljega bilo: m i s e, o p e r e i d r u g e g l a z b e n e k o m a d e, raznesoše mi; a da pravo kažem, nisam svega ni dobio, jer iza smrti Vrazove uzeo je svatko od njegovih nota, što je mogao i htio.“

Uslied te dozvole počeh i najmanje komadiće brižno sakupljati. Došav kući (u Osiek) uredih sve, što je skupa išlo, pa da mogu narodne napjeve laglje razumjeti i sa svojim istovjetnima prispodobiti, prepisao sam ih, te se poskrbio, da ostali

od god. 1849. nalazi se oglas te publikacije, koje originalni rukopis Catinelliev se nalazi u mene. Da je Catinelli imao nakanu sabrati pučke popievke u cielom slavenskom jugu, posvjedočuje naslovni list spomenute zbirke, na kojem su naslikani grbovi: Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Vojvodine, Srbije, Bugarske, Bosne i Dubrovnika, i što je ovu svesku označio prvom. Slabi odziv, koji je našao za svoje poduzeće u ono burno doba, odvrati ga od dalnje radnje na tom polju. Osnova njegova nije se u ostalom ograničila samo na pučke glazbene proizvode južnih Slavena, već je on sabirao i stare glazbene rukopise. Tako sam primjerice našao u njegovoj glazbenoj ostavštini Hektorovićevo „Ribarsko prigovaranje“ i njekoliko starih korala. Catinelli je umro dne 11. ožujka godine 1864. u Zagrebu kao viećnik banskoga stola.

tekst pronadjem, jer je kod svakoga napjeva samo početak napisan bio.

Od onih 300 napjeva, koje je Vraz sam ukajdio, nadjoh samo osam, naime: „Draga dragomu na jabuku piše“ (bistrička), „Mama me špotaju, ka ja v krčme hodim“ (medjimurska), „Majka Maru priko mora zvala“ (iz ličke regimente), „Va toj čérnoj gori jedan ogenj gori“ (zagorska), „U Omera više Sarajeva“ (bosanska), „Čuj diko, što velim“ (banatska) i „Josh Horvatzka ni propala, dok mi sivimo“ (sa vrlo prostom glasovirskom pratnjom).* Napjeva od Vraza ukajdjenih nestalo je, te sudim, da nisu u Hrvatskoj, jer je on običavao napjeve slati svojim vanjskim literarnim prijateljima. Slutim to iz lista, kojega je 9. svibnja god. 1847. pisao njemačkomu pjesniku Anastaziju Grünu (grofu Auerspergu):

„Vašoj želji — da Vam u kratko opišem, kako se ima postupati sa slovenskim pučkim pjesmama i napjevima, a opet da Vam opišem prateća glazbala, pjevače i t. d. — mogu samo vrlo slabo zadovoljiti. K tomu treba temeljitog glazbenog znanja, kojega ja nemam, primjerice potpunu vještinu u generalbasu i dr. Ja sam doduše mnogo čuo pjevati u puku, te sam napisao iz ustâ puka i njekoliko tisuća pjesama pa i više od 300 arija (napjeva), ali sve to nedostaje. U ostalom ja ću Vam, gospodine grofe, ono, što o tom kazati mogu, evo priopćiti, dakako uz bojazan, da ne će biti sve po Vašoj želji.

Kako je tekst slovenskih pjesama vrlo različit, tako su i napjevi. Ako je tekst pravo narodan, tada je obično (ali ne uviek) i napjev narodan. Starije su pjesme obično u narodnom duhu, a napjevi njihovi kreću se obično u molu, ili prelaze često u sredini ili pri kraju iz dura u mol. Pjesme sastoje obično od kiticâ sa samo dva stiha, koji se stihovi opetuju. Imade li kitica tri stiha, to se opetuje samo srednji stih. To biva i onda, kada kitica sastoji od četiri stiha, te kada se umieša u ove njekoliko kitica sa tri stiha. Ove posliednje opetuju se tada onako, kako sam prije rekao.

Obredne pučke popievke, primjerice: koleda, kres i druge mitologične

---

* Stari pravopis te pjesme i tamo označena imena: Kollar, Zhelakovski, Schafařik, Gaj, Kozhebar, Zaf, Rakovez, Farkas, Kaubek i Stoss, dokazuju nam, da je ovaj nacrt vrlo star, valjda najstariji, što o ovoj popievci obstoji. — Na drugoj strani te kitice stoji potpis: Stan. Vraz Koroshez.

praznovjerske, obično su najstarije a po tom i najizvornije, prave. K tim spadaju i one stare crkvene popievke, koje je crkva istriebila.

Najviše se pjeva, koliko ja znam, u Koruškoj u Ziljskoj dolini, a u Štajerskoj u slovenskim pokrajinama: na Ljutomerskim gorama i u murskoj dolini, i to izmedju Radgone i Ljutomera. Najviše pjeva ženski spol stari i mladi, a od muškoga spola samo mladi momci. To pak biva najviše u zimi pri prelu, u ljetu pri žetvi raži, a u jeseni pri ljuštenju kukuruza. Tada pjevaju cieli zborovi i to tako, da jedni pjevači pjevaju p r i m, a drugi prilažu u t e r c i; kvintu rietko je čuti.

Slovenac današnjeg vremena ne prati svoga pieva glazbalom, kako to čine Hrvati i Srbi, izuzevši one kratke pjesmice, koje sastoje od samo jedne kitice sa četiri stiha."*

Isto to možemo slutiti i iz pisma, koje je pisao Vraz Erbenu dne 24. kolovoza god. 1845., gdje piše: „Obećane note ne mogu Vam poslati, nu ostavit ću ih kod Zapa. Na zimu ćete imati radost slušati u besědah Vaših i i l i r s k e pjesme, iz ustijuh Čeha Strakatoga. Izabrao si je několiko izmedju mojih."

Slovenski narodni napjevi, koje sam u Vrazovoj ostavštini našao, ne potječu od njegove ruke, nego su mu ih prijatelji poslali kao što to sljedeća dva lista potvrdjuju, koja sam med njegovim kajdama našao. Jedno pismo glasi:

„Tu imate, dragi prijatelju! nekoje napeve k slovenskim pesmam iz Koruške. Trebalo bi, da Vam štogod od slovenskoga petja pišem. Pa kako, ker nisam toga učen. Kazati Vam samo možem, kako se meni neučenom u tom zdi (čini). — Kadar naši Slovenci pevca pohvaliti hočeju, da lěpo po slovenski poje, govore: „Ta človek poje pravo m i l o, poje lěpo n a r i d e (Wendung). „Milo peti" pa tu toliko pomeni, kakor da bi Němac rekao: e l e g i s c h, g e m ü t l i c h, h e r z l i c h, s a n f t. Slovenc vse živo oběuti, štogod poje: je pesen vesela, mu srdce od veselja poskakuje, je pesen žalostna, se mu srdce omehči, da bi mu skoro solze u očih jigrale, v solej pa je petje prijetno, milo, nježno. Od toga pride, da se ves napev drugači, blažji i prijetnejši čini, ako bi kdo samo e x o f f i c i o (neka bi bilo še tako izvrstno) note poredoma prepeo. Drugić, slovensko petje ima še to posebnoga, da je glas nekako r a h e o, da nekako trepeće, i da jedan glas

* Cieloga lista žalibože nemamo. — Vidi „Děla Stanka Vraza. Peti dio" (Pjesme, Pabirci, Proza i Pisma). Str. 395—397. Izdala „Matica Hrvatska" god. 1877.

priatno u drugi splava, zato se rad upotreblava Triller i tako imenovani Dreijerl. V tako imenovani Vorschlag smo pa tak zaljubleni, da ga posvuda upotrebimo, kjer koli je samo moguće. To prave Zilani, da ga pěsem na ride, de prav lěpo pod slovenski. U ostalom se poju slovenske pěsmi po času: polagano; u zilskoj dolini na ves glas, kar iz grla more. Petje izpod lipe se sliši po dve uri daleč. Na Goričkim poju veči děl vse na jedan glas (Alt Prim), per Zilji se poje tudi secund, u Rožji i u junačkoj dolini u Koruškoj se vdari črez, se poje črez (den hohen Alt). Lepo jih je slišati, posebno ako su se pevci navadjeni. Stare pěsni imaju še izvan toga nešto posebnoga u sebi, kakor oni napevi, ktere ste Vi na Bistrici zilskoj napisali.

U slovenskih pesnih se nesmě upotrebljavati rěč: da capo, niti se smě napisati rep. — mesto: se ponovi ili: još jedankrat. U napevah ćete Vi možebiti mesto: Lagrimoso, pietoso, amabile, reći i narediti po naški: žalostno, milo, ljubko. Meni je prav. — Ne pozabite i napeve oniv zilskih pesmah u knjigu uvrstiti, koje ste Vi u zilskoj zabilježili, ako ravno nimate k napevu pesni cele. K napevom ovim mi je neki muzikus strašno herdjavo besede napisao, nedajte se mutiti od ove čmaranine. 15ti napev je Nemcam tude znan i poju: „Es ist schon Zeit zum Schlafen gehn, Bua hast du Schneid, kannst a mit gehn". Tu imamo s Niemcami jedan isti napev ... pa u rěčih kaka razlika!!! Mili, ljubi slavenski narod!*

Napev od stare, stare pesni: „Sveti Antón je majhen pûbič biñ", zbarao sam od stare babice Zilanske. Pesem je bila nekada crkevna, sada ni već, je blizo pozablena, samo na Berdšnjih u Zilskoj dolini se zapoje na žegen (patrocinium) perva pod lipo k čestu sv. Antonu crkvenimu svetniku. Skoro tako gre, kakor sim slišao ljudi peti u polje okolo Zagreba."

Ovo pismo ne ima doduše ni potpisa ni datuma, nu ipak mislim, da potječe od Matije Majara Ziljskoga. Drugi list glasi ovako:

„Visziko Postüvani Goszpoud! Pouleg kratkoga vremena i oszebojne skrbi, kak szam mogeo, tak szam doprineszao Nyhovomi gospoudstvi dejlo: ote ferlicze. Je si bi, kak velim, kratek czajt, i drugo szkrblivo delo moje, mené, kak pravimo na officiosa: „praesenti mei status cum spe

* Slično pisao je i Vraz u listu na svoju posestrimu (od 15. srpnja 1841): „Stupivši u najbolju oštariu (pri Sv Jakovu u Suboti na medji Štajer-Koruškoj), najdoh u dimnici sakupljen narod kod vina, pijući i nesramne němačke pěsme pěvajući; na toliko je ovdě prodrla němačka civilizacija. — Bože tvorče od jezika! izbavi nas od tudje civilizacije!"

melliorationis", nebi preszililo gotov bi bio pouleg mogoucsnoszti „quaedam de origine moribus item et consuetudine Vandalorum" na kratki piszati. Medtem toga csi ono ka je na ete fart szila vcsiniti zapovedala, mirovnoszt vlejpi red vzeme vüpanjo 'mam: ka nakanejnye moje neprejde. Te csasz dokecs kaj koli, k Narodnoszti sztere ne tagim (bar vrejdnoga kaj mogeo!) pridam ete ferlicske, tim bole szebé preporucsam i osztajem Gaszpoudsztvi Njihovomi gotov i ponizen szluga

26. Julius. 1838. Varga Joszef, kapelan pri Sz. Gyürgyi (u Ugarskoj?)"

Izim ovoga bilo je u rečenoj Vrazovoj ostavštini jošte: Romanca „Solitario zeffiretto" od Bellinia (čini se, da je iz opere „La straniera"), Šubertov „Ständchen" u hrvatskom prevodu („Moja pěsma krotko moli"), dionica tenora sbora poljodjelaca iz Lisinskove opere: „Ljubav i zloba" i njeki fragmenti latinskih misa.

Prije navedenih osam napjeva, koje je Vraz ukajdio, jesu samo po pojedinih glasovih, t. j. po sitnim glasima točni, dočim je ritam sasma kriv. Da se nebi moglo iz teksta razabrati, koju je melodiju Vraz mislio, čovjek ne bi nikada s njegovom ukajdbom na čisto došao. Vraz je ovu svoju nevještinu i sam priznao u listu pisanu na svoju posestrimu 13. svibnja godine 1841.:

„Veseli Zilani dovikivahu i doklikahu spremljeni od svojih gudacah, koji su pěsme njihove sprovadjali. Tu bude konac moga sanka. Jedna hrpa pěvaocah zaměni drugu. Napokon dojde někoja blaga duša pod lipu, koja pred krčmom stoji, te tako milu zapěva pěsmu, kao da je angjeo s neba snišo tugujući nad propadajućom ovdě narodnoštju. Nu skoro izčeznu i on bez da sam ja znao, kuda je propao. Napěv je po prilici glasio kao naše Bosanske. Na moju veliku sreću našao sam ja opet malo prije poldana isti napěv po starinski. Ja sam si mnogo napěvah dosada putem zabilěžio, nu tako duboko nedopire moja slaba umětnost, da mogu sve ove čudovito vilovne glase na papir preněti. Škoda da nerazuměm generalbasa.* Drugiput bi trěbalo uzeti sa sobom i Livadića i Štrigu."

A na drugom mjestu, naime u svom članku „Put u gornje strane", piše pako Vraz ovo:

* Tim se ne bi puno pomogao kod toga posla. K.

„Da ni iz Jurova ne odnesem prazne torbe, zaprosim od ovdašnjih děvojakah i snašah, da mi zapěvaju po koju pěsmu, na koj poso se i kada tada sklonu. Ja zabilježim pěsamah o krěsu, koledi i t. d. Prepisivat rěči od pěsamah nije mi baš mučno išlo za rukom, budući se ovdě pěva jedan isti red po dva tri puta uzastopce. Nu težke ti muke bilježiti glas. Ja sam se mnogo znojio oko jednog jedinog prastarog napěva, kojega pěvaju tako zvane l a d a r i c e, obilazeći sela, nu sasvim tim ništa neobavim. Istina, ja nisam baš muzik od zanata, nu ja sudim, da bi i majstor u toj struci umětnosti imao ne mala posla, moradući prvo zdravo misliti i razmišljavati, dok bi našao ključ do tih divnočarnih, tajnah punih glasovah, koji se slěvaju s ustiuh do uha kao molitve srebrovlasih kalugjerah po veličanstvenoj crkvi starinskog manastira; i udaraju na srce slavensko, kao sveti glas iz starine, zovući pokolěnje sadašnje na promišljavanje i spoznavanje. Priznati moram, da nisam ništa na tom světu još čuo, što bi me bilo tako divno uzhitilo i někakvom svetom čarobom zauzelo. Nu žalibože žice uzhitjenja moga odapeše nešto pěvačice, kažući mi, da su sada pěsme takove grěh velik, i da je děvojkam zabranjeno od sveštenikah prokletstvom duše pěvati ih javno obilazeći sela. Ta novina vrlo me razžalosti. Jadni puče! (uzdahnem), ti najsiromašnia siroto medju narodi, tebe oglobiše divji narodi, neznabožni sinovi, kojim te Bog izruči pod krilo i zaštitu, utlačiše te u prah, a sad evo i dušni tvoj pastir diže ruku, da ti svuče poslědnju košulju, koja prikriva golotu tvoju i stid tvoj, trže i kida poslědnje karike lanca, koj ti dušu veže k věri i čestitosti. O nesrětni slěpci, koji diraju rukom uništenja u običaje naroda. Mnogi misle tim steći věnac u službi crkve i Boga. Nipošto: Oni u suprot tomu obaraju jedine čvrste temelje crkve — temelje pobožnosti i morala, jerbo najčvrštja je crkva, što se gradi na narodnost, najčvrštji věrozakon, što je osnovan na značaj naroda, stopljen s njegovimi starimi običaji i najiskrenia i Bogu najmilija pobožnost, što iztiče iz tog vrěla.*“

U ostalom moguće je i to, da je Vraz spomenutih osam napjeva u brzini napisao, te ih je htio istom kasnije, kad bude miran i na samu, valjano ritmizovati, sjetivši se pri tom na pje-

---

* Ono, što je Vraz pisao svojoj posestrimi o svom boravku u Lokvah (18. lipnja g. 1841.): „Ne mogu ti dosta dokazati udivljenje ljudih u Lokvah nad prepisom njihovih pěsamah, koje sam jim baš u njihovom opet pročitavao odmah, kako sam jih prepisao; a još veće biaše njihovo začudjenje nad mojom (kako oni kazahu) djavolskom umětnosti u prepisivanju napěva“, smatram više za šalu, kojom se htio sam sebi rugati.

vanja narodnih ·pjevača. Kod mnogih naših popievaka zaisto je teško na prvi mah ritam pogoditi na tanko.

Nu bilo to tako ili drugačije, istina je, da je Vraz našu glazbu neizmjerno ljubio i umjetni razvitak njezin s najvećom pozornošću pratio, dočim je ona drugim ljudima, ma bili oni inače i mudre glave i izvrstni rodoljubi, u ono vrieme deveta briga bila. Vraz spominje u više svojih listova tadašnji naš napredak u glazbi, te je svojim opaskama našoj domaćoj poviesti kulture pravu uslugu učinio. Tako javlja u svom listu na Kočevara (od 15. siečnja god. 1839.) sliedeće: „21. dne t. m. oće glasovita pěvalica Ehner, koja sada ovdě gostuje, opet mnogo iz različitih operah ilirski pěvati. — Ja ti nemogu dosta podpuno opisati sladost, s kojim ona jednu ariu iz opere „Sonambula" ilirski pěvaše, te izreći pohvalnu viku i kriku, kojom ova aria od slušatelja primita bijaše. Obćinstvo nedade prie mira, dok nije ono isto triput poopetila. — Nemože se dopovedati, kolikom slašću iznad njezinih ustiuh naša božanstvena rieč tecijaše. Ona takodjer istu ariju talijanski pjevaše, nu zaludu naše rěči talianština nemogu nadići. Da možeš uzporediti jedno uz drugo — izvor uz prevod — priključim Ti makar prve rieči, koje mi na pameti stoje:

„Ah! čovječji um ne izměra
Slasti, kojom sam napunjena,
Moja srěća nije pěna;
Ti se uzdaješ, moj uzor!"

Ah! non giunge uman pensiero
Al contento ond' io son piena,
A miei sensi io credo appena
Tu mi afida, o mio tesor.

Ti vidiš, da su našem prevodu slogovi (Reime) od izvora bez prisiljenja pridržani. Neka si svikolici glave izcrpe Němci, t. j. Němci od Europe i Amerike, toga uvěk věkah iz svoga jezika nenačine, što je u ovih malih rižmah načinjeno iz našeg jezika: Pojte rakam žvižgat, němški modrijani!"

God. 1844. (16. travnja) piše Vraz Čehu Erbenu:

„U korizmi sastajali smo se sa krasnim našim světom sviuh vrstah u strěljarni gradjanskoj svake nedělje po dvaput. Tu bi se pěvalo, igralo na svakovrstne nastroje, prednašalo ponajviše sve u narodnom jeziku. Nu mi nismo jednostrani domorodci, nego i narodoljubi iskreni, zato bi se tu pěvalo i talianski i němački, i u razgovoru bilo čuti ovdě ondě i němački i talianski i francuzki. Nu što bi me najviše razveselilo, i Vama biti će nemanja radost, tu je bilo čuti i českog razgovora i českih pěsamah. Česke bi pěsme pěvale dvě vatrene Ilirke Milica Svabeljeva i Milica Zlatarovićeva, vrlo krasno. Prva bi pěvala od Furcha pěsme (s glasbom od Jirovca) „Nepovím“, i „Slavský spěv“. Druge nisam čuo, jer me baš onda nije bilo u Zagrebu, kad bi pěvala. Nu s najvećim uzhitjenjem, s neizměrnim pleskom i vikom „Živili“ primilo bi obćinstvo česki zbor „Kûr Husitův“, u kojem bi pěvalo deset hrvatskih mladića i dvě hrvatske gospodične.“

U listu pako od 2. travnja god. 1845., upućenu isto na Erbena, piše Vraz veoma opširno o tadanjem našem glazbenom nastojanju ovo:

„Pisao sam Vam prije godine, da je Lisinski svoju operu dogotovio, i da se umětoljubni naši dobrovoljci dělo to već uče na pamet. Te moje rěči imadu se na toliko popraviti, da smo od poslě někoje komade čuli na javnih městih na pr. u dvorani gradj. strělarne i u ovdješnjem kazalištu, a umětnostan naš svět s velikom jih je pohvalom dočekao. Nu o urednom učenju děla tog neima još govora, budući da se do sad još nije pronašao umětnik, koj bi ga i za orkestar bio složio kako valja. Sad se posla tog latio isti slagalac, proučivši barem za nevolju generalbas. Někoje komade s podpunom inštrumentaciom mladog tog umětnika čuli smo nedavno u koncertu, danom u korist stradajuće bratje u Oravskoj stolici. I doduše čudili smo se, s kakvom věštinom se g. L. već okretje i u teoriji glasbe. Škoda te preškoda, što su sadašnje naše okolnosti državne takove, te nam trate tako sve sile, da se za sada umnostan naš mladić nemože poslati na državne troške na koju višju glasbenu školu ili k Vam u Zlatan Prag ili drugud. — U poslědnje doba imali smo lěpih koncertah, koje je mnogobrojna ugledna gospoda ukrasivala. Ovdě se je uredio koncert prvi za korist predstavljanja iste opere Lisinskoga. Bio je puncat. Pěvalo se je samo u čistom narodnom jeziku. S najvišim uzhitjem primili su se komadi iz iste opere i sbori Rusanovi, poslědnji s gromovitom pohvalom i s pravim junačkim uzhitjenjem. Čudno je pojavljenje u světu našem gosp. Rusan. Čovjek taj nepozna nit ijedne note, nu on šetajući se po svojoj slavnoj Krajini slaže — kao tica na grani — napěve, kako mu baš dolaze u grlo, nauči je na pamet, složi

uz njih rěči, sjedne na kola, pa ajde u Bělovar k svome prijatelju g. Mesariću, onděšnjemu organisti, da mu je metne na note. A naravski ti glasovi razsunu se do malo po Bělovaru i njegovih okolicah, a za měsec dana čujemo ih oriti se ovdě u našoj strělarni i u kazalištu, uzhitjamo se; a za koj dan već jih čuješ razlegati po ulicah, gdě ih pěva malo i veliko. Evo Vam čudotvorne sile naravskoga nadahnutja! Nu da se vratimo opet na naše koncerte. Drugi se je koncert dao u gradj. kazalištu (kako rekoh) u korist stradajućih Oravčanah. I taj koncert bio je gotovo sasvim narodan. Světa bilo je puno. Najviše odlikovaše se gospodična Eliza T k a l č e v a kao izvrstna deklamatorka od krasnog progovora (prologa) sastavljenog od Mirka B o g o v i ć a. Kao pěvačica uzhitila je slušajući svět kontesa Sidonija E r d e l j i ć e v a (Erdödy) s napěvi iz nar. opere. (Visokorodjena ta domorodka uzhitila nas je i na strělarni u gore spomenutom koncertu). Izmedju mužkaracah odlikovaše se s lěpim zvučnim glasom gg. Stazić (tenor, mladić od 20. godina pozvat u Gradac za onděšnju operu kao tenorist), Štriga (bariton), Livadić Camillo (bas), i Pihler (tenor II.). Ova gospoda pěvala su u oba koncerta i rečene sbore Rusanove. Medjutim čuli smo u kazalištu i na poslědnjem sastanku (besědi) na strělarni prolazeću umětnu tičicu g o s p o d i č n u A n e t t u A m b r o s i ć - e v u r o d j e n u I l i r k u i z T r s t a. Gdčna. A. Ambrosićeva poznata je umětnom světu kao pěvačica izvrstna. I mi smo se divili nad věštinom njezinog glasa kod nas nečuvenom. Titranje (Triller) njezinog glasa naliči na glas slavića. Pěvala je jezikom pjevanja (talijanski) i k a o l i s t g o r e n a š e i n a š k i — vrlo krasno i razgovetno. Ona je dala dva koncerta. U koncertu prvom na strělarni bilo je i několiko gospode Karlovčanah. Ta gg. pripověda̋še kod kuće, šta su čuli u Zagrebu. A za několiko dana stigne poziv našim umětnikom gg. Lisinskomu, Staziću, Štrigi, Pihleru i Livadiću, da dodju u Karlovac, koji jih nestrpljivo čeka. Usléd tog poziva dali su rečena gg. u Karlovcu dva koncerta u dvorani dubkom natrpanoj. Karlovačko gradjanstvo častiše naše umětnike kao bogove, i s težkim se srdcem s njimi razstadoše. — Napomenut ću Vam i izvrstnog jednog slagaoca pěsamah u narodnom jeziku gosp. vlastelina Ferka L i v a d i ć a. Gosp. Livadić pojavio se je već god. 1835. kao uman slagalac od několiko pěsamah Vukotinovićevih, na pr. O k i ć k e v r a n e, R a z s t a n a k, S t a n a k, C r n o o k i i t. d., koje naše domorodke obljubiše, te je pěvaju uz klavir ili gitaru. Odposlě je složio i više pěsamah, najpače prošle godine několiko vrlo lěpih. Pěsme njegove nisu tako pučke kao one od Lisinskoga, koje se i po ulicah pěvaju, a ono ponajviše porad toga, jer su vrlo umětno složene te neudaraju onako lahko u sluh kao stvori rečenog Lisinskog. Nu umětniku od zanata ugodit će sasvim, jerbo Livadić je slagalac od škole, najpače je sprovadjanje njegovo puno, te će se u tom težko natěcat s njime Lisinski.

Po koliko je meni poznato metnute su u glas Livadićem slědeće pěsni: od M. Bogovića: „Sužanj“ i „Strělac“; od. I. Kukuljevića: „Turci ko Siska“, „Prelja“, „Mač“, „Moja budućnost“ i „Sila nevěrnosti“; od H. Lucića: „Uzor lěpote“; od A. Mihanovića: „Požuda“, „Udaljenoj ljubi“ i „Kamena děva“; od R. Slavončevića: „Plač za dragom“; od I. Trnskoga: „Pěsma brodarska“ od St. Vraza: „Tvoje prolětje“, „Osveta“, „Kratka sreća“, „Ruža“, „Udaljenoj“, „Uzrok“, „Lěpa Anka“ i Ti si moja“; od Lj. Vukotinovića: „Crnooki“, „Stanak za crnooku“, „Razstanak od crnooke“, „Tri pěsmice u jednoj“, „Ostavljena“, „Okićke vrane“ i „Pěsma domorodna“. Izvan toga ima od Livadića i drugih kompoziciah, na pr. poputnicah (maršah) i t. d. U poslědnjem koncertu pojavio se opet i drugi jedan mladi slagalac g. I. Gašparić s pěsmom od I. Trnskoga, zvanom „Prognanik“......

Evo sve što Vam o našem umětnom životu javiti mogu.“ *

* * *

Želeći Vraz sve narodne svoje pjesme štampom izdavati, obratio se je (20. siečnja god. 1841.) na grofa Janka Draškovića, moleći ga za potporu i preporuku. U ovom listu piše medju ostalim

---

* Čini mi se, da je vriedno i one dvie notice amo staviti o Vukotinovićevoj popievci „Nek se hrusti šaka mala“, koja je u svoje vrieme osobito obljubljena bila. U listu Erbenu (čini se da je od godine 1841.) piše Vraz: „G. Gaj vratio se ovih danah iz Dalmacije u Zagreb. Počitatelji njegovi slavno su ga dočekali. Došlo je onaj večer 200 mladićah s baklami pred njegov konak provadjanjem svirajuće bande i pěvajući različite pěsme izmedju kojih i razvikanu (!): „Nek se hrusti“. — U listu Kukuljeviću (od 3. lipnja g. 1842.) pako piše Vraz ovo: „Danas je bila u akademičkoj dvorani defenzia iz statistike. Mladići su htěli braniti naški, a prof. S. i M—r bili su protivni. Nu mladići sasvim tim naruče muzikantom svirati napěv od „Nek se hrusti“, na što otidu rečeni profesori S. i M. Poslě je išlo sve naški. Jedan mladić dobije pitanje o narodih austrijskih; dodje red i na Magjare. Čim mladić sva stanovanja njihova izbroji, zapita prof. dr. nezna li još za druge Magjare. Mladić kaže da nezna, a prof. odgovori sasvim hladnokrvno: „I u Berdovcu jih ima 30“: na koju se šaljivu opazku sve grohotom nasmije. Pri tom je bio i drugi jedan djavo. Dodje naime na defenziu generao W., za koje djaci ni nehajaše; nu kad poslě i generao Š. sve udari u gromoviti „živio“, a muzici počmu: „Nek se hrusti“.

i ovo: „Poznato je Vam, da se ja već od god. 1833. zabavljam sa sabiranjem duševnih narodnih dragocěnostih, kao pučkih pěsamah, poslovicah i običajah, pri kojemu poslu neštedih ni vremena niti novacah za putovanje, za nagraditi dobre pěvače i pěvačice, nadajući se, da mi domovina ako ne truda barem ono nadoměstit će, što sam pri tom u gotovom izložio. Nu već pri izdanju prve knjige uviděh, da se ljuto u svojoj prěvarih pouzdanici, jerbo do danas nisam iz prodaje knjige niti tiskarskih troškovah izvadio, kamoli troškove, koje sam podnosio za stvar prie, nego što je unišla pod štampu .... Narodne pěsme, njihovo sabiranje i izdavanje veoma je trudan poso, kod sviuh se narodah veoma cěne i smatraju, jer one čine onaj tvrdi kamen, na koji se vedri narodi našeg vrěmena trude osnovati i sazidati stanje narodnje literature, za da na domaćem polju niče i domaći shodno krěpak plod rodi ..... Ja sudim da si slavna čitaonica Zagrebačka u oči učenih Slavjanah veliku će pribaviti slavu, ako mi u tom poslu svoje ruke ne uztegne, tim većma, čim ona hiljade troši na teatar, koji, ako ga ostale grane od literature ne podupiru, sam sobom pasti mora.“*

Vrazov sud o dubrovačkoj literaturi može se doslovce i na našu umjetnu glazbu aplicirati. „Ja sudim, da će naša poezia tako dugo hramljati, dok se neće uz umětne pěsme dostojno smatrati i cěniti prirodna poezia — narodnje pěsme; duh narodnih pěsamah proniknuti umotvore izobraženoga našega ili prosvětjenoga světa. Ja priznajem cěnu: klasičnost Dubrovčana, čudeći se nad uznešenostju njihovih ideah i nad bogatstvom izrazah i divnoj tananosti versa; — nu prevedi ih u taliansku, te će svaki Talian kazati, da je prevod izvor talianski. Njihovoj izvrstnosti manjka ono, nad čime se dive ruski počitatelji Puškina.“ (List Erbenu od god. 1841.)

---

* „Narodni teater mnogo ždere na štetu literature novacah, nu sasvim time još jednako stoji na slabih noguh. Da mu Bog dao ili skoru smrt ili skoro podpuno zdravlje.“ (Vraz.)

Koliko se je Vraz brinuo, da nam narodna naša umjetna glazba ne zalazi u stranpute i da Lisinskoga praška glazbena škola ne izopači, vidi se iz njegovoga lista (1. studenoga god. 1847.) Erbenu, u kojem je Lisinskoga preporučio:

„Ovih danah odputovao je mladi jedan naš slagalac (compositeur) u Zlatan Prag, u grad slavan u umětnosti glasbenoj, da ondě u krilu srodne po duhu i krvi bratje slavenske prirodni svoj dar i umětno podkrěpi i usavrši. U tu svrhu naši su ga domorodci iz svojih žepovah providěli novčanim srědstvima, da dvě godine ondě probavi i tako svrhu svoju postigne. Nu bojeći se, da iz zla ne nagazi u gore — u preveliki teorisam i pedantički skepticizam, koj ubija krasotu naravsku, koji pedantisam glede na glasbu u Němačkoj se izlego, te mu pilići već i po Českoj korače i šetju se — a najslobodnije po Zlatnom Pragu i u glavama najglasovitijih njegovih onděšnjih glasbenih čelovodjah (opominjam samo na Tomaška i Jelena), molim Vas kao brat brata, kao počitatelj nar. glasbe slavenske jednakog njezinog prijatelja i uznešenca, pružite tomu mladiću, našemu Lisinskomu, prijateljsku ruku i molim Vas, da to isto metnete na srdce i g. Ritteru s Rittersberka. Budite mu Vi angjeli stražari, da nedopadne u umětne čeljusti Tomaška, Jelena i ostalih Vaših klanjaoca pedantisma glasbenog — tobože škole němačke. Lisinski istina bog nije čovjek, q u i j u r a t i n v e r b a m a g i s t r i, nu sasvim tim ostavljen u družtvu pedantah samih mogo bi ako ne izopačiti um svoj, a to barem ili okamenuti ili sdvojiti. A i jedno i drugo bila bi nesreća za mladu umětnost našu.“

* * *

Iz svega ovdje navedenoga moći je razabrati, da je Vraz za našu narodnu glazbu bio znamenit diletant, koji je kao takav više doprinesao pravomu razvitku njezinu, nego li mnogi glazbenici e x p r o f e s s o, i više koristio, nego li mnogi tobož stručnjaci. U rano ilirsko doba nitko nije znao vriednosti naše glazbe toliko prosuditi koliko on, te nije nitko zdravijih nazora o njezinom nuždnom razvitku imao od njega. Da čovjek pak do takva uvidjenja i osvjedočenja dodje, nije dosta, da bude samo zanesen za našu pučku glazbu, nego treba, da o njoj ozbiljno misli, da zamašaj njezin temeljito prouči, da tajinstva ne samo sluti nego si i tumačiti znade, da truda ne žali prispodobiti ju sa drugim pučkim glazbama, te po tom suditi, da li je u njoj

toliko izvornoga i toliko životne snage, da ju je vriedno kultivirati; napokon da li ima ili nema u nas glazbenika, koji su tomu poslu dorasli, da ju postepeno i na narodnom temelju naobraze do viših umjetnih ciljeva. — Sve je to Vraz dobro promozgao, te došav do pozitivnoga rezultata, svietu dokazao ili bar natuknuo, da u nas ima jedan i drugi tih faktora, naime, da imamo obilatan glazbeni materijal u narodu, i da imamo i ljudi, koji su voljni to učiniti, pa su toliko naobraženi, da i mogu izvesti. Time je pak i takovih imena i takva umjetnička djela ilirskoga doba spomenuo, za koje nebi naša poviest glazbe znala, da ih Vraz zabilježio nije. Zato mislim, da ni Stanko Vraz ne smije iz naše glazbene povjesti izostati, a to tim manje, što Niemci i Talijani primaju često u svoja leksikalna djela onakove diletante, koji su mnogo manje važni i od mnogo manje zasluge po svoju narodnu glazbu, nego li dični Vraz po našu hrvatsku i u obće slavensku.

GDJE JE ŠTO.